BIBLIOTHECA FABVLARVM ROMANENSIVM
ET OPERVM PRAECLARORVM

GEORGE ELIOT

SILAS MARNER

SIVE TEXTOR RAVELOENSIS

EX OPERE ANGLICO A. D. MDCCCLXI

LATINE REDDIDIT

BENIAMINVS MARTINVS

MMXXVI

NOTITIA BIBLIOGRAPHICA

OPVS PRIMVM

George Eliot [Maria Anna Euans], Silas Marner: The Weauer of Raueloe (1861).

DE VERSIONE LATINA

Silas Marner siue Textor Raueloensis Latine redditus a Beniamino Martino, anno MMXXVI. Liber integram narrationem, capitibus XXI et conclusione comprehensam, exhibet.

DE LICENTIA ET ATTRIBVTIONE

Versio Latina © MMXXVI Beniaminus Martinus (Benjamin Martin). Haec versio Latina sub licentia Creatiue Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) publicatur. Opus Anglicum primum anno MDCCCLXI editum est.

Attribution: George Eliot, Silas Marner (1861); Silas Marner siue Textor Raueloensis, Latin translation by Beniaminus Martinus (Benjamin Martin), 2026. Attribution and license details: https://creatiuecommons.org/licenses/by/4.0/.

VERSIO LATINA · BENIAMINVS MARTINVS · MMXXVI

INDEX CAPITVM

Versus ex Wordsworth.....1
Pars Prima · Caput Primum.....2
Pars Prima · Caput Secundum.....15
Pars Prima · Caput Tertium.....23
Pars Prima · Caput Quartum.....34
Pars Prima · Caput Quintum.....41
Pars Prima · Caput Sextum.....46
Pars Prima · Caput Septimum.....56
Pars Prima · Caput Octauum.....61
Pars Prima · Caput Nonum.....68
Pars Prima · Caput Decimum.....75
Pars Prima · Caput Vndecimum.....89
Pars Prima · Caput Duodecimum.....107
Pars Prima · Caput Tertium Decimum.....113
Pars Prima · Caput Quartum Decimum.....121
Pars Prima · Caput Quintum Decimum.....133
Pars Secunda · Caput Sextum Decimum.....134
Pars Secunda · Caput Septimum Decimum.....148
Pars Secunda · Caput Duodeuicesimum.....158
Pars Secunda · Caput Vndeuicesimum.....162
Pars Secunda · Caput Vicesimum.....171
Pars Secunda · Caput Vicesimum Primum.....173
Conclusio.....177

SILAS MARNER

«Infans, prae ceteris omnibus muneribus
quae terra homini iam senescenti praebere potest,
spem secum affert cogitationesque ad futura intentas.»

— WORDSWORTH

PARS PRIMA

CAPVT PRIMVM

Illis temporibus, cum in rusticorum domibus rotae, quibus fila nebantur, assiduo strepitu versarentur, atque etiam feminae nobilissimae, sericis vestibus et subtilibus filorum ornamentis indutae, rotulas suas e quercu expolita, quibus animi causa vterentur, haberent, conspici poterant in regionibus abditis, inter deuios calles aut in intimis montium recessibus, homines quidam pallidi et statura exigua, qui, si cum robustis agricolis compararentur, velut reliquiae gentis hereditate spoliatae viderentur. Canis pastoris vehementer latrabat, quotiens vnus ex his hominibus peregrina specie in superioribus collibus apparebat, obscurus aduersus occidentem, sole hiemali iam inclinante. Quis enim canis libenter aspicit hominem graui sacco incuruum? Atqui illi pallidi homines raro sine tali onere, cui nescio quid arcani inesse videbatur, foras prodibant. Pastor ipse, quamquam satis causae habebat cur crederet sacco nihil nisi fila linea aut longas validi lintei fascias ex iis contextas contineri, haud omnino sibi persuadebat artem texendi, quamuis necessariam, sine aliqua maligni spiritus ope exerceri posse.

Illis enim temporibus antiquis superstitio facile adhaerebat omni homini omnique rei quae paulo insolentior esset, immo etiam iis quae nonnisi interdum apparebant, qualis erat institoris vagantis aut hominis cultellos acuendi causa vicos obeuntis aduentus. Nemo sciebat vbi homines errantes domicilia haberent aut vnde orti essent; neque facile cuiquam constabat qualis esset homo cuius ne parentes quidem cognouisset aliquis ex notis suis. Rusticis illius aetatis quidquid extra angustissimos experientiae suae fines iacebat incertum atque obscurum erat. Eorum enim mentes, peregrinationis expertes, vix clarius intellegere poterant quid esset vitam vagam agere quam vbi hirundines, quae vere redirent, per hiemem degerent. Quin etiam qui e longinquis regionibus venerat ibique consederat, vix vmquam omni suspicione liberabatur; atque si post multos annos innoxie actos scelus aliquod commisisset, nemo magnopere miratus esset, praesertim si doctrinae cuiusdam famam habuisset aut in arte manu exercenda singulari sollertia praeditus fuisset.

Omnis enim ingenii sollertia, siue in lingua, instrumento sane difficillimo, expedite adhibenda, siue in aliqua alia arte vicinis ignota posita esset, per se suspicionem mouebat. Homines probi, quorum ortus atque

educatio omnibus in conspectu fuerant, plerumque haud nimis sapientes aut ingeniosi erant, nisi forte quatenus signa tempestatum cognoscere poterant. Qua autem ratione quis celeritatem aut dexteritatem singularem sibi comparasset, id adeo latebat vt omnis eiusmodi facultas praestigiarum quandam speciem prae se ferret.

Ita factum est vt textores illi lintearii, qui ex vrbibus in agros migrauerant atque passim dispersi habitabant, ab agricolis vicinis ad extremum vsque pro peregrinis haberentur. Atque ipsi quoque, vt fieri solet iis qui soli viuunt, insolitos paulatim mores sibi inducebant.

Primis huius saeculi annis quidam ex his textoribus lintearíis, Silas Marner nomine, artem suam exercebat in parua domo lapidea, quae inter saepes corylis consitas, haud procul a vico Raueloe neque longe a margine veteris lapicidinae iam desertae, sita erat.

Strepitus telae Silae, rusticis auribus haud satis probatus, quippe qui nihil simile haberet vel alacri naturalique crepitu machinae qua frumentum ventilabatur vel simpliciore pulsu perticae qua spicae excutiebantur, pueros Raueloenses metu quodam cum admiratione permixto afficiebat. Saepe enim, relictis nucibus colligendis aut auium nidis quaerendis, ad fenestram domunculae lapideae furtim accedebant atque intro prospiciebant. Quamquam arcana telae operatio eos quodam horrore tenebat, tamen alterni telae soni textorisque corpus incuruum ac pedes assidue moti risum iis mouebant; atque hoc ludibrio se textore superiores esse gaudebant.

Interdum autem Marner, dum aliquid in filo minus recte dispositum corrigere conatur, paruos illos nebulones animaduertens, quamuis tempori suo parcissimus esset, tantopere illorum importunitatem oderat vt a tela discederet, fores aperiret atque oculos in eos defigeret. Is vero aspectus semper satis erat vt pueri extemplo perterriti fugerent.

Quomodo enim credere poterant illos magnos, fuscos, eminentes oculos, qui in pallida Silae Marner facie conspiciebantur, re vera nihil distincte cernere nisi quod prope admotum esset? Quanto facilius erat existimare terribilem illum obtutum posse in quemuis puerum postremum fugientem neruorum contractionem aut ossium deformitatem aut os in alteram partem distortum immittere! Audiuerant fortasse parentes suos significantes Silam Marner, si vellet, dolores artuum sanare posse; eosdemque obscurius addentes, si quis diabolum satis blandis verbis sibi placare posset, eum sibi medici mercedem seruaturum esse.

Tales antiquissimi daemonum cultus reliquiae, velut longinqui quidam soni nondum exstincti, fortasse etiam nunc ab eo qui diligenter auscultet inter senes rusticos deprehendi possint. Mens enim rudis aegre coniungit potestatis notionem cum beneuolentia. Facillime autem ii homines, quos primae vitae necessitates assidue vrgent et quorum laboriosam vitam nullus vmquam ardentioris religionis fulgor illustrauit, vim quandam oculis inuisibilem ita animo fingunt vt eam multis precibus adduci posse existiment, ne malum inferat.

Nam doloris atque calamitatum multo plures species animo concipere possunt quam gaudiorum aut voluptatum. Imaginatio eorum fere vacua est iis rerum imaginibus quibus cupiditas et spes aluntur; contra, innumerabilium malorum memoria, qua metus perpetuo pascitur, vndique eam opprimit.

Olim ego senem quendam operarium, extremo morbo laborantem, qui omnes cibos ab vxore oblatos recusauerat, interrogaui:

«Num quid est quod tibi edere libeat, si modo animo fingere possis?»

«Nihil», respondit ille. «Numquam enim nisi vulgaribus cibis assueui; eos autem iam edere non possum.»

Neque enim experientia ei vllas voluptatis imagines pepererat quibus etiam cupiditatis vmbra excitari posset.

Raueloe autem vicus erat in quo multa veterum opinionum vestigia etiamtum manebant, neque nouarum sententiarum vocibus oppressa erant. Neque tamen inter steriles illas paroecias numerandus erat, quae in extremis cultioris vitae finibus iacent, vbi macilentae oues rarique pastores habitant. Immo in fertili illa media Angliae planitie situs erat, quam nos laetam Angliam appellare solemus; atque agros habebat qui, si ex parte spiritali rem aestimaremus, decumas admodum expetendas reddebant.

Sed vicus in amoena quadam valle arboribus vndique consita ita latebat vt ab omni via publica, in qua vectigal exigebatur, tantum distaret quantum equo vna fere hora confici posset. Itaque neque bucinae sonitus, qua raedarum aurigae aduentum suum nuntiabant, neque publicarum opinionum motus eo perueniebant.

Raueloe vicus erat non sine dignitatis specie. In medio eius stabat antiqua atque elegans aedes sacra, lato sepulcreto circumdata; duae praeterea aut tres amplae villae, lateribus coctis et saxis exstructae, hortis pomiferis muro cinctis et gallis aeneis, qui ventorum directionem indicarent, in fastigiis ornatae, iuxta viam surgebant. Hae frontibus splendidioribus conspicuae erant quam

domus rectoris ecclesiae, quae ex aduersa sepulcreti parte inter arbores semidelitescebat.

Vicus igitur praecipuos societatis suae homines statim ostendebat. Eadem autem rerum species spectatori perito significabat nullum prope esse magnum nobilis cuiusdam fundum cum ampla aede dominica et viridario; complures tamen Raueloe viros primarios viuere, quibus liceret agros suos quam neglegentissime colere et nihilominus satis pecuniae inde percipere vt, temporibus illis belli, vitam hilariter et laute agerent, Natalem Christi, Pentecosten atque Pascha conuiuiis laetisque celebrationibus excipientes.

Quindecim iam anni praeterierant ex quo Silas Marner primum Raueloe venerat. Tum adulescens erat pallidus, magnis fuscisque oculis prominentibus, quibus longinqua minus clare cernebat. Eius facies hominibus mediocri rerum experientia atque cultu praeditis nihil insoliti habitura fuisset; vicinis autem rusticis, apud quos domicilium constituerat, quaedam in eo apparebant arcana atque insolita, quae cum singulari eius artificio et aduentu e regione quadam ignota, quam Septentrionem vocabant, congruere videbantur.

Nec minus mirus erat eius viuendi mos. Neminem enim aduenientem limen domus suae transgredi inuitabat; numquam in vicum deambulabat vt in taberna, cui Iris nomen erat, cereuisiae poculum biberet, neque apud rotarum fabrum sermonibus interesset. Nullius viri nullius feminae consuetudinem petebat, nisi quantum operis sui ratio aut vitae necessariae res postulabant. Mox igitur puellis Raueloensibus constitit Silam nullam earum vmquam inuitam sollicitaturum esse vt sibi nuberet, quasi iam audiuisset eas negantes se homini e mortuis reuocato nupturas esse.

Neque tamen haec de Marnero opinio sola faciei pallore et oculorum insolita specie nitebatur. Iemus enim Rodney, qui talpas capiendo victum quaerebat, affirmabat se aliquando, cum vesperi domum rediret, Silam Marner iuxta gradus quibus saepes transiri solebat stantem vidisse, graui sacco humeris imposito. Is autem, cum sarcinam in ipsum cancellum deponere potuisset, vt quisque sanae mentis fecisset, nihil tale agebat, sed corpore in lignum inclinato onus retinebat. Cum Iemus ad eum accessisset, oculos eius tamquam mortui fixos immobilesque conspexisse; se eum allocutum esse atque etiam concussisse, sed membra illius rigida mansisse, manus autem sacco ita adhaesisse quasi ex ferro factae essent. Cum denique iam sibi persuasisset textorem mortuum esse, illum subito, vixdum oculo conniuere potuisset, ad se redisse, «Bonam noctem» dixisse atque abiisse.

Haec omnia Iemus se propriis oculis vidisse iureiurando asseuerabat; atque vt rei fidem adderet, commemorabat eo ipso die se talpas in praediis domini Cass, iuxta veterem scrobem in qua ligna secari solebant, cepisse.

Alii Marnerum morbo quodam subito correptum esse dicebant; atque hoc vno vocabulo, quo morbi accessionem significabant, rem alioquin incredibilem explicasse sibi videbantur. At Macey, vir ratiocinandi cupidus, qui in ecclesia parochiali aeditui munere fungebatur, caput quassans quaerebat num quis vmquam eiusmodi morbo correptus fuisset quin concidisset.

Nonne enim talis accessio ictus quidam erat? Atque talis ictus natura sua efficiebat vt homo membrorum vsu aliqua ex parte priuaretur et, si liberos non haberet qui eum alerent, publico sumptu sustentandus fieret.

Minime vero; nullus talis ictus efficere poterat vt homo in pedibus staret, tamquam equus inter currus perticas constitutus, deinde subito abiret, priusquam quis «Age!» dicere posset.

At fieri fortasse poterat vt anima interdum a corpore laxaretur, exiretque atque rediret, velut auis quae e nido auolaret rursusque eo reuolaret. Hac profecto ratione homines supra communem modum sapientes fieri poterant; nam dum sine corporis tegumento vagarentur, ab iis instituebantur qui plura docere possent quam vicini suis quinque sensibus et parocho adiuti vmquam discere valerent.

Vnde enim magister Marner herbarum medicarum scientiam sibi comparauerat? Vnde etiam carmina illa quibus morbos depellere posset, si modo ea aliis communicare voluisset?

Iemi Rodney narratio nihil continebat quod mirum videri deberet cuiquam qui vidisset quomodo Marner Salliam Oates sanauisset. Illa enim, cui per duos amplius menses cor ita palpitauerat vt corpus paene disrumpere videretur, quamquam medicus eam curauerat, a Sila tandem recreata erat atque tam placide dormiebat quam infans.

Plures quoque sanare potuisset, si voluisset. Quare operae pretium erat eum blandis verbis sibi conciliare, etiamsi nihil aliud inde speraretur quam ne quis ab eo mali aliquid pateretur.

Huic incerto metui Marner aliqua ex parte debebat quod ab iniuriis et vexationibus, quas insoliti eius mores alioquin prouocare potuissent, tutus manebat. Sed multo magis eum tuebatur vtilitas artis suae. Cum enim senex ille linteorum textor, qui in vicina parochia Tarley habitauerat, mortuus esset, Marner ob peritiam suam matronis locupletioribus perquam gratus accola factus erat; neque minus iis qui in paruis domibus habitabant sed frugaliter

viuebant, quique quotannis aliquam filorum copiam sibi repositam habebant. Haec igitur eius artis vtilitas efficiebat vt omnis offensio atque suspicio, nisi pannus ab eo textus aut bonitate aut mensura defecisset, facile vinceretur.

Interea anni praeterierant, neque vicinorum de Marnero opiniones fere quicquam mutauerant, nisi quod insolita res consuetudine trita erat. Post quindecim annos Raueloenses eadem prorsus de Sila Marner dicebant quae initio dixerant. Rarius quidem ea commemorabant; sed, quoties commemorabant, multo firmius credebant.

Vnum tantummodo graue nouumque fama per annos accesserat: magistrum Marner nummorum copiam non mediocrem alicubi condidisse, atque adeo locupletem esse vt viros se dignitate maiores pecunia sua emere posset.

Sed dum communis de eo existimatio paene immota manebat, neque in cotidiana vitae consuetudine vlla fere mutatio conspiciebatur, vita tamen eius interior magnas rerum conuersiones subierat. Ita enim necesse est accidere homini natura ardenti, qui aut sponte in solitudinem confugerit aut inuitus eo damnatus sit.

Antequam Raueloe venisset, vitam egerat motu, mentis exercitatione atque arctissima sodalium coniunctione plenam. Talis tum erat, sicut etiam nunc esse solet, vita opificis qui ab adulescentia in paruam aliquam sectam religiosam receptus esset. Ibi enim etiam pauperrimo cuique e plebe licebat dicendi facultate apud ceteros eminere; certe nemo tam tenuis erat quin, etiam tacitus, suffragium suum ferendo aliquid ponderis in communis coetus administratione haberet.

Marner in illo paruo atque a ceteris fere hominibus secreto mundo magni aestimabatur. Coetus ille se ecclesiam in Vico Lucernarum congregatam appellabat. Silas autem adulescens vitae integerrimae ardentissimaeque fidei habebatur; atque singularis quaedam omnium cura ad eum conuersa erat ex quo, in conuentu ad preces habendo, repentino quodam rigore membrorum et sensuum priuatione correptus fuerat. Quae cum per horam aut etiam diutius durauisset, pro mortuo habitus erat.

Si quis causam huius rei ex medicina quaerendam esse suasisset, tum Silas ipse tum coetus pastor ceterique sodales existimassent eum consulto omnem diuinam significationem, quae in eo euentu latere posset, repudiaturum esse.

Constabat igitur Silam fratrem esse quem Deus ad singularem quandam disciplinam elegisset. Quamquam difficilius erat huius disciplinae rationem interpretari, cum ipse Silas in illo corporis stupore nullam caelestem visionem

vidisse diceret, tamen et ipse et ceteri credebant fructum eius in maiore animi illuminatione atque ardentiore religionis studio apparuisse.

Homo minus verax quam Silas fortasse postea visionem aliquam sibi confinxisset, quasi memoria rei olim conspectae repente redisset. Homo autem minus sanae mentis etiam fictae visionis veritatem sibi persuadere potuisset. Sed Silas et integer animi et veritatis amans erat. Verumtamen, sicut multis hominibus probis atque ardentibus accidit, nulla institutio mentem eius ita excoluerat vt arcani sensum certis finibus contineret. Itaque ille sensus vltra fines suos diffundebatur atque viam rectae quaestionis et cognitionis impediebat.

A matre sua aliquantam herbarum medicarum earumque praeparandarum scientiam acceperat. Erat haec parua quaedam sapientiae copia, quam mater tamquam sacram hereditatem filio tradiderat. Sed proximis annis dubitare coeperat num fas esset hac scientia vti. Credebat enim herbas sine precibus nihil profuturas, preces autem sine herbis fortasse satis efficaces esse posse. Ita factum erat vt voluptas illa, quam natura quasi hereditariam acceperat, per agros vagandi atque digitales, taraxaca et tussilagines quaerendi, paulatim ei speciem temptationis indueret.

Inter eiusdem ecclesiae sodales erat adulescens quidam, Sila paulo maior natu, cum quo tam diu tantaque familiaritate vixerat vt ceteri fratres in Vico Lucernarum eos Dauidem et Ionathan appellare consuessent. Amico vero nomen erat Gulielmus Dane. Hic quoque inter praeclara iuuenilis pietatis exempla numerabatur, quamquam nonnulli animaduertebant eum erga fratres infirmiores nimis seuerum esse, atque adeo sua ipsius luce delectari vt se etiam magistris suis sapientiorem existimaret.

Sed quidquid vitii alii in Gulielmo deprehendere poterant, Silae oculis amicus omni vitio carebat. Erat enim Marner ex iis hominibus quorum animi facile flectuntur quique de se ipsis dubitare solent; tales autem inexperta praesertim aetate homines imperiosos admirantur atque iis potissimum nituntur qui eorum sententiis contradicere non dubitant.

In vultu Silae simplicitas quaedam et fiducia apparebant, quas oculorum natura etiam augebat. Nam magni illi oculi prominentes, cum non in singulas res acute intenderentur, obtutum quendam inermem ac veluti ceruinum praebebant. Contra in angustis obliquisque Gulielmi oculis et compressis labiis elucebant sui ipsius admiratio et occultae cuiusdam victoriae vix repressa laetitia.

Inter frequentissima colloquiorum eorum argumenta erat certitudo salutis aeternae. Silas fatebatur se numquam eo peruenire potuisse vt aliquid amplius haberet quam spem cum metu coniunctam. Gulielmum autem desiderio quodam et admiratione audiebat affirmantem se, ex quo primum ad fidem conuersus esset, numquam de salute sua dubitauisse. Narrabat enim se per id tempus somniauisse in Biblia aperta paginam albam conspicere, in qua sola haec verba scripta essent:

VOCATIO ET ELECTIO FIRMAE.

Talibus colloquiis occupati sunt haud pauci textores pallidi, quorum animi, nulla disciplina exculti, pullis auium similes erant, qui, alis nondum confirmatis, in crepusculo deserti trepidant.

Silae autem, qui nihil mali suspicabatur, videbatur amicitiam suam ne nouo quidem atque arctiore amoris vinculo imminutam esse. Iam enim aliquot menses puellae cuidam ancillae munere fungenti, Sarae nomine, desponsus erat; neque aliud nuptiis obstabat quam quod vterque paulo maiorem pecuniae copiam colligere cupiebat. Magna igitur erat Silae laetitia quod Sara non aegre ferebat Gulielmum interdum congressibus eorum diebus dominicis interesse.

Hoc fere tempore Silas, dum fratres ad preces congregati erant, illo corporis rigore correptus est. Cum ceteri sodales eum variis quaestionibus atque beneuolentiae significationibus prosequerentur, sola Gulielmi sententia a communi erga fratrem, quem Deus singulari quadam ratione tractare videbatur, caritate abhorrebat. Dicebat enim sibi hunc stuporem magis Satanae visitationem quam diuinae beneuolentiae testimonium videri; atque amicum hortabatur vt diligenter animum suum excuteret, ne quid exsecrandum intra se occultaret.

Silas, cum crederet fratris officium esse etiam reprehensionem atque admonitionem benigne accipere, Gulielmi suspicione non indignatus est; dolorem tantum sensit. Cui dolori mox anxietas quaedam accessit, cum animaduerteret Sarae erga se mores insolite mutari. Interdum enim maiorem solito amoris significationem praebere conabatur; interdum autem inuito quodam animi motu ab eo abhorrere videbatur, neque satis poterat occultare fastidium.

Interrogauit igitur eam num sponsalia dissoluere vellet. Illa negauit. Sponsalia enim omnibus ecclesiae sodalibus nota erant, atque in conuentibus

precum publice agnita; quare sine seuera causae inquisitione dissolui non poterant. Sara autem nullam afferre poterat causam quam communis sodalium sententia probatura esset.

Eodem tempore senior ecclesiae diaconus grauissimo morbo correptus est. Cum viduus esset liberisque careret, aliquot iuniores fratres sororesque noctu diuque ei ministrabant.

Silas saepe cum Gulielmo nocturnam curam suscipiebat, ita vt alter alterum secunda post mediam noctem hora exciperet. Senex autem, praeter omnium exspectationem, iam conualescere videbatur, cum quadam nocte Silas, iuxta lectum eius vigilans, animaduertit solitum spirandi sonum cessauisse. Candela iam paene consumpta languidam lucem praebebat; itaque eam sustulit vt aegroti vultum clarius inspiceret. Cum diligentius examinasset, intellexit diaconum mortuum esse, atque iam aliquanto antea vitam amisisse, quippe cui membra riguerant.

Silas secum quaerebat num forte dormiuisset; deinde horologium aspexit. Iam quarta erat hora matutina. Cur igitur Gulielmus nondum venerat?

Magna sollicitudine permotus abiit vt auxilium arcesseret. Mox complures amici vna cum ecclesiae pastore in domum conuenerunt. Silas autem ad opus suum rediit, vehementer cupiens Gulielmo occurrere vt ab eo quaereret cur suo tempore non adfuisset.

Sexta denique hora, cum iam cogitaret num ipse amicum quaesitum iret, Gulielmus aduenit, pastore comitante.

Venerant vt Silam ad Vicum Lucernarum vocarent, vbi cum ceteris ecclesiae sodalibus conuenire deberet. Cum causam tantae conuocationis quaereret, nihil aliud responsum accepit nisi:

«Audies.»

Neque quicquam amplius dictum est donec Silas in conclaui quo fratres conuenire solebant consedit, pastore ex aduerso sedente, ceteris autem, quos ille tamquam populum Dei venerabatur, in eum oculos graui silentio defigentibus.

Tum pastor cultellum e sinu protulit, Silae ostendit atque interrogauit num meminisset vbi illum reliquisset.

Silas respondit se nescire cultellum vsquam reliquisse nisi in sinu suo. Sed insolita hac interrogatione vehementer tremebat.

Tum admonitus est vt peccatum suum ne celaret, sed confiteretur atque paenitentiam ageret.

Cultellus enim in scrinio quod iuxta mortui diaconi lectum stabat inuentus erat, eo ipso loco vbi sacculus ecclesiae pecuniam continens positus fuerat, quem pastor ipse pridie viderat.

Manus quaedam sacculum inde abstulerat. Cuius autem manus esse poterat nisi eius ad quem cultellus pertinebat?

Silas aliquamdiu obstupefactus obmutuit. Tandem ita locutus est:

«Deus innocentiam meam declarabit. Nihil scio neque de cultello ibi posito neque de pecunia sublata. Scrutamini me atque domum meam. Nihil inuenietis praeter tres libras et quinque solidos, quos ipse seruaui; et Gulielmus Dane scit me iam sex menses hanc pecuniam habuisse.»

His auditis Gulielmus gemitum edidit; pastor autem dixit:

«Grauissima sunt, frater Marner, quae contra te testantur. Pecunia hac proxima nocte sublata est. Nemo autem praeter te cum fratre nostro defuncto aderat. Nam Gulielmus Dane affirmat se repentino morbo impeditum esse quominus, vt solebat, ad te excipiendum veniret; tuque ipse confessus es eum non aduenisse. Praeterea mortuum neglexisti.»

«Dormiuisse me necesse est», inquit Silas.

Deinde, paulisper tacitus, adiecit:

«Aut fortasse idem mihi accidit quod omnes vos antea me passum esse vidistis, vt fur, dum anima mea extra corpus esset, intrare atque exire potuerit. Sed iterum dico: scrutamini me atque domicilium meum; nusquam enim alibi fui.»

Facta est igitur inquisitio. Cuius exitus hic fuit: Gulielmus Dane in ipsius Silae cubiculo, post arcam loculamentis instructam in qua vestes seruabantur, sacculum illum omnibus notum inuenit, sed vacuum!

Tum Gulielmus amicum iterum atque iterum hortatus est vt peccatum confiteretur neque diutius celaret.

Silas autem vultum ad eum conuertit, oculisque grauissimae indignationis plenis intuitus dixit:

«Gulielme, per nouem annos quibus vna ingressi sumus atque egressi, num vmquam me mentientem cognouisti? Sed Deus innocentiam meam declarabit.»

«Frater», respondit Gulielmus, «vnde scire possum quid in occultissimis animi tui penetralibus feceris, quo Satanae potestatem in te concesseris?»

Silas etiamtum amicum intuebatur.

Subito rubor quidam vehementissimus vultum eius perfudit, atque iam ardentius aliquid dicturus videbatur, cum rursus interiore quodam animi ictu retineretur. Rubor euanuit; corpus tremebat.

Tandem, Gulielmum intuens, voce infirma dixit:

«Nunc recordor. Cultellus in sinu meo non erat.»

«Nescio quid velis», respondit Gulielmus.

Ceteri autem qui aderant interrogare coeperunt vbi igitur Silas cultellum fuisse diceret. Ille tamen nihil amplius explicare voluit; tantum haec verba repetebat:

«Grauiter afflictus sum. Nihil dicere possum. Deus innocentiam meam declarabit.»

Cum in conclaue conuentibus destinatum redissent, rursus de tota re deliberatum est.

Ad magistratus autem confugere aut iudicio publico scelestum inuestigare a disciplina illius ecclesiae alienum erat. Christianis enim actiones forenses institui vetitum esse existimabant, etiamsi res minus dedecoris in vniuersum coetum redundatura esset.

Alia igitur via veritatem inuestigandam esse censebant; atque tandem constituerunt vt, precibus prius habitis, sortes ducerentur.

Hoc consilium iis solis mirum videri potest qui ignorant qualis vita religiosa, obscura quidem sed pertinax, in angustis vrbium nostrarum vicis diu viguerit.

Silas vna cum fratribus genua flexit, certo sperans Deum statim interueniendo innocentiae suae testimonium daturum esse. Sentiebat tamen etiam tum dolorem atque luctum sibi reseruatos esse, quippe cui fides in homines tam crudeliter vulnerata esset.

Sortes autem Silam Marner reum esse declarauerunt.

Sollemniter igitur ab ecclesiae communione suspensus est, iussusque pecuniam sublatam reddere. Neque vllo modo in ecclesiae sinum recipi posse dicebatur nisi peccatum confiteretur, quod verae paenitentiae signum haberetur.

Marner haec omnia tacitus audiuit.

Tandem, cum omnes discessuri surgerent, ad Gulielmum Dane accessit atque voce prae animi perturbatione tremula dixit:

«Nouissime, quod quidem meminerim, cultello meo vsus sum cum lorum quoddam tibi secarem. Non memini me illum postea in sinum reposuisse. Tu pecuniam furatus es; tu dolum contexuisti, vt crimen in me transferres.

«Sed fortasse nihilominus rebus secundis frueris. Non est enim Deus iustus qui terram iuste regat, sed deus mendacii, qui falsum testimonium contra insontem fert.»

Ad hanc blasphemiam omnes qui aderant horrore quodam perculsi sunt.

Gulielmus autem placide respondit:

«Fratribus nostris iudicandum relinquo num haec vox Satanae sit necne. Ego nihil aliud possum quam pro te orare, Sila.»

Infelix Marner e conuentu excessit desperatione oppressus atque fide in Deum hominesque ita labefactata, vt talis animi concussio homini ad amandum nato vix ab insania distaret.

In acerbitate animi vulnerati secum dixit:

«Illa quoque me repudiabit.»

Cogitabat enim, nisi Sara testimonio contra se prolato fidem adimere vellet, ipsius quoque fidem totam necesse esse labefactari, quemadmodum sua iam labefactata erat.

Nobis, qui de variis formis quibus religiosus animi sensus exprimitur disserere atque ratiocinari solemus, difficile est intellegere qualis sit simplicis hominis mens, nulla disciplina exculta, in qua forma religiosa et ipse religionis sensus numquam cogitationis ope inter se distincti sint.

Facile enim credimus fieri non posse quin homo in Silae condicionem adductus quaerere inciperet num recte sortes ad diuinum iudicium explorandum adhiberentur.

At Silae talis quaestio nouum plane atque insolitum propriae mentis conatum postulauisset, qualem numquam antea exercuerat. Neque id solum: tum primum eum conatum suscipere debuisset, cum omnes animi vires dolore deceptae fidei penitus occupatae essent.

Si quis est angelus qui non modo hominum peccata sed etiam dolores in tabulas referat, is profecto nouit quot quantique dolores ex falsis opinionibus nascantur, quarum tamen culpa nulli homini iure tribui potest.

Marner domum rediit, atque per totum diem solus consedit, desperatione velut attonitus. Neque vllus eum motus impulit vt Saram adiret atque innocentiam suam ei persuadere conaretur.

Die deinde secundo, ne prorsus diffidentia torperet, ad telam suam confugit atque, sicut antea solebat, operi assidue incumbere coepit.

Paucis autem horis interiectis pastor cum vno e diaconis ad eum venit, nuntium a Sara ferens: eam sponsalia pro dissolutis habere.

Silas nihil respondit. Nuntios tacitus audiuit, deinde ab eis se auertit atque rursus telam exercere coepit.

Paulo plus quam mense post Sara Gulielmo Dane nupsit.

Neque multo post fratribus ecclesiae in Vico Lucernarum notum factum est Silam Marner ex vrbe discessisse.

CAPVT SECVNDVM

Etiam ii quorum vita litterarum studiis varia multiplexque facta est nonnumquam aegre retinent et consuetas de vita opiniones et fidem in Numen inuisibile, immo ipsam persuasionem gaudia doloresque olim perceptos non somnia fuisse, sed res a se vere expertas, si repente in peregrinam terram transferuntur, vbi homines neque res eorum ante gestas norunt neque sententias cum iis communes habent, vbi terra ipsa mater alium quasi sinum pandit atque humana vita aliam speciem praebet quam ea cuius consuetudine animi eorum nutriti sunt.

Qui vero a pristina fide caritateque auulsi sunt, ii fortasse sponte exsilium petiuerunt, Letheae cuiusdam obliuionis vim quaerentes: ibi enim praeterita somniis similia fiunt, cum omnia quae eorum memoriam excitabant euanuerint; praesentia quoque somniorum speciem habent, quoniam nulla recordatione cum anteacta vita coniunguntur. Ne horum quidem tamen experientia satis fortasse valet ad intellegendum quid senserit homo tam simplex quam Silas Marner, cum patria suisque relictis Raueloe commorari coepisset.

Nihil tam dissimile erat vrbi patriae, vnde lati montium decliues tractus conspiciebantur, quam haec regio humilis et nemorosa, in qua arboribus saepibusque circumclusus ab ipso etiam caelo se occultatum sentiebat. Cum primo mane in alto silentio surgeret atque per fenestram rubos rore madentes et herbam densis caespitibus luxuriantem aspiceret, nihil ibi cernebat quod ad illam vitam pertinere videretur cuius centrum in Vico Lucernarum fuerat. Ibi enim olim sibi quasi ara constituta erat, vnde summa caelestia beneficia in homines dispensari credebat.

Parietes calce dealbati; subsellia angusta, ad quae homines sibi notissimi leui vestium susurro demissoque strepitu accedebant, vbi vox nunc huius nunc illius, ei bene cognita, peculiari quodam precandi sono verba pariter arcana et familiaria proferebat, instar amuleti ad pectus suspensi; suggestus vnde concionator doctrinam nullo contradicente tradebat, corpore vltro citroque inclinato et libro iam diuturna consuetudine tractato; ipsae denique morae inter binos sacri carminis versus, dum singillatim praecinebantur, interiectae, atque voces canentium identidem communi impetu intumescentes: haec omnia Silae canales erant per quos diuinum auxilium ad eum peruenire solebat; haec sedes ipsa, in qua religionis affectus eius alebantur; haec denique ei ipsa religio Christiana, haec ipsum Dei in terris regnum videbantur.

Textor enim, qui in libro sacrorum carminum verba sibi difficilia inuenit, nihil de notionibus a sensibus remotis intellegit; sicut infans quid sit parentum amor ignorat, vnum autem vultum vnumque gremium nouit, ad quod manus extendat, vt et perfugium et alimentum inueniat.

Quid autem magis ab illo Vici Lucernarum mundo distabat quam quae Raueloe obuersabantur? Pomaria, quae neglecta ipsa fructuum vbertate velut torpere videbantur; templum amplum in spatioso sepulcreto positum, quod homines, dum sacra intus fiebant, ante suas quisque fores otiosi stantes contemplabantur; agricolae vultibus purpureis, qui per vias rusticas segniter equitabant aut in tabernam, cui Iris nomen erat, diuertebant; villae denique vbi viri cenis grauati ad vespertini foci lucem obdormiscebant, mulieres autem tantam linteorum copiam reponere videbantur vt ea etiam in alteram vitam sufficere posset.

Nemo in Raueloe erat cuius ex ore verbum excidere posset quod fidem Silae Marner attonitam atque torpentem ad sensum etiam doloris reuocaret. Priscis enim saeculis, vt notum est, credebant homines singulas regiones suis quibusque numinibus habitari atque regi, ita vt, montibus fines diuidentibus superatis, e potestate deorum patriorum exire liceret, quorum praesentia riuis nemoribusque collibus continebatur inter quae quisque ab infantia vixisset.

Nec multum ab illo veterum sensu aberat animi dolor quo miser Silas, etsi obscure, tenebatur, quasi ipse, metu aut tristi pertinacia motus, numen sibi infensum effugisset. Potestas illa, cui inter vrbis vicos et in precantium conuentibus frustra confisus erat, longissime abesse ei videbatur a terra in quam se receperat: hic enim homines rerum copia securi fruebantur, nihil de illa fiducia scientes nihilque eius indigentes, quae ipsi in amaritudinem versa erat.

Exiguum quod possidebat lumen tam angustis finibus continebatur, vt fides decepta satis lato velamine illud totum obtegeret atque noctem ei vndique atram efficeret.

Primus eius impetus post illam calamitatem fuerat vt ad telam rediret; inde sine vlla intermissione operi incubuit. Neque vmquam secum reputabat cur, postquam Raueloe consederat, ad multam vsque noctem laboraret, vt praescriptam lintei mensalis copiam dominae Osgood citius quam illa exspectaret absolueret, cum ne de mercede quidem quam pro opere accepturus erat antea cogitaret. Aranei instar nullo consilio, solo impellente naturae impetu, texere videbatur.

Quod opus aliquis assidue exercet, id paulatim ipsum sibi finis esse solet, atque ita velut pontem efficit quo vitae hiatus, vbi amor nullus est, superentur. Manus Silae ipsa delectari videbatur, dum radium per stamina agebat; oculos autem iuuabat videre quam paulatim paruae quadratae formae in panno ipsius labore absoluerentur.

Accedebat fames quae sua postularet. Solus enim Silas sibi ientaculum, prandium, cenam parare, aquam e puteo haurire, ahenum igni imponere debebat. Haec omnia, quae praesentem operam continuo exigebant, vna cum texendi labore vitam eius ad industriam quandam sine consilio redegerunt, qualis est insecti filum ducentis.

Praeteritorum memoriam auersabatur; nihil apud peregrinos inter quos venerat caritatem eius aut societatis studium excitabat; futura omnia tenebris obruebantur, quoniam nullus iam ei Amor inuisibilis superesse videbatur qui curam sui gereret. Mens, pristina illa angusta cogitandi via subito interclusa, summa rerum perturbatione quasi immobilis haerebat; caritas autem, ea parte qua tenerrima erat, grauissimo ictu laesa, exstincta videbatur.

Tandem tamen lintea mensalia dominae Osgood perfecta sunt, et Silas mercedem nummis aureis accepit. In patria, vbi mercatori merces magno numero vendenti operam dederat, minore mercede laborabat; mercedem singulis hebdomadibus accipiebat, cuius magnam partem ad religionis officia et egentium subleuandam inopiam conferebat. Nunc primum in vita quinque fulgentes nummos aureos, quos guineas vocabant, in manum accepit. Nemo partem eorum sibi deberi putabat, neque quemquam ipse diligebat cui sua sponte aliquid impertiret.

Sed quid ei guineae erant, cui vltra innumerabiles texendo exigendos dies nihil prospiciendum videbatur? Nec necesse erat id quaerere: iucundum erat nummos manu continere et fulgentes eorum facies intueri, cum omnes ipsius essent. Nouum hoc vitae elementum erat, non secus ac texendi labor aut famis sedandae voluptas, prorsus ab illa fidei caritatisque vita seiunctum vnde ipse exclusus erat.

Iam antequam textoris palma ad plenam virilem latitudinem creuisset, manus eius pecuniam multo labore partam contrectare consueuerat. Per viginti enim annos pecunia, cuius vim penitus intellegere non poterat, signum ei fuerat bonorum terrestrium et proximum laboris propositum. Tum quidem pecuniam parum amare videbatur, cum singulis nummis certus vsus destinatus esset: ipsum enim vsum diligebat.

Nunc autem, cum omnis finis e vita sublatus esset, consuetudo illa pecuniam exspectandi atque, tamquam perfecti operis testimonium, manu comprehendendi humum parauerat satis altam in qua cupiditatis semina radices agerent. Itaque, cum per agros crepusculo domum rediret, nummos promebat atque inter tenebras paulatim crescentes eos clarius fulgere sibi videbatur.

Sub idem fere tempus res accidit quae aliquam cum vicinis familiaritatem aperire posse videbatur. Cum aliquando calceos reficiendos ad sutorem detulisset, vxorem eius ad focum sedentem conspexit grauissimis cordis morbi atque hydropis indiciis vexatam, qualia ante matris suae mortem ipse viderat.

Aspectu illo simul et recordatione vehementi misericordia commotus, meminit matrem suam medicamento simplici e digitali herba confecto aliquantum leuatam esse. Itaque Salliae Oates pollicitus est se aliquid allaturum quod eius cruciatum minueret, quandoquidem medici remedia nihil profuissent. In hoc misericordiae officio Silas primum post aduentum Raueloensem sensit inter praeteritam praesentemque vitam suam aliquod vinculum superesse; atque inde fortasse initium fieri potuisset quo ex illa insecti simili vita, in quam ipsa eius natura sese contraxerat, eriperetur.

Sed Salliae Oates morbus iam tantam apud vicinos ei celebritatem attulerat, vt, cum potione a Sila Marner parata leuata esset, res omnium sermonibus celebraretur. Si medicus Kimble medicamentum dedisset, nemo miratus esset illud aliquid profuisse; at cum textor, de quo nemo sciebat vnde venisset, aqua fusca lagoena inclusa miracula faceret, occultam quandam vim huic curationi inesse manifestum videbatur.

Nihil eiusmodi auditum erat ex quo anus illa, quam Sapientem vocabant, apud Tarley mortua esset. Ea non medicamenta solum, sed etiam carmina nouerat; ad eam omnes liberos suos conuulsionibus correptos deferre solebant.

Eiusdem igitur generis hominem Silam Marner esse oportebat. Vnde enim sciuisset quo remedio Salliae Oates anhelanti spiritus restitueretur, nisi multo plura etiam cognouisset? Anus illa verba quaedam tam submissa voce secum murmurabat vt nemo quid diceret exaudire posset; quod si interea rubro filo digitum infantis pedis obligauisset, aquam, ne in capite coalesceret, prohibere dicebatur.

Tum quoque Raueloe erant mulieres quae sacculos quosdam ab illa Sapiente acceptos e collo suspensos gessissent atque ob eam causam nullum vmquam infantem mente captum peperissent, qualem Anna Coulter pepererat.

Silam Marner tantundem, fortasse etiam plura efficere posse credebant; iamque omnibus perspicuum videbatur cur e locis ignotis venisset et tam mira esset eius species. Sed cauendum erat Salliae Oates ne haec medico indicaret: ille enim procul dubio Marnero infensus futurus erat. Semper quippe cum de illa Sapiente audiebat irascebatur, atque iis qui ad eam confugerent minari solebat se postea nullam iis operam medicam praestiturum.

Ita Silas repente et ipse et domunculam suam a matribus obsessos inuenit, quae vel tussim conuulsiuam infantium carminibus tolli vel lactis sibi copiam restitui volebant; viri quoque aderant qui medicamentum aduersus articulorum dolores aut nodos manuum poscebant. Ne repulsam paterentur, nummos argenteos in palmis ostentabant.

Poterat sane Silas ex paucis remediis quae nouerat atque ex carminibus, si ea profiteri voluisset, quaestum non mediocrem facere. Sed tali condicione pecunia eum minime alliciebat: numquam enim ad falsum fingendum animum adiecerat. Itaque singulos, crescente in dies molestia, a se abigebat. Fama tamen de eius sapientia Tarley vsque peruenerat, neque mox homines desierunt longum iter suscipere, vt eius auxilium implorarent.

Spes autem quam in eius scientia collocauerant tandem in formidinem versa est: nemo enim credebat affirmanti se neque carmina nouisse neque morbos sanare posse. Quicumque autem, postquam opem eius petiuerat, aliquo casu affligebatur aut nouo morbi impetu corripiebatur, calamitatem magistri Marner maleuolentiae atque iratis eius obtutibus tribuebat.

Ita factum est vt misericordia illa qua erga Salliam Oates motus erat, quaeque breuem quandam humanae societatis sensum excitauerat, maiorem inter eum vicinosque alienationem pareret solitudinemque eius pleniorem redderet.

Paulatim guineae coronaeque et semicoronae in magnum aceruum excreuerunt; Silas autem in dies minus ex eo ad necessitates suas depromebat, quasi hoc vnum sibi proposuisset, vt quam minimo sumptu corporis vires sustineret atque ita sedecim horas cotidie laborare posset.

Nonne homines soli in carcere inclusi in eo voluptatem inuenerunt vt momenta temporis lineis rectis eiusdem longitudinis in pariete notarent, donec numerus linearum in triangulos dispositarum ad tantam multitudinem excreuisset vt id vnum studium totam mentem occuparet? Nonne ipsi quoque, cum nihil agimus aut diuturna exspectatione fatigamur, minutum aliquem corporis motum aut sonum inaniter repetendo tempus fallimus, donec iteratio desiderium gignat et consuetudo oriri incipiat? His exemplis

intellegere licet quo modo pecuniae cumulandae amor homines penitus occupet, quorum animus ne tum quidem, cum primum condere aliquid inciperent, alium finem quam ipsam pecuniae congeriem sibi proposuerat.

Marner cupiebat vt acerui, singuli decem nummis constantes, primum in quadratum, deinde in maius quadratum disponerentur. Singula autem guinea, dum ipsa per se voluptatem afferebat, nouam continuo cupiditatem excitabat.

In hoc mundo insolito, qui ei aenigma sine spe solutionis propositum erat, potuisset fortasse, si natura minus vehemens fuisset, sedere atque sine intermissione texere, nunc picturae in panno perficiendae finem, nunc ipsius telae terminum intuens, donec illius aenigmatis ceterarumque rerum omnium oblitus nihil curaret nisi quae sensibus in praesentia perciperet. At pecunia ipsum texendi laborem quasi certis interuallis distinguerat; neque pecunia tantum crescebat, sed etiam penes eum permanebat.

Coepit existimare nummos sui quodammodo conscios esse, quemadmodum telam quoque suam sibi consciam esse putabat; neque vllo modo illos nummos, quorum vultus tam familiares ei facti erant, aliis ignota facie signatis commutasset. Contrectabat eos atque numerabat, donec forma colorque eorum ei tam iucundi essent quam sitienti potus; neque tamen nisi noctu, confecto opere, eos proferebat, vt quasi conuictu eorum frueretur.

Aliquot lateres ex pauimento sub tela sustulerat, atque ibi cauum fecerat in quo ollam ferream guineis et nummis argenteis plenam reponeret; quotiens lateres restituerat, harenam desuper spargebat.

Non quod frequenter aut vehementer sibi furti periculum proponeret. Pecuniam domi condere illis temporibus apud rusticos vsitatum erat: erant Raueloe senes operarii quos omnes peculium apud se seruare sciebant, fortasse intra culcitas lanarum quisquiliis refertas. Sed vicini illorum, etsi non omnes tam probi erant quam maiores eorum temporibus Alfredi regis fuisse dicebantur, neque tanta illis audacia erat vt alienas aedes effringere cogitarent.

Quomodo enim pecunia sublata in ipso vico vti potuissent quin se ipsos proderent? Fugiendum igitur erat: res aeque obscura atque incerta ac si quis per aera globo quodam subuectus iter facere statuisset.

Ita Silas Marner annum post annum in solitudine egerat: guineae in olla ferrea augebantur, vita autem eius magis magisque angustabatur atque obdurescebat, donec nihil fere reliquum esset nisi cupiditatis et expletae cupiditatis continua quaedam vicissitudo, quae cum nulla alia vita coniungeretur. Ad duo tantum munera redacta erat, ad texendum et ad pecuniam condendam, neque vmquam cogitabat quo tandem illa tenderent.

Simile fortasse aliquid etiam sapientioribus hominibus accidit, cum a fide et caritate seiuncti sunt: illis autem pro tela et guinearum aceruo aut erudita quaedam inuestigatio aut ingeniosum consilium aut sententiarum corpus sollerter inter se conexum fuit. Mirum vero erat quam penitus vultus atque corporis habitus Silae ad eas res, quibus eius vita continebatur, se accommodauissent: contraxerat enim se atque incuruauerat, quasi pars aliqua machinae factus esset, instar manubrii aut tubi flexi, qui per se separatus nullum vsum nullamque significationem habeat.

Oculi illi prominentes, qui olim fidem quandam simplicem et somniantis obtutum prae se tulerant, nunc ad vnius tantum generis res cernendas comparati videbantur, res perexiguas, velut minuta grana, quae vbique studiose indagarent. Ipse autem ita exaruerat et flauescebat vt pueri, quamquam quadragesimum annum nondum attigerat, eum semper «senem magistrum Marner» appellarent.

Attamen etiam in hac vitae ariditate res quaedam parua accidit, quae ostendit non omnem caritatis vmorem ex animo eius exaruisse. Inter cotidiana officia erat aquam e puteo, qui duorum fere agrorum spatio aberat, domum deferre. Ad eam rem, ex quo Raueloe venerat, vas fictile fusci coloris habebat, quod inter pauca vasa sibi comparata omnium carissimum habebat.

Per duodecim annos vas illud ei quasi comes fuerat: semper eodem loco steterat, semper primo mane ansam praebuerat qua teneretur. Itaque ipsa vasis forma quasi beneuolentiam quandam et promptum auxilium polliceri videbatur; neque minus delectabatur ansae vestigio quod in palma imprimebatur quam haustu aquae recentis et limpidae.

Quodam die, cum a puteo rediret, in gradum illum ligneum offendit quo saepes transiri solebat. Vas autem fuscum, in saxa quibus fossa infra iacens arcu tegebatur magno impetu delapsum, in tres partes fractum est. Silas fragmenta maesto animo collegit domumque reportauit. Iam numquam vas ei vsui esse poterat; partes tamen conglutinauit atque reliquias in pristino loco, fulcro sustentatas, tamquam rei carae memoriam collocauit.

Haec est Silae Marner historia vsque ad quintum decimum annum postquam Raueloe venerat. Totum diem ad telam sedebat, auribus eiusdem crepitus perpetua repetitione completis, oculis in pannum subfuscum intentis, cuius aequalis textura sub manibus lente crescebat; musculi autem tam aequabiliter eosdem motus iterabant, vt quiescere illis haud multo minus difficile videretur quam spiritum continere. Nocte vero deliciae eius

incipiebant: tum fenestrarum valuas claudebat, fores diligenter obserabat, aurumque suum proferebat.

Iam pridem tanta nummorum copia excreuerat vt olla ferrea eos capere non posset. Itaque duos sacculos e corio crasso sibi confecerat, qui, cum molles ac flexibiles essent, nihil fere spatii in latebris frustra occupabant atque in omnes recessus sese accommodabant.

Quam splendide guineae fulgebant, cum ex obscuris illis corii faucibus effunderentur! Argenteorum nummorum summa longe minor erat quam aureorum, quoniam longae lintei fasciae, quae praecipuum eius opus constituebant, partim auro soluebantur; ex argento autem corporis necessitates suppeditabat, solidos et nummos senorum denariorum ad hos sumptus potissimum eligens.

Guineas quidem maxime diligebat; sed ne argentum quidem commutare volebat, coronas illas atque semicoronas suo labore partas, quasi ex se ipso genitas: omnes enim aeque suos esse sentiebat omnesque diligebat.

Nummos in aceruos effundebat et manus inter eos immergebat; deinde numerabat, in ordinatas strues disponebat, rotundam eorum oram pollice digitisque contrectans. De guineis quoque, quas ex opere adhuc in tela pendente dimidia fere ex parte iam meruerat, tamquam de liberis nondum natis cum amore cogitabat; cogitabat etiam de aliis guineis, quae per futuros annos paulatim ad eum venturae erant, per totam illam vitam quae longe ante oculos patebat, cuius finis innumerabilibus texendi diebus obtectus latebat.

Non igitur mirum est quod, cum per agros et semitas iret, siue materiam operis acciperet siue pannum perfectum traderet, cogitationes eius cum tela atque pecunia manerent. Neque vmquam ad saepium radices aut viarum margines deflectebat vt herbas olim sibi familiares quaereret: hae quoque ad praeteritam vitam pertinebant, a qua ipsius vita se receperat, velut riuulus qui procul a viridi margine lati veteris aluei subsedit, donec tenuis tantum vnda tremula per harenam sterilem sibi sulcum ducat.

Sed circa Natalem Christi, quinto decimo anno postquam Raueloe venerat, altera magna vitae Silae Marner conuersio facta est, atque historia eius miro quodam modo cum vicinorum vita coniuncta est.

CAPVT TERTIVM

Nemo Raueloe maiore in honore erat quam dominus Cass, qui in ampla illa domo rubra habitabat, ad quam a fronte pulchri gradus lapidei ducebant, a tergo autem excelsa stabula assurgebant, haud procul ab ecclesia ex aduerso sita. Erat quidem vnus e compluribus eius paroeciae praediorum dominis; soli tamen illud honorificum nomen, quo praecipui praediorum domini insigniebantur, tribuebatur. Nam etsi genus Osgood aeque antiquum esse constabat (neque enim Raueloensium imaginatio vmquam ad illud formidolosum temporum inane penetrauerat, quo ne vnus quidem Osgood in rerum natura fuisset), Osgood ipse nonnisi fundum quem colebat possidebat; Cass vero colonum vnum alterumue habebat, qui de feris venando seruatis agros suos populantibus apud eum tamquam apud potentissimum dominum quererentur.

Adhuc illa belli tempora florebant, quae agrorum possessoribus peculiari quodam prouidentiae fauore data esse videbantur; nondum pretia rerum rusticarum deminuta erant, vt minores illos praediorum dominos liberosque agricolas in exitium praecipitarent, ad quod luxus et neglegens rei rusticae administratio rotas eorum iam satis largiter vngebant. De Raueloe autem similibusque paroeciis nunc loquor. Nam veteris apud nos vitae rusticae longe diuersae erant species, vt necesse est fieri vbicumque vita per tam variam terrarum faciem diffunditur, tot tamque diuersis quasi fluminibus impulsa, ab ipsis caeli ventis ad hominum cogitationes, quae vltro citroque perpetuo feruntur inter seque concurrunt, euentus efficientes quos nemo ante computare queat. Raueloe inter frutices arborum et vias rotarum vestigiis alte sulcatas depressum iacebat, ab industriae feruore et a seuero Puritanorum religionis studio remotum. Diuites largiter edebant bibebantque, podagram et apoplexiam tamquam arcana quaedam honestarum familiarum vitia hereditate tradita accipientes; pauperes autem rectissime diuites facere iudicabant, quod vitam laetam agerent. Accedebat quod ex illorum conuiuiis tot mensarum reliquiae supererant, vt hae pauperum velut patrimonium hereditarium fierent. Betta Jay odore pernarum quas Cass elixari iubebat excitabatur; desiderium tamen eius non vltra pingue ius, in quo pernae coquebantur, progrediebatur. Cum autem festorum celebritates statis anni temporibus redirent, omnes id pauperibus commodissimum putabant. Conuiuiorum enim Raueloensium eadem erat ratio quae ingentium bubulae carnis frustorum atque doliorum ceruisiae: ampla erant et diu durabant, hieme praesertim.

Quae mulieres vestes suas pulcherrimas atque ornamenta capitis in capsas reposuerant, deinde, post tergum equitis insidentes, pretiosam illam sarcinam per imbres niuesque, fluminibus etiam per vadum transeundis, cum nemo sciret quantum flumina intumescerent, secum ferre ausae erant, eae profecto non breuis voluptatis spem concepisse putandae erant. Itaque temporibus anni obscurioribus, cum negotii parum esset et longae noctes, vicini complures ita inter se instituebant vt alius post alium hospitibus domum apertam haberet. Vbi autem epulae quas Cass cotidie apponi iubebat et copia et recenti sapore minui coeperant, conuiuis satis erat paululum in superiorem vici partem ad Osgood, in aedes quae Pomaria vocabantur, progredi. Ibi pernae atque porcina dorsa adhuc intacta, pastillae carne suilla fartae ipsum foci odorem retinentes, butyrum recens in spirulas formatum, denique quidquid otiosa gula expetere posset, reperiebantur; omnia fortasse exquisitius, etsi non abundantius, quam apud Cass parata.

Vxor enim domini Cass iam pridem mortua erat; Aedes autem Rubrae carebant ea vxoris matrisque praesentia, ex qua tam in conclauibus quam in culina sanus amor honestaque reuerentia tamquam e fonte manare solent. Hinc non solum intellegi poterat cur in apparandis festorum epulis copia potius quam exquisita diligentia conspiceretur, verum etiam cur superbus ille dominus saepius in tabernae, cui Iris nomen erat, conclaui principem locum tenere dignaretur quam sub obscuris propriae domus parietibus ligno vestitis considere. Fortasse eadem causa aliquid effecerat vt filii eius haud satis bene educati euasissent.

Non erat Raueloe locus vbi in alienos mores seuere inquireretur; tamen domino Cass vitio dabatur quod omnes filios apud se otiosos retinuisset. Quamquam adulescentibus quorum patres sumptus ferre possent aliquid licentiae concedendum esse putabatur, vicini tamen de secundo filio Dunstano, quem vulgo Dunseium Cass vocabant, capita quassabant: permutandarum rerum sponsionumque cupiditas metum iniciebat ne ille longe peiora quam communia iuuentutis vitia sibi sereret. Quid autem de ipso Dunseio fieret, dicebant, haud magnopere referre: erat enim maledicus et irrisor, cui eo iucundius bibere videretur quo magis alii sitirent; dummodo tamen eius flagitia familiae Cassianae dedecori non essent, cui et monumentum in ecclesia et canthari ipso rege Georgio antiquiores essent.

At miserandum prorsus fore si Godfridus, filius natu maximus, adulescens formosus, vultu aperto animoque benigno, ad quem aliquando agri hereditate peruenturi essent, eandem qua frater viam ingrederetur, quod recentioribus

diebus facere visus erat. Nam si ita pergere vellet, Nanciam Lammeter amitteret. Constabat enim eam, ex ea Pentecoste quae annum iam et amplius antecesserat, multo verecundius eum respexisse, cum de Godfrido complures dies continuos domo absente sermones passim ferrentur. Aliquid profecto, idque solito grauius, male se habebat: neque enim idem iam Godfrido color floridus neque eadem vultus serenitas erat. Fuerat tempus quo omnes praedicarent quam pulchrum par coniugum ipse et Nancia futuri essent, quantamque illa, si Aedium Rubrarum domina fieret, rerum mutationem allatura esset. In familia enim Lammeter ita omnes instituti erant, vt ne granum quidem salis perire sinerent; nec tamen quemquam familiae suae, pro cuiusque condicione, optimis rebus carere paterentur. Talis nurus seni Cass multum pecuniae seruatura erat, etiamsi ne denarium quidem dotis attulisset; verendum quippe erat ne, quamuis reditus ei affluerent, plura in sacculo foramina haberet quam vnum illud per quod manum ipse immitteret. Sin Godfridus vitam non emendaret, Nanciae Lammeter valedicere posset.

Hic igitur Godfridus, de quo olim tam bona sperata erant, exeunte Nouembri, die quodam post meridiem, quinto decimo anno ex quo Silas Marner Raueloe venerat, in obscuro conclaui tabulis ligneis vestito stabat, manibus in vestis sinibus abditis, dorso ad ignem conuerso. Lux cana diei iam deficientis parum illustrabat parietes, quibus sclopeta, flagella et vulpium caudae suspensae erant, vestes pileosque in sellas coniectos, cantharos ceruisiae iam vapidae odorem exhalantes, focum denique cineribus paene oppressum, tubis fumariis in camini angulis reclinatis. Omnia erant vitae domesticae cui omnis honestas et iucunditas deesset indicia; iis autem tristis indignationis species in flauo Godfridi vultu nimis congrue respondebat.

Exspectare aliquem atque aduentum eius aure captare videbatur. Mox per amplum vestibulum vacuum grauis incessus auditus est, quem sibilus comitabatur. Ianua patefacta adulescens intrauit corpore denso et graui, facie rubente, incessu autem temere elato ac gestienti, qualis primae ebrietati proprius est. Dunseius erat. Cuius aspectu Godfridi vultus partem maestitiae deposuit, vt acriorem odii significationem indueret. Canis venatica fusci coloris et pulchrae formae, ex genere canum Hispanicorum, quae ad focum iacebat, sub sellam in camini angulo se recepit.

«Age vero, domine Godfride,» inquit Dunseius irridens, «quid me vis? Tu enim maior natu atque me melior es, vt scis; accersenti tibi parendum erat.»

«Hoc te volo,» respondit Godfridus ferociter, qui ipse plus vini quam expediebat biberat, dum maestitiam suam in iram caecam vertere conatur. «Primum istam ebrietatem excute et ausculta. Mercedem illam quam Fowler pro fundo persoluit aut patri reddere me oportet aut fateri eam tibi tradidisse. Nam bona Fowler pignori capi minatur; atque res tota breui patebit, siue ego dicam siue taceam. Modo, priusquam exiret, se Coxio mandaturum esse dixit vt, nisi Fowler hac hebdomade quod reliquum debet soluerit, bona eius occuparet. Patri pecunia deest, neque nunc ineptias aequo animo feret. Nosti autem quid tibi minatus sit, si te iterum pecuniam suam dissipantem deprehenderet. Pecuniam igitur compara, idque quam primum.»

«Oho!» inquit Dunseius subsannans, propius ad fratrem accedens et in vultum eius intuens. «Quid si tu ipse pecuniam compares meque labore liberes? Cum tam beneuole eam mihi tradideris, hoc quoque officium mihi non negabis, vt pro me restituas. Fraterno certe amore adductus mihi dedisti, nonne?»

Godfridus labra momordit et pugnum compressit. «Ne mihi cum isto vultu appropinques, aut te humi prosternam.»

«Minime vero,» inquit Dunseius, quamquam se calcaneo conuerso auertit. «Tam benignum enim fratrem habes. Possum, quouis die voluero, efficere vt domo paterna expellaris atque vno solido hereditatis loco contentus abeas. Patri enim aperire possum filium eius formosissimum Molliam Farren, egregiam illam feminam, vxorem duxisse, miserrimeque viuere quod cum coniuge sua temulenta habitare non possit; tum ego in locum tuum perquam commode succedam. At, videsne, nihil tale facio: adeo facilis sum atque humanus! Omnem pro me operam suscipies; centum illas libras mihi comparabis: certo scio te facturum.»

«Qua tandem ratione pecuniam comparem?» inquit Godfridus tremens. «Ne vnum quidem solidum habeo. Mentiris autem te in locum meum successurum esse: tu quoque domo pellereris. Si enim tu mea flagitia enarrare coeperis, ego tua patefaciam. Bob patri longe carissimus est; id optime nosti. Gaudebit si te tandem amouerit.»

«Nihil refert,» respondit Dunseius, capite in latus inclinato dum per fenestram prospicit. «Mihi certe iucundissimum erit te comitari, tam formosum fratrem! Tam libenter inter nos litigauimus vt, si te amitterem, quid agerem nescirem. Sed malis profecto nos ambos vna domi manere; scio te malle. Itaque pecuniolam illam comparabis, et ego tibi valedicam, quamquam a te discedere doleo.»

Dunstanus iam abire parabat; Godfridus autem ad eum prosiluit brachiumque arripuit, cum exsecratione dicens: «Dico tibi nihil mihi pecuniae esse, nec vllam me comparare posse.»

«A sene Kimble pecuniam mutuam pete.»

«Dico tibi eum mihi amplius non crediturum esse; neque ego ab eo petam.»

«Age igitur, Wildfire equum vende.»

«Facile istud dicitur! Mihi statim pecunia opus est.»

«Nihil tibi faciendum est nisi vt eum cras ad venationem equites. Bryce et Keating haud dubie aderunt; plures quam vnum emptorem inuenies.»

«Sane, credo; et hora octaua domum redeam, luto ad mentum vsque respersus! Ego ad matronae Osgood saltationem nataliciam iturus sum.»

«Oho!» inquit Dunseius, capite obliquato, voce tenui atque affectata, quasi muliercula loqueretur. «Veniet ergo dulcissima Nancia; cum illa saltitabimus, pollicebimur nos iam numquam improbos futuros esse, rursusque in gratiam recipiemur, et ...»

«De Nancia tace, stulte,» inquit Godfridus rubore perfusus, «aut te strangulabo.»

«Quare?» respondit Dunseius eadem voce ficta, flagellum interim e mensa tollens cuius capulo palmam identidem pulsabat. «Optima tibi occasio datur. Suadeo vt ei iterum in gratiam te insinuare coneris: tempus enim lucraberis, si forte Mollia aliquando plus aequo ex illo medicamine opiato, quod laudanum vocant, hauserit teque viduum fecerit. Nancia, opinor, nihil recusabit quominus altera vxor sit, dummodo id ignoret. Habes etiam fratrem benignissimum, qui arcanum tuum fideliter seruabit, quoniam tam officiosus erga eum futurus es.»

«Audi denique,» inquit Godfridus tremens rursusque pallescens. «Patientia mihi paene defecit. Si paulo prudentior esses, intellegere posses hominem vltra modum irritari posse, adeo vt quiduis temere audeat. Haud scio an iam eo peruenerim. Fortasse satius est patri omnia ipse confiteri: saltem te a ceruicibus meis excutiam, etiamsi nihil aliud proficiam. Quandoquidem aliquando omnia comperiet. Illa ipsa se venturam esse et patri rem narraturam saepe minata est. Noli ergo tibi persuadere silentium tuum quanti volueris venire posse. Tam diu pecuniam mihi eripis, donec nihil habeam quo illam placem; tum aliquando minationem exsequetur. Perinde est. Patri omnia ipse aperiam; tu vero in malam crucem abi.»

Dunseius intellexit se vltra modum processisse, esseque aliquem finem ad quem etiam Godfridus, quamuis natura cunctator, adductus certum consilium capere posset. Sed simulata securitate respondit: «Vt libet; sed prius paululum ceruisiae bibam.» Deinde tintinnabulum pulsauit, per binas sellas se obliquum proiecit, flagellique capulo fenestrae sedile pulsare coepit.

Godfridus eodem loco stabat, dorso etiamtum ad ignem conuerso, digitos inter ea quae in vestis sinibus habebat sollicite mouens, oculis in pauimentum defixis. Corpore quidem magno lacertisque validis erat, neque ad pugnam audacia ei deerat; sed ea nihil ad consilium capiendum valebat, cum pericula subeunda essent quae neque pugnis depelli neque faucibus compressis enecari possent. Insita animi dubitatio et in rebus honestis timiditas eo grauiora erant quod, quocumque animum conuerteret, exitus metuendi aeque vndique imminere videbantur. Vix enim indignatione impulsus fuerat vt Dunstano resisteret ac proditionem confessione sua praeuenire minaretur, cum mala quae tali consilio ipse sibi allaturus esset multo intolerabiliora quam praesens calamitas videri coeperunt. Confessionis exitus non incertus sed certus erat; fratris autem perfidia adhuc in dubio versabatur.

Ita ex propinquo certae calamitatis prospectu ad suspensam illam dubitationem pristinasque moras tamquam ad requiem confugiebat. Filius modici praediorum domini hereditate spoliatus, qui neque fodere neque mendicare vellet, vix minus inermis futurus erat quam arbor radicibus euulsa, quae caeli terraeque benignitate in ipso loco vbi primum germinauerat in magnam speciosamque molem excreuisset. Potuisset fortasse non inuitus de fodienda terra cogitare, si ea condicione Nanciam Lammeter vxorem ducere licuisset. Sed cum et illam et hereditatem irreuocabiliter amissurus esset, cunctis vinculis ruptis praeter vnum quo dedecore afficiebatur, atque omni ad mores emendandos incitamento priuatus, nullam sibi post confessionem reliquam vitam fingere poterat nisi si nomen inter milites profiteretur: consilium quod honestis familiis, si ipsam mortem voluntariam exciperes, omnium maxime desperatum videbatur.

Minime vero! Malebat fortunae casibus quam suae voluntati rem committere; malebat in conuiuio adhuc accumbere vinumque sibi carum paulatim haurire, quamquam gladius supra caput penderet et terror pectus vrgeret, quam foras in frigidas illas tenebras prorumpere, vbi nulla iam voluptas reliqua esset. Iam vel summam in negotio equi Dunstano concessionem multo faciliorem esse ducebat quam suam ipsius minationem exsequi. Superbia tamen non sinebat eum sermonem repetere nisi pristina lite

renouata. Hoc ipsum Dunstanus exspectabat; itaque ceruisiam solito minoribus haustibus bibebat.

«Plane tuus hic mos est!» erupit Godfridus amara voce. «Tam secure de Wildfire vendendo loqueris, cum is vltimum fere sit quod vere meum dicere possim, longeque optimus equus quem vmquam habuerim. Si vel scintillam honesti pudoris haberes, te puderet stabula nostra equis vacua conspicere, omnibus id irridentibus. Equidem credo te ipsum quoque venditurum esse, si modo hanc voluptatem capere posses, vt emptorem paeniteret se tam malam mercem comparauisse.»

«Ita, ita,» respondit Dunstanus placidissime. «Iuste me aestimas, vt video. Nostin quam insignis sim artifex homines ad pactiones speciosas sed fallaces pelliciendi? Quare suadeo vt mihi Wildfire vendendum committas. Cras libentissime eum ad venationem equitabo. Ego quidem in sella minus speciosus videbor quam tu; sed equum, non equitem, empturi sunt.»

«Sane vero! Equum meum tibi credam!»

«Vt libet,» inquit Dunstanus, fenestrae sedile rursus percutiens summamque neglegentiam simulans. «Tu es qui pecuniam Fowler solutam reddere debes; ad me nihil pertinet. Tu enim Bramcote profectus ab illo pecuniam accepisti, patri autem nondum solutam esse dixisti. Ego nihil in ea re gessi. Tu tanta in me beneuolentia vsus es vt pecuniam mihi vltro traderes; id vnum factum est. Si pecuniam reddere nolis, ne reddideris; mihi idem est. Equum tamen tibi vendendum suscipere paratus eram, quoniam cras tam longe proficisci tibi incommodum est.»

Godfridus aliquamdiu tacuit. Cupiebat quidem in Dunstanum impetum facere, flagellum ei e manibus eripere, tamque grauiter verberare vt paene animam efflaret; neque vlla corporis formido eum deterrere potuisset. Sed alia species metus dominabatur, affectibus etiam ira vehementioribus nutrita. Cum denuo locutus est, vox eius iam aliqua ex parte placandi studium prae se ferebat.

«Age igitur, de equo serio agis, nonne? Eum bona fide vendes totamque pecuniam mihi trades? Nisi ita feceris, scis omnia peritura esse: nihil enim aliud habeo cui confidam. Minus autem iucundum tibi erit domum super caput meum euertere, si sub eadem ruina tuum quoque caput frangetur.»

«Ita, ita,» inquit Dunstanus surgens. «Recte habebit. Sciebam te tandem ad sanam mentem rediturum esse. Ego sum qui senem Bryce ad pretium pro equo soluendum adigam. Centum viginti libras pro equo tibi impetrabo, si quid omnino pretii impetrari poterit.»

«At fortasse cras tantus imber cadet quantus heri cecidit, vt egredi non possis,» inquit Godfridus, ipse vix sciens vtrum talem moram optaret necne.

«Minime,» respondit Dunstanus. «Mihi tempestates semper fauent. Si tu ipse ire velles, fortasse plueret. Tu enim in ludo chartarum numquam chartas victrices tenes; ego semper teneo. Tibi pulchritudo contigit, mihi fortuna. Quam ob rem me iuxta te retinere debes sicut nummum sex denariorum incuruum, qui felicitatis omen habetur: sine me numquam tibi res prospere cedent.»

«Mala te rapiant! Tace tandem!» exclamauit Godfridus ira correptus. «Cura autem vt cras sobrius sis; alioqui rediens ex equo in caput excutieris, neque Wildfire fortasse indemnis euadet.»

«Ne tenerum istud cor sollicitudine excrucies,» respondit Dunstanus ianuam aperiens. «Numquam me, vbi de merce paciscendum esset, duos pro vno videre cognouisti; sic enim omnis iucunditas periret. Praeterea quotiens cado, semper in pedes cadere soleo.»

His dictis Dunstanus ianuam magno fragore clausit atque fratrem reliquit, vt amaras rerum suarum condiciones animo rursus ac rursus volueret. Haec enim meditatio iam cotidie eum tenebat, nisi quotiens venatione, compotationibus, aleae lusu aut rariore illa minusque obliuionis plena voluptate Nanciam Lammeter conspiciendi paulisper abstrahebatur.

Dolores illi multiplices atque subtiles, qui ex sensu delicatiore cum maiore animi cultu coniuncto nascuntur, fortasse minus miserabiles sunt quam tristis ea voluptatum solaciorumque inopia, quae non ex propria fortuna pendeant, qua fit vt rudioris animi homines perpetuo cum suis doloribus querelisque soli versentur. Vita maiorum nostrorum rusticorum, quos admodum vulgares et sine vlla venustate facile putamus, quorum omne officium erat agros suos equo circumuecti lustrare, dum corpora in sellis sedentium in dies grauiora fierent, reliquum autem tempus paene socordi quadam voluptate sensibus assidua similitudine rerum hebetatis indulgerent, habebat tamen aliquid miseratione dignum.

Illis quoque calamitates accidebant, nec primae aetatis errores sine grauibus poenis manebant. Fortasse amor virginis cuiusdam dulcis, quae castitatis, ordinis atque tranquillitatis veluti viua imago esset, vitae spem eis ostenderat in qua dies, etiam sine luxu aut effusis conuiuiis, non nimis longi viderentur. Sed amissa virgine illa spes quoque euanuerat. Quid tum eis supererat, praesertim vbi iam corporibus ingrauescentibus neque venationi interesse neque sclopetum per sulcos ferre poterant, nisi bibere vt laetarentur

aut bibere vt irascerentur? Ita nullam rerum varietatem desiderarent atque eadem quae quouis superiore anni tempore dixissent noua semper contentione repeterent. Haud dubie inter illos homines rubentibus genis hebetibusque oculis nonnulli erant quos innata humanitas ita tuebatur, vt ne immoderata quidem luxuria in feritatem detrahere posset. Hi tamen, cum adhuc florentes essent, acerbum doloris vel conscientiae morsum senserant; arundines, quibus innitebantur, manus eorum transfixerant, aut ipsi sibi vincula leuiter iniecerant, quibus nulla postea contentione exsolui possent. His tristibus rebus, quae nobis omnibus accidere possunt, circumuenti, nullam extra angustas vitae suae res identidem recolendas quietem cogitationibus inueniebant.

Ea certe Godfridi Cass condicio erat, cum sextum et vicesimum aetatis annum ageret. Conscientiae stimulus, adiutus leuibus illis et vix explicabilibus motibus quos omnis familiaritas animo facili et flexibili infert, eum ad occultas nuptias contrahendas impulerat, quae vitae eius quasi tabes inhaerebant. Foeda erat narratio turpis cupiditatis, erroris, deinde ab errore expergefactionis; nec opus est eam ex occultis Godfridi recordationibus, quarum amaritudo ipsi satis nota erat, in lucem protrahere.

Iam diu nouerat errorem suum aliqua ex parte insidiis Dunstani deberi; hic enim turpibus fratris nuptiis occasionem sibi dari viderat qua simul et liuorem odiumque et pecuniae cupiditatem expleret. Quod si Godfridus se nihil nisi alienae fraudis victimam esse existimare potuisset, frenum illud ferreum, quod fortuna ori eius imposuerat, non tam intolerabiliter eum exulcerasset. Si dirae voces quas solus submissa voce identidem effundebat solam Dunstani diabolicam astutiam petiuissent, minus fortasse ab aperta confessione eiusque consequentiis abhorrere potuisset. Sed alia etiam exsecranda erant: sua ipsius flagitiosa stultitia, quae nunc tam insana atque inexplicabilis ei videbatur quam fere omnia nostra flagitia nobis videri solent, vbi cupiditates quae ad ea impulerint iam pridem deferbuerunt.

Per quattuor annos de Nancia Lammeter cogitauerat atque eam tacita quadam, patienti veneratione coluerat ac petiuerat, quippe cuius causa de futura vita laetus cogitare potuisset. Illa vxor futura erat, illa domum ipsi iucundam redditura, qualis paterna domus numquam fuerat; neque difficile fore putabat ineptas illas consuetudines deponere, quae ne voluptates quidem essent, sed quasi febricosa quaedam remedia ad animi inanitatem tollendam, si illa semper prope adesset.

Erat enim Godfridus natura ad domesticos affectus maxime propensus, quamuis in domo educatus vbi nulla risus gratia focum illustrabat et cotidiani mores nullius ordinis domestici praesentia regebantur. Facilitas ingenii effecerat vt sine repugnantia familiaribus vitae consuetudinibus se accommodaret; sed desiderium teneri cuiusdam ac perpetui amoris, cupiditasque alicuius auctoritatis cuius ductu bonum quod ipse mallet facilius persequi posset, faciebant vt mundities, castitas, liberalisque disciplina familiae Lammeter, Nanciae risu velut sole illustrata, ei tales viderentur quales matutinae horae clarae ac recentes, cum sopitis illecebris animus vocem boni angeli audire potest, ad industriam, temperantiam et pacem inuitantis.

Ne spes quidem tamen huius paradisi satis valuerat vt eum ab ea via reuocaret quae aditum illuc in perpetuum intercluderet. Nam pro eo vt validum illum funem sericum retineret, quo Nancia eum ad virentes ripas tuto pertrahere potuisset, vbi firmo pede consistere facile erat, passus erat se rursus in lutum caenumque detrahi, in quo frustra quisquam obluctaretur. Ipse sibi vincula iniecerat quae omne honesti studium excuterent neque vmquam eum exacerbari desinerent.

Vnus tamen rerum status erat praesenti etiam deterior: is nimirum qui futurus esset, vbi foedum secretum patefactum foret. Itaque cupiditas omnibus aliis assidue superior erat vt diem illum calamitosum quam diutissime differret, quo paterna ira vehementissima ob generis superbiam laesam ferenda esset; quo fortasse ab illa vita otiosa et dignitate maiorum hereditate accepta, quae certe aliqua viuendi causa videri poterat, discedendum sibi esset; quo denique certo sciret se a Nanciae Lammeter conspectu atque existimatione in perpetuum exclusum esse.

Quo diutius res occultaretur, eo maior spes manebat eum ex aliquibus saltem poenis, quibus sese vendiderat, posse liberari; eo plures occasiones supererant quibus singularem illam voluptatem Nanciam conspiciendi arriperet, tenuiaque amoris eius nondum penitus exstincti indicia colligeret. Ad hanc voluptatem interdum subito rapiebatur, postquam per hebdomades complures eam vitauerat: Nancia enim tamquam praemium longe positum alis nitidis praeditum illi obuersabatur, ad quod prosiliret, vt vinculum quo tenebatur tanto acerbius sentiret.

Eiusmodi desiderium eum tum occupauerat, adeoque valebat vt mallet Wildfire Dunstano credere quam Nanciam conspiciendi occasionem amittere, etiamsi alia causa non fuisset cur ad venationem postridie non proficisci vellet. Alia tamen causa aderat: venatorum enim conuentus prope Batherley,

oppidum vbi nundinae agebantur, futurus erat, in quo infelix illa femina habitabat, cuius imago in dies inuisior Godfrido fiebat; totaque vicinia ab ea quasi obsideri ipsi videbatur.

Iugum quod quisque sibi peccando imponit etiam in natura mitissima odium gignit. Godfridus autem Cass, olim comis et animo ad amorem promptus, celeriter in hominem acerbum mutabatur, cui crudelia vota identidem occurrebant, quasi daemones qui domum paratam atque ornatam inuenissent modo intrarent, modo exirent, deinde rursus redirent.

Quid ea vespera ageret quo tempus falleret? Poterat ad tabernam, cui Iris nomen erat, se conferre vt sermones de gallorum pugnis audiret. Omnes ibi conueniebant; quid aliud erat quod agere posset? Ipse vero gallorum certaminibus ne minimum quidem studebat. Tum Snuff, canis fusca ex genere canum Hispanicorum, quae ante eum se collocauerat eumque iam aliquamdiu contemplata erat, impatiens exsiluit, sperans se solita blanditia exceptum iri. Godfridus autem ne respiciens quidem eam manu abegit conclauique excessit; Snuff eum placide secuta est, nulla iniuriae memoria retenta, fortasse quod nullam aliam sibi vitae viam apertam esse cerneret.

CAPVT QVARTVM

Dunstanus Cass frigido quodam mane profectus equum venaticum lento consultoque gradu agebat, vt qui eodem equo ad locum vnde venatio inciperet peruenturus esset. Via ei per angustam semitam erat, quae extremo suo tractu praeter solum quoddam saepibus non circumdatum, Lapicidinam appellatum, ducebat. Ibi stabat casa, olim lapicidae officina, iam vero quindecim annos a Sila Marner habitata. Maestissima eo anni tempore facies loci erat: argilla humida, passim pedibus trita, circum iacebat; in lapicidina deserta aqua rubra atque lutulenta alte constiterat. Haec prima fuit Dunstani cogitatio, cum illuc appropinquaret; altera, senem illum textorem stultum, cuius iam telae crepitum audiebat, magnam pecuniae vim alicubi occultam habere. Quid causae erat cur ipse, Dunstanus Cass, qui totiens de Marneri auaritia audiuisset, numquam Godfrido suasisset vt senem minis aut blanditiis ad pecuniam mutuam dandam adduceret, cum spes hereditatis, quae primogenitum domini Cass exspectaret, egregiam cautionem praestaret? Tam facile tamque gratum hoc consilium ei subito visum est, praesertim cum verisimile esset textoris thesaurum tantum esse vt Godfrido, necessitati suae subleuandae adhibito quantum satis esset, ampla etiam pecuniae copia superesset, vnde fideli fratri opitulari posset, vt paene iam equum domum conuerteret.

Godfridus hoc consilium laetus accepisset, quippe qui occasionem Wildfire retinendi cupidissime arriperet. Sed, vbi eo vsque Dunstanus cogitatione peruenerat, cupiditas iter persequendi inualuit ac vicit. Noluit fratri tantum gaudii concedere; maluit Godfridum vexari. Praeterea delectabatur quod sibi magni momenti esse videretur, cum equum venalem haberet cuius de pretio cum emptoribus certare, se iactare, fortasse etiam aliquem fallere posset. Cur non vtrumque consequeretur, et equum fratris vendendo voluptati suae satisfaceret et Godfridum ad Marnerum, pecuniam mutuam petitum, mitteret? Itaque ad locum venationis perrexit.

Aderant ibi Bryce et Keating, vt Dunstanus futurum confidebat: adeo fortunatus erat homo.

«Eho!» inquit Bryce, qui iam diu Wildfire cupidis oculis obseruauerat. «Hodie equo fratris tui veheris! Quid accidit?»

«Equos inter nos commutauimus», respondit Dunstanus; cui mentiri per se voluptati erat, etiamsi nihil inde lucraturus neque ab auditore fidem impetraturus esset. «Wildfire nunc meus est.»

«Quid? Illumne pro illo tuo caballo magnis ossibus praedito commutauit?» inquit Bryce, probe sciens nouum sibi mendacium responsum iri.

«Ratiuncula quaedam inter nos intercedebat», inquit Dunseius neglegenter, «atque Wildfire rationes aequauit. Quin etiam fratri gratificatus sum, quod equum inuitus accepi: iam enim equam quandam Iortini mihi concupiueram, generosissimam, qua vix meliorem vmquam conscenderis. Sed nunc, postquam Wildfire nactus sum, eum retinebo; etsi nuper homo quidam Flittone oriundus, qui equos domino Cromleck comparat, centum quinquaginta libras pro eo obtulit. Alterum oculum paulum obliquum habebat et veste interiore viridi induebatur. Ego tamen Wildfire mihi seruare decreui: non enim facile equum inueniam qui saepes tam bene superet. Equa illa nobiliore quidem stirpe est, sed posterioribus membris paulo infirmior.»

Bryce, vt par erat, intellexit Dunstanum equum vendere cupere; Dunstanus autem intellegebat Brycium id intellegere. Neque enim sola equorum mercatura inter hominum negotia hoc sollerti artificio nititur. Vterque igitur existimabat iam initium pactionis factum esse, cum Bryce per ironiam respondit:

«Mirum vero; miror te equum retinere velle. Numquam enim audiui cuiquam, qui equum suum vendere nollet, pretium ipso equi pretio dimidio maius oblatum esse. Bene tecum agetur si centum libras accipies.»

Interea Keating equo aduenit, atque de pretio agere difficilius factum est. Tandem pactum est vt Bryce Wildfire centum viginti libris emeret, pecuniam autem non prius numeraret quam equus sanus atque incolumis in stabula Batherleiensia perductus esset. Subiit quidem Dunstani animum prudentius fore vt venatione illius diei omissa continuo Batherley peteret, ibi Brycium redeuntem exspectaret, tum pecunia accepta equum conduceret quo domum referretur. Sed aegre cohibebat cupiditatem venandi, quam incenderant tum consueta fortunae fiducia tum haustus vini ardentis e lagenula in sinu gestata, pactione iam facta sumptus; praesertim cum talem equum sub se haberet vt, quotiens saepem transiliret, ceteri venatores mirarentur. Dunstanus tamen saepem vnam plus quam par erat transiluit: equus enim palo acuto, saepi infixo, transfixus est.

Ipse, cuius corpus deforme nullo prorsus pretio venale fuisset, incolumis euasit; miser autem Wildfire, pretium quo emptus erat ignorans, in latus procubuit atque inter graues anhelitus animam efflauit. Paulo ante Dunstanus de equo descendere coactus erat vt stapedem, quo pes equitis sustinetur,

componeret; qua mora, cum iam gloriam prope assecutus videretur, post venatores relegatus erat. Itaque moram illam conuiciis exsecrans, ira incensus, saepes caecius atque temerius quam ante transiliebat. Iam canes insequentes paene consecuturus erat, cum calamitas illa accidit; atque ita inter primos equites, qui procul progressi nihil de iis quae post terga gererentur curabant, et extremos venatores longe relictos versabatur. Hi autem non improbabiliter alia omnino via processuri erant, neque locum vbi Wildfire ceciderat visuri.

Dunstanus, cui praesentia incommoda multo maioris momenti esse solebant quam futura pericula, vix se ex lapsu erexerat et Wildfire periisse conspexerat, cum iam gauderet quod nemo adesset qui eum in tam miserabili casu conspiceret, quem nulla iactatione ornare potuisset.

Ita, vino ardenti paulum sumpto multisque maledictis, quasi vtrisque contusionem leuaturus, quam citissime ad siluulam caeduam, quae a dextra erat, contendit, per quam ad Batherley sine cuiusquam venatoris occursu peruenire posse sibi videbatur. Primum constituit ibi equum mercede conducere atque confestim domum equitare. Nam tot milia passuum pedibus publica via ire, cum nec sclopetum gestaret nec venatum iret, non minus a sua quam a ceterorum eius generis iuuenum dignitate alienum putabat.

Parum autem sollicitus erat de malo nuntio Godfrido afferendo: simul enim consilium de Marneri pecunia mutuanda ei propositurus erat. Quod si Godfridus, vt solebat, ad mentionem noui aeris alieni, ex quo ipse minimam vtilitatis partem capturus esset, calcitraret, haud diu calcitraturus erat. Dunstanus enim confidebat se molestissimis precibus fratrem quo vellet perducere posse.

Quanto magis pecunia statim indigebat, tanto clarius Marneri thesaurus animo obuersabatur. Molestum autem erat cogitare se Batherley pedibus, calceis luto foedatis, aduenturum esse atque stabulariorum cachinnos et irridentes interrogationes passurum, cum iam Raueloe redire atque praeclarum suum consilium exsequi arderet. Dum haec voluit, forte sinum vestis interioris digitis explorauit; tum in memoriam reuocauit duos aut tres nummulos quos tetigerat nimis pallidos esse vt ex iis vel paruum illud debitum soluere posset. Nam stabularius pronuntiauerat se nihil amplius cum Dunseio Cass negotii habiturum esse, nisi prius debitum illud persoluisset.

Ceterum eo venationis cursu haud multo longius a domo paterna quam a Batherley aberat. Sed Dunseius, qui haudquaquam sagax erat, ad hanc sententiam non nisi paulatim peruenit, cum alias quoque causas animaduerteret cur nouum illud atque inauditum consilium, domum pedibus

redeundi, sequeretur. Iam quarta fere hora pomeridiana erat nebulaque oriebatur: quanto citius in viam peruenisset, tanto melius.

Meminerat se, paulo antequam Wildfire cecidisset, publicam viam transisse ibique palum viarium conspexisse, quo itinera indicabantur. Itaque veste fibulis astricta, lorum flagelli venatorii arcte circa manubrium conuoluit, superioresque calceorum partes identidem percutiens, tamquam nihil inopinati sibi accidisset, profectus est. Sibi videbatur ingens quoddam virium corporis specimen daturus esse, atque sperabat fore vt aliquando, nescio quo modo, narrationem itineris ornate augere posset, ita vt pauci delecti sodales apud tabernam, cui Iris nomen erat, admiratione tenerentur.

Cum autem adulescens genere praestans, qualis Dunseius, ad tam insolitum iter faciendi genus redigitur vt pedibus ambulet, flagellum manu gestatum remedium haud spernendum est aduersus stuporem illum paene somniculosum quem rerum insolentia parit. Itaque Dunstanus per nebulam vsque densius coeuntem progrediens flagello modo huc modo illuc feriebat.

Flagellum autem Godfridi erat, quod Dunstanus fratre inscio neque consentiente, sumpserat, quoniam manubrium aureum habebat. Nemo sane, dum id Dunstanus manu tenebat, perspicere poterat nomen GODFREY CASS litteris alte incisis in illo auro scriptum esse; tantum videbat flagellum egregie ornatum.

Non deerat ei metus ne quis notus occurreret, cui pedibus incedens miserandam imaginem praeberet; nebula enim eos qui propius accedunt non celat. Sed cum tandem per notos Raueloe calles, nullo homine obuio, incederet, tacitus hunc quoque euentum consuetae suae felicitati acceptum rettulit.

Iam vero nebula, noctis tenebris accedentibus, plus quam cupiebat ei obtegebat; sulcos viae, in quos pedes laberentur, denique omnia abscondebat. Itaque, dum flagellum per humiles frutices ante saepem nascentes traheret, eo duce gressus regere cogebatur. Iam non longe abesse debebat aditus ad Lapicidinam, quem intermissis saepibus agniturus erat, vt secum putabat.

Sed alio indicio, quod minime exspectauerat, locum agnouit: tenues quosdam lucis radios conspexit, quos paulo post e casa Silae Marner prodire coniecit. Illa casa atque pecunia ibi recondita toto itinere ei in animo fuerant; iamque multas rationes excogitauerat quibus textorem blanditiis et promissis pelliceret, vt pecuniam suam ad tempus mutuam daret, spe vsurarum accipiendarum inductus.

Sed aliquid etiam terroris blanditiis adhibendum esse censebat. Ipse enim rationum ita erat imperitus vt nemini satis valide demonstrare posset quantum lucri vsurae afferrent; cautionem autem obscure existimabat artificium esse quo quis deciperetur, dum pecuniam sibi aliquando reddendam esse crederet. Totum igitur illud negotium, auari animum expugnandi, Godfridum sibi, fratri audaciori callidiorique, commissurum esse pro certo habebat. Itaque, vbi primum lucem per rimulas valuarum fenestrarum emicantem animaduertit, tam saepe colloquium cum textore animo finxerat vt nihil magis naturale videretur quam hominem ilico adire atque alloqui.

Plura commoda ex hoc consilio capere poterat: fortasse textor lucernam haberet, ipse autem satis iam in tenebris viam manu temptauerat. Adhuc fere tria quadrantia milliarii a domo aberat; via autem, nebula in pluuiam abeunte, magis magisque lubrica fiebat. Itaque ad cliuum quo casa adibatur deflexit, non sine metu ne aditum praeteriret, cum nesciret vtrum lux a fronte an a latere casae prodiret.

Manubrio tamen flagelli solum ante pedes diligenter explorans tandem ad ianuam incolumis peruenit. Vehementer pulsauit, haud sine voluptate cogitans senem repentino sonitu conterritum iri. Nemo respondit: omnia in casa silebant. Num textor iam cubitum ierat? Quod si ita erat, cur lumen ardere reliquerat? Mira profecto in auaro obliuio!

Vehementius iterum pulsauit, atque, nullo exspectato responso, digitos per foramen pessuli immisit, ianuam concutere simulque funiculum pessuli sursum deorsum trahere parans: eam enim obseratam esse non dubitabat. Sed miranti ianua his ipsis motibus patefacta est; tum ante ipsum lucidus ignis apparuit, cuius splendor omnes casae angulos, lectum, telam, tria sedilia mensamque, collustrabat, simulque ostendebat Silam Marner abesse.

Nihil eo momento Dunstano gratius esse poterat quam clarus ille in foco latericio ignis. Itaque introgressus statim ad focum assedit. Pendebat etiam ante ignem aliquid quod esurienti homini gratissimum fuisset, si iam magis assatum esset. Frustulum carnis suillae erat, filo de ferreo illo instrumento quo lebes supra ignem suspendebatur demissum; filum per annulum clauis magnae, qua ianua obserabatur, ductum erat, more apud simplices rei domesticae curatores noto, quibus machina ad veru conuertendum deesset.

Caro tamen ad extremam illius instrumenti partem, ab igne remotissimam, appensa erat, ne caro absente domino nimis cito assaretur. Ergo stolidus ille senex, oculis semper hiantibus, calidam sibi cenam parabat?

Ita Dunstanus secum reputabat. Semper enim audierat eum pane mucido consulto vesci, vt famem suam cohiberet.

Sed vbi ille tali hora, tali vespera esse poterat, cum cena nondum confecta et ianua non obserata relicta esset? Quoniam ipse nuper aegre iter per nebulam inuenerat, suspicatus est textorem forte paulisper e casa egressum esse, vt ligna aut rem aliquam huiusmodi afferret, atque in Lapicidinam delapsum esse. Haec coniectura Dunstano gratissima fuit, quippe ex qua noua prorsus rerum condicio nasci posset.

Si textor mortuus esset, quis pecuniam eius iure sibi vindicaret? Quis sciret vbi abscondita esset? Quis sciret quemquam venisse qui eam auferret? Neque diu subtiliores de argumentis quaestiones agitauit; nam quaestio illa praesentissima, «Vbi est pecunia?», ita omnem animum eius occupauit vt iam plane obliuisceretur textoris mortem minime exploratam esse.

Ingenium hebes, postquam ex coniectura aliquid quod cupiditati suae blanditur conclusit, vix meminisse potest id ipsum vnde ratiocinatio orta est in incerto positum fuisse. Dunstani vero ingenium non minus hebes erat quam eius qui facinus admittere non abhorreret esse solet. Tria tantum loca nouerat in quibus rusticorum peculium aliquando repertum esse audiuerat: sub tecto stramineo, in lecto, in pauimenti fouea.

Marneri casa stramine non tegebatur; itaque Dunstanus, cum cupiditas cogitationes eius subitas et celeres excitauisset, primum ad lectum accessit. Interea tamen pauimentum oculis auidissime percurrebat: laterculi enim, igne collustrati, sub harena leuiter inspersa apparebant. Neque tamen vbique: vnus locus, isque solus, harena prorsus contectus erat, in qua digitorum impressa vestigia ostendebant eam certa quadam cura per definitum spatium dispersam esse.

Prope pedalia telae locus erat. Illuc Dunstanus vno impetu prosiluit; harena flagello discussa, tenuem hamati manubrii apicem inter laterculos demisit, eosque solutos esse sensit. Tum duos laterculos properanter sustulit et rem cuius causa venerat reperisse sibi persuasit: quid enim aliud quam pecunia duobus illis coriaceis saccis contineri poterat? Pondus certe guineis eos refertos esse indicabat.

Circum foueam manu diligenter perscrutatus est, ne quid amplius ibi relictum esset; tum laterculos festinanter restituit harenamque super eos dispersit. Vix quinque minuta temporis ex quo casam intrauerat effluxerant; ei tamen longissimum tempus visum est. Ne tum quidem aperte cogitabat posse

Silam adhuc viuere atque quouis momento in casam redire; attamen, cum duos saccos tenens surrexisset, incertus quidam pauor animum inuasit.

Protinus in tenebras effugeret; ibi demum deliberaret quid de saccis ageret. Ianuam post se continuo clausit, ne lucis riuus foras proflueret: paucis enim gradibus abiturus erat eo vbi nec lucis fulgor per valuarum rimulas nec per foramen pessuli eum prodere posset. Imber atque tenebrae densiores factae erant, quod ei gratissimum accidit; quamquam aegre incedebat, cum manus vtraeque occupatae essent, vixque vna cum sacco flagellum altera manu complecti posset.

Sed vbi vno alteroue passu longius processisset, liceret deinde suo arbitratu morari. Itaque in tenebras processit.

CAPVT QVINTVM

Cum Dunstanus Cass a casa tergum auertisset, Silas Marner non amplius quam centum virgis Anglicis ab ea aberat. Ex vico lento laboriosoque gradu redibat, sacco paenulae vice vmeris circumiecto, lucernam corneis lamellis instructam manu gerens. Crura ei itinere fessa erant; animus autem tranquillus, nullius imminentis mutationis praesagus.

Securitatis enim sensus saepius ex consuetudine quam ex firma persuasione nascitur; eoque fit vt etiam tum permaneat, cum res ita mutatae sint vt metus merito incuti possit. Quod aliquid per longum tempus non acciderit, id, si consuetudinis rationem sequamur, identidem pro argumento affertur cur numquam accidere possit; cum tamen interdum ipsum illud temporis spatium condicio sit adiecta qua res iam proxima fiat.

Dicet aliquis se quadraginta annos in metallorum fodina sine vllo casu laborauisse, idque pro causa afferet cur periculum non reformidet, quamquam cuniculi tectum iam subsidere incipiat. Saepe etiam animaduertere licet quo quisque sit aetate prouectior, eo difficilius ei persuaderi posse vt mortem sibi aliquando certam esse vere credat.

Huius consuetudinis vis apud Marnerum, cui vita tam aequabili tenore fluebat, plurimum valere debebat. Nullos enim nouos homines videbat, de nullis nouis rebus audiebat, quibus memoria rerum improuisarum atque mutabilium in eo excitaretur; vnde facile intellegitur cur animo tam securo esset, quamuis domum thesaurumque solito minus diligenter custoditos reliquisset. Cenam suam duplici voluptate cogitabat: tum quod calida sapidaque futura erat, tum quod nihil sibi constitura erat.

Frustulum enim carnis suillae dono acceperat a Priscilla Lammeter, femina rei domesticae egregie perita, cui eodem die pulchrum linteum confectum domum attulerat. Nec vmquam assa carne vescebatur nisi dono accepta. Cena autem inter omnes cibos ei iucundissima erat, quod ea hora sumeretur qua sollemnes suas nocturnas delicias capiebat, cum cor eius in auri contemplatione incalesceret; itaque, si quando assam carnem haberet, ad cenam eam seruabat.

Ea tamen vespera vix carnis frustulum sollerter filo alligauerat, filumque, vt fieri solebat, circum ianuae clauem duxerat, per eius ansam traiecerat et vnco supra focum pendenti adfixerat, cum recordatus est sibi postridie summo mane ad nouam telam instruendam tenui admodum resticula omnino opus esse. Oblitus erat eam comparare, quod a domo domini Lammeter rediens per

vicum non transierat; postridie autem mane emendae rei causa ab opere cessare ne cogitandum quidem erat.

Grauis quidem et molesta erat illa nebula, in quam egrediendum erat; sed habebat Silas quae commodis suis anteferret. Itaque carnem in extremam vnci partem ab igne remotissimam retraxit, lucernam veteremque saccum sumpsit atque ad negotium profectus est, quod sereno caelo viginti fere minutis confici potuisset.

Ianuam autem sera claudere non poterat nisi nodo diligenter facto soluto, quo cena tardaretur; neque tanti sibi id incommodum esse videbatur. Quis enim fur per talem noctem ad Lapicidinas iter reperiret? Cur hac potissimum nocte veniret, cum per superiores quindecim annos nemo vmquam venisset? Non quidem has quaestiones Silas verbis expressis apud se agitabat; sed ita reddere possumus rationem illam tacitam atque obscuram qua metu vacabat.

Peracto negotio domum laetus rediit. Ianuam aperuit; oculis autem eius hebetibus omnia eodem quo reliquerat loco manere videbantur, praeterquam quod ignis maiorem iam gratumque calorem praebebat. Dum lucernam reponeret pileumque et saccum deponeret, per pauimentum vltro citroque incessit, atque ita vestigia pedum Dunstani in harena impressa vestigiis suorum calceorum clauis confixorum confudit.

Tum carnem propius ad ignem admouit et consedit, vt iucundo simul negotio cibum assaret et membra sua calefaceret.

Quisquis eum illo tempore conspexisset, cum rubens ignis lumen pallidum vultum, oculos insolitos atque intentos et corpus macie attenuatum collustraret, fortasse intellexisset cur vicini Raueloenses eum miseratione contemptu mixta, metu et suspicione aspicerent. Vix vllus hominum minus quam miser Marner alteri nocere poterat. In animo eius simplici et veritatis amante ne crescens quidem auri cupiditas ac prope religiosus cultus vllum vitium gignere poterat quod in aliorum perniciem verteretur.

Exstincto omnino fidei lumine atque animi affectibus desolatis, operi suo pecuniaeque toto animo inhaeserat; haec autem, sicut omnia quibus homo se totum tradit, illum vicissim ad suam naturam conformauerant. Nam, dum ille in tela sine intermissione operabatur, tela ipsa vicissim in artifice suo operabatur, magisque in dies confirmabat cupiditatem eadem semper facienti eundem semper fructum recipiendi.

Aurum vero, cui incubans incrementa contemplabatur, omnem illam amandi vim in solitudinem quandam duram ac sibi clausam, auro ipsi similem, redegerat.

Vbi satis incaluerat, nimis longum sibi fore visum est donec cenatus guineas promeret; iucundum potius fore arbitrabatur nummos in mensa ante oculos fulgentes habere, dum raras illas epulas sumeret. Gaudium enim optimum vinum est; guineae autem Silae velut vinum aureum erant.

Itaque surrexit et nihil suspicatus candelam prope telam in solo posuit; harenam, nullo mutati loci indicio animaduerso, remouit laterculosque sustulit. Vacuae foueae conspectu cor ei vehementer exsiluit; nondum tamen in animum admittere poterat aurum periisse: terror eum inuasit simulque cupiditas eius terroris quam primum depellendi.

Manum trementem per omnem foueam circumduxit, quasi oculos suos falli potuisse credere conaretur; deinde candelam in ipsam foueam demisit diligenterque explorauit, toto corpore magis magisque tremens. Tandem tanta vi concuti coepit vt candela e manu excideret; tum manus capiti admouit, sese continere ac mentem colligere conatus.

Num forte superiore nocte subito consilio aurum alio transtulerat atque deinde oblitus erat? Qui in aquas tenebrosas decidit, vel in saxo lubrico momentaneum pedis firmamentum quaerit; ita Silas, quasi vanas illas spes veras putaret, desperationem tantisper differre conabatur. Omnes angulos perquisiuit; lectum subuertit, excussit, manibus pressit atque subegit; inspexit etiam furnum latericium in quo ligna condere consueuerat. Cum nihil iam restaret quod scrutaretur, rursus genibus nixus omnem foueae ambitum manibus contrectauit.

Nullum iam perfugium restabat quo a tam horrenda veritate vel ad breue tempus confugeret.

Immo vero quoddam adhuc perfugium supererat, quale menti, vbi vehementiore animi perturbatione oppressa iacet, vltro offertur: rerum quae fieri nequeant exspectatio, fides rebus inter se pugnantibus habita; quae tamen fides ab insania eo differt, quod ipsarum rerum euidentia discuti potest. Silas tremebundus e genibus surrexit atque ad mensam respexit. Quid? Nonne ibi tamen aurum iacebat? Mensa vacua erat.

Tum se conuertit et post tergum aspexit, totamque casam oculis fuscis intendens perlustrauit, quasi speraret saccos ibi tandem apparituros esse vbi eos iam frustra quaesiuerat. Res omnes quae in tugurio erant clare cernebat; aurum autem nusquam aderat.

Rursus manus trementes capiti admouit atque clamorem edidit acrem et longe resonantem, vlulatum hominis omni solacio destituti. Aliquamdiu deinde immotus stetit; sed clamore illo prima intolerabilis veritatis vis

aliquantum remissa erat. Se conuertit et titubans ad telam accessit, conseditque in ea sella in qua laborare solebat, velut natura ipsa eo eum duceret vbi certissimum rerum praesentium testimonium inueniret.

Iam, vanis omnibus spei simulacris discussis atque primo certitudinis ictu superato, in mentem ei venire coepit furem aliquem id fecisse. Hanc cogitationem auidissime amplexus est: poterat enim fur deprehendi et ad aurum reddendum cogi. Ex ea spe aliquid virium recepit, statimque a tela exsiluit et ad ianuam cucurrit. Quam vbi aperuit, imber in eum vehementer illisus est; pluebat enim vsque grauius.

Tali nocte vestigia pedum reperiri non poterant. Vestigia? Quando igitur fur venerat? Interdiu, dum Silas abesset, ianua obserata fuerat; neque, cum luce adhuc clara redisset, vllum effractae domus indicium viderat. Atque etiam vesperi, vt ipse reputabat, omnia eodem statu quo reliquerat fuerant; harena laterculique intacti videbantur.

Furne ergo saccos abstulerat, an saeua quaedam potestas, quam nulla manus attingere posset, iterata eius orbitate delectata erat? Ab hoc metu obscuriore atque incertiore abhorruit, magnaque animi contentione cogitationem ad furem manibus praeditum reuocauit, quem etiam manus humanae comprehendere possent. Singulos tum vicinos animo percurrit qui quidquam de pecunia eius dixissent aut quaesiuissent, quod nunc suspicionis causam praebere videretur.

In his erat Iemus Rodney, venator furtiuus et alia quoque infamia notus. Is Silae per agros iter facienti saepe obuius fuerat, atque de textoris pecunia iocando aliquid dixerat; quin etiam aliquando, cum fistulam ad eius focum accensurus introisset, ad focum otiose morando, cum suum negotium persequi debuisset, Silam offenderat. Iemus Rodney erat ille; et in hac coniectura quies quaedam animo reperiebatur.

Iemus reperiri, pecuniamque reddere cogi poterat. Neque eum supplicio affici cupiebat Silas, sed aurum dumtaxat recipere, quo erepto animus eius similis erat misero viatori in vasta ignotaque solitudine relicto. Furem igitur deprehendi oportebat. De magistratu deque legum potestate confusas tantum opiniones habebat Marner; hoc tamen sentiebat, sibi damnum palam nuntiandum esse. Tum vici principes—sacrorum minister, publicae pacis custos, dominus Cass—aut Iemum Rodney aut quemcumque alium cogerent pecuniam ereptam reddere.

Hac spe incitatus in imbrem prosiluit, oblitus caput tegere nec curans vt fores clauderet: nihil enim sibi superesse videbatur quod amittere posset.

Quam celerrime cucurrit, donec, cum iam vicum intraret ad flexum viae prope tabernam cui Iris nomen erat, spiritu deficiente cursum remittere coactus est.

Taberna Iris Silae videbatur locus quo mariti diuites et corpore opimi deliciarum causa conuenirent, quorum vxores nimiam linteorum copiam possiderent. Ibi potissimum se inuenturum sperabat eos quibus summa Raueloe potestas atque dignitas esset, ibique quam celerrime furtum sibi factum in omnium notitiam perlaturum.

Pessulum sustulit et dextrorsum in conclaue tabernae lucide collustratum, quod culina quoque erat, ingressus est; ibi enim humiliores hospites conuenire solebant. Conclaue autem ad sinistram lectioribus reseruabatur, inter quos dominus Cass saepe duplici voluptate fruebatur, quod et cum ceteris laetus compotaretur et se iis benigne superiorem ostenderet. Illa tamen nocte conclaue obscurum erat: praecipui enim viri, qui eum coetum sua praesentia ornare solebant, ad saltationes quibus domina Osgood natalem diem celebrabat omnes, sicut Godfridus Cass, profecti erant.

Quam ob rem in culina, vbi sedilia altis tabulatis inter se discreta erant, plures solito conuenerant. Nonnulli enim qui alias in conclaue honestiorum admissi potentioribus suis materiam imperiose loquendi atque ex alto benignitatem ostentandi praebuissent, ea nocte voluptatem variare contenti erant: aquae mixtum liquorem validiorem ibi bibebant, vbi iam ipsi hominibus ceruisiam tantum bibentibus imperiose loqui atque dignitatem suam ostentare possent.

CAPVT SEXTVM

Colloquium, quod, cum Silas ad ianuam tabernae cui Iris nomen erat accederet, iam summa alacritate gerebatur, primo, vt fere solebat, lentum fuerat ac saepius intermissum. Fistulae tabaci fumum primum in graui quodam silentio emittere coeperant. Qui inter hospites grauiores habebantur, quippe qui liquores ardentes biberent et propius ignem sederent, intentis oculis alter alterum spectabant, quasi sponsio de eo fieret quis prior nictaturus esset; qui vero cereuisiam potabant, homines plerumque tunicis e crasso panno xylino et vestibus rusticis induti, demissis palpebris manu identidem os tergebant, quasi cereuisiam haurire funebre quoddam officium esset, tristitia ac verecundia molestum. Tandem dominus Snell, caupo, vir natura medius ac neutri parti addictus, qui ab hominum controuersiis se abstinere didicerat, quippe cum omnes, quascumque inter se controuersias haberent, potione aeque indigerent, silentium fregit, ad consobrinum suum lanium dubitanter conuersus:

«Sunt qui dicant, Bobe, egregiam te heri pecudem adduxisse?»

Lanius, homo hilaris, semper subridens et rufis capillis conspicuus, nihil temere respondere volebat. Aliquot e fistula fumos duxit; tum exspuit atque ait: «Haud multum profecto a vero aberrauerint, Ioannes.»

Post hanc breuem fallacemque quasi glaciei solutionem silentium pari ac prius seueritate rediit.

«Num vacca Durhamensis rufa fuit?» inquit faber ferrarius, qui etiam equorum medicinam exercebat, post aliquot minuta sermonem repetens.

Faber ad cauponem respexit, caupo ad lanium: huic enim respondendum esse videbatur.

«Rufa sane erat,» respondit lanius voce rauca quidem et acuta, sed comitate quadam tincta, «et Durhamensis quoque.»

«Iam igitur non opus est vt dicas a quo eam emeris,» inquit faber, quasi victor circumspiciens. «Scio enim quis in his regionibus vaccas Durhamenses rufas habeat. Stellam quoque albam in fronte habebat, ausim denarium de ea re spondere?» Hanc interrogationem faciens corpore antrorsum inclinato manibus genibus innitebatur, oculis callide micantibus.

«Ita vero, fieri potuit,» respondit lanius lente, quasi rem nimis temere certam esse concederet. «Non nego.»

«Sciebam equidem,» inquit faber, rursus sese in sellam reclinans et voce pugnaci. «Si ego vaccas domini Lammeter non noui, velim scire quis eas nouerit: hoc vnum dico. Et quod ad vaccam quam emisti attinet, siue bono

pretio emisti siue minus, ego ipse ei medicamentum per os infudi. Qui volet, contradicat.»

Faber torue circumspiciebat; quo placidus lanius nonnihil ad loquendum excitatus est.

«Equidem nulli homini contradicere volo,» inquit. «Pacem quietemque amo. Alii costas longiores secare malunt, ego breuiores; nec tamen de eo cum illis litigo. Hoc tantum aio: pulcherrimum esse corpus illius pecudis ad cibum paratae; cuius aspectu homo, modo sanae mentis sit, vix lacrimis temperet.»

«At ego,» perrexit faber iracundius, «dico eam ipsam esse vaccam cui medicamentum infudi, quaecumque tandem sit; domini vero Lammeter erat, nisi mentitus es cum Durhamensem rufam appellasti.»

«Ego mendacia non dico,» eadem placida raucedine respondit lanius, «nec cuiquam contradico, etiamsi iurando totus nigrescat. Is ad me nihil pertinet: neque enim eiusmodi homo inter carnes aut merces meas numeratur. Hoc vnum aio, pulcherrimum esse corpus; quod dixi teneo, nec tamen cum vllo homine litigabo.»

«Minime scilicet!» inquit faber acerbo ludibrio, ad vniuersos conuersus. «Nec tu, opinor, tam durae ceruicis es quam porcus; neque dixisti vaccam Durhamensem rufam esse; neque stellam in fronte eius fuisse dixisti. Perge nunc et in istis dictis tuis constanter permane.»

«Age, age,» intercessit caupo, «mittamus vaccam. In medio vestrum veritas iacet: vterque vestrum recte dicit, vterque errat; id ego semper aio. Vtrum illa domini Lammeter fuerit, nihil de eo pronuntio; hoc tamen affirmo, tam certe quam haec caupona Iris vocatur. Sed si sermo ad Lammeteros transfertur, nemo hic plus quam tu ea de gente nouit, domine Macey. Meministine quo tempore pater huius Lammeter primum huc venit atque praedium quod Warrens vocatur conduxit?»

Dominus Macey sartor erat idemque paroeciae aedituus; cuius muneris partem, cum articulorum doloribus nuper impediretur, adulescenti cuidam minutis vultus lineamentis, qui e regione sedebat, committere coactus erat. Caput canum paulum in latus inclinabat, pollices inter se volutans, eo vultu in quo sibi placendi sensus cum leui aliorum reprehensione miscebatur. Rogatus a caupone risit commiserans atque ita respondit:

«Scio, scio; sed alios loqui sino. Ego iam me recepi, locum iuuenibus dedi. Eos interrogate qui Tarleiae litteras didicerunt. Illi enim recte verba enuntiare norunt: nouum hoc artificium post nostram aetatem inuentum est.»

«Si me istis verbis petis, domine Macey,» inquit qui pro aedituo interdum fungebatur, vultu sollicito, quasi verecundiae suae rationem reddere vellet, «non sum qui officii mei fines transgrediar. Vt in psalmo cantamus:»

Rectum quid sit scio; nec tantum scire laboro,
Quae noui factis ipse probare studeo.

«Tum velim cantum recte teneas, vbi semel tibi modus praemonstratus erit; quandoquidem quae didicisti facere te dicis, id potissimum exerce,» inquit vir quidam corpore amplo et vultu ad iocos propenso, qui diebus profestis rotarum plaustrorumque peritissimus artifex, diebus autem dominicis chori magister erat. Haec dicens duobus e conuiuis oculo significauit, quorum alter in choro «tibia grauis», alter «tuba clauibus instructa» appellari solebat; confidebat enim se communem Raueloensium musicorum sententiam protulisse.

Dominus Tookey, aeditui vicarius, cui pars inuidiae fere omnibus vicariis communis obtigerat, vehementer erubuit, sed se diligenter continens respondit: «Domine Winthrop, si mihi probaueris me errare, non recuso quin me corrigam. Sunt tamen qui aures suas pro lege omnibus constituant atque totum chorum sibi obsequi velint. Duas saltem sententias de ea re esse posse spero.»

«Ita, ita,» respondit Macey, gaudens quod iuuenilis illa sui fiducia tam commode reprimeretur. «Recte dicis, Tookey: duae semper sunt sententiae. Vna est quam homo de se ipso habet, altera quam ceteri de eo habent. De campana quoque rimosa duae sententiae essent, si campana se ipsam audire posset.»

«At, domine Macey,» respondit miser Tookey, inter vniuersorum risus serio perseuerans, «ego, domino Crackenthorp iubente, partem muneris aeditui suscepi, quotiens tu ob infirmam valetudinem eo fungi non posses; inter iura vero huius muneris numeratur etiam locus in choro. Cur enim tu ipse ibi cantasti, nisi quod tibi iure licebat?»

«Ah, sed longe alius est senex noster, alius tu,» inquit Ben Winthrop. «Illi natura donum dedit. Dominus Cass solebat eum ad poculum inuitare tantummodo vt cantilenam illam, cui nomen Red Rouier est, audiret; nonne ita, domine Macey? Donum est quod natura tribuit. Aaroni quoque, filio meo paruulo, idem donum est: statim quamlibet cantilenam recte reddit, quasi turdus. Tu autem, mi Tookey, ad illa tua Amen te contine. Vox tua, dum per nasum canis, ferri potest; sed intus corpus tuum ad musicam male fabricatum est, nec melior inde sonus exit quam e calamo cauo.»

Haec dicendi libertas, nullis verecundiae frenis coercita, apud eos qui in Iride conueniebant acutissimum iocandi genus habebatur; omnibusque videbatur Ben Winthrop Macey dictum argutum contumelia sua superauisse.

«Iam plane intellego quid agatur,» exclamauit Tookey, ira diutius contineri non potens. «Coniurastis vt me e choro excludatis, ne partem pecuniae, quae in Christi Natalibus cantoribus distribuitur, accipiam. Hoc est quod agitis. Sed domino Crackenthorp omnia referam; neque me ab vllo homine opprimi patiar.»

«Minime vero, Tookey,» respondit Ben Winthrop. «Partem tuam tibi dabimus, modo a choro abstineas: hoc pollicemur. Sunt enim, praeter animalia noxia, alia quoque quibus carere homines pecunia redimere velint.»

«Age, age,» inquit caupo, cui periculosum admodum rei publicae exemplum videbatur, si quis stipendium acciperet vt abesset. «Iocus iocus est. Omnes hic amici sumus, spero. Vtrimque concedendum aliquid est. Vterque vestrum recte dicit et vterque errat, vt semper aio. Macey sententiae assentior duas esse sententias; immo, si me rogetis, vtramque rectam esse dicam. Tookey recte dicit, Winthrop recte dicit. Medium igitur inter se diuidant et rationes aequent.»

Interea faber, sermonem de re tam leui fastidiens, e fistula tabaci fumum vehementius hauriebat. Ipse enim omni artis musicae sensu carebat; neque ecclesiam vmquam adibat, quippe qui medicinam exerceret ac facile accerseri posset, si qua vacca delicatior cura indigeret. Lanius vero, cui musicarum rerum amor penitus insederat, omnia audierat, incertus vtrum magis Tookey vinci an pacem seruari cuperet.

«Ita sane,» inquit, cauponis sententiae concilianti fauens, «senem aedituum amamus: id naturae consentaneum est. Olim enim cantu excelluit; fratrem quoque habet quem nemo in his finibus fidibus arcu pulsandis superat. Vtinam Salomon apud nos habitaret, vt, quotiens vellemus, eum canentem audiremus! Nonne ita est, domine Macey? Ego illi gratuito iecur et pulmones ad victum suppeditarem; id certe facerem!»

«Ita, ita,» inquit Macey, sibi maxime placens. «Nostra familia a memoria hominum egregios musicos semper genuit. Sed talia paulatim intereunt: id Solomoni, quotiens huc venit, dicere soleo. Non iam tales voces quales olim audiuntur; neque quisquam ea meminit quae nos meminimus, nisi forte corui senes.»

«Age vero, domine Macey, meministine quo tempore pater huius domini Lammeter primum in has regiones venerit?» interrogauit caupo.

«Mirum ni meminerim,» respondit senex, qui iam omnibus illis honoris significationibus ad narrandum necessariis adhibitis incitatus erat. «Egregius fuit senex, immo egregior quam filius qui nunc viuit. E regione aliquanto septentrionaliore venerat, quantum equidem colligere potui. Sed qualis regio illa sit nemo satis compertum habet. Neque tamen multo septentrionalior neque natura multum a nostra regione dissimilis esse poterat: pulcherrimum enim ouium genus secum adduxit; ergo illic etiam pascua esse oportet, ceteraque recte administrari. Audiebamus eum agros proprios vendidisse vt ad ignotos homines migraret et praedium Warrens mercede conduceret. Mirum sane videbatur dominum agrorum suorum, patrimonio vendito, ad alienum fundum colendum in locum sibi ignotum venire.

«Sed vxoris morte id factum esse dicebant. Causae autem nonnumquam in rebus latent quas nemo nouit; hoc saltem ipse ex vsu vitae didici. Sunt tamen qui adeo sibi sapere videantur vt quinquaginta causas ilico afferant, cum vera causa eorum oculos ex angulo quasi nictans spectet, ipsi tamen eam non videant. Vtut est, breui apparuit nouum nobis ciuem accessisse qui honestos mores institutaque maiorum probe nosset, domum liberaliter haberet omnibusque probaretur. Filius autem eius, qui nunc dominus Lammeter est — sororem enim numquam habuerat — mox virginem Osgood, sororem eius qui nunc dominus Osgood appellatur, amare coepit. Pulcherrima puella erat, tam pulchra vt vix credere possitis. Nanciam, hanc nostram puellam, matri similem esse volunt; sed ita loquuntur qui tempora priora non nouerunt. Ego certe rem scio: adfui enim nuptiis, cum senex sacerdos paroeciae, dominus Drumlow, eos matrimonio iungeret, eique inter sacra ministrabam.»

Hic Macey conticuit; narrationem enim per partes proferre solebat, quaestionem exspectans quae more instituto interponeretur.

«Ita vero,» inquit caupo quasi gratulans, «et aliquid tum singulare accidit, domine Macey, quo factum est vt nuptias illas tam bene memineris, nonne?»

«Immo singulare admodum,» respondit Macey, capite oblique annuens. «Nam dominus Drumlow — miser senex, quem ego diligebam — iam tum mente nonnihil lababat, partim aetate, partim quod, cum frigido mane sacra facienda essent, paulum potionis calidae antea sumere solebat. Iuuenis vero Lammeter nulla ratione adduci poterat vt nuptias vltra Ianuarium differret; id profecto tempus ad vxorem ducendam minime idoneum est, cum nuptiae non sint sicut baptismus aut funus, quae quando incidunt tum celebranda sunt.

Itaque dominus Drumlow — miser senex, vt dixi, mihi carissimus — cum ad sollemnes interrogationes peruenisset, ordine verborum prorsus inuerso vsus est. ‹Visne hunc virum in vxorem tuam ducere?› inquit; deinde: ‹Visne hanc mulierem in maritum tuum accipere?› Sed id omnium mirissimum fuit, quod nemo praeter me rem animaduertit; illi autem continuo ‹Volo› responderunt, quasi ego suo loco ‹Amen› dixissem, neque omnino audiuissent quid antea dictum esset.»

«At tu sane quid ageretur satis animaduertisti, domine Macey, nonne? Non dormiebas?» interrogauit lanius.

«Proh!» inquit Macey, paulisper conticens, atque auditoris tarditatem misericordi quodam risu excipiens. «Totus tremebam. Sic mihi erat ac si vestis essem cuius duas a tergo lacinias in contrarias partes quis traheret. Sacerdotem enim interpellare non poteram; tantum officium mihi arrogare nefas ducebam. Interea mecum ipse dicebam: ‹Quid si coniuges rite iuncti non sint, quoniam verba perperam pronuntiata sunt?› Caput mihi tamquam mola circumagebatur; semper enim praecipuum hoc habui vt res diligenter voluerem et vndique considerarem. Tum quaerebam: ‹Voluntasne an verba faciunt vt matrimonium ratum sit?› Nam sacerdos recte agere volebat, idem sponsus idem sponsa.

«At re paulo diligentius perpensa, intellexi voluntatem in plerisque rebus parum proficere. Velis enim duo inter se glutine coniungere; quod si gluten parum tenax fuerit, quid tum? Itaque mecum dixi: ‹Non voluntas, sed gluten rem conficit.› Ea cura ita angebatur animus meus vt mihi tres campanas vno tempore trahendae viderentur, dum in sacrarium intramus illique nomina tabulis inscribunt. Sed quid opus est plura dicere? Nemo vestrum facile animo comprehendat quanta in hominis sagacis pectore versentur.»

«Tu tamen tacitus mansisti, domine Macey, nonne?» interrogauit caupo.

«Continui sane, quam firmissime potui, donec solus cum domino Drumlow remansi. Tum omnia ei explicaui, debita tamen reuerentia seruata, vt semper solebam. Ille autem rem leuissimam duxit. ‹Nugas agis, Macey,› inquit; ‹animum securum habe. Neque voluntas neque verba matrimonium ratum faciunt: liber ille in quo nuptiae publice inscribuntur id efficit; hic liber est gluten.› Ita nullo negotio nodum soluit. Nam sacerdotes et medici omnia quasi ediscendo sciunt, neque sese cogitationibus vexant quid recte quid perperam fiat, sicut ego saepissime vexatus sum. Et sane nuptiae optime successerunt; hoc vno excepto, quod misera domina Lammeter, quae ante nuptias virgo Osgood erat, ante filiarum adultam aetatem mortua est.

Ceterum, siue opes siue honestatem siue reliquam prosperitatem spectes, nulla familia illi anteponenda est.»

Omnes qui aderant hanc Macey narrationem iam saepissime audiuerant; nihilo minus tam cupide auscultabant ac si cantilenam carissimam denuo audirent, atque certis locis fistulas ab ore paulisper remouebant vt totam attentionem ad verba iam exspectata conuerterent. Sed adhuc aliquid narrandum supererat; itaque Snell caupo interrogationem ex more aptam interposuit.

«Quid? Cum senior Lammeter primum ad nos venisset, nonne satis amplas opes attulisse dicebatur?»

«Ita sane,» inquit Macey; «sed opinor filium qui nunc viuit vix potuisse totum patrimonium seruare. Semper enim ferebatur neminem in praedio Warrens diuitias augere posse; quamquam ipse fundum modica mercede conducit, propterea quod ager est quem Caritatis Agrum appellant.»

«Sunt autem pauci qui aeque ac tu nouerint qua ratione praedium illud Ager Caritatis appellari coeperit, nonne, domine Macey?» inquit lanius.

«Quomodo enim scirent?» respondit senex aedituus cum contemptu quodam. «Auus meus stabulariis vestes eiusdem coloris et formae conficiebat, quibus vtebatur ille dominus Cliff, qui huc venit et apud Warrens ingentia illa stabula aedificauit. Quater enim ampliora sunt quam domini Cass stabula: neque Cliff quicquam praeter equos venationesque cogitabat. Londini sartor fuisse dicebatur, qui fallendo et fraudando adeo mente alienatus esset.

«Equitare autem nesciebat. Vix credibile dictu! Ne tantulum quidem equo adhaerere posse dicebatur, ac si crura eius ex duobus lignis transuersis constarent. Haec auus meus senem dominum Cass saepissime dicentem audiuit. Ille tamen nihilominus equitabat, quasi ipse Diabolus eum impelleret; filium quoque habebat annorum sedecim, quem perpetuo equitare cogebat, quamquam puer, vt ferebatur, vehementer timebat. Vulgo dicebant patrem hoc agere vt ex filio sartoris omnem sartorem equitando excuteret atque virum nobilem efficeret. Non quod ego artem sartoriam contemnam: sartor enim ipse sum, atque hoc glorior, quoniam ita Deus me fecit. Nam ‹Macey Sartor› supra ianuam nostram scriptum est iam antequam e solidis argenteis reginae effigies remotae sunt.

«Cliff autem nomen sartoris pudebat; aegerrime ferebat quod homines eum ob imperitiam equitandi irriderent, neque vllus ex honestioribus vicinis eum ferre poterat. Quid plura? Miser adulescens valetudine languescere coepit atque mortuus est; nec pater multo post eum superfuit. Moribus enim in dies

mirabilior factus est. Dicebant eum media nocte, lucernam manu ferentem, ad stabula proficisci, vbi lumina multa accenderet, quoniam iam somnum capere non posset; ibi inter equos stare solebat, flagello crepitum edere, animaliaque sua intentis oculis contemplari. Magnum sane Dei beneficium fuit quod stabula cum miseris illis mutis animantibus incendio absumpta non sunt.

«Tandem delirans mortuus est; tum testamento compertum est eum bona sua omnia, ipsum quoque praedium Warrens, instituto cuidam Londiniensi ad egenos subleuandos destinato reliquisse. Inde factum est vt praedium Caritatis Ager appellaretur. Stabulis autem dominus Lammeter numquam vtitur: tam vasta sunt et praeter omnem consuetum modum exstructa. Miram rem audies: si fores illorum stabulorum vltro citroque impellas, sonus tamquam tonitrus per dimidiam fere paroeciam resonabit.»

«At noctu in illis stabulis nonnulla fiunt quae interdiu nemo conspicit, nonne, domine Macey?» quaesiuit caupo.

«Ita, ita,» respondit Macey, oculo arcane nictans. «Per illam viam nocte obscura tantum perge; deinde, si placet, simula te neque lumina in stabulis vidisse neque equos pedibus terram pulsantes audiuisse neque flagellorum crepitum neque vlulatum quoque, praesertim sub lucem. Id iam inde a pueritia mea ‹Feriae Cliffi› appellatur. Quidam enim dicebant Diabolum eum ab inferni ignibus interdum in ferias dimittere, vt ad stabula sua rediret. Haec mihi pater narrauit, vir sane prudentissimus; quamquam nunc sunt qui res ante natales suos gestas melius se nosse existiment quam negotia propria.»

«Quid ad haec ais, Dowlas?» interrogauit caupo, conuersus ad fabrum qui iam impatientia tumebat suumque dicendi tempus exspectabat. «Ecce nucem quam frangas.»

Dominus Dowlas inter conuiuas semper negandi partes sustinebat, atque ex ea ipsa fama sibi multum dignitatis vindicabat.

«Quid dicam?» inquit. «Quod vir sanae mentis dicere debeat, qui non claudit oculos cum ad indicem viae respicit. Decem libras aduersus quemlibet spondere paratus sum, modo mecum nocte quauis sine pluuia in prato ante stabula Warrens consistat: neque lumina visuros nos neque vllum strepitum audituros, nisi quem ipsi nasos emungentes edamus. Id dico, id iam saepius dixi; sed nemo reperitur qui decem libras pro istis laruis suis, de quibus tam certus esse se simulat, in discrimen dare audeat.»

«At, Dowlas, ista sponsio tibi nimis facilis est,» inquit Ben Winthrop. «Perinde est ac si cum homine spondeas eum gelida nocte in stagno ad

collum vsque stantem articulari morbo non correptum iri. Praeclaram sane ille voluptatem ex victoria caperet, si morbum contrahendo sponsionem vinceret! Qui enim ‹Ferias Cliffi› veras esse credunt, propter decem libras ad illum locum non accedent.»

«Si dominus Dowlas rem explorare vult,» inquit Macey subridens et pollicibus inter se pulsatis, «nihil opus est sponsione. Solus eat atque ibi consistat: nemo eum prohibebit. Tum paroecianis narret vtrum errauerint necne.»

«Magnas gratias! Beneficium tuum agnosco!» respondit faber contemptim fremens. «Si homines stulti sunt, quid ad me? Non est mihi opus explorare quid de laruis verum sit; iam id scio. At sponsionem non recuso, modo aequa et aperta sit. Spondeat quis decem libras me ‹Ferias Cliffi› visurum esse, et solus eo ibo: comite non egeo. Tam libenter id faciam quam hanc fistulam tabaco impleam.»

«At quis te obseruabit, Dowlas, vt constet te reuera illuc isse? Ista sponsio aequa non est,» inquit lanius.

«Non aequa?» respondit Dowlas iratus. «Velim audire quis palam affirmare audeat me iniustam sponsionem proponere. Age, magister Lundy, dic istud, si audes.»

«Facile credo te audire velle,» respondit lanius. «Sed ad me id nihil pertinet. Non es ex iis mercibus quas emi, neque ego pretium tuum minuere conabor. Si quis te tanti quanti te ipse aestimas emere voluerit, emat. Ego pacem quietemque amo.»

«Ita vero omnis canis latrator pacem amat, vbi quis fustem ei ostendit,» respondit faber. «Ego autem neque hominem neque laruam metuo, et ad sponsionem aequam paratus sum. Non sum canis qui cauda demissa terga vertat.»

«At aliud quoque in hac re considerandum est, Dowlas,» inquit caupo, summa aequitate ac tolerantia vsus. «Sunt, vt opinor, quibus laruae videri nequeant, etiamsi ante oculos tam aperte consistant quam stipes in terra defixus. Nec id sine ratione est. Nam vxor mea odorandi sensu caret: ne tum quidem quicquam sentit, si caseum omnium acerrimi odoris sub ipsis naribus teneat. Ego vero laruam numquam vidi; sed mecum dico: ‹Fortasse mihi deest ille sentiendi modus quo laruae percipiuntur, sicut vxori meae odorandi sensus deest.› Hoc est, laruam pro odore pone, siue, si mauis, odorem pro larua.

«Ita fit vt vtrique parti assentiar; nam veritas, vt semper aio, in medio est. Si Dowlas ibi perstiterit et dixerit se per totam noctem ne vestigium quidem

‹Feriarum Cliffi› vidisse, ego eius sententiam tuebor; sin quis contra contenderit ‹Ferias Cliffi› nihilo minus certo fieri, illius quoque sententiam tuebor. Hanc enim ex odoratu duco rationem.»

Haec cauponis ex similitudine ducta ratio fabro haudquaquam placebat: is enim nullam inter contrarias sententias conciliationem pati poterat.

«Nugae, nugae!» inquit, poculo deposito et ira denuo exasperatus. «Quid odor ad rem pertinet? Num vmquam larua homini oculum pugno liuidum fecit? Hoc equidem scire velim. Si laruae volunt vt eas esse credam, desinant in tenebris locisque desertis delitescere; veniant quo homines conueniunt et candelae ardent.»

«Quasi vero laruae tanti faciant vt ab homine tam imperito esse credantur!» inquit Macey, vehementer indignatus quod faber tam obtuso esset ingenio vt ne condiciones quidem quibus laruae apparere solerent intellegere posset.

CAPVT SEPTIMVM

At paulo post nouo quodam argumento confirmari videbatur laruas multo facilius ad hominum conspectum descendere quam Macey putasset. Subito enim Silas Marner, pallidus ille atque macilentus, in calida ignis luce stans apparuit; nihil loquebatur, sed miris illis oculis, qui non mortalis hominis esse videbantur, circumstantium vultus perlustrabat. Simul omnes longae fistulae motae sunt, haud aliter ac tenuia insectorum cornua repentino terrore concussa; nec quisquam ex praesentibus, ne ipse quidem faber ille equorum medicus, qui laruas esse negauerat, sibi persuadere poterat verum Silam Marner corpore viuentem se cernere, non simulacrum aliquod. Nam ianua qua intrauerat altis subselliis saeptis occultabatur, nec quisquam aduenientem animaduerterat. Macey, cum longius a larua sederet, fortasse sibi videbatur disputando victoriam consecutus, quae suam quoque ex communi metu partem leuaret. Nonne semper affirmauerat, quotiens Silas illo insolito corporis stupore teneretur, animam eius e corpore solutam vagari? Ecce iam res ipsa fidem faciebat; quamquam, si optio daretur, hanc probationem libenter omisisset. Breui tempore altum silentium fuit: Marner enim spiritu deficiens, animoque grauiter commotus, verba proferre non poterat.

Tandem caupo, qui ex vetere consuetudine omnibus sine discrimine hospitibus aedes suas patere debere censebat, seque, cum nullius vmquam partibus studuisset, satis tutum arbitrabatur, ausus est ipse laruam alloqui.

«Mi Marner,» inquit voce placida, «quid tibi deest? Quid rei te huc adduxit?»

«Furto spoliatus sum!» anhelans respondit Silas. «Spoliatus sum! Ministrum publicum volo, magistratum, dominum Cass atque dominum Crackenthorp!»

«Apprehende eum, Ieme Rodney,» inquit caupo, iam minus credens laruam adesse. «Mente, opinor, motus est: madet enim totus.»

Iemus Rodney in extrema subselliorum parte sedebat, prope locum vbi Silas constiterat; quod tamen iussus erat facere recusauit.

«Tu ipse eum apprehende, domine Snell, si lubet,» respondit Iemus voce paulo morosiore; tum submissa voce addidit: «Spoliatus est; immo, quantum equidem scio, etiam interfectus est.»

«Ieme Rodney!» inquit Silas, ad eum subito conuersus atque suspectum hominem miris illis oculis defixis intuens.

«Quid est, domine Marner? Quid me vis?» respondit Iemus leuiter trepidans, cantharumque quo biberat arripuit, quasi telum quo se defenderet.

«Si tu,» inquit Silas, manibus suppliciter coniunctis voceque iam ad clamorem sublata, «si tu pecuniam meam sustulisti, redde, quaeso! Nihil tibi negotii facessam; non agam vt minister publicus te comprehendat. Redde mihi, et... et guineam vnam tibi dabo.»

«Egone pecuniam tuam sustuli?» iratus exclamauit Iemus. «Si iterum dixeris me pecuniam tuam furatum esse, hunc cantharum in oculum tuum coniciam.»

«Age vero, domine Marner,» inquit caupo, qui iam constantiore animo surrexerat Silamque vmero apprehenderat, «si quid publice deferendum habes, id prudenter atque ordine narra, vt mente integra esse videaris, si vis quemquam tibi aurem praebere. Madidus es vt mus aqua obrutus. Sede, vestimenta ad ignem sicca, et rem aperte expone.»

«Ita profecto, homo,» inquit faber, quem iam pudebat neque pro sua dignitate neque pro rei grauitate se gessisse. «Desine oculis ita toruis circumspicere et vociferari; sin minus, tamquam insanum te vinculis adstringemus. Ideo equidem principio tacui: statim apud me dixi hunc hominem mente captum esse.»

«Sane, sane; iubete eum sedere,» complures vna voce clamauerunt, haud parum laeti quod adhuc in medio relinqueretur an laruae reuera exstarent.

Caupo Marnerum vestem exteriorem exuere coegit, deinde in sellam ab aliis remotam, sed in medio consessu positam, ita sedere compulit vt ignis lumen recta in eum incideret. Textor, nimis viribus fractus vt quicquam certo statueret nisi auxilium ad pecuniam recuperandam sibi parandum esse, nihil repugnauit. Breuis illa formido conuiuarum iam in ardentem rerum cognoscendarum cupiditatem abierat; omnes in Silam oculos defixerant, cum caupo, suo loco rursus occupato, interrogauit:

«Age nunc, domine Marner, quid sibi vult quod te furto spoliatum esse dicis? Eloquere.»

«Caueat ne me rursus furem appellet!» protinus exclamauit Iemus Rodney. «Quid ego cum pecunia illius facerem? Aeque facile mihi esset sacerdotis vestem albam furari atque ea indutum palam prodire.»

«Tace, Ieme, et audi quid ille narraturus sit,» inquit caupo. «Age, domine Marner.»

Tum Silas rem omnem exposuit; crebris tamen interrogationibus interpellabatur, prout furti ratio mirabilior atque obscurior apparebat.

Nouitas sane huius condicionis, quod vicinis Raueloensibus dolorem suum aperiebat, alieno ad focum calore fruebatur, vultusque et voces circa se

sentiebat vnde proxima spes auxilii pendebat, aliquid in animum eius valuisse credendum est, etiamsi tota cogitatio in pecunia perdita haerebat. Raro enim animaduertimus quo primum tempore siue intus in nobis siue foris aliquid crescere incipiat. Iam saepe sucus per arboris fibras commeauit, antequam minimam nascentis gemmae notam deprehendimus.

Suspectio illa leuis, qua primo auditores commoti erant, paulatim euanuit, cum sincero tamque aperto dolore eius mouerentur. Non poterant iam vicini quin verum Silam dicere crederent; non quod tam celeriter ex ipsis dictis colligere possent nullam ei causam esse cur talia mentiretur, sed quod, vt Macey aiebat, «cui Diabolus adesset adiutor, eum non tam penitus afflictum fore» quam miser Silas erat.

Immo, quod fur vestigia nulla reliquerat, atque ipsum illud momentum, nulla hominum prudentia diuinandum, nactus erat quo Silas sine obserata ianua domum relinqueret, probabilius videbatur societatem illam infamem, quam olim cum malis potestatibus Marner habuisse dicebatur, si qua vmquam fuerat, iam dissolutam esse; eamque ob causam aliquem, quem frustra minister publicus persequeretur, tantam ei iniuriam intulisse. Cur autem fur ille humana potestate maior exspectare coactus esset dum ianua non obserata relinqueretur, nemo quaesiuit.

«Non Iemus Rodney istud facinus admisit, domine Marner,» inquit caupo. «Noli in miserum Iemum tamquam in suspectum oculos intendere. Fortasse de lepore vno alteroue clam capto cum eo ratio subducenda esset, si quis tam sedulo vigilare teneretur vt ne palpebras quidem vmquam claudere liceret. At Iemus, vt ipse narras, iam antequam domo exires hic sedebat et cereuisiam suam bibebat, haud secus ac probissimus quisque huius paroeciae ciuis.»

«Ita, ita,» inquit Macey. «Innocentem accusare non licet: lex id vetat. Testes sint oportet qui in aliquem iure iurando testimonium dicant, priusquam is comprehendatur. Desinamus insontes criminari, domine Marner.»

Non adeo tamen Silae memoria stupore oppressa erat quin his verbis excitari posset. Subito enim eum conscientiae morsus cepit, aeque nouus ac peregrinus atque omnia quae per proximam horam acciderant; ex sella exsiluit, ad Iemum accessit, vultumque eius intentus explorauit, quasi ex eius aspectu certius intellegere vellet quid de ipso sentiendum esset.

«Iniuriam feci,» inquit. «Ita, ita; prius cogitare debui. Nemo est qui contra te testimonium ferre possit, Ieme. Sed tu saepius quam ceteri in casam

meam intraueras; idcirco primum de te cogitaui. Non te accuso; neminem accusare volo. Tantum...» Hic manibus ad caput sublatis auertit se, dolore ac perturbatione paene exanimatus. «Conor, conor reperire vbi nunc guineae meae sint.»

«Ita vero,» respondit Macey, «vereor ne eo perlatae sint vbi tantus est calor vt aurum ipsum liquescat.»

«Phu!» inquit faber, deinde, quasi testem percontaretur, rogauit: «Quanta in illis saccis pecunia erat, domine Marner?»

«Ducentae septuaginta duae librae, duodecim solidi sexque denarii, cum heri nocte numerarem,» respondit Silas, gemitu edito rursusque consedit.

«Phu! Tantum pondus facile quis tollere poterat. Vagus aliquis homo introiit, nec quicquam praeterea accidit. Quod autem ais nulla pedum vestigia relicta esse, et laterculos harenamque sicut antea fuisse, audi: oculi tui, domine Marner, fere similes sunt oculis insectorum; adeo prope rebus admouendi sunt vt parum admodum vno obtutu cernere possis. Mea quidem sententia, si ego tu fuissem, aut tu ego - nam idem plane esset - non tibi videreris omnia eodem statu quo reliqueras repperisse.»

«Hoc autem suadeo: duo ex iis qui hic adsunt prudentissimi tecum ad Kenchium, ministrum publicum, eant. Ille in lecto aegrotat, id certe scio; impetrent igitur vt vnum ex nobis vicarium ad hoc negotium persequendum constituat. Id enim lege fieri licet; neque, opinor, quisquam hic est qui mihi hac de re contradicere audeat.»

«Nec domus Kenchii procul abest. Tum, si me vicarium designauerit, tecum reuertar, domine Marner, atque locum furti diligenter inspiciam. Si quis hoc consilium reprehendendum censeat, quaeso surgat idque palam dicat, tamquam virum decet.»

His verbis, grauibus atque prudentibus habitis, faber ferrarius pristinam sibi placendi fiduciam recuperauit, iam certo exspectans vt vnus ex duobus illis summa prudentia praeditis nominaretur.

«Prius tamen videamus quale caelum sit,» inquit caupo, qui sibi quoque hoc consilium quadam ex parte pertinere intellegebat. Ad ianuam progressus foras prospexit; inde reuersus ait: «En, etiamnunc vehementer pluit.»

«At ego,» inquit faber, «non sum qui pluuiam reformidem. Male de nobis iudicabit magistratus Malam, si compererit viros honestos, quales nos sumus, furti nuntium accepisse neque quicquam egisse.»

Caupo assensus est. Rogata deinde singulorum sententia, rite quandam recusandi sollemnitatem peregit, qualis apud eos qui ad amplissimos Ecclesiae

honores vocantur *nolo episcopari* appellatur; tandem frigidam illam dignitatem suscepit ad Kenchium per imbrem proficiscendi. Sed cum faber iam fore speraret vt minister publicus vicarium se crearet, Macey magna eius indignatione intercessit. Senex enim ille, qui tamquam ex oraculo loqui solebat, legesque optime se nosse gloriabatur, a patre suo compertum esse affirmauit nemini medico licere ministri publici munus gerere.

«Tu autem medicus es, vt opinor,» perrexit Macey, «quamquam non nisi boum medicus. Musca tamen musca est, etiamsi tabanus sit.» Hoc dicens sibi ipse de propria sollertia nonnihil mirabatur.

Inde contentio vehementer exarsit. Faber enim medici nomen amittere noluit, sed medicum, si vellet, ministri publici munere fungi posse contendit; legem nihil aliud significare quam medicum non cogi, si nollet, ad eam rem suscipiendam. Macey contra rem inanem esse putabat; non enim verisimile erat legem medicis magis quam ceteris fauere. Praeterea, si medicis natura sua magis quam aliis hominibus displiceret ministri publici munus, cur tandem Dowlas tanto studio illud appetebat?

«Ego ministri publici partes agere nolo,» inquit faber, tam inexorabili argumentatione in angustias redactus; «nec quisquam, si verum dicere velit, me cupere affirmabit. Quod si propter iter ad Kenchium per imbrem faciendum inuidia inter vos et aemulatio oritur, eant quibus libet. Me certe ire non cogetis.»

Caupone tamen intercedente lis composita est. Dowlas, quamquam ministri publici auctoritatem sibi sumere minime cupere se profitebatur, consensit vt ipse alter comes proficisceretur. Ita miser Silas, veteribus quibusdam vestimentis aduersus imbrem munitus, cum duobus illis rursus in noctem pluuiosam egressus est; longas autem noctis horas quae restabant non tamquam qui quietem desideraret animo prospiciebat, sed tamquam qui excubans aduentum matutini luminis opperiretur.

CAPVT OCTAVVM

Cum Godfridus Cass media nocte e conuiuio dominae Osgood domum redisset, haud magnopere miratus est cum audisset Dunseium nondum reuertisse. Fortasse Wildfire nondum vendiderat opportunioremque occasionem exspectabat; fortasse, si venatio in illis regionibus eum detinuerat, per nebulam vespertinam maluerat apud Leonem Rufum, diuersorium Batherleiense, pernoctare. Neque enim ille magnopere curaturus erat si fratrem in incerto relinqueret. Godfridi vero animum Nanciae Lammeter species atque agendi ratio occupauerant; ira quoque aduersus se suamque fortunam, quam eius conspectus semper excitabat, ita exarserat, vt neque de Wildfire neque de consiliis Dunstani multum cogitaret.

Postridie mane tota Raueloe furti fama commota est. Godfridus quoque, vt ceteri, rumores exquirere atque cum aliis quae audierat conferre, ipsasque Lapicidinas inuisere non destitit. Imber omnem facultatem vestigia pedum internoscendi sustulerat; at loco diligentius explorato in fossa, ex ea parte quae a vico auersa erat, arcula igniaria, silice ferroque instructa, luto semidemersa reperta est. Silae ea non erat: vnica enim quam vmquam possederat etiam tum in pluteo suo stabat. Plerique igitur statim crediderunt arculam illam cum furto nescio quo pacto coniunctam esse.

Pauci tamen, capitibus dubitanter motis, significabant hoc furtum non eius generis esse cui multum lucis arculae igniariae afferre possent; ipsam Marneri narrationem suspectam videri. Audita esse exempla hominum qui sibi ipsi damnum intulissent, deinde iudicem auctorem facinoris quaerere iussissent. Cum autem rogarentur quibus indiciis hanc opinionem sustinerent, quidue textor simulato furto lucri sperare posset, nihil nisi capita rursus concutiebant. Quis enim scire posset quid nonnulli pro lucro ducerent? Praeterea cuique licere suam sententiam habere, siue rationes afferre posset siue non posset; Marnerum vero, vt omnibus constaret, haud omnino sanae mentis esse.

Macey, quamquam Marnerum ab omni fraudis suspicione defendebat, inuentae arculae parum tribuebat; immo rem tamquam non sine impietate prolatam aspernabatur, quippe quae significare videretur nihil fieri posse nisi manibus humanis, neque vllam vim esse quae guineas laterculis ne commotis quidem eripere valeret. Nihilo minus aspere in Tookey conuersus est, cum ille vicarius, ratus talem de rebus sententiam aedituo paroeciae praecipue conuenire, longius progrederetur ac dubitaret num omnino fas esset furtum inuestigare cuius tam occulta essent indicia.

«Quasi vero,» tandem inquit Tookey, «nihil exsistere possit nisi quod iudices et apparitores inuestigando reperiant!»

«Noli, Tookey, vltra metam lapidem iacere,» inquit Macey, capite in latus admonendi causa inclinato. «Id enim semper agis. Si ego lapidem misero atque scopum percussero, tu aliquid reperiri posse melius quam ipsum scopum ferire putas, et vltra eum iacere conaris. Contra arculam illam dixi, non contra iudices aut ministros publicos. Illi enim regis Georgii auctoritate constituti sunt; neque hominem, qui munus paroeciae gerat, decet aduersus regem Georgium inuehi.»

Dum haec foris inter eos qui ante Iridem conuenerant disputabantur, intus grauior habebatur deliberatio, cui Crackenthorp, rector paroeciae, praesidebat, adstantibus domino Cass aliisque locupletioribus vici incolis. Tum demum Snell cauponi, qui, vt ipse praedicabat, duo et duo conferre consueuerat, in mentem venit arculam igniariam, quam ipse vicarii ministri publici munere fungens tanto cum honore repererat, cum memoria cuiusdam mercatoris circumforanei coniungere. Is enim ante mensem fere ad tabernam potum venerat atque arculam igniariam sibi esse dixerat, qua fistulam tabacariam accenderet. En vestigium profecto inuestigandum!

Et quia memoria, vbi rebus tamquam certis cognitis fecundata est, mirum in modum interdum fructus edit, Snell paulatim sibi visus est plane recordari quo affectu mercatoris vultus atque sermo eum tum commouissent. Quiddam in oculorum illius aspectu fuisse quod teneros Snellii sensus offenderet. Nihil quidem hominem singulare dixisse, praeter illud de arcula; sed non tam referre quid quis dicat quam quo pacto dicat. Ad haec color ei fuscus peregrinam quandam faciem praebuerat, ex qua parum bonae fidei augurari licebat.

«Num inaures gestabat?» quaesiuit Crackenthorp, cui externarum gentium mores haud prorsus ignoti erant.

«Hem, subsiste paulisper; videam,» inquit Snell, velut mulier quaedam fatidica alieno nutui parens, quae, si fieri posset, nihil falsi praedicere vellet. Tum labiorum angulis distentis oculisque contractis, quasi ipsas inaures intueri conaretur, tandem conatum deposuit. «Habebat sane in arca inaures venales; itaque non alienum est suspicari eum quoque eas gestasse. Sed paene nullam domum in vico praetermisit: fortasse alius quispiam eas in auribus eius conspexit; ego vero id pro certo dicere non ausim.»

Recte Snell coniecerat fore qui institoris inaures meminisset. Nam, quo latius per vicum quaestio diuulgabatur, eo maiore asseueratione narrabatur

rectorem quaesiuisse num mercator in ipsis auribus inaures habuisset; hinc omnibus paulatim persuasum est ex ea re aliquid magni pendere. Quicumque igitur quaestionem audiebat, cum mercatoris sine inauribus imaginem certam animo non teneret, eum continuo inauribus instructum sibi fingebat, alius maioribus, alius minoribus. Nec multo post quae fingebantur tamquam clarissima memoriae testimonia haberi coepta sunt.

Ita vitriarii vxor, femina beneuola neque mendaciis dedita, cuius domus inter mundissimas vici habebatur, affirmare parata erat se ex vtraque mercatoris aure ingentes inaures, lunae crescentis figura, pendere vidisse; id tam certo sibi constare quam se proximo Natalicio die sacram Communionem suscepturam esse. Iennia autem Oates, sutoris filia, imaginatione vegetiore praedita, non modo eas se vidisse asseuerabat, verum etiam earum aspectu sanguinem sibi in venis horrere coepisse; atque id ipsum, dum coram loquebatur, denuo sentire videbatur.

Quo vero clarius arculae igniariae indicium illustraretur, conquisita sunt omnia quae singulae domus a mercatore emissent, et ad Iridem delata, vt ibi omnibus ostenderentur. Omnes enim Raueloenses vno quodam consensu censebant plurimum negotii ad hoc furtum detegendum in Iride agendum esse; neque vllum virum vxori excusationem reddere debere cur eo ventitaret, dum ibi grauissima rei publicae munera administrarentur.

Aliqua spe frustrati sunt vicani, neque fortasse sine offensione, cum resciuerunt Silam Marner, a domino Cass et rectore interrogatum, nihil amplius de mercatore meminisse quam eum ad ianuam suam venisse, domum tamen non intrasse: Silas enim ostio paulum recluso se nihil emere velle dixerat, atque ille statim discesserat. Ita Silas vere responderat, etiamsi opinionem mercatorem furem esse auidissime arripiebat; saltem enim, cum pecunia e latebris ablata esset, aliquem locum mente fingere poterat vbi nunc reperiretur: aurum iam in mercatoris arca sibi conspicere videbatur.

At in vico non sine ira iactabatur quemuis alium praeter Marnerum, hominem paene caecum, mercatorem circa casam oberrantem conspecturum fuisse. Cur enim in proxima fossa arculam reliquisset, nisi ibi aliquamdiu moratus esset? Procul dubio, cum Silam in limine vidisset, locum explorauerat. Quis enim, solo eius vultu conspecto, non statim intellexisset textorem auarum esse et mentis parum compos? Mirum quin etiam occisus esset: eius generis homines, qui inauribus vterentur, saepe iam homicidii conuictos esse. Vnum certe haud ita pridem in iudicium apud iudices itinerantes vocatum fuisse, cum etiam tum viuerent qui eius rei meminissent.

Godfridus quidem Cass, cum Iridem intrasset, dum Snell eadem testimonia iterum atque iterum recitabat, rem leuiter acceperat. Se quoque a mercatore cultellum ad calamos acuendos emisse; hominem hilarem atque ad risum procliuem sibi visum esse; quae de vultu eius improbo dicerentur mera esse commenta. At haec in vico tamquam temeritas iuuenilis commemorabantur: quasi vero Snell solus aliquid insoliti in mercatore animaduertisset! Immo sex saltem homines parati erant ad iudicem Malam se conferre, multoque grauiora quam caupo testimonia perhibere. Sperandum erat ne Godfridus Tarleiam iret atque, Snellii narrationem ibi infirmando, impediret quominus iudex mandatum ad furem comprehendendum conscriberet. Hoc ipsum facturus suspectus est, cum post meridiem equo conscenso viam Tarleiensem ingressus esse visus est.

Iam vero Godfridus, cura furti paulatim omissa, de Dunstano et Wildfire magis magisque sollicitabatur; neque Tarleiam sed Batherley petebat, quod incertitudinem diutius ferre non poterat. Neque adeo timebat ne quis casus fratri equoue accidisset, quam ne Dunstanus, nefaria fraude, equum secum abduxisset nec nisi post mensem rediret, pretio eius inter aleam aliasque profusiones dissipato. Nunc autem, postquam conuiuium cum saltatione apud dominam Osgood transactum erat, vehementer sibi ipsi irascebatur quod Wildfire fratri credidisset.

Nec metum sedare conabatur, immo vltro alebat, eo superstitioso animi sensu quo omnes fere tenemur, quasi, si malum vehementissime exspectauerimus, eo minus euenturum sit. Itaque, cum equum citato gradu appropinquare audisset et vltra viae flexum petasum equitis supra saepem emergere conspexisset, paulisper sibi visus est malum ipsum praesagiendo auertisse. Sed vbi primum equus in conspectum venit, animus ei rursus concidit: non erat Wildfire. Paulo post agnouit equitem non Dunstanum esse, sed Brycium, qui, vultu rem ingratam nuntiante, equum inhibuit vt colloqueretur.

«Felicem vero fratrem habes, domine Godfride, illum Dunseium!» inquit Bryce.

«Quid istuc dicis?» Godfridus festinanter quaesiuit.

«Quid? Nondum domum rediit?» inquit Bryce.

«Domum? Minime. Quid accidit? Dic cito. Quid de equo meo fecit?»

«Aha, equum tuum esse suspicabar, quamquam ille simulabat eum a te in suam possessionem transisse.»

«Num equum ita deiecit vt eius genua fregerit?» inquit Godfridus ira suffusus.

«Peius multo,» respondit Bryce. «Audi. Pepigeram cum eo vt equum centum viginti libris emerem; haud paruum pretium, sed equus mihi semper probatus erat. Quid ille? In palos equum impellit, dum saepem palis munitam, in aggere sitam, fossa anteposita, saltu superare conatur. Cum equus repertus est, iam dudum mortuus iacebat. Itaque Dunseius postea domum non rediit?»

«Domum? Non,» inquit Godfridus; «atque satius erit eum procul abesse. Vae mihi stulto! Scire poteram hunc exitum fore.»

«Vt tibi vera dicam,» inquit Bryce, «postquam de equo cum eo pepigeram, suspicio subiit ne te inscio equitaret eumque venderet; neque enim ipsius equum esse credebam. Sciebam Dunseium nonnumquam suas artes exercere. Sed quo tandem abiit? Nemo eum apud Batherley vidit. Laesus esse non potest; pedibus enim inde abiisse necesse est.»

«Laesus?» inquit Godfridus acerbe. «Numquam ille laedetur: ad alios laedendos natus est.»

«Tu igitur ei permiseras vt equum venderet?» rogauit Bryce.

«Permiseram sane. Equum vendere volebam; freno enim paulo pertinacius quam mihi placeret resistebat,» respondit Godfridus. Pudore enim angebatur, cum cogitaret Brycium suspicari posse se pecuniae inopia coactum equum vendere. «Ipsum quaesitum ibam, ratus aliquid mali accidisse. Nunc domum reuertar,» addidit, equo conuerso, cupidus Brycium quam primum dimittendi; sensit enim discrimen illud quod diu timuerat iam imminere. «Tu Raueloe pergis, nonne?»

«Non nunc,» inquit Bryce. «Illac iter facere in animo habueram, quoniam Flitton mihi petendum est; putaui me per vos transiens tibi omnia quae de equo comperissem renuntiare posse. Credo Dunseium noluisse se hominibus ostendere, donec mali nuntii fama paululum deferbuisset. Fortasse apud Tres Coronas, diuersorium prope Whitbridge, hospitatur; scio illum ea domo libenter vti.»

«Fortasse ita est,» respondit Godfridus animo alio intento; deinde se quasi excitans, atque neglegentiam simulare conatus, «Breui de illo aliquid audiemus, certo scio,» inquit.

«Hic ego a via discedo,» inquit Bryce, haud miratus Godfridum animo deiectum videre; «quare vale: vtinam alias meliora nuntiare possim.»

Godfridus lento gradu equitans colloquium illud secum fingebat quo patri rem confiteri deberet, cum nullam iam effugiendi viam superesse sentiret. De

pecunia proximo mane aperiendum erat; quod si cetera celaret, Dunstanus haud dubie breui rediturus erat, et, cum paternam iram in se recasuram videret, omnia per maleuolentiam enuntiaturus, quamquam inde nihil commodi consequeretur.

Vna tamen fortasse via restabat qua Dunseium ad tacendum adduceret atque infelicem diem differret: posset patri dicere se ipsum pecuniam a Fowler solutam consumpsisse; quod cum numquam antea tale delictum commisisset, post paucas iracundas increpationes obliuione tegeretur. Sed Godfridus ad hoc se submittere non poterat. Sentiebat iam, quod pecuniam in Dunstani potestatem tradidisset, fidem datam paene tam grauiter violasse quam si eam ipse in suos vsus absumpsisset. Inter vtrumque tamen crimen discrimen esse censebat: nam pecuniam ad voluptates suas consumpsisse tanto turpius ei videbatur, vt id de se ne mentiendo quidem confiteri sustineret.

«Neque me probum hominem esse contendo,» secum dicebat, «sed non sum scelestus; aliquando tandem subsistam. Malo facti mei poenas ferre quam fingere me quod numquam admisissem admisisse. Pecuniam meis voluptatibus profecto non impendissem: ille adsidua vexatione me eo adegit.»

Reliquo die Godfridus, quamquam interdum animo vacillabat, in consilio omnia patri confitendi plerumque perstitit. De Wildfire interitu tamen vsque in proximum mane dicere distulit, vt ea narratio ad rem grauiorem aperiendam aditum pararet. Senex autem Cass saepe filium domo abesse assueuerat, neque Dunstani neque equi absentiam dignam existimauit de qua quidquam requireret.

Iterum atque iterum secum reputabat Godfridus, si hanc vnam confessionis occasionem praetermisisset, fortasse nullam alteram vmquam datam iri. Quin etiam fieri poterat vt veritas longe foediore modo quam Dunstani malitia patefieret: illa ipsa, vt minata erat, aduenire poterat.

Deinde, quo tolerabiliorem sibi confessionem efficeret, quae apud patrem dicturus esset ante animum exercebat. Statuerat se primum infirmitatem animi confiteri qua Dunstano pecuniam tradidisset; inde transire ad illud quod frater eum vinculo quodam teneret, a quo se liberare nequisset; postremo patris animum sensim eo adducere vt rem grauissimam exspectaret, priusquam eam ipsam aperiret.

Pater vero inexorabilis erat: in summa ira consilia capiebat, neque postquam ira deferbuerat ab eis dimoueri poterat, non aliter atque materia igne e monte erumpens, quae refrigerata in saxum durescit. Vt multi homines iracundi atque inexorabiles, incuria sua mala crescere patiebatur, donec tanto

pondere in eum incumberent vt aegre ferret; tum subito summa seueritate conuersus nulla iam misericordia flectebatur.

Sic cum colonis suis agebat. Mercedes agrorum non soluere, saepes neglegere, pecora minuere, stramenta vendere, ceteraque perperam administrare colonos diu sinebat; tum, vbi ea indulgentia ipse pecunia egere coeperat, asperrime ius suum persequebatur neque vllas preces audiebat.

Haec omnia Godfridus nouerat et eo grauius sentiebat, quod saepe indignatus patrem repente in eam duritiam incidere viderat, cui ipse, propter adsuetam suam animi cunctationem, minime assentiri poterat. Indulgentiam vero inconsultam, quae tales irae impetus praecesserat, non reprehendebat: ea quidem satis naturalis ei videbatur. Restabat tamen, vt Godfridus opinabatur, tenuis quaedam spes fore vt pater, generis sui dignitatem tueri cupiens, occultum filii matrimonium supprimere mallet quam eum domo expellere atque familiam omnium qui per decem milliaria circum habitarent sermonibus exponere.

Hanc opinionem Godfridus vsque ad mediam noctem animo prope continenter retinere potuit; dormitumque abiit ratus se iam finem deliberationibus suis imposuisse. Sed cum ante lucem, quieto adhuc mane, euigilasset, cogitationes quibus vesperi nitebatur reuocare nequiuit: perinde erant ac si labore defessae nullum iam munus subire possent.

Pro rationibus quibus ad confitendum adductus erat, sola iam ante oculos versabantur mala quae ex confessione secutura essent. Rediit pristinus ignominiae metus, pristina formido ne inter ipsum et Nanciam inexsuperabile impedimentum interponeretur, pristina consuetudo fortuitis rebus sperandis incumbendi, quae sibi fortasse fauere atque arcana sua tegere possent. Cur igitur spem earum rerum ipse sua manu praecideret? Heri rem perperam iudicauerat.

Dunstano tum vehementer iratus nihil cogitauerat nisi vt omne quod inter eos conuenerat plane dissolueret. At multo consultius fore nunc putabat si paternam iram aduersus Dunseium lenire conaretur, atque omnia, quantum fieri posset, in pristino statu retineret. Si Dunseius aliquot dies non rediret — neque enim Godfridus scire poterat num ille scelestus satis pecuniae secum haberet vt diutius abesset — fortasse omnis res ipsa temporis mora sedari posset.

CAPVT NONVM

Godfridus solito maturius surrexerat atque ientaculum sumpserat; sed in conclaui tabulis ligneis vestito morabatur, donec fratres minores cibo sumpto egressi essent. Patrem exspectabat, qui ante ientaculum cum procuratore praediorum ambulare consueuerat. In Aedibus Rubris alius alia hora ientabat; dominus autem Cass omnium postremus, quippe qui famem matutinam, initio parum acrem, crescere sineret, priusquam cibum caperet.

Mensa iam per duas fere horas copiosis solidisque cibis instructa erat, cum ille tandem apparuit: vir sexaginta annorum, procerus, corpore amplo, cuius in vultu frons contracta atque oculi paulo duriores cum ore remisso atque languido pugnare videbantur.

Totus eius habitus adsiduae sui neglegentiae indicia praebebat; vestibus quoque incuriose indutus erat. Nihilo minus aliquid in ipso domino Cass conspiciebatur quo ab agricolis ceteris eius paroeciae discerneretur, quamquam illi moribus fortasse nihilo minus exculti erant. Illi enim, cum per omnem vitam nobiliores sibi vicinos esse reputauissent, humiliore quodam habitu incedere consueuerant; itaque carebant illa animi fiducia illaque vocis et incessus auctoritate quae ei propria erat qui superiores suos tam procul abesse existimaret, vt nihilo plus cum iis sibi commercii esset quam cum America aut sideribus.

Dominus Cass ab ineunte aetate assuetus erat vt ab omnibus in paroecia honoraretur, vtque omnes pro certo haberent eius genus, eius pocula, omnia denique quae ad eum pertinerent antiquissima simul et optima esse. Cum autem numquam cum vllis se nobilioribus familiaritatem coleret, nulla cum aliis comparatio hanc opinionem labefactabat.

Filium, vbi conclaue ingressus est, obiter intuitus, «Quid hoc est?» inquit. «Nondumne ientasti?» Neque tamen alter alterum blando aliquo matutino salutationis verbo excepit; non quod alter alteri esset infensus, sed quod tener ille comitatis flos in talibus domibus, quales Aedes Rubrae erant, nasci non solet.

«Ientaui quidem, pater,» inquit Godfridus; «sed tecum colloqui cupiebam; ideo exspectaui.»

«Hem! sane,» respondit dominus, neglegenter in sellam se demittens, grauiter atque quasi tussiculose verba proferens, quod loquendi genus Raueloenses velut quoddam eius dignitatis priuilegium esse existimabant. Interea bubulae carnis frustum abscidit atque cani ceruario, qui eum secutus introierat, ante os tenuit. «Tintinnabulum pulsa, vt ceruisia mihi afferatur.

Vos adulescentes de vestris voluptatibus plerumque agitis; nec cuiquam praeter vos ipsos festinandi causa est.»

Ipsius domini vita non minus otiosa erat quam filiorum. Sed ipse tamen cum aequalibus suis Raueloensibus pro certo habebat, stultitiam soli adulescentiae propriam esse, senes autem sapientiam suam perpetuo in tolerandis iuuenum ineptiis exercere, molestiam interdum aculeatis dictis leuantes. Godfridus, antequam rursus loqueretur, exspectauit dum ceruisia allata atque ostium clausum esset; quo temporis interuallo Fleet, canis ille ceruarius, tot bubulae carnis frusta vorauerat quot homini pauperi ad festum diem epulas suppeditauissent.

«Grauis quaedam, et quidem maledicta, calamitas equo Wildfire accidit,» coepit Godfridus. «Nudius tertius id factum est.»

«Quid? Num equus genua sibi fregit?» inquit dominus, haustu ceruisiae facto. «Equitare te, adulescens, melius nouisse putabam. Ego quidem numquam equum meum in terram praecipitaui. Quod si fecissem, mihi sane alium poscenti frustra sibilandum fuisset; nam pater meus non tam facile crumenam soluebat quam nonnulli patres, quos ego noui. Sed istis patribus mores mutandi sunt, prorsus mutandi. Propter praedia pignori obligata atque pensiones agrorum nondum persolutas tanta pecuniae inopia laboro quanta mendicus in via sedens. At stultus ille Kimble nuntiat in actis diurnis de pace agi! Tum vero res publica plane corruet; pretia praecipiti cursu cadent, nec pensiones mihi debitas vmquam recuperabo, etiamsi colonorum bona vniuersa vendero. Tum Fowler ille scelestus! Eum diutius ferre non possum. Winthropum hodie ipsum ad Coxium ire iussi. Nebulo mendax pro certo affirmauerat se mense superiore centum libras soluturum. Quia in fundo illo remoto habitat, occasionem arripit et se mihi memoria excidisse sperat.»

Haec dominus crebris intermissionibus atque velut inter tussiculas effuderat, ita tamen vt nulla intercederet mora satis longa qua Godfridus ad loquendum rursus vti posset. Intellexit patrem, audita equi Wildfire calamitate, petitionem de alio sibi emendo equo anteuertere conari. Cum autem angustias pecuniarias et pensiones agrorum nondum solutas tanta vi commemorasset, verebatur ne animus eius ad ea quae ipse confiteri vellet audienda quam maxime alienus fieret. Nihilo minus, quoniam rem iam inceperat, pergere debebat.

«Multo grauius accidit quam si equus genua tantum fregisset: sude transfixus interiit,» inquit, vbi primum pater tacuit et carnem secare coepit. «Neque vero hoc agebam, vt alium mihi equum emeres. Hoc tantum dicere

volebam: me iam non posse, vt constitueram, ex pretio equi Wildfire pecuniam tibi reddere. Dunseius enim ante paucos dies equum in venationem duxit, vt eum meo nomine venderet; postquam autem de centum viginti libris cum Brycio pactus erat, canes venaticos insequi coepit, saltuque quodam temerario equum continuo perdidit. Nisi id euenisset, centum libras tibi hoc ipso mane persoluissem.»

Dominus Cass cultrum et furcam deposuerat, filiumque obstupefactus intuebatur. Neque enim satis celeri erat ingenio vt probabilem aliquam causam conicere posset cur paterna atque filialis condicio tam mirum in modum inuerteretur, vt filius patri centum libras numerare se velle profiteretur.

«Verum ita se habet, pater: mihi sane dolet, omnisque culpa mea est,» inquit Godfridus. «Fowler illas centum libras reuera soluit; mihi ipsi tradidit, cum superiore mense aliquando illuc venissem. Dunseius autem pecuniam a me iterum atque iterum flagitauit; ego vero ei concessi, sperans me ante hoc tempus tibi summam reddere posse.»

Nondum Godfridus finem loquendi fecerat, cum patri facies ira purpureo rubore suffusa est, ita vt vix verba inueniret. «Dunseio dedisti, tu? Quamdiu tandem ita cum Dunseio coniunctus fuisti, vt cum eo de pecunia mea interuertenda consilia conferres? Num in nebulonem degeneras? Id ego nullo modo patiar. Vniuersam istam vestram cateruam simul domo expellam, aliamque vxorem ducam. Memineris autem, adulescens, praedia mea nulla hereditaria lege ita deuincta esse quin de iis ad meum arbitrium statuere possim: inde ab aui mei temporibus familia Cass de praediis suis arbitratu suo statuere potest. Hoc tibi in memoria sit. Dunseio pecuniam dedisti! Quam ob rem dedisti? Mendacium aliquod subest, pro certo habeo.»

«Nihil mentior, pater,» inquit Godfridus. «Ipse quidem pecuniam meo vsui numquam consumpsissem; sed Dunseius flagitando me vrgebat, egoque stulte eidem tradidi. Constitueram tamen summam tibi reddere, siue ille solueret siue non solueret. Haec omnis rei ratio est. Numquam pecuniam alienam interuertere volui, neque is sum qui tale facinus committat. Tu certe numquam me quicquam fraudulenter egisse comperisti.»

«Vbi ergo est Dunseius? Quid hic stas et verba fundis? Abi, Dunseium adduc, vt iubeo; ipse rationem reddat quam ob rem pecuniam postulauerit quidue de ea fecerit. Huius rei eum paenitebit. Eum domo expellam. Id me facturum dixi, atque faciam. Non sinam eum mihi insultare. Vade et adduc.»

«Dunseius nondum rediit, pater.»

«Quid? Num ipse collum fregit?» inquit dominus, nec sine molestia, quod, si ita res se haberet, minas suas exsequi non posset.

«Minime; nihil eum laesisse credo. Equus enim mortuus inuentus est, Dunseius vero pedibus discessisse videtur. Puto eum aliquando rediturum. Vbi nunc sit ignoro.»

«At cur ei pecuniam meam dare debueris, hoc mihi responde,» inquit dominus, qui, cum Dunseium ad manum non haberet, rursus in Godfridum inuectus est.

«Equidem, pater, nescio,» respondit Godfridus cunctanter. Infirma sane erat haec excusatio; sed Godfridus mendacia proferre haud libenter solebat. Neque satis perspexerat nullam dissimulationem diu procedere posse, nisi mendaciis etiam ore prolatis fulciretur; itaque causas fictas, quas proferret, nondum animo parauerat.

«Nescis? Ego tibi dicam quid sit. Aliquid occultum nequiter egisti, fratremque pecunia corrupisti ne id patefaceret,» inquit dominus, ita repente et acute coniciens vt Godfridus expauesceret; nam cum animaduerteret quam prope pater ad veritatem accessisset, cor ei vehementer palpitabat. Hic repentinus metus eum ad nouum fraudis gradum impulit; nam in via prona vel leuissimus impulsus ad progrediendum sufficit.

«Age vero, pater,» inquit ille, voce simulare conatus se nihil curare, «res exigua inter me et Dunseium intercessit, quae ad neminem praeter nos pertinet. Non est cur quis nimis curiose iuuenum ineptias perscrutetur. Nihil profecto tibi detrimenti attulisset, nisi Dunseius equum Wildfire infeliciter perdidisset. Pecuniam enim tibi reddidissem.»

«Ineptias! Phui! Iam tempus est istas ineptias finiri. Immo vero, vt scias, necesse est vt finiantur,» inquit dominus, fronte contracta oculos in filium iratos conuertens. «Neque ego porro pecuniam suppeditabo quam in ista vestra facta atque ineptias profundatis. Auus meus equis stabula plena habebat, familiamque large ac laute sustentabat, temporibus etiam, quantum ex rebus gestis iudicare possum, deterioribus. Idem ego praestare possem, nisi quattuor isti desides, velut hirudines equinis corporibus adhaerentes, me exsugerent. Nimium profecto vobis omnibus indulsi; inde haec omnia. Sed iam frenos stringam, adulescens.»

Godfridus tacebat. Haud erat is cui de moribus hominum subtiliter diiudicare procliue esset; sentiebat tamen iam pridem patris indulgentiam non ex vera beneuolentia proficisci. Quin etiam obscuro quodam desiderio disciplinae teneri solebat, quae suam animi imbecillitatem atque errores

coerceret, voluntatemque ad meliora nitentem firmaret. Dominus autem panem carnemque properanter vorauit, ceruisiam pleno haustu hausit, sellam deinde a mensa auertit atque rursus loqui coepit.

«Tibi quidem tanto deterior erit condicio; scis enim te mihi operam dare debere, vt rem familiarem incolumem seruemus.»

«Sane, pater, saepe me obtuli ad res tuas administrandas; sed tu, vt ipse nosti, id semper aegre tulisti, quasi ego te e tuo loco depellere vellem.»

«Neque tuum istud oblatum neque meam indignationem noui,» inquit dominus, cuius memoria quasdam tantum rerum species animo vehementer impressas seruabat, quas nulla singularum rerum recordatio temperabat. «Illud certe scio: aliquando de vxore ducenda cogitare videbaris, neque ego, vt nonnulli patres facerent, impedimentum obieci. Mihi quidem haud minus placeret filiam Lammeteri tibi vxorem dari quam vllam aliam. Si id tibi vetuissem, credo te eo pertinacius perseueraturum fuisse; nunc vero, quoniam nemo contradixit, consilium mutasti. Homo es animo incerto, semper huc illuc inclinans, matrem tuam miseram imitatus. Illa numquam quidquam proprio arbitrio statuere poterat; neque sane mulieri opus est propria voluntate, modo virum habeat qui recte mariti partes agat. At tua futura vxor egregia voluntate praedita esse debebit: nam tu ipse adeo nescis quid velis, vt vix efficere possis vt vtrumque crus eodem tendat. Puella tamen non dixit aperte se tibi nubere nolle, dixitne?»

«Non dixit,» respondit Godfridus, aestu totius corporis atque animi molestia laborans; «sed nubere mihi velle non puto.»

«Non putas? Cur igitur audaciam non habes vt ipsam roges? Hoc tantum scire volo: num adhuc eam vxorem ducere cupis?»

«Nulla est alia quam vxorem ducere velim,» inquit Godfridus, tergiuersans.

«Bene igitur. Sin tu parum animi habes vt ipse eam petas, ego tuo nomine condicionem offeram. Lammeterus filiam suam cum familia mea coniungere, vt opinor, haud inuitus volet. Puella autem illa pulchra consobrinum recusauit; neque quemquam alium video qui tibi obstare potuerit.»

«Mallem, quaeso, pater, rem adhuc integram relinqui,» inquit Godfridus, metu perculsus. «Nunc enim mihi paulo iratam esse arbitror; velimque ipse cum illa de hac re agere. Haec quisque suo consilio agere debet.»

«Age igitur, loquere cum illa, remque age, experire num tandem ad emendandam vitam animum inducere possis. Id viro faciendum est, cum de coniugio cogitat.»

«At nescio quomodo nunc de matrimonio cogitare possim, pater. Neque enim, vt opinor, tibi placebit vnum ex fundis tuis mihi incolendum assignare; neque credo illam velle in his aedibus vna cum omnibus fratribus meis habitare. Illa enim alia longe vitae ratione vti consueuit.»

«In his aedibus habitare nolit? Ineptias mihi ne narres. Tu modo ipsam roga,» inquit dominus, risu breui ac despectanti edito.

«Mallem sane rem in praesentia omitti, pater,» inquit Godfridus. «Quaeso, ne verbis tuis rem maturare coneris.»

«Faciam quod mihi libuerit,» inquit dominus; «teque intellegere cogam me hic dominum esse. Alioquin hinc discede, atque alibi quaere praedium quod tibi forte de caelo delabatur. Nunc abi, Winthropoque dic ne ad Coxium eat, sed me exspectet. Equum quoque meum sterni iube. At subsiste: fac vt ille Dunseii caballus vendatur, pretiumque ad me deferas. Equos ille iam non amplius meis sumptibus alet. Quod si scis vbi lateat, vt equidem suspicor, dicere ei potes ne domum reuertendi iter frustra suscipiat. Stabularii munus exerceat, eoque se alat. Non patiar vt mihi amplius oneri sit.»

«Vbi sit ignoro, pater; etiamsi scirem, non meum esset eum domo abesse iubere,» inquit Godfridus, ad ostium procedens.

«Quid malum! Noli ibi haerere atque altercari; i modo atque equum meum adduci iube,» inquit dominus, fistulam fumariam sumens.

Godfridus e conclaui egressus vix apud se statuere poterat vtrum magis laetaretur quod sermo finem cepisset, neque tamen res sua in vllam nouam condicionem venisset, an magis angeretur quod se adhuc altius tergiuersationibus mendaciisque implicuisset. Quae autem de petenda Nancia dicta erant, nouum ei metum incusserant: ne pater forte post cenam aliquid ad Lammeterum de ea re diceret, atque ita eum in illas angustias coniceret vt Nanciam, quam iam paene sibi conciliatam esse sperabat, aperte recusare cogeretur.

Ad solitum igitur perfugium recurrit, sperans fore vt fortuna, inopinato aliquo casu benigne conuersa, ab euentibus molestis eum eriperet, fortasse etiam consilii ipsius dissimulationem prudentem fuisse ostenderet. Neque vero Godfridus, quod salutem suam in quodam Fortunae quasi aleae iactu ponebat, peculiari ratione antiquorum hominum morem sequi dicendus est. Fortuna enim Propitia, vt mihi videtur, dea est omnium qui, neglecta lege cui ipsi assentiuntur, arbitrio suo atque cupiditatibus obsequuntur.

Pone etiam hominem nostrorum temporum moribus politissimum in eam condicionem deuenisse quam profiteri erubescat: continuo animus eius in

omnes casus possibiles intenditur, quibus ab iis quae ex illa condicione certo consequi possunt liberari speret. Si sumptus suos reditibus maiores faciat, aut honestum laborem constanti animo suscipere recuset quo merces quaeritur, mox somniare incipiet fore aliquem beneficum qui sibi succurrat, aliquem stultum quem blanditiis inducere possit vt auctoritate sua ei faueat, aut aliquem denique nondum sibi obuium, cuius animus fortasse aliquando in eam sententiam adduci possit vt sibi opem ferat.

Si muneris sui officia neglexerit, necessario illam spem velut ancoram amplexabitur, fieri posse vt res quam infectam reliquerit non tanti momenti sit quanti putabatur. Si amico fidem violauerit et arcana ab eo commissa prodiderit, eandem perplexam casuum coniunctionem, quam Fortunam vocant, tamquam numen venerabitur, quippe quae spem praebeat fore vt amicus proditionem numquam resciscat.

Si artem honestam, qua viuere potest, deseruerit vt speciem honoris ac dignitatis in ea professione sequatur ad quam natura minime idoneus est, religio eius sine dubio in eo constabit vt Fortunam Propitiam colat, quam potentissimam rerum secundarum auctricem esse credet. Quod autem in hac religione tamquam malum et exsecrandum habetur, nihil aliud est quam certus ille rerum ordo quo quodque semen sui generis segetem gignit.

CAPVT DECIMVM

Iudex Malamus apud Tarleienses Raueloensesque pro viro ingenii amplissimi merito habebatur, quippe qui, nullo argumento allato, multo longius in coniecturis procedere posset quam vicini eius, qui in collegio iudicum pacis tuendae locum non haberent. Neque vero vir talis indicium ex arcula igniaria ortum neglegere poterat. Itaque quaestio instituta est de circumforaneo quodam, nomine ignoto, capillis nigris crispisque, facie peregrinum referenti, qui cultellos et ornamenta muliebria in arcula circumferret atque magnos anulos auribus insertos gestaret.

Sed siue quia inuestigatio tardior erat quam vt illum assequeretur, siue quia tot circumforaneis eadem descriptio conueniebat vt inuestigatores quem sequerentur nescirent, hebdomades complures effluxerunt; neque ex tota illa inquisitione quidquam praeter hoc consecutum est, vt commotio, quam furtum apud Raueloenses excitauerat, paulatim sedaretur.

De absentia Dunstani Cass vix quisquam sermonem instituebat. Olim enim, cum patre iurgatus, nescio quo discesserat, et sex post hebdomades domum reuersus erat, pristinam sedem nemine prohibente occupauerat atque eadem qua antea insolentia circumcesserat. Familia quoque eius eundem exitum exspectabat, hoc vno excepto, quod dominus Cass tum certo statuerat se filio redituro domicilium interdicturum; quare de absentia eius numquam loquebantur. Si quando auunculus Kimble aut dominus Osgood quaereret vbi esset, satis erat narrari eum equum Wildfire occidisse atque patrem aliquo modo offendisse, vt nemo rem miraretur. Nemini autem, ne Godfrido quidem, qui prae ceteris scire poterat quid frater auderet, in mentem veniebat Dunstani discessum cum furto eodem die perpetrato coniungere.

Godfridus enim non meminerat se cum fratre de textore illo quidquam locutum esse, ex quo ante annos duodecim, puerili petulantia, eum irridere solebant. Praeterea ipse apud se identidem causas fingebat quibus fratrem a suspicione defenderet. Fingebat eum, postquam Wildfire amisisset, in aliquam sibi gratam latebram pedibus profectum; animo nunc videbat eum apud nouos quosque notos impudenter commorantem atque alieno sumptu viuentem, nunc de reditu cogitantem, quo pristinum ludum repetere posset fratrem natu maiorem vexandi.

Quin etiam, si cuiquam Raueloensi duo illa facta in vnum colligere contigisset, dubito an coniectura, quae famae familiae vetere iure honestae, monumento in pariete posito cantharisque venerandis conspicuae, tam grauiter noceret, non statim tamquam perniciosa atque suspecta repudiata esset. Sed placentae nataliciae, caro suilla in gelu coacta atque copia potuum

valentium, quae ingenium ad noua excogitanda potius in somnia terrifica quam in cogitationes vigilantium deflectunt, mirum quantum valent ad impediendam periculosam illam mentis libertatem, qua homo vigilans sua sponte aliquid excogitet.

Cum de furto in caupona Iride aliisque locis inter viros probos dissereretur, controuersia inter eos versabatur qui ex arcula igniaria rationem satis probabilem deducebant, et eos qui rem obscuram atque indagari omnino non posse contendebant.

Patroni opinionis de arcula et circumforaneo aduersarios stupidos et ad credendum procliues esse iudicabant: qui, cum ipsi obtuso velut oculorum lumine vterentur, omnes homines pariter caecos putarent. At fautores mysterii inexplicabilis non obscure significabant illos esse quasi gallos qui, priusquam granum inuenissent, canere inciperent; homines mente tam parum profunda quam sunt patinae quibus spuma tollitur, qui nihil post ianuam horrei esse crederent, propterea quod clausam ianuam oculis penetrare non possent. Ita altercatio, quamquam verum de furto non patefecit, nonnullas tamen de ingenio disputantium sententias, ad rem aliam pertinentes, satis veras in lucem protulit.

At dum miseri Silae iactura sic pigrum sermonum Raueloensium flumen paulisper agitabat, ipse Silas quam inanis atque solitaria esset orbitas, de qua vicini otiose disceptabant, penitus sentiebat. Ei qui ante aurum ablatum hominem obseruasset videri poterat vitam tam aridam atque contractam vix vllam amplius plagam accipere posse, neque quidquam inde demi nisi eo modo quo vita tota simul tolleretur.

Re autem vera vita illa cupiditate plena fuerat, proposito in dies intento occupata, quo contra immensam illam rerum ignotarum et solacio carentium vastitatem velut saepto quodam includebatur. Vita erat quae alicui rei adhaerere ardenter cupiebat; et quamquam id cui omnes animi fibrae adhaeserant res iners ac iam dissipata erat, necessitati tamen adhaerendi satisfaciebat. Nunc autem saeptum dirutum erat, fulcrum subito ereptum.

Cogitationes Marneri iam in solito gyro versari non poterant, sed in vacuum incidebant, haud aliter ac formica laboriosa, quae domum repetens subito terram sub itinere dehiscentem offendit. Aderat quidem tela, aderat texendi labor, apparebat in panno paulatim crescens figura; sed thesaurus ille fulgens in cauo sub pedibus absconditus nusquam erat. Sublata erat spes eum tractandi numerandique; vespera nullam iam voluptatem vel per imaginationem promittebat quae animum miseri desiderio aestuantem lenire posset.

Ne pecunia quidem quam labore tum comparaturus erat vllam ei laetitiam afferebat. Nam tenuis illa futurae mercedis species nihil aliud quam nouam de damno accepto admonitionem continebat; spes autem tam graui et repentino ictu deiecta erat vt ne animo quidem effingere posset quomodo ex tam exiguo initio nouus aliquando aceruus nasceretur.

In locum rei amissae maeror successit. Dum telae assidebat, subinde gemitum tenuem edebat, velut homo dolore corporis affectus: id signum erat mentem iterum ad hiatum illum improuisum, ad vesperam inanem, reuersam esse. Tota deinde vespera, iuxta ignem languidum solus sedens, cubitis genibus innitebatur, caput manibus complectebatur, atque ita demisse gemebat, non tamquam qui gemit vt audiatur.

Neque tamen inter hos dolores prorsus omnibus auxiliis destitutus erat. Odium enim, vel potius auersatio, quam vicini aduersus Marnerum antea conceperant ex parte remissa est, cum calamitas eius nouam quandam hominis imaginem ostendisset. Qui prius putabatur callidior esse quam vt homines probi parem calliditatem adipisci possent, atque, quod etiam grauius erat, eam scientiam ad vtilitatem vicinorum conferre nolle, is nunc ne tanta quidem sollertia praeditus esse videbatur, vt sua ipse tueri posset.

Vulgo de eo loquebantur tamquam de «misello quodam homunculo mente confuso»; et quod prius consuetudinem vicinorum vitauisset, id quod malitiae eius vel etiam familiaritati cum improbioribus quibusdam hominibus imputatum erat, nunc pro mera mentis perturbatione accipiebatur.

Huius in mitiorem partem mutati animi indicia varia exstiterunt. Cum odor epularum nataliciarum per auras ferretur, id anni tempus aderat quo in domibus locupletium abundantia carnis suillae et botulorum sanguine confectorum memoriam beneficentiae excitare solet. Ita calamitas Silae matronis rei domesticae praepositis, qualis erat domina Osgood, potissimum ob oculos versabatur. Rector quoque Crackenthorp, cum Silam admoneret pecuniam fortasse ei ereptam esse quod nimium aurum amaret neque vmquam in templum veniret, praeceptum munere pedum porcellorum prosecutus est; quod sane aptissimum erat ad opiniones de sacerdotum natura iniuste conceptas depellendas.

Qui vicinorum nihil praeter verba solacii largiri poterant, non modo in vico ei occurrentes salutare atque de infortunio diutius interrogare cupiebant, sed etiam operae pretium sibi ducebant ad tugurium eius venire, vt ipsis in locis narrationem omnium rerum denuo audirent. Tum eum recreare conabantur his verbis: «Age, domine Marner, non peius tibi est quam ceteris

pauperibus; quod si aliquo corporis membro debilis factus esses, paroecia tibi stipem ad victum concederet.»

Cur autem verbis nostris tam raro proximum consolari possimus, vna, vt opinor, causa est quod beneuolentia, antequam ore prodeat, nescio quo modo nobis insciis nostri ipsorum amore inficitur. Botulos sanguineos et pedes porcellorum mittere possumus, neque quidquam nostri amoris saporem in cibis relinquit; sermo autem quasi fluuius est qui ex variis terris labens earum particulas et sapores secum rapere paene semper solet. Raueloenses non exigua quadam beneuolentia vtebantur; sed ea saepius ceruisiae odorem redolebat, atque rustica imperitia erat permixta, et eam potissimum speciem induere solebat quae ab adulatione ac simulatione longissime abesset.

Macey igitur, vt vnum exemplum ponam, vesperi quodam consulto venit, vt Silas intellegeret rebus nuper gestis factum esse vt apud virum, qui non temere iudicaret, meliore iam opinione frueretur. Vt primum assedit pollicesque suos rite composuit, sic sermonem exorsus est:

«Age, domine Marner, quid est quod tam assidue gemas? Multo profecto melius tibi accidit pecuniam amisisse quam eam scelere comparatam retinuisse. Ego, cum primum in has regiones venisti, te hominem non admodum probum esse suspicabar. Multo tum iuuenior eras quam nunc; sed semper os pallidum, oculos intentos gerebas, paene, vt ita dicam, vitulo fronte alba similis.

«Verum quis haec omnia certo scire potest? Non omne quod insolito vultu est a veteri illo diabolo fictum est: de bufonibus, inquam, talibusque rebus loquor. Saepe enim nullum malum inferunt, immo ad bestiolas noxias delendas vtiles sunt. Atque eadem fere de te, quantum iudicare possum, dicenda sunt. Quod vero ad herbas illas et remedia contra difficultatem spirandi attinet, si eam scientiam e longinquis regionibus attulisti, libentius eam cum aliis communicare debueras.

«Sin autem illa scientia haud honesta via ad te peruenit, potuisses id compensare templum constanter frequentando. Nam pueros quibus mulier illa, quam Sapientem vocant, carminibus mederi solebat ipse saepius baptizari vidi, atque haud minus bene aquam baptismi receperunt quam ceteri.

«Neque id a ratione alienum est. Nam si ille vetus daemon aliquando, velut die festo, aliquid boni facere statuerit, quis id prohibere debet? Sic ego sentio; iam quadraginta annos huius paroeciae aedituus sum. Scio autem, cum rector et ego die Cinerum maledictiones recitamus, neminem propterea exsecrari quod sine medici auxilio sanari cupiat; quidquid Kimble contra disputet.

«Itaque, domine Marner, vt eo redeam vnde digressus sum—nam res interdum tot ambagibus aguntur vt ad vltimas libri precum paginas peruenias priusquam ad initium redeas—hoc tibi consilium do, vt animum erigas. Nam quod alii te callidum atque intus plura occultantem quam quae lucem ferre possint putant, ego minime ita sentio, idemque vicinis profiteor.

«Etenim, inquam, vos narratis dominum Marnerum fabulam quandam de furto confinxisse; at ineptiae sunt istae! Vir magnopere versutus esset oportet qui talem fabulam componeret. Praeterea, inquam, tam pauefactus videbatur quam cuniculus!»

Per hanc vagam et varie flexam orationem Silas immotus in pristino habitu permanserat, cubitis genibus innixus manibusque caput comprimere pergens. Macey, haud dubitans quin Silas omnia audiuisset, conticuit, responsum aliquod exspectans quo sermo eius gratus habitus esse significaretur; Marner tamen tacebat. Sentiebat quidem senem beneuole ac more vicini se alloqui; sed benignitas illa sic eum contingebat vt sol hominem dolore confectum contingit: animus deerat quo eius suauitatem perciperet, longeque a se abesse videbatur.

«Age, domine Marner, nihilne ad haec responsurus es?» inquit tandem Macey, voce paulum impatienti.

«Ah,» respondit Marner lente, caput inter manus mouens, «gratias tibi ago—gratias—pro tua humanitate.»

«Ita vero, ita; sciebam te gratum habiturum esse,» inquit Macey. «Nunc vero consilium meum hoc est: habesne vestem quam diebus dominicis induas?»

«Non habeo,» respondit Marner.

«Vt suspicabar,» inquit Macey. «Accipe igitur consilium: para tibi vestem dominicalem. Est Tookey ille, homo quidem parui pretii, sed artem meam sartoriam suscepit, vna cum parte pecuniae meae in eam collocatae. Hic tibi vestem pretio modico conficiet et solutionem differre patietur. Ita in templum venire et paulo magis cum vicinis consuescere poteris. Numquam enim, ex quo in his locis habitas, me ipsum ‹Amen› dicentem audiuisti. Moneo ne differas; nam cum Tookey solus omnia aeditui munera tractabit, res miseranda erit: fieri potest vt proxima hieme neque ad suggestum stare iam valeam.» Hic Macey paulisper substitit, fortasse motum aliquem animi ab auditore exspectans; cum nihil animaduerteret, perrexit:

«Quod ad pretium vestis attinet, circiter libram vnam nummariam singulis hebdomadibus texendo lucraris, domine Marner; neque senex es,

quamuis prorsus mente confusus videaris. Nam cum in has partes primum venisti ne quinque quidem et viginti annos natus esse potuisti, nonne?»

Silas, audita subito voce interrogantis, paulum commotus est atque placide respondit: «Nescio; certe dicere nequeo. Iam diu est ex illo tempore.»

Quo responso accepto minime mirandum est quod Macey, eadem vespera in caupona Iride sermonem habens, affirmauit Marneri mentem «prorsus confusam» esse, atque dubitandum num vmquam animaduerteret diem dominicum aduenisse; quo fieret vt multis etiam canibus magis a religione alienus videretur.

Alius autem, praeter Macey, Silam consolari conatus est, eadem fere cura permotus. Ea fuit domina Winthrop, vxor fabri rotarum.

Raueloenses in adeundo templo minime seueram constantiam seruabant. Vix fortasse quisquam in tota paroecia erat qui non putaret eum, qui per omnes anni dominicas in templum iret, nimis auide gratiam caelestem sectari et iniustam aliquam prae vicinis vtilitatem adipisci velle. Qui nimirum se vulgo hominum meliorem ostendere cuperet, eos tacite obiurgare videretur quibus aeque ac sibi patrini et matrinae in baptismo adstitissent, quibusque par ius esset vt post mortem sacris precibus sepelirentur.

Eodem tamen tempore receptum erat eos omnes qui neque domestici famuli essent neque iuuenes, saltem vno ex praecipuis diebus festis sacrae mensae participes fieri oportere. Ipse dominus Cass die Natali Domini sacramentum accipiebat; qui autem honeste vitam agere credebantur, saepius quidem, sed intra modum, templum frequentabant.

Ex his erat domina Winthrop, femina in omnibus religionis officiis diligentissima: adeo enim officia exquirere studebat vt vita ipsa parum laboris praebere videretur, nisi quarta hora et dimidia, nocte vix exacta, e lecto surrexisset. Qua festinatione efficiebatur vt posterioribus matutinis horis opus saepe deesset; atque ea, quo modo hanc operis inopiam tolleret, cotidie anxie quaerebat.

Neque tamen illa morosa erat et iracunda, vt nonnulli eiusmodi vitae rationem sine asperitate retineri non posse opinantur. Erat contra femina mitissima et patientissima, quae sponte rebus vitae tristioribus grauioribusque animum intendebat, in iisdemque cogitationibus velut pascebatur. Quotiens in aliqua Raueloensium familia morbus aut mors acciderat, aut hirudines adhibendae erant, aut nutrix puerperae promissa subito deerat, ad eam omnium primum cogitatio conuertebatur.

«Mulier in aerumnis solacio futura» vulgo habebatur: forma haud ingrata erat, facie vegeta, labris perpetuo leuiter contractis, quasi in cubiculo

aegrotantis medico vel sacerdote praesente versaretur. Sed nec plorabat nec querulas voces edebat; nemo vmquam lacrimantem viderat. Grauis tantum erat, et caput leniter motitare atque paene insensibiliter suspirare solebat, tamquam femina funus alienum, nec sibi sanguine coniunctum, comitans.

Mirum videbatur quod Ben Winthrop, qui poculum ceruisiae et iocos amaret, tam bene cum vxore Dolly conueniebat. At illa mariti iocos atque hilaritatem eadem qua cetera omnia patientia ferebat, ratiocinans «viros ita natura esse»; nam viros haud secus atque tauros et gallos Indicos inter ea animalia numerabat quae caelum suapte natura molesta esse voluisset.

Haec sana ac vere bona femina, cum Silas Marner iam pro homine calamitoso haberetur, non potuit quin vehementer ad eum miserandum moueretur. Quare die quodam dominico, post meridiem, Aaronem filiolum secum duxit atque ad Silam visendum profecta est, paucas placentas planas et quasi e molli massa fictas ex adipe suillo confectas ferens, quod genus apud Raueloenses magni aestimabatur.

Aaron, puer septem annorum genis malorum instar rubentibus, cui limbus linteus nitidus amyloque rigidus circa collum eminebat, velut catinus malis subiectus, omni illa audacia egebat quam puerilis curiositas praebet vt formidinem superaret, ne textor ille magnis oculis horrendus sibi aliquid mali faceret. Crescebat autem pueri dubitatio, cum ad Lapicidinas iam peruenissent atque arcanus ille telae sonitus audiretur.

«Heu, ita est vt suspicabar,» inquit domina Winthrop voce maesta.

Satis diu ostium pulsandum fuit priusquam Silas audiret. Cum tamen ad ianuam venit, neque indignationem ostendit neque molestiam, vt olim solebat, quod hospites nec vocati nec exspectati superuenissent. Antea cor eius cistae clausae simile fuerat, in qua thesaurus seruabatur; nunc cistula vacua erat et sera confracta.

Omni sustentaculo erepto, tamquam in tenebris viam palpando quaerens, Silas necessario sentiebat, quamuis hebeti quodam sensu ac paene desperato, si quod sibi vmquam auxilium venturum esset, id aliunde venturum. Itaque conspectus aliorum hominum tenuem quandam exspectationem in eo excitabat, simulque obscurum sensum se ab illorum beneuolentia pendere. Ostium late aperuit vt Dolly intraret; salutanti tamen nihil aliud respondit quam quod sellam brachiis instructam paulum promouit, quo significaret eam ibi sedere posse.

Dolly, simul atque assedit, linteum album quo placentas texerat sustulit et sollemni suo more sic locuta est: «Heri panem coxi, domine Marner, et hae placentae solito multo felicius cesserunt. Quam ob rem rogare volebam vt, si

tibi placeret, aliquot acciperes. Ego quidem talia non edo; mihi a principio anni vsque ad finem panis simplex gratissimus est. Sed virorum stomachi, mirum dictu, subinde ciborum mutationem desiderant; ita sane sunt, bene noui: Deus illis opem ferat.»

Haec dicens leniter suspirauit atque placentas Silae porrexit. Qui benigne gratias egit atque, cum quae manu acceperat oculis admouere soleret, illas paene inscius inspexit. Interea Aaron paruus, oculis mirantibus et nitidis, matris sellam velut propugnaculum occupauerat, atque post tergum eius delitescens modo hinc modo illinc prospiciebat.

«Litterae quaedam punctis in placentis expressae sunt,» inquit Dolly. «Ego quidem eas legere nescio; neque quisquam, ne dominus Macey quidem, quid sibi velint satis nouit. At certe bonam quandam significationem habent; eaedem enim litterae in panno quo suggestum templi ornatur inscriptae sunt. Quae sunt, mi Aaron?»

Aaron prorsus post matris sellam se recepit.

«Heus, Aaron, male facis!» inquit mater leniter. «Sed quicumque sit litterarum sensus, bonum est quod significant. Nam forma illa qua imprimuntur, vt Ben ait, apud nos iam inde a pueritia sua fuit; mater eius iisdem litteris placentas signabat, egoque semper signare perrexi. Quidquid enim boni vsquam reperiri potest, eo nobis in hoc mundo opus est.»

«I. H. S. sunt,» inquit Silas; quo audito Aaron, tamquam nouam doctrinae eius probationem accipiens, rursus pone sellam caput protulit.

«Ita sane, quam commode eas legisti!» inquit Dolly. «Ben mihi eas saepius atque saepius legit, sed mihi rursus excidunt e memoria; quod valde doleo, cum bonae litterae sint, alioqui in templo non ponerentur. Ideo in omnes panes placentasque eas imprimo, quamquam interdum, cum massa intumescit, vestigia euanescunt. Nam, vt dixi, si quid boni adipisci possumus, magno id nobis in hoc mundo vsui est, sane quidem. Spero autem illas tibi bona allaturas esse, domine Marner; hoc enim animo placentas attuli. Ecce quam distincte hodie litterae permanserint, melius quam solent!»

Silas, non magis quam Dolly, quid illae litterae significarent nesciebat; sed ei minime obscura erat consolandi voluntas, quae ex placida mulieris voce elucebat. Quare maiore quam ante animi affectu respondit: «Gratias tibi ago —gratias ago ex animo.» Placentas tamen deposuit rursusque tristi animo consedit, nihil plane cernens quo modo aut illae placentae aut litterae aut ipsa Dolly benignitas sibi vllo tempore prodesse possent.

«Heu, si quid boni vsquam est, id nobis necessarium est,» repetiuit Dolly, quae sententiam vsui aptam haud facile relinquebat. Tum Silam

misericorditer intuita perrexit: «Sed hodie mane campanas templi non audisti, domine Marner? Vereor ne ne diem quidem dominicum esse sciueris. Cum hic tam solus habites, dies facile tibi confundi puto; atque vbi tela strepit, campanas audire non potes, praesertim nunc, cum gelu ipsum sonum quasi exstinguit.»

«Immo audiui, audiui,» respondit Silas, cui campanarum die dominico auditarum sonus non nisi fortuitum quiddam illius diei erat, non pars religionis eiusdem. Nam in Vico Lucernarum nullae fuerant campanae.

«O miserum cor!» inquit Dolly, paulisper tacens priusquam sermonem repetiuit. «Quam triste est die dominico te texere neque corpus lauare atque mundare! Si templum non adires, forte dicere posses te solum esse, et carnem aliquam ad assandum habere quam sine custode relinquere non liceat. Sed est furnus communis: si interdum duos nummulos erogare decreueris—non omni quidem hebdomade, id ego ipsa nollem—illuc prandium tuum coquendum ferre poteris. Nam aequum profecto est die dominico aliquid calidi comedere, neque ita viuere vt prandium diei dominici a prandio diei Saturni nihil differat. At vero die Natali Domini, qui iam, Deo benedicente, instat, si prandium ad furnum tulisses, deinde in templum ires, illic aquifolium taxumque conspiceres, cantum audires, postremo sacramentum acciperes, quanto melior tibi animus esset! Tum scires quo loco stares, atque in Eis confidere posses qui plus quam nos intellegunt, quoniam fecisses quod nobis omnibus faciendum est.»

Haec adhortatio Dolly, cui tam longus sermo minime solitus erat, voce tam blanda et suadente proferebatur, quali aegroto persuadere conata esset vt medicamentum aut sorbitionem, quam non appeteret, sumeret. Nemo antehac Silam tam instanter monuerat vt templum frequentaret: hactenus id non nisi pars vniuersae eius singularitatis habebatur. Ipse autem nimis apertus atque simplex erat vt monita mulieris astute declinaret.

«Minime, minime,» inquit; «quid sit templum vestrum ignoro. Numquam enim templum adii.»

«Numquam?» inquit Dolly voce submissa, admiratione plena. Tum recolens Silam e regionibus sibi ignotis aduenisse quaesiuit: «An forte vbi natus es templum omnino nullum erat?»

«Immo vero,» inquit Silas meditabundus, solita corporis positione cubitis genibus innixus caput sustinens. «Erant templa, multa quidem; vrbs enim magna erat. Sed nihil ad me pertinebant: ego ad oratorium conueniebam.»

Vocabulum oratorii Dolly magnopere perplexam reddidit; verebatur tamen ne plura interrogaret, ne forte «oratorium» esset locus aliquis vbi scelerati homines conuenirent. Post breuem cogitationem sic ait:

«Age, domine Marner, ad meliorem vitae rationem conuerti numquam nimis sero est. Si numquam templum adisti, dici non potest quantum boni inde capere possis. Ego certe, quotiens audiui preces atque cantus quibus laus et gloria Deo redduntur, quos dominus Macey nobis canendos indicit, et dominum Crackenthorp verba bona loquentem audiui, praesertim die quo sacramentum sumimus, tam confirmata ac tam quieta discedo vt vix dici possit. Quod si postea aliquid aduersi acciderit, facilius id ferre mihi videor: scio enim me recto loco auxilium quaesiuisse atque Eis me tradidisse quibus nos omnes in extremo tradere debemus. Quod si nos officio nostro functi erimus, credibile non est Eos qui supra nos sunt nobis ipsis deteriores fore aut suae vicissim parti defuturos.»

Haec pauperis Dolly simplicisque religionis Raueloensis expositio Silae paene nihil significabat. Nihil enim in ea dicebatur quod memoriam religionis olim cognitae excitare posset. Praecipue autem plurali illo pronomine plane haesitabat; quod tamen Dolly non ex prauo aliquo de diuinitate dogmate vsurpabat, sed quod nimiam familiaritatem cum Deo, cuius nomen verebatur, vitare volebat. Silas tacebat: huic enim sermonis parti quam probe intellexerat—suasione vt templum adiret—assentiri non cupiebat.

Neque enim longioribus colloquiis assuetus erat; praeter paucas quaestiones responsaque ad simplicem mercaturam necessaria, tam raro loquebatur vt, nisi certa res eum vrgeret, verba vix suppeterent.

Iam vero Aaron paruus, textoris formidabili praesentia paulatim assuefactus, ad latus matris processerat. Silas eum, quasi tum primum animaduertisset, vt Dolly beneuolentiae aliqua significatione responderet, particulam placentae puero obtulit. Aaron paulum retrocessit, caput ad matris vmerum terens, sed placentam tanti esse iudicauit vt, licet aliquid periculi subiret, manum saltem porrigeret.

«Ohe, Aaron, non decet!» inquit mater, puerum tamen in gremium recipiens. «Nondum profecto iterum placenta tibi opus est. Mirum quam valde cibi cupidus sit,» addidit leui cum suspirio; «ita est, Deus nouit. Hic est omnium filiorum natu minimus; atque eum nimis indulgenter habemus, quia aut ego aut pater semper ante oculos eum habere volumus.»

Dum ita loquebatur, crispos fuscosque pueri capillos manu mulcebat, putans Silae multum solacii allaturum esse aspectum tam pulchri pueri. At

Marner ex aduersa foculi parte vultum illum nitidis lineamentis rubentem tantum velut orbem nebulosum conspiciebat, duabus maculis obscuris distinctum.

«At vox ei est qualis auiculae, quod profecto non crederes,» perrexit Dolly. «Canticum natale canere nouit quod pater docuit; atque inde bonum eius futurum auguror, cum tam cito bonorum carminum modos discat. Age, Aaron, surge et domino Marner canticum natale cane. Age, mi fili.»

Aaron respondit frontem in vmerum matris fricans.

«Noli ita facere; non decet,» inquit Dolly blandissime. «Surge, cum mater iubet; placentam ego custodiam dum cantaueris.»

Aaron, si se ab omni periculo munitum esse sentiret, ingenii sui facultates etiam coram homine immani ostendere minime recusabat. Itaque postquam aliquotiens verecundiam simulauit, praesertim manuum dorsis oculos fricando ac per digitos ad Marnerum respiciendo num is canticum exspectare videretur, tandem passus est caput apte componi. Deinde post mensam constitit, quae eum vsque ad latum illud collare occultabat, vt caput cherubini, cui nihil corporis oneri esset, videretur; atque clara et acuta voce, modis quibus aequabilis mallei laborantis ictus respondebat, sic canere coepit:

«Deus vos seruet, viri laeti;
Ne quid animos exterreat:
Nam Christus Iesus, Seruator,
Natali luce natus est.»

Dolly vultu religioso auscultabat, subinde ad Marnerum respiciens atque non sine spe putans talem cantum eum ad templum frequentandum allicere posse.

«Haec est musica natalicia,» inquit, cum Aaron cantare desisset atque placentam suam recepisset. «Nihil est profecto quod natalicios cantus aequet; audisne illud: ‹Audite angelos praecones canentes›? Cogita, domine Marner, quanto suauius in templo canatur, vbi tibiae grauis sonitus hominumque voces miscentur: tum facile credas te iam in meliorem locum peruenisse. Non quod hunc mundum vituperare velim, cum in eo nos collocauerint Ii qui quid optimum sit norunt; sed cum ebrietas, rixae, morbi graues atque mortes acerbae, quas saepius vidi, in hac vita occurrant, gratum est audire de loco quodam meliore. Nonne puer belle canit, domine Marner?»

«Ita,» inquit Silas animo alibi versante, «pulcherrime.»

Carmen illud natale, cuius numeros ictus mallei imitari videbantur, auribus eius peregrinum quiddam fuerat, hymno religiosae congregationis prorsus dissimile; neque igitur eum effectum habere poterat quem Dolly

sperauerat. Sed gratiam mulieri referre cupiebat; cum autem aliam rationem non excogitaret, Aaronem altera placentae particula donare conatus est.

«Minime vero, gratias ago, domine Marner,» inquit Dolly, manibus Aaroni, quamuis paratissimis, retentis. «Iam domum nobis redeundum est. Vale igitur, domine Marner. Quod si quando visceribus aegrotaueris ita vt tibi ipsi consulere non possis, libentissime veniam, domum verram et cibum tibi parabo. Sed oro te atque obsecro vt die dominico texere desinas: id corpori pariter atque animae nocet. Pecunia autem illo modo quaesita pessimum tibi in extremo lectum parabit, nisi forte, vt pruina alba, auolauerit nemo sciens quo. Neque offendaris, quaeso, quod tam libere te moneo, domine Marner: ex animo enim tibi bene cupio. Aaron, inclina caput et saluta.»

Silas, ostium Dolly aperiens, «Vale, et pro humanitate tua magnas gratias,» dixit. Sed, postquam abiit, non potuit quin se leuiorem sentiret; iam enim rursus sine impedimento texere et ex animi sententia gemere licebat. Simplex illa de vita eiusque bonis sententia, qua femina eum erigere conata erat, nihil aliud ei videbatur quam relatio rerum numquam visarum, quarum nullam imaginem animo suo effingere posset.

Fontes enim amoris erga homines ac fidei in amorem diuinum nondum ei reclusi erant. Anima eius etiam tum tenuis arensque riuulus erat; hoc tantum mutato, quod alueolus ille harenae in quo fluere consueuerat obstructus erat, atque aqua huc illuc confusa aduersus tenebrosas moles haerebat.

Itaque Silas, quamuis Macey et Dolly Winthrop sincera beneuolentia suasissent, diem Natalem Domini solus transegit, cibum maesto animo sumens, etiamsi caro ipsa a vicino per munus allata erat.

Mane e fenestra prospexerat in gelu sine niue, quod singulis graminis foliis quasi immaniter incumbebat, cum stagnum rubentis aquae semigelatae ventis acerbis horresceret. Sub vesperum autem nix cadere coepit, atque etiam illum tristem prospectum ei velut velo obtexit, ita vt intra angustias proprii doloris solus vndique clauderetur.

Totaque illa longa vespera in domo thesauro spoliata consedit, neque curans vt fenestras ligneis valuis obstrueret neque vt ianuam clauderet; caput manibus premens gemebat, donec frigus artus occupans monuit focum in cineres canos collapsum esse.

Nemo in terris praeter ipsum nouerat hunc Silam Marner eundem esse qui olim proximum tenero amore dilexisset et in bonitatem oculis inuisam confidisset. Quin etiam ipsi illius vitae prioris memoria iam obscurata erat.

At in vico Raueloe campanae festiuo sonitu personabant; templum, plenius quam vllo alio anni tempore, inter densos ramos virentes faciebus

rubentibus replebatur. Etenim qui illuc venerant, quo sacra solito longiora libentius sustinerent, pane tosto ceruisiaque fragrantibus ientauerant.

Virentes illi rami, hymnus atque canticum sollemne quae non nisi in Natali Domini audiebantur, quin etiam Symbolum Athanasianum, quod ceteris solum longitudine et quadam singulari virtute praestare videbatur, quoniam raro recitabatur, incertam quandam laetitiam animis infundebant. Huius laetitiae rationem viri adulti vix magis quam pueri verbis reddere poterant: sentiebant tamen aliquid magnum atque arcanum et in caelo supra se et in terra infra se sua causa gestum esse, cuius boni se ipsos, in sacris adstando, quodammodo participes efficerent.

Deinde rubicundae illae facies per acre atrumque gelu domos suas repetiere, iam sibi licere rati reliquam diem comedere, bibere, gaudere; qua libertate Christiana sine vllo pudore vtebantur.

In conuiuio familiari quod eodem die apud dominum Cass celebrabatur, nemo Dunstani mentionem fecit; nemo absentem desiderauit aut diuturniorem eius moram timuit. Aderant medicus Kimble eiusque vxor, auunculus scilicet atque amita Godfridi. Sermones de Natali Domini more solito habiti tandem eo peruenerunt, cum dominus Kimble ea narrabat quae, triginta ante annos nosocomia Londiniensia lustrans, ipse expertus erat, insignibusque exemplis artis medicae tum collectis narrationem exornabat.

Tum chartis ludere coeperunt. Domina Kimble, vt quotannis, saepe neglegebat eundem chartarum colorem seruare; maritus autem de septima illa chartarum captione, si aduersariis obuenisset, vehementer irascebatur, neque acquiescebat nisi omnes captiones denuo recognouisset, vt constaret singulas iuste et secundum ludi regulas factas esse. Inter haec omnia grauis liquoris fortis aqua temperati vaporantis odor circumferebatur.

Verum conuiuium Natalis Domini, quippe quod solis propinquis pateret, non erat inter omnes sollemnitates quae tum in Aedibus Rubris celebrabantur splendidissimum. Praecipua enim hospitalitatis gloria, qua dominus Cass non minus quam maiores eius ab immemorabili tempore floruerant, ex magna illa saltatione vltima anni vespera celebrari solita nascebatur.

Tum omnis honestior societas Raueloensis Tarleiensisque conuenire solebat, siue veteres noti longis itineribus sulcatis inter se disiuncti erant, siue amicitia inter eos tepuerat propter lites de vitulis saeptis effugientibus ortas, siue consuetudo ex interdum exhibita superiorum erga inferiores superciliosa dignatione orta erat. Omnes hoc die se mutuo visuros atque suo cuique loco conuenienter habituros esse confidebant.

Tum feminae elegantes, quae in sellis posticis equorum vehebantur, arculas vestium praemittebant, neque in iis solam vestem vespertinam recondebant. Neque enim cena vna vespera finienda erat, vt in miseris quibusdam vrbanorum hominum conuiuiis, vbi tota ciborum copia vno tempore in mensam profertur et lecti hospitibus parum sufficiunt.

In Aedibus Rubris tanta rerum ad victum pertinentium copia comparata erat quasi obsidio futura esset. Lecti autem plumis referti qui humi sterni possent tanta abundantia parati erant quanta exspectari poterat in familia quae per multas aetates anseres suos ipsa mactauisset.

Godfridus Cass ad illam noui anni vesperam stulta temerariaque cupiditate prospiciebat; cuius ardore efficiebatur vt comitem suam assidue interpellantem, Sollicitudinem, vix aurem aduerteret.

«Dunstanus breui reuertetur,» inquiebat Sollicitudo; «tum magna discordia exorietur: quo munere eius malitiam redimes vt taceat?»

«Forsitan,» respondit Godfridus, «ante noui anni vesperam domum non veniet. Ego autem tum iuxta Nanciam sedebo, cum ea saltabo, atque, vel inuita, benigno eius vultu aliquando fruar.»

«At pecunia alio quoque loco poscitur,» inquiebat Sollicitudo, iam voce altiore. «Quomodo eam parabis, nisi fibulam gemma adamantina ornatam quae matris tuae fuit vendideris? Quod si pecuniam non inueneris...?»

«Age, aliquid fortasse eueniet quo omnia faciliora fiant. Vnum saltem gaudium prope est: Nancia aderit.»

«Quid vero, si pater tuus res eo perduxerit vt Nanciam vxorem ducere recusare cogaris, causamque recusationis palam dicere?»

«Tace tandem neque me excrucia. Iam ante oculos habeo Nanciam eo ipso vultu me intuens quo tum intuebitur, atque manum eius in mea tenere.»

Sed Sollicitudo pergere non destitit, etiam inter strepitus nataliciorum conuiuiorum, neque multo potu adhibito se prorsus compesci passa est.

CAPVT VNDECIMVM

Sunt profecto feminae, fateor, quibus neque postica equi sella insidere neque pallium cinereum, quale mulieres itinerantes aduersus hiemem induunt, cum pileo e pilis castorinis confecto, cuius vertex ollulam quandam referat, ornamento sit. Nam vestis illa, quae sagum aurigae similis est et tam parce panno constat vt vix exiguas in vmeris lacinias recipiat, corporis vitia minime celat; neque cinereus color pallidis genis vllam pulchritudinis accessionem praebet.

Tanto igitur maius erat victoriae Nanciae Lammeter decus, quod etiam tali cultu mire venusta apparebat. Post patrem procera statura erectoque habitu praeditum in sella sedens, alterum bracchium circa eum circumdederat, oculos autem sollicitis luminibus demittebat in insidiosas niuibus occultatas aquarum lacunas, vnde Dobbinus equus vngulis terram pulsans ingentes caeni aspergines excitabat.

Pictor fortasse maluisset vultum quem ipsa, sui oblita, interdum praebebat; at certe roseus genarum color tum maxime cum cinereo vestis habitu certabat, cum ad Aedes Rubras adueniens Godfridum Cass ante ianuam paratum vidit, qui eam e sella leuaret. Vtinam Priscilla soror simul post famulum aduenisset! Nam curauisset vt Godfridus Priscillam primum de equo deponeret, ipsa interea patri persuasisset vt ad lapidem equis ascendendis destinatum circumiret potius quam ad gradus ipsos consisteret.

Molestum sane erat iuuenem, cui satis aperte significaueris te, quantumuis ille cupiat, numquam nubere velle, tamen pertinaciter tam insignes obseruantiae notas tibi exhibere. Quid autem sibi volebat quod, si vere et ex animo haec faceret, non semper eadem erga se obseruantia vteretur, sed modo per multas hebdomadas ita se gereret quasi ipsam ne alloqui quidem vellet, nullo omnino habito eius respectu, modo repente ad pristinas amoris significationes rediret? Neque dubium esse poterat quin eam vero amore non diligeret: alioquin non pateretur ea de se vulgo narrari quae narrabantur.

Num igitur arbitrabatur Godfridus Nanciam Lammeter ab homine, quamuis praediorum domino, vita turpiter acta facile in matrimonium adduci posse? Minime hoc in patre suo viderat, viro in tota regione sobrietate ac probitate praestantissimo, qui interdum quidem, si quid non ad praescriptum temporis momentum conficeretur, paulo vehementior atque iracundior fieret.

Hae omnes cogitationes, ordine sibi iam familiari, per mentem Nanciae decucurrerunt intra breuissimum illud temporis spatium quo Godfridum ante ianuam conspexit atque ipsa ad ianuam peruenit.

Opportune vero dominus Cass egressus patrem eius magna voce salutauit; quo strepitu quasi latebras nacta Nancia et perturbationem suam et neglectas caerimonias occultare sibi videbatur, dum validis bracchiis e sella tolleretur, a quibus tam exigua leuisque haberi videbatur vt paene ridiculum esset.

Neque causa deerat cur protinus domum ingrederentur: niues enim rursus cadere coeperant, molestum iter iis minitantes qui nondum aduenerant. Pauci tamen restabant; iam enim diei pars post meridiem inclinare coeperat, neque mulieribus e longinquo venientibus multum supererat temporis quo sese ornarent ante potionem theae maturius quam solito paratam, qua viribus ad saltandum restauratis vterentur.

Vix Nancia domum intrauerat cum vndique sermonum murmur eius auribus personabat, cui e culina fidicinis experimenta atque chordarum stridor intermiscebatur. Lammeteri autem tam exspectati hospites erant vt e fenestris aduentus eorum obseruatus videretur. Nam domina Kimble, quae in illis maioribus conuiuiis hospitum curam apud Aedes Rubras gerebat, Nanciae in vestibulo obuiam venit vt eam in superiora deduceret. Haec et domini Cass soror et medici vxor erat, gemina dignitate ornata, cui ipsius corporis latitudo miro modo respondebat. Quare, cum non sine labore scalas ascensura esset, haud aegre tulit quod Nancia rogaret vt se ipsam ad Cubiculum Caeruleum peruenire sineret, quo arculae vestium duarum sororum Lammeter, mane iam allatae, repositae erant.

Vix vllum per domum cubiculum dormitorium erat in quo mulieres non inter mutua laudum officia vestes pararent aliis iam paene perfectis, aliis vix coeptis; lectulis enim super pauimentum additis ita spatia coarctata erant vt se vix mouere possent. In Cubiculum Caeruleum ingressa Nancia sex feminis ibi adstantibus sollemniter paulum corpus demisit.

Ex altera parte aderant duae Gunn sorores, non ignobiles illae, vinarii negotiatoris Lytherliensis filiae, ad nouissimam cultus elegantiam ornatae, tunicis quam maxime arctis, cingulis quam breuissimis. Eas virgo Ladbrook, quae e praedio Veteribus Pascuis appellato venerat, verecundo obtutu intuebatur, non sine tacita quadam censura. Nam verebatur ne sua ipsius stola illis nimis laxa videretur; simul autem dolebat quod tam vrbanae puellae illam moderationem non adhiberent qua ipsa, si in earum loco esset, a nouissimae consuetudinis extremitate paululum recederet. Ex altera parte mater domina Ladbrook, capite paruo pileolo tecto et capillis alienis fronti adpositis, mitram textilem manu tenebat, inclinato corpore placide arridebat alteri matronae

eodem habitu indutae, quae locum ante speculum officiose concesserat; «Ante me, quaeso, tu accede, domina,» dicebat.

Nondum Nancia sollemni salutatione functa erat cum anus quaedam processit, amplum e muslina alba amiculum super pectus gerens et mollem vittatum pileum circa canos sed nitide compositos crines; cuius simplex habitus audacter repugnabat flauis sericis turgidis et capitis ornamentis in vertice congestis quae ceteras decorabant. Illa ad Nanciam grauiter composita accessit et suaui voce tenui ac lenta dixit:

«Salue, neptis. Spero te integra valetudine vti.» Nancia, vt decebat, amitae genam osculata, pari cum comitate seueritateque respondit: «Optime valeo, amita; gratias ago. Spero te quoque bene valere.»

«Gratias tibi habeo, neptis. Valetudinem adhuc satis tueor. Quid autem agit cognatus meus?»

Sic inter officiosas interrogationes responsionesque tandem exploratum est et Lammeteros omnes et Osgoodos nihil a solita valetudine discessisse; Priscillam quoque paulo post certe venturam; iter autem per niues in postica equi sella factum sane incommodum esse, quamquam pallium itinerarium haud leue praesidium praeberet.

Tum Nancia ex more introducta est ad Gunn sorores, quas amita hospites acceperat, quod mater earum matri ipsius olim nota fuisset, quamuis tum primum in eam regionem venire perpulsae essent. Hae, cum in remoto illo rure vultum corporis figuramque tam venustam deprehendissent, mirabantur; iamque videre cupiebant qualibus vestibus puella, remoto pallio, appareret.

Nancia, cuius cogitationes eadem modestia eodemque decoro temperabantur quae in habitu moribusque apparebant, apud se animaduertit Gunn sororibus vultus paulo duriores esse; vestes autem tam alte circa pectus apertas, si vmeros formosos haberent, ad inanem ostentationem referri posse, cum vero vmeri tales essent quales videbantur, non credendum esse eas voluptati ostentationis indulgere, sed potius morem sequi qui neque prudentiae neque pudori repugnaret.

Cum arculam aperiret, certo sibi persuadebat hoc ipsum amitam Osgood sensuram. Etenim ingenium Nanciae amitae ita simile erat vt omnes mirum dicerent, cum cognatio per virum Osgood, non per vxorem, intercederet. Quamquam salutantium sollemnitas non facile id declarasset, tamen amita neptisque arctissimo inter se amore et mutua admiratione iungebantur.

Ne illud quidem quod Nancia Gilbertum Osgood consobrinum suum, sola ob causam consanguinitatis, in matrimonium accipere recusauerat, quamuis

amitam vehementer doluisset, beneuolentiam minuerat qua illa constituerat nonnulla ornamenta maiorum suorum Nanciae legare, quaecumque tandem Gilberti vxor futura esset.

Tres matronae propere discesserunt. Gunn sorores vero minime aegre ferebant quod domina Osgood cum nepte manere vellet; ita enim ipsis quoque causa manendi suppetebat vt viderent quo ornatu rustica illa pulchritudo tandem prodiret. Ac sane iucundum erat totum apparatum spectare, ab arcula primum aperta, ex qua odor lauandulae rosarumque foliorum effluebat, vsque ad collare ex paruis corallii segmentis compositum, quod collo candido et tenui apte circumdabatur.

Omnia quae ad Nanciam pertinebant singulari munditia atque subtili cura enitebant: ne minimum quidem vestis plicamentum nisi suo loco apparebat; nullum lintei fragmentum alborem profitebatur quem re ipsa non exhiberet; acus ipsae in puluinulo eo ordine infixae erant a quo numquam deflectere patiebatur. Corpus denique eius eandem imaginem constanter exquisitae elegantiae praebebat quam corpus auiculae tenerae nitidumque.

Verum est capillos eius castanei coloris paulo clarioris a tergo more puerili tonsos, a fronte autem in multos paruos orbes planissimos formatos esse, ita vt faciem non contingerent. Sed nulla erat ratio capillos componendi quae genas collumque Nanciae minus venusta efficere potuisset. Cum denique vestem sericam argenteo colore ac tenui contextu nitentem, amiculum e vitta reticulata, collare corallinum et inaurium corallinas gemmas induisset, Gunn sorores nihil quod reprehenderent reppererunt, nisi manus: illae enim vestigia butyri conficiendi, casei comprimendi et etiam operum multo sordidiorum ferebant.

Id autem Nanciae pudori minime erat. Nam dum sese ornat amitae narrabat se Priscillamque pridie arculas suas composuisse, quia hodie panis coquendus erat; cum autem domo discederent, placentas carne farctas satis multas culinariae familiae praeparandas censuerant. His tam prudenter dictis, ad Gunn sorores conuersa est, ne eas e sermone prorsus exclusisse videretur.

Gunn sorores arida quadam comitate riserunt, apud se querentes quod tam locupletes rustici, quibus tam bonae vestes emere liceret (nam et serica Nanciae et vitta reticulata pretiosissima erant), in tanta imperitia et rusticitate educarentur. Puella enim tria vocabula, quibus carnem, fortuitum euentum atque equum significabat, ita patrio rusticoque ore corrumpebat vt syllabas aut consonantes quasdam omitteret; id sane puellis e Lytherliensi eleganti societate profectis, quae ipsae quoque nomen equi more suo aliqua littera

mutilum, etiam inter familiares, pronuntiare solebant, atque id quod fortuito accidisset nonnumquam voce aeque contracta significabant, vix tolerabile videbatur.

Re vera Nancia nullam vmquam scholam frequenterat nisi eam quam anus Tedman puerulis habebat. De litteris profanis vix quidquam nouerat praeter versus quos in grandi tela ad exemplum acu depinxerat, sub imagine agni pastorisque puellae. Nec, cum rationes subduceret, minorem numerum e maiore detrahere poterat, nisi ex congerie nummorum argenteorum oculis conspicua, alios duodecim denariorum, alios sex denariorum pretio, ipsa manu remoueret.

Vix vlla hodie ancilla reperitur quae litterarum rerumque scientia Nanciae inferior sit. Nihilo tamen minus praecipua feminae honestae ornamenta habebat: summam veracitatem, in rebus agendis fidei seueritatem et pudorem, alienae dignitatis obseruantiam, mores exquisita munditia temperatos. Ac ne haec quidem sufficere videantur ad persuadendum feminis quae grammatice loquuntur Nanciae sensus eorum sensibus similes esse, addam eam nonnihil superbam atque seueram fuisse, neque minus pertinaciter opinionem ratione destitutam quam amatorem errantem amasse.

Crescens de sororis Priscillae mora sollicitudo, quae iam vehementior fieri coeperat cum collare corallinum Nanciae collo aptaretur, ipsius tandem Priscillae aduentu feliciter sublata est. Laeto vultu ingressa est, quem frigus humorque rubicundiorem fecerant. Post primas interrogationes salutationesque Nanciam a capite ad pedes contemplata est; tum ipsam circumuertit vt videret num a tergo quoque vestis aeque perfecta esset.

«Quid tibi de his vestibus videtur, amita Osgood?» inquit Priscilla, dum Nancia eam ad vestes deponendas adiuuat.

«Pulcherrimae profecto sunt, neptis,» respondit domina Osgood, vultu solito seueriore: semper enim Priscillam nimis incultam liberiorisque oris esse existimabat.

«Necesse mihi est eandem ac Nanciae vestem gerere, quamquam quinque annis maior sum; et ecce quam lutea in hac videar! Illa autem numquam vllam sibi vestem comparabit nisi mihi prorsus similis parata sit, quod sorores etiam habitu similes esse cupit. Ego vero illi dico homines putaturos mea vanitate fieri vt pulchram me futuram sperem in eo ipso vestitu qui illam ornat. Nam turpis facie sum, negare non possum; patris nostri familiam vultu refero. Sed quid tum? Minime me ea res angit. Vosne aliter sentitis?» Hic Priscilla, dicendi voluptate abrepta, ad Gunn sorores conuersa est, neque

animaduertit quam parum grata illis sua simplicitas esset. «Pulchrae puellae muscarum captatricibus similes sunt: viros a nobis arcent. Equidem viri mihi haud magni sunt, dominae Gunn; vos quid de iis sentiatis nescio. Sed totum diem animo cruciari, quid de te existiment, quid absentes agant, num fideles maneant, id, vt Nanciae saepe dico, summa stultitia est; talem sollicitudinem nulla femina suscipere debet, quae patrem probum domumque honestam habet. Relinquant illam iis quibus nec dos nec facultates sunt. Mihi autem vir optimus ille est qui dicit: ‹Fac tuo arbitratu›; huic soli me vmquam obtemperaturam pollicerer. Scio quidem ei quae amplae domui, doliis vini ceterisque rebus imperare consueuerit, ingratum esse ad alienum focum suppliciter accedere aut sola ad exiguum carnis frustum cenandum considere. Sed Deo gratias ago: pater meus sobrius est atque diu victurus videtur; et si paterfamilias ad focum sedeat, quid refert etiamsi senecta ad pueriles mores redeat? Res domestica tamen non dissoluitur.»

Dum Priscilla strictam vestem per caput detrahere conaretur, ita vt capillorum cincinnos accurate compositos non turbaret, in hac tam celeri totius vitae consideratione subsistere coacta est. Qua occasione domina Osgood arrepta surrexit et dixit:

«Age, neptis, nos deinceps sequere. Gunn sorores iam descendere volunt.»

«Soror,» inquit Nancia, vbi sola cum Priscilla remanserat, «Gunn sorores offendi, pro certo habeo.»

«Quidnam feci, puella?» quaesiuit Priscilla nonnihil perterrita.

«Quid? Interrogasti num ipsas deformes esse molestum haberent. Nimis aperte loqueris.»

«Papae! Itane feci? Enimuero imprudens mihi excidit. Bene accidit quod plura non dixi; nam cum hominibus qui veritatem pati nolunt difficile mihi sub eodem tecto habitare licet. Sed de deformitate mea, aspice me, puella, in hac veste serica argentea: dixi tibi quid futurum esset. Flauissima sum, tamquam flos narcissi. Quisquis viderit dicet te consulto voluisse me quasi laruam ex stramentis confectam ostentare.»

«Noli ita loqui, Priscilla. Te rogaui, te obsecraui ne hoc sericum acciperemus si alia tibi magis placeret. Parata eram quam tu eligeres sumere; scis enim ita me voluisse,» inquit Nancia, anxie suam causam defendens.

«Nugas agis, puella! Scis te hanc vestem vehementer optauisse; nec immerito, nam tibi candor lactis est. Mirum vero esset si tu, cui tale os est, ad colorem meae cutis ornanda esses. Hoc vnum reprehendo, quod tibi persuades me eodem atque te ornatu vti oportere. Sed de me quidquid vis agis; semper

idem fecisti, ex quo primum ambulare coepisti. Si per totum agrum ire constitueras, profecto ad extremum vsque ibas, nec verberibus a proposito deterreri poteras: nam dum tuum perficiebas consilium, os habebas tam compositum tamque innocens quam flos bellidis.»

«Priscilla,» inquit Nancia leniter, dum sororis collo collare corallinum suo prorsus simile circumdat, quamquam collum ipsum minime simile erat, «certe ego in omnibus quae fas est cedere parata sum. Sed si sorores non similes se vestierint, quis tandem similiter vestietur? Visne vt ita appareamus quasi inter nos nulla sit cognatio, nos quae nec matrem nec aliam sororem in toto orbe terrarum habemus? Recte agere cupiam, etiamsi stola colore caseario tincta mihi induenda esset; mallem igitur te eligere et me vestem tuo arbitratu aptam gerere.»

«Ecce rursus idem! Si quis a vespera diei Saturni vsque ad mane diei Saturni sequentis tecum disputet, nihil proficiat. Lepidum profecto erit videre quo pacto maritum tuum in potestatem redigas, nec tamen vocem supra aquae in lebete susurrum attollas. Quam libenter video viros ab vxoribus regi!»

«Noli talia loqui, Priscilla,» inquit Nancia erubescens. «Scis me nullo vmquam tempore in matrimonium ire constituisse.»

«Nihil profecto constituisti, ne extremum quidem fidis arcus!» respondit Priscilla, dum vestem depositam componit atque arculam claudit. «Cui me laborare oportebit postquam pater mortuus erit, si tu istas ineptias in animum induxeris atque in virginitate senescere decreueris, quod nonnulli homines non tales sunt quales esse debebant? Ne minimum quidem patientiae in te habeo. Semper velut ouo corrupto incubas, quasi numquam recens aliquod ouum in mundo nascatur. Vna ex duabus sororibus innupta satis est; ego autem vitam caelibem quam honestissime ornabo: omnipotens enim Deus me ad eam natam esse voluit. Age vero, descendamus. Ecce ego iam parata sum, perinde ac simulacrum stramineum ad aues arcendas; nunc quidem inauribus positis nihil prorsus deest quo corui perterriti fugiant.»

Cum duae Lammeter sorores in amplum conclaue vna descenderent, qui vtriusque naturam ignoraret facile existimare potuisset Priscillam, latos vmeros, corpus inelegans atque lineamenta vultus eminentia habentem, eandem prorsus ac soror formosa vestem gestare vel propria quadam vanitate fallacem vel malitioso sororis consilio, vt pulchritudo Nanciae eo illustrius splenderet.

Verum Priscillae hilaritas prompta, sua commoda neglegens, et sana rerum aestimatio priorem suspicionem cito discussissent; Nanciae autem

moderatio et placida sermonis grauitas aperte declarabant animum ab occultis fraudibus consiliisque liberum.

Loca honoratiora duabus sororibus iuxta caput principalis mensae ad theam bibendam instructae seruata erant in conclaui ligneis tabulis circumdato, quod nunc virentibus ilicis, taxi laurique ramis ex vetere horto copiose allatis nouo quodam nitore laetabatur. Nancia tamen intus tremebat, quamuis firmissimo consilio sibi imperaret, cum Godfridum Cass accedentem vidit vt eam ad sellam inter se et rectorem Crackenthorp positam duceret; Priscilla contra ad alteram mensae partem inter patrem dominumque Cass inuitabatur.

Nonnihil sane Nanciam mouebat quod ille amator, quem repudiauerat, iuuenis erat in tota paroecia summae dignitatis: domi erat in antiquo illo vnicoque conclaui, quod summum splendorem quem illa vmquam cognouerat repraesentabat; ibi aliquando domina fieri potuerat, sciretque se «Dominam Cass», domini Cass vxorem, ab omnibus appellari.

Hae rerum circumstantiae certamen animi eius ipsi illustrius reddebant; ipsa tamen eo firmius apud se statuebat nullam, quamuis fulgentissimam, dignitatem eam ad nuptias impellere posse cum eo cuius vita neglegentiam famae suae ostenderet. Sed hoc quoque veri puraeque feminae praeceptum manebat: «Quem semel amaueris, semper amabis»; nemini igitur vmquam ius in se concessuram quo cogatur flosculos iam exsiccatos, quos propter Godfridum Cass seruabat atque in perpetuum seruatura erat, abicere.

Nancia autem erat quae se ipsam pollicitis etiam inter grauissimas difficultates obligaret. Nullus nisi verecundus genarum rubor in pectore feruentes cogitationes prodebat, cum locum iuxta rectorem accepit; ita enim quidquid agebat natura sua composite ac lepide agebat, labraque pulchra tam placido firmoque habitu coibant vt aegre perturbata videri posset.

Rector vero ruborem in pulchro vultu non praeterire solebat quin apto aliquo laudis dicto responderet. Nihil in illo superbiae aut nobilitatis fastus erat; homo erat oculis hilaribus, facie minuta, capillis canis, mento ingenti candidoque fascia collari multis plicis referta suffulto, quae ceteris totius corporis ornamentis quasi imperare videbatur. Quin etiam nescio quomodo illa fascia ipsis sermonibus suum quendam colorem infundebat; vt si quis comitatem eius a fascia separare conaretur, arduum, fortasse etiam periculosum, mentis opus susciperet.

«Eho, domina Nancia,» inquit, vultu intra torques lintei conuerso, benigno deorsum risu, «si quis hac hieme nimium frigus fuisse praedicet,

dicam me ipso anni vltimi die rosas florentes vidisse. Nonne ita est, Godfride? Quid dicis?»

Godfridus nihil respondit et consulto Nanciam aspicere vitauit. Etsi enim in veteri Raueloensi societate huiusmodi ioci ad personam spectantes elegantes atque vrbanissimi censebantur, amor vere reuerens suam habet humanitatem, quam etiam homines alioquin minus institutos docet. Dominus autem Cass filium hoc modo languidum atque mutum se praebere impatienter ferebat.

Hac enim hora iam prouectiore multo alacrior esse solebat quam cum eum ad matutinam mensam considentem vidimus; iucundumque ipsi videbatur auitum illud officium perficere, vt magno strepitu hilaris atque patronus omnium se ostenderet. Magna argentea pyxis tabaci continenter e manu in manum ferebatur; singulis vicinis certis interuallis offerebatur, quotiescumque oblatum antea recusauissent.

Adhuc praecipue patres familiarum, cum quisque adueniret, suo nomine salutauerat. Sed semper quo propius nox accedebat, eo latius effundebatur eius hospitalitas, donec etiam iuniores hospites in tergo pulsaret atque incredibilem se eorum consortio delectari significaret; sibi prorsus persuadens illos beatissimam vitam ducere debere, quod in ea paroecia nati essent vbi dominus Cass tam bono animo eos ad epulas vocaret salutemque apprecaretur.

Iam igitur, cum hilaritas vix medium adhuc cursum attigisset, haud mirum erat si filii silentium supplere ipse verbis oculisque vellet.

«Ita, ita,» coepit, dum pyxidem domino Lammeter praebet, qui iam iterum ceruice modice inclinata et manu mota officium rigide repudiabat, «nos senes hac nocte iuuentutem nobis optabimus, vbi visci ramum in Conclaui Albo suspensum viderimus. Verum est plurima triginta his annis in deterius abiisse; res publica enim, ex quo rex vetus in morbum incidit, labitur. Sed vbi Nanciam nostram intueor, virgines certe pristinam suam elegantiam retinuisse puto. Peream nisi memini me, etiam cum iuuenis elegans essem et de cauda capillorum meorum magnifice sentirem, vix vllam huic comparandam conspexisse. Absit vt tibi, domina, contumeliam inferre velim,» addidit, in dominam Crackenthorp sibi proximam inclinatus; «te enim nondum noueram cum aequalis Nanciae esses.»

Domina Crackenthorp, femina pusilla assidue palpebras mouens, vittas, reticula, catenam auream digitis continenter contrectabat, ceruicem huc atque illuc vertebat, summissosque quosdam sonitus edebat; non dissimilis paruo murino animali quod naribus trepidet et, quocumque in coetu versetur,

secum ipso assidue loquatur. Iam igitur ad dominum Cass se vertens, palpebris iterum motis ac vestibus tractatis, ait: «Minime, minime offendisti.»

Hoc amplissimum a domino Cass Nanciae tributum praeconium non solum Godfrido, sed etiam aliis, de nuptiis quasdam tacitas significationes continere videbatur. Pater autem puellae, dum per mensam in filiam placida quadam seueritate intuetur, paulo erectiorem spinam dorsi tenuit.

Neque enim vir ille grauis et ordinis obseruantissimus dignitati suae quidquam detracturus erat si matrimonium inter familiam suam et domini Cass familiam fieri posse gaudere palam videretur. Honores quidem filiae tributos grato animo accipiebat, sed multa in melius mutata esse oportebat antequam ipse assensum daret.

Corpus eius tenue sed firmum, vultus eminenti naso reliquisque lineamentis grauibus distinctus, in quo numquam intemperantiae ruborem consedisse putares, cum domino Cass tum cum Raueloensibus plerisque agricolis magnopere discrepabat. Idque cum amato suo dicto consentaneum erat: «Genus agro fortius est.»

«Nancia mirum quantum matrem suam refert,» inquit domina Kimble corpore opimo, dum maritum oculis quaerit. «Nonne tibi ita videtur, Kimble?»

Medicus autem Kimble, qui tenue corpus acremque motum habebat, manibus in sinibus vestis conditis per conclaue discurrebat, aegrotis suis feminarum ordinis nullo inter eas discrimine comitatem exhibens; ab omnibus excipiebatur vt medicus iure hereditario, non vt miser aliquis medicamentarius qui in aliena regione clientes sibi conciliare conatur atque omnes fructus laboris sui in alendo equo semimortuo consumit. Habebat enim pecuniam satis vt mensam ne ditissimorum quidem aegrorum luxui inferiorem instrueret. Olim etiam sine vllo publici doctoratus diplomate medici nomen rusticis pharmacopolis conuenire solebat. Ab immemorabili tempore medicus Raueloensis aliquis Kimble fuerat: nomen ipsum ad artem medendi natum videri poterat. Itaque vix sine maerore cogitari poterat hunc Kimble filio carere, atque aliquando fortasse artem successori tradendam esse cui nomen inconcinnum Taylor aut Johnson esset. Sin id euenisset, sapientiores Raueloenses potius Blickium medicum Flittonensem adhibuissent, quippe cuius nomen minus a naturae lege abhorrere videretur.

«Num me compellasti, cara?» inquit medicus verus et legitimus, statim ad vxorem accurrens. Sed quasi praesagiens illam spiritu iam deficiente verba iterare non posse, continuo adiunxit: «Eho, Priscilla! Tuam conspiciens

faciem rursus gustum egregiae illius placentae suillae percipio. Spero reliquias adhuc superesse.»

«Immo vero, medice, paene finita est,» respondit Priscilla. «Sed proximam non deteriorem futuram me praestituram esse scito. Non enim casu fit vt placentas tam bene conficiam.»

«Non vt tua medicina, Kimble, cui saepe euenit vt aegroti bene conualescant, quod medicamenta tua sumere obliuiscuntur!» inquit dominus Cass. Medicinam enim medicosque eodem fere animo aestimabat quo multi erga templum sacerdotesque fideles admodum haberi volunt: dum bene valeret, iocis eos insectari libenter solebat; simulac vero quidquam aduersi sentiebat, eorum auxilium impatientissime exposcebat. Pyxidem tabaci percussit, ac circumspiciens risit quasi praeclare dixisset.

«Etenim Priscilla nostra ingenium habet acre,» inquit medicus, iocum ad puellam potius quam ad cognatum transferre malens, ne sibi ab illo palmam eripi pateretur. «Piperis aliquantulum sermoni suo aspergit; inde fit vt in placentas numquam nimium ingerat. Vxor mea contra numquam habet responsum quod in ipso linguae apice haereat. Sed si quid illam offenderim, crastino die aut pipere nigro guttur mihi exurit aut oleribus aquosis tormina mihi mouet. Horrenda sane haec talionis ratio est!» His dictis medicus tamquam maximo cruciatu affectus vultum miserabiliter distorsit.

«Audistin vmquam hominem talia dicentem?» inquit domina Kimble cum multa beneuolentia ridens, mentum duplex tremefaciens, dominae Crackenthorp secum sedenti. Haec palpebris motis capite annuit risumque moliri visa est; qui tamen, quasi vi naturae in alias partes distributa, in leuibus tremoribus ac murmuribus euanuit.

«Eandem fortasse talionem in aegrotos adhibetis, Kimble,» inquit rector, «si quando cuiquam eorum irascimini.»

«Nos aegrotis numquam irascimur,» respondit Kimble, «nisi cum nos relinquunt; tum vero iam medicamenta illis praescribendi nulla datur occasio. Eho, Nancia,» perrexit, repente ad puellam saltu prope accedens, «num promissum oblita es? Vnam saltationem mihi reseruare debes.»

«Age, age, Kimble,» inquit dominus Cass, «ne nimium festines. Iuuenibus aequum certandi locum concede. Filius meus Godfridus tecum certare voluerit, si Nanciam auferas. Is enim iam primam saltationem sibi ab ea promissam esse curauit, vt opinor. Quid, fili? quid dicis?» His dictis retro in sella recubuit Godfridumque contemplatus est. «Nonne Nanciam rogasti vt tecum primus saltandi ordinem duceret?»

Godfridus hac pertinaci de Nancia significatione aegerrime angebatur, atque timebat quid tandem inde exoriretur cum pater suo more ante cenam et post cenam largius potasset. Nihil aliud faciendum esse videbat nisi vt ad Nanciam conuersus, quam poterat minime turbatus, diceret:

«Nondum quidem rogaui; sed spero eam mihi assensuram, nisi iam ab alio praeuentus sum.»

«Nulli adhuc pollicita sum,» respondit Nancia tranquille, quamuis erubesceret. Apud se enim cogitabat Godfridum, si ex ea saltatione spem aliquam conciperet, breui deceptum iri; non tamen eam ob causam inhumanam esse debebat.

«Spero igitur nihil obstare quominus mecum saltare velis,» inquit Godfridus, paulatim obliuiscens quam molesta nuper haec ordinatio sibi visa esset.

«Nihil obstat,» respondit Nancia voce frigida.

«O te felicem, Godfride!» inquit auunculus Kimble; «sed filius mihi e sacro fonte susceptus es, itaque tibi non obstabo. Alioquin nondum tam prouectae aetatis sum, nonne ita, cara?» perrexit, iterum ad vxorem saltibus rediens. «Nonne, si tu ante me ex vita decessisses, sineres me alteram vxorem ducere, dummodo prius multum fleuisssem?»

«Age vero, potionem theae sume et linguam tandem compesce,» inquit hilaris vxor. Non parum enim gloriabatur se maritum habere quem omnes adstantes ingeniosum facetumque iudicarent. Vtinam tantum in chartarum ludo minus irritabilis esset!

Huiusmodi vrbanitates, saepe auditae nec vlli periculosae, conuiuis potionem theae sumentibus hilaritatem excitabant; interea sonitus fidiculae iam propius ad aures adueniens ita clare audiebatur vt iuuenes inter se obtutus permutarent, idem omnes desiderantes: quam primum mensae finis fieret.

«Eho, Salomon ille in vestibulo est,» inquit dominus Cass, «atque, nisi fallor, modos mihi carissimos fidicula modulatur, quod ‹Aratorem Flauicomicum› vocant. Sic nobis significat nos nimis lente venire ad ipsius fidiculam audiendam. Roberte!» exclamauit ad filium natu tertium, longis cruribus praeditum, qui in extremo conclaui sedebat. «Ianuam aperi atque Salomonem intra voca, vt hic nobis aliquid canat.»

Robertus iussa fecit. Salomon ingressus est, inter eundum fidicula canere pergens: nam nullo pacto adduci poterat vt modos in medio interrumperet.

«Huc ades, Salomon,» magna voce quasi beneuole iubens dominus Cass. «Huc circumage, mi homo. Sciebam sane te ‹Aratorem Flauicomicum› fidicula modulari. Nihil illo cantu suauius.»

Salomon Macey, senex paruo corpore sed firma valetudine, cui copia longorum capillorum candidorum paene ad vmeros descendebat, ad locum sibi monstratum processit, reuerenter etiam dum fidicula caneret se inclinans, quasi significaret se hospites colere, sed ne minimum quidem de cantu remittere velle. Vbi cantum iterauit et fidiculam demisit, iterum domino Cass et rectori inclinauit se ac dixit: «Spero te, domine, et te, reuerende, optime valere. Vobis valetudinem, longam vitam, annum nouum faustum felicemque apprecor; eadem domino Lammeter, ceteris dominis, matronis, virginibus.»

Vltima haec verba dicens Salomon sollicite ad omnes partes inclinabatur, ne quid debitae reuerentiae deesset. Sed mox chordas rursus tentans illud canticum modulatus est, quod domino Lammeter peculiari honori futurum sciebat.

«Gratias, Salomon, multas tibi gratias,» inquit dominus Lammeter cum fidicula rursus conticuisset. «Canticum hoc est ‹Trans colles longeque procul›. Quotiens pater meus id audiebat, mihi dicere solebat: ‹Eheu, fili, ego trans colles et longe hinc oriundus sum.› Multa sunt carmina quorum rationem nullo modo intellego; istud vero sic me alloquitur vt merulae sibilus. Nomen fortasse id efficit; magnam enim vim habet quod carmini nomen imponitur.»

Salomon autem iam nouum praeludium cupiebat, moxque mira alacritate modos ‹Rogerus de Couerley› appellatos fidicula modulatus est; tum strepitus sellarum subductarum et voces ridentium ortae sunt.

«Ita, ita, Salomon; intellegimus quo spectes,» inquit dominus Cass surgens. «Iam saltandum est, nonne? Age igitur prior incede; nos omnes sequemur.»

Salomon ergo, capite cano paulum in latus inclinato, neruos fidiculae strenue agitans, laetum agmen duxit in Conclaue Album. Ibi visci ramus e laqueari pendebat, et innumerabiles candelae ex adipe factae satis splendidum lumen praebebant, inter ilicis ramos baccis onustos micantes ac speculis oualibus vetere more confectis, quae ligneis parietum tabulis albis infixa erant, redditae.

Quam singulare spectaculum! Salomon senex, veste detrita capillisque longis candidis, totum illud honestum conuiuium quasi magico fidiculae stridore allicere videbatur. Ducebat matronas graues pileis ad modum

mitrarum compositis, ipsam etiam dominam Crackenthorp, cuius longa pluma ex vertice surgens ad humerum domini Cass altitudine pertingebat; ducebat puellas pulchras, sibi placentes propter breuia cingula stolasque quas nulla anterior plica deformaret; ducebat patres familiares vastis tunicis sine manicis varie coloratis indutos, filiosque rubicundos, plerosque timidos ac verecundos, bracas breues sed tunicarum caudas longissimas gestantes.

Iam dominus Macey et alii pauci vicani, quibus singulari beneficio in sollemnibus istis spectare licebat, scamnis ad ianuam positis consederant. Magna igitur ab ea parte approbatio voluptasque exorta est cum saltaturi paria inter se composuerunt, atque dominus Cass cum domina Crackenthorp primus processit, manibus iunctis cum rectore et domina Osgood. Ita fieri debebat; sic semper factum erat; ipsaque quasi iura antiqua Raueloensium ea sollemnitate denuo sanciri videbantur.

Nec putabant aetatis iam prouectae viros feminasque quicquam leuitatis indecorae admittere quod, antequam ad chartarum ludum consederent, paulisper saltarent; immo id inter mutua societatis officia numerabant.

Nam quid aliud ista officia erant nisi temporibus idoneis laetari, vicissim hospites inuitare volucresque domesticas dono mittere, verba laudis iam diu tradita eadem formula inter se commutare, notos de familiaribus hominum moribus iocos iterare, hospites per hospitalitatem hortari vt nimium ederent biberentque, vicinis apud quos cenabas ipsum nimium edendo bibendoque testari cibos placere? Nec dubium erat quin rector in his officiis exemplum praeberet.

Nam Raueloensibus, nisi quodam singulari caelesti monitu, numquam in mentem venisset ministrum sacrorum necesse esse pallido ore versari vt omnes grauium caerimoniarum admoneret, potius quam hominem communibus vitiis non prorsus vacuum esse, cui soli ius preces publice recitandi, contionandi, baptizandi, nuptias iungendi, mortuos humandi concessum esset; quibus officiis necessario iunctum esse videretur ius vendendi terram vbi mortui sepelirentur, atque decumas fructuum in ipsis rebus accipiendi. De decumis quidem nonnihil murmurabant, sed nullo impietatis consilio, nec plus quam de pluuia queri solebant: non enim cum Deo superbe contendere volebant, sed magis vt preces pro sereno caelo quam primum legerentur.

Nulla igitur causa erat cur saltatio rectoris non aeque ac domini Cass inter res rite constitutas haberetur; neque, contra, reuerentia qua Macey eum pro munere ecclesiastico prosequebatur impedire poterat quominus hominis saltantis motus acerrimo iudicio excuteret. Tales enim homines, qui acumine

singulari praediti sunt, opera mortalium hominum, erroribus obnoxiorum, sine reprehensione contemplari non possunt.

«Dominus Cass,» inquit Macey, «pro corporis pondere satis alte exsilit, atque egregie pedem solo illidit. Sed Lammeter omnes forma corporis vincit: videsne eum caput militis instar erectum tenere? Neque tantum pinguedinis in eo est quantum in ceteris prouectae aetatis nobilibus, qui plerumque in ventrem crescunt; crura habet optima. Rector satis expedite mouetur, sed crura parum pulchra sunt: inferiore parte nimis crassa sunt, neque noxium esset si genua paulo propius inter se accederent. Sed multo peius saltare posset, multo peius. Illa tamen manu tam magnifice agitandi facultas ei deest qua dominus Cass praestat.»

«Si motus expediti mentionem facis, dominam Osgood specta,» inquit Benedictus Winthrop, qui Aaronem filium inter genua retinebat. «Illa ita minutis passibus incedit vt nemo cernere possit quo pacto procedat; quasi rotulas paruas sub pedibus habeat. Neque vno die senior videtur quam anno superiore. Quam recte formata sit! Inuenias, si potes, meliorem vsquam terrarum.»

«Minime curo quo modo feminarum membra composita sint,» inquit Macey non sine contemptu. «Nam neque tunicam virilem neque bracas gerunt: vix licet cognoscere qualia earum crura sint.»

«Pater,» inquit Aaron, pedibus ad numerum sonorum assidue pulsantibus, «quomodo illa ingens galli pluma in dominae Crackenthorp capite haeret? Num foramen ibi est quale in meo pilula illa pennata qua ludere soleo?»

«Tace, fili, tace; feminae elegantes ita se ornare solent,» respondit pater; deinde ad Macey voce summissa adiecit: «Sane ridiculam eam facit; paene ampullae breui collo similis est, cui calamus longus infixus sit. At vide! Ecce dominus iuuenis cum Nancia primam saltationem ducit. Quam formosa puella! Tamquam florum roseorum candidorumque manipulus! Nemo facile credat talem pulchritudinem exstare. Mihi non mirum esset si aliquando domina Cass fieret; nec cuiquam magis iure conueniret, tam aptum enim par essent. De corpore Godfridi nihil certe reprehendendum reperies, Macey; denarium vnum contra ponere audeo.»

Macey ore contracto caput magis in latus inclinauit, pollicesque mira celeritate inter se volutauit, dum oculis Godfridum saltantem sequitur. Tandem sententiam protulit: «Inferiore parte quidem corporis satis bene se habet; sed circa scapulas paulo nimium rotundus est. Tunicae autem quas a

sartore Flittonensi emit pessime sectae sunt pro iis quibus duplicem mercedem soluit.»

«Eheu, Macey,» inquit Benedictus nonnihil commotus hac tam scrupulosa censura, «tu et ego diuersa sentimus. Ego si bonam ceruisiam in poculo habeo, malim eam haurire atque interioribus membris prodesse quam tantum olfacere et inspicere vt inueniam an qua in re vitiosa cocta sit. Da mihi, si potes, iuuenem Godfrido corpore formosiorem, qui te facilius in terram deiciat aut, cum hilaris laetusque est, iucundiorem vultum praeferat.»

«Hem!» inquit Macey acrius irritatus, «nondum ille ad verum colorem maturuit; partim placentam parum coctam refert. Praeterea vereor ne in capite molliorem quandam partem habeat. Alioquin cur istius Dunstani nequam, quem iam pridem nemo vidit, vnius digiti ductu circumagi patiebatur, atque permisit vt ille nobilem equum venaticum occideret, de quo tota regio loquebatur? Modo Nanciam omni studio persequebatur; mox res euanuit perinde ac odor pultis feruentis. Haud ita ego olim virginem petebam.»

«At fortasse Nancia procul eum tenebat, tua autem amica te non respuebat,» respondit Benedictus.

«Immo vero! Antequam vel ‹snic› dicerem, exploraueram illam statim ‹snac› responsuram. Non eram velut canis qui muscam ore captare studens rictum aperit, mox vacuum claudit, nihil quod deuoret nactus.»

«Equidem Nanciam nunc ad eum inclinare puto,» inquit Benedictus. «Godfridus enim hac nocte haud tam demisso animo videtur; iamque video eum post expletam saltationem puellam ad sedendum ducere. Id profecto amoris signum est.»

Causa vero cur Godfridus et Nancia de saltatione se recepissent non tam tenera erat quam Benedictus existimabat. Inter stipatos saltantium ordines leue quoddam casu acciderat Nanciae vestimento damnum. Vestis enim a fronte tam breuis erat vt nitidum pedis talum ostenderet, a tergo vero tanta longitudine vt sub grauissimo domini Cass pede, qui solemni impetu terram pulsabat, capi posset. Ita nonnullae suturae circa cingulum discissae erant, vnde et Priscillae sorori magna sollicitudo et ipsi Nanciae haud parua cura exorta est.

Animus quidem ardentibus amoris certaminibus occupatus esse potest; sed vix tam penitus absorbetur vt cotidianam rerum perturbationem omnino non sentiat. Nancia igitur, quam primum figura saltationis cui intererat suo officio absoluta erat, Godfrido, vultu vehementer rubente, dixit se consessuram esse

donec Priscilla ad se venire posset. Nam iam sorores paucis susurratis verbis oculos mutuo late aperuerant, ad rem grauem significandam satis.

Nisi incommodum illud tam graue fuisset, numquam Nancia adduci potuisset vt Godfrido talem occasionem separatim cum ea sedendi concederet. Godfridus autem, diuturna cum Nancia in rustico illo choro saltatione tam felix tantaque obliuione curarum perfusus, ex ipsa puellae perturbatione audaciam sumebat. Itaque sine permissu petito ad proximum conclaue minus eam paene recta via duxit, vbi mensae ad chartarum lusum paratae erant.

«Minime, gratias ago,» inquit Nancia frigide simulac animaduertit quo duceretur; «non illuc. Hic manebo donec Priscilla ad me accedere possit. Paenitet me te e saltatione abstraxisse meoque incommodo molestum fuisse.»

«At multo commodius hic sola considebis,» inquit callidus Godfridus; «hic te relinquam donec soror tua veniat.» Haec quasi nihil sua referret pronuntiauit.

Optima quidem erat haec condicio, prorsusque id quod Nancia cupiebat; cur igitur nonnihil dolebat Godfridum talem condicionem obtulisse? In conclaue intrauerunt; ipsa iuxta vnam e mensis lusoriis sellam occupauit, quam maxime rigidam et adiri difficilem positionem eligens.

«Gratias ago, domine,» statim dixit. «Neque iam te diutius fatigare necesse est. Dolet mihi quod tam infelicem saltandi sociam habuisti.»

«Nimis acerbum hoc a te dicitur,» respondit Godfridus, iuxta stans neque vllum abeundi consilium ostendens, «te paenitere quod mecum saltaueris.»

«Minime vero, domine, nihil omnino acerbum dicere volo,» inquit Nancia, specie sua tam grauiter composita tamque pulchra vt mentem turbaret. «Cum viri tot habeant oblectamenta, vnam saltationem parui aestimare debent.»

«Scis istud falsum esse. Scis vnam tecum actam saltationem omnibus quae in hoc mundo me delectant cariorem mihi esse.»

Iam diu, diu multumque temporis intercesserat ex quo Godfridus tam aperte aliquid ei dixerat, et Nancia vehementer obstupuit. Sed ingenita dignitas ac pudor, studiumque animi motus occultandi, effecerunt vt prorsus immota sederet, paulo tantum maiore vocis constantia dicens:

«Nequaquam, Godfride; id mihi certe non constat. Quin potius graues mihi causae sunt cur contrarium credam. At si verum est, audire nolo.»

«Num igitur numquam mihi ignosces, Nancia? Numquam de me bene iudicabis, quidquid posthac acciderit? Numquam credes praesentem meam

vitam praeteriti errores posse compensare? Ne tum quidem, si bonus homo factus omnia quae tibi displicent deposuerim?»

Godfridus ipse dimidio animo sentiebat repentinam illam solius cum Nancia colloquendi occasionem sibi rationem mentemque eripuisse; sed caecus amor linguae frena iam occupauerat. Nancia autem vere perturbabatur spe quadam quam Godfridi verba ostendebant; sed ipsa affectuum vehementia, ne nimis inualescerent metuens, omnes vires animi imperandi excitauit.

«Laetitia mihi esset quemlibet in melius mutatum videre, Godfride,» respondit, vix percepta aliqua vocis mutatione, «sed satius fuisset si mutatione nulla opus esset.»

«Nimis durum cor habes, Nancia,» inquit Godfridus puerili fere indignatione. «Poteras me hortari vt melior fierem. Ego miserrimus sum; tu vero misericordia cares.»

«Eos minus sentire arbitror qui ab initio peruerse faciunt,» respondit Nancia, scintilla indignationis inuita emissa. Illa exigua scintilla Godfridum maxime delectauit; cupiebat enim sermone longius progredi atque eam ad altercationem prouocare: tam vexabat eum placidissima eius constantia. Neque tamen adhuc animo ab eo alienata erat, etsi—

Priscillae aduentus, quae festinans in conclaue irrupit et «Papae, cara soror, ostende mihi istam vestem!» clamauit, spem Godfridi litigandi repente intercidit.

«Credo iam mihi abeundum esse,» inquit ille Priscillam intuens.

«Vtrum abire an manere velis, nihil mihi interest,» respondit haec ingenua femina, dum frontem intentam gerens aliquid in sinu quaerit.

«Visne me abire?» Godfridus Nanciam rogauit, quae Priscillae iussu iam surrexerat.

«Vt tibi placet,» respondit Nancia, pristinam frigiditatem recuperare conans, oculosque diligenter ad infimum vestis limbum demittens.

«Mihi ergo manere placet,» inquit Godfridus, temerario quodam proposito captus vt quanta posset huius noctis laetitia frueretur, de crastino nihil sollicitus.

CAPVT DVODECIMVM

Dum Godfridus Cass e dulci Nanciae praesentia velut e poculo obliuionem hauriebat atque arcani illius vinculi conscientiam libenter paulisper deponebat, quod aliis temporibus adeo eum mordebat exagitabatque vt ipsam solis laetitiam acerbitate quadam aspergeret, vxor eius, filiola in vlnis gestata, per niue coopertas Raueloenses semitas lentis incertisque passibus incedebat.

Iter hoc, vltima anni nocte susceptum, vltionem spectabat, quam iam diu secum animo agitauerat, ex quo Godfridus ira incensus dixerat malle se mori quam eam vxorem suam agnoscere. Sciebat illa in Aedibus Rubris eadem nocte magnum hospitum conuentum futurum: maritum inter festos homines ridentem atque arridentibus gaudentem, ipsam autem velut in intimis pectoris tenebris occultantem. At illa voluptatem eius turbaret: sordidis pannis induta, vultu pallente ac marcido, qui quondam pulcherrimarum mulierum vultibus aequiparari potuerat, adesset cum infante, cui patris et capilli et oculi essent, seque ipsam domino Cass tamquam primogeniti filii coniugem patefaceret.

Vix fieri potest vt miseri calamitatem suam non tamquam iniuriam ab iis illatam existiment qui minus miseri sunt.

Mollia non ignorabat sordidas sibi vestes non mariti neglegentiae, sed daemoni illi deberi, cui nomen Opium erat; huic corpore animoque mancipata erat, nisi quod reliquiae materni amoris obstabant quominus etiam filiolam esurientem ei traderet. Hoc ipsa probe sciebat; et tamen, quotiens miserae menti sopore paulisper depulso dolor sentiendi redibat, egestatis suae atque ignominiae sensus in acerbum contra Godfridum odium identidem vertebatur. Ille rebus secundis fruebatur; si sibi ius suum obtigisset, ipsam quoque rebus secundis fruituram esse.

Nec minus eius iram inflammabat persuasio Godfridum suscepti matrimonii paenitere eoque dolore vexari. Cogitationes iustae, quae nos ipsos reprehendere doceant, ne purissimo quidem caelo, ne optimis quidem terrae caelique monitis, crebrae ad nos aduolant. Quomodo igitur nuntii illi tenues, alis candidis praediti, ad venenatum Molliae cubiculum viam reperirent, vbi nulla altiora rerum praeteritarum monumenta seruabantur quam illa cauponariae puellae beatitudo, cuius totum regnum e vittis roseis et vrbanis virorum iocis constiterat?

Mature profecta erat; sed in itinere moras traxerat, segnities enim persuaserat se, si sub tepidis cuiusdam tugurii latebris exspectasset, niuem tandem desituram esse. Diutius quam ipsa animaduerterat ibi haeserat; nunc

vero, cum sero per longas semitas asperas niueque ita tectas incederet vt earum inaequalitas vix agnosceretur, ne vindictae quidem propositum, quod antea animum concitauerat, labentes vires sustinere poterat.

Hora iam septima vespertina erat; neque tum procul a Raueloe aberat, sed itinera illa omnia inter se similia parum nouerat, vt nesciret quam paulum itineris restaret. Consolatione indigebat; vnum autem nouerat consolatorem, familiarem illum daemonem in sinu gestatum. Nigrum igitur opii frustulum protulit, sed, priusquam ad labra admoueret, paulisper haesit.

Illo temporis momento maternus amor velut supplex pro dolente animi vigilia aduersus obliuionis soporem orabat: malebat enim illa lassitudine et dolore oppressa pergere sentire quam ita torpere vt brachia infantem complexa cari oneris sensum amitterent. Paulo post Mollia aliquid e manu abiecit; non tamen nigrum opii frustulum, sed ampullam vacuam.

Tum iter rursus instituit sub nubibus iam discedentibus, inter quas stellae lux modo emicabat modo rursus obtegebatur; postquam enim nix cadere desierat, ventus gelidus exortus erat. Sed quo longius ibat, eo grauiore somno premebatur, atque filiolam in sinu dormientem magis magisque sine voluntatis imperio complectebatur.

Paulatim daemon voluntatem suam exsequebatur, adiuuantibus frigore atque lassitudine. Mox vnum tantum vehementer cupiebat, nec de futuro quidquam cogitabat: humi procumbere et dormire. Iam ad locum peruenerat vbi saepes nulla iter cohibebat; vagabatur incertis gressibus, nullam rem discernere valens, quamuis lata vndique niuis albedo ac stellarum paulatim clarior lux diffunderetur.

Ad fruticem genistae spinosae, qui sparsis ramis exstabat, se demisit; mollis satis ille ceruical erat, mollis etiam nix quae pro lecto subiecta iacebat. Neque frigus lecti sensit neque curauit num filiola experrecta matrem flendo vocaret. Brachia tamen nondum naturali illo amplexu laxata erant, atque paruula non minus placide obdormiebat quam si in cunis tenui reticulo ornatis agitaretur.

Tandem tamen plenus torpor inuasit: digiti prehendere desierunt, remissa sunt brachia, caputque paruulae e matris pectore delapsum est; oculi caerulei ad frigidam stellarum lucem late patuerunt. Primum puerula querula voce «mamma» dixit, simulque brachium sinumque, quae antea pro puluino fuerant, repetere conata est; sed matris aures nihil audiebant, atque ipsum ceruical quasi retro subduci videbatur.

Dum autem e genibus matris niue madefactis deuoluitur, subito paruulae oculos fulgor quidam in candida humo micans allexit. Qua solent infantes facilitate ab vna re ad aliam animum transferre, statim tota in contemplanda re splendida atque quasi viua defixa est, quae ad se accurrere videbatur nec tamen vmquam appropinquabat. Hanc rem fulgentem capere oportebat; itaque momento post, quadrupedis instar humi repens, alteram maniculam porrexit vt lucem comprehenderet.

Sed fulgor hoc pacto capi non potuit. Tum capite sublato quaesiuit vnde sibi fallax illa lux oriretur.

Veniebat ex loco praeclaro lumine collustrato. Paruula igitur pedibus se sustollens per niuem titubantibus passibus incessit, vetere sordidoque amiculo quo circumuoluta erat post tergum trahente, et pileolo insolito a tergo pendente. Sic per apertam tugurii Silae Marner ianuam ingressa est, vsque ad focum calidum, vbi ex lignis truncisque accensus ignis clara flamma ardebat; is etiam saccum veterem, quo Silas pro pallio vtebatur, super lateres ad siccandum explicatum iam penitus calefecerat.

Infans, quae multas horas materna cura destituta sibi ipsi relicta esse consueuerat, in sacco consedit, maniculas ad ignem porrexit, et summa voluptate, leui voce balbutiens atque inconditos quosdam sonos ad flammam hilarem emittens, cum ea velut colloquebatur, haud aliter quam anserculus nuper e ouo exclusus qui locum sibi commodum tandem inuenisse incipit. Paulo post tamen calor somnum inuitauit; caput aureis capillis nitens in veterem saccum procubuit, oculique caerulei teneris palpebris paene perlucidis contecti sunt.

Vbi vero Silas Marner erat, dum hospes tam mirus ad focum eius adueniebat? In ipso quidem tugurio erat, sed puellam non viderat. Per superiores hebdomadas, ex quo pecuniam amiserat, consueuerat ianuam identidem aperire atque foras prospicere, quasi pecuniam suam nescio quo modo ad se redituram putaret, aut vestigium aliquod vel famam de ea per viam arcano casu aduenturam, quam intentis auribus vel oculis excepturus esset.

Id maxime noctu faciebat, cum telam non texeret; iterabat enim gestum cui nullam certam causam reddere potuisset, quemque vix intellegere possit nisi is qui a re sibi supra omnes carissima repente atque incomprehensibili modo seiunctus sit. Sub vesperum, ac postea quotiens nox non prorsus atra erat, Silas e tugurio prospectum illum angustum circa veteres lapidum fodinas

intuebatur, aurem admouens atque oculos intendens, non iam spe, sed desiderio nudo et animi inquietudine ductus.

Eo ipso mane vicini nonnulli ei dixerant hanc vltimam anni noctem esse, ideoque oportere eum vigilare et audire quomodo campanis vetus annus emitteretur nouusque exciperetur; id enim prosperum omen esse, fortasse etiam causam futurum cur nummi sui ad se redirent. Iocus ille erat Raueloensium more benigne dictus de auari hominis insolitis moribus, quibus iam paene insanire videbatur; sed fieri potest vt ea verba Silam solito vehementius commouerint.

Ex quo crepusculum adesse coeperat, ianuam saepius saepiusque aperuerat, sed statim incluserat vbi omnia longius posita cadente niue obscurari videbat. Cum tamen postremo aperuisset, nix iam desierat, et nubes hinc inde se diducebant.

Diu stans auscultabat atque circumspiciebat; aliquid tum re vera per viam ad eum accedebat, sed nullum eius signum ipse percepit. Silentium autem et lata niuis planities, nullis vestigiis signata, solitudinem eius quasi angustioribus finibus includebant, atque desiderium illud frigidam desperationis vim sentire faciebant.

Rursus ingressus est, manumque dextram pessulo admouit vt ianuam clauderet; sed non clausit. Nam, vt saepe post amissas opes acciderat, inuisibili quadam virga subito rigore correptus est; et velut e lapide sculptus, oculis apertis sed nihil cernentibus, ianuam manu retinens immotus stetit, ita vt neque bonum neque malum, si quid per apertum limen introisset, prohibere aut repellere posset.

Cum Silae sensus rediit, motum interruptum tamquam sine mora continuauit ianuamque clausit, prorsus nescius se interea sensibus caruisse, neque vllius mutationis quae per illud interuallum accidisset memor, nisi quod lumen obscurius factum erat, ipse autem frigore atque languore affectus. Nimium diu se ad ianuam stantem atque foras prospicientem moratum esse arbitrabatur.

Ad focum conuersus, vbi duo ligna a se inuicem delapsa tenuem tantum rubentemque ac tremulum splendorem emittebant, in sella iuxta ignem consedit; iamque inclinabatur vt ligna rursus admoueret, cum hebetibus oculis aurum quoddam in pauimento ante focum iacere visum est. Aurum! Suum ipsius aurum, non minore miraculo redditum quam fuerat ereptum! Cor vehementer palpitare sensit, et per aliquot momenta manum extendere non valuit vt thesaurum recuperatum arriperet.

Aureus ille aceruus, dum ille commotus intueretur, splendescere ac crescere videbatur. Tandem corpore procumbens manum porrexit; sed digiti, pro duris nummis quorum definitam formam tam bene nouerat, molles tepidosque capillorum cincinnos contigerunt. Summa admiratione obstupefactus Silas in genua procubuit caputque demisit vt prodigium propius inspiceret: infantula erat dormiens, rotundo vultu, cute candida, toto capite mollibus flauisque anellis circumdato.

Num sororcula sua per somnium ad eum redierat, illa sororcula quam, cum ipse adhuc puer nudis pedibus sine calceis sine tibialibus incederet, annum integrum in vlnis circumtulerat antequam mortua esset? Haec prima cogitatio inter stuporem mentis vacuae per Silae animum fulguris instar percurrit.

Somniumne hoc erat? Rursus surrexit, ligna iunxit atque foliis aridis et surculis superiectis flammam excitauit. At ignis speciem illam non discussit; immo corpusculum infantis rotundum et vestimenta eius misera clarius ostendit. Sorori eius mirum in modum similis erat. Silas, stupore inexplicabili simul et repentinis memoriae imaginibus obrutus, viribus destitutus in sellam recidit.

Quomodo et quando puella se inscio domum intrauerat? Ipse enim ne limen quidem excesserat. Sed simul cum hac quaestione, quam propemodum animo depellebat, ante oculos mentis veteris domus species oriebatur, veterumque viarum quae ad Vicum Lucernarum ducebant; et in hac rerum olim visarum imagine alia suberat, cogitationum scilicet quae sibi tum, in illis longinquis locis, familiares fuerant.

Cogitationes illae nunc ei peregrinae videbantur, velut veteres amicitiae quas reuocare iam non liceret. Nihilo tamen minus per somnium quodammodo sentiebat infantis aduentum velut nuntium e vita illa tam remota sibi allatum esse. Ea teneras animi fibras excitabat quae Raueloe numquam commotae erant: antiquos misericordiae motus, antiquos tremores reuerentiae, cum praesentiret aliquam potestatem vitae suae praesidentem. Nondum enim eius imaginatio ex admiratione arcani infantis aduentus sese explicauerat; neque vllas de causis communibus et naturalibus quibus res accidere potuisset coniecturas effinxerat.

Tum vero clamor e foco auditus est. Puella experrecta erat; Silas igitur se inclinans eam sustulit et in genu suo collocauit. Illa collo eius brachiolis se circumdedit, atque maiore vsque voce vagitus inconditos cum voce

«mamma» miscuit, quo genere vocum paruuli e somno excitati suam mentis perturbationem significant.

Silas infantem ad pectus pressit, ac paene insciens blandos sonos emisit quibus flentem compesceret; simulque recordatus est pultem sibi paratam, quae iuxta ignem iam deficientem refrixerat, ad puellam alendam profuturam esse, si paulisper iterum calefieret.

Proxima hora multa ei agenda erant. Puls, saccharo fusco atque sicco ex vetere copia, qua ipse abstinuerat, condita, infantis fletum sedauit, effecitque vt oculis caeruleis amplo placidoque intuitu in Silam intenderet, dum ille cochleare ori eius admouebat. Mox e genibus eius delapsa paruula huc atque illuc incertis passibus vagari coepit, sed tam venuste titubabat vt Silas exsiliens eam sequeretur, ne in rem aliquam collisa laederetur.

At illa tantummodo in pauimentum ita decidit vt sederet, atque calceolos manibus trahere coepit, lacrimabundo vultu in Silam suspiciens, quasi calcei dolorem facerent. Ille eam rursus in genu sustulit; nec nisi aliquanto post Silae, qui solus caelebsque vixerat neque infantium curam nouerat, in mentem venit calceolos madidos tepidos puellae talos premere. Magno labore eos detraxit; statimque infantula magno cum gaudio ad primum illud pedum digitorum mysterium explorandum animum conuertit, crebro risu quasi Silam ipsum inuitans vt rem tam miram secum contemplaretur.

Calceoli tamen humidi tandem Silae in mentem reuocauerunt puerulam per niuem ambulauisse. Hinc primum ex tota obliuione, qua nullum ordinarium ingressus eius modum reputauerat, experrectus est, atque coepit intellegere infantem naturali aliquo modo aut sua sponte domum intrare aut ab alio adduci potuisse. Hac noua cogitatione excitatus, priusquam quicquam coniceret, puellam in vlnas accepit ad ianuamque accessit. Vix eam aperuerat cum iterum «mamma» audiuit, vocem quam ab illa prima esurientis experrectione non audierat.

Se foras inclinans exigua pedum vestigia, in niue nondum vllo alio pede calcata relicta, aegre discernere potuit; ea igitur vsque ad genistas spinosas secutus est. «Mamma! Mamma!» infantula identidem clamabat, corpusque prorsum tanto impetu porrigebat vt paene e Silae vlnis effugeret, priusquam ipse animaduerteret ante se non solum fruticem esse, sed etiam hominis corpus, capite inter ramos spinosos demisso, niue de ramis discussa ex parte opertum.

CAPVT TERTIVM DECIMVM

Iam apud Aedes Rubras cena primo vesperi sumpta erat, atque conuiuium eo processerat vt ipsa verecundia in hilarem quandam familiaritatem solueretur. Tum demum viri, qui se non vulgari saltandi sollertia praeditos esse sciebant, tandem adduci se patiebantur vt saltationem quandam alacrem peragerent; dominus autem Cass malebat magna voce confabulari, puluerem sternutatorium huc illuc spargere, hospitibusque terga manu pulsare, quam diutius ad mensam, vbi chartis ludebatur, sedere. Id auunculo Kimble permolestum erat: is enim, quamquam inter seria diurna negotia leuissimus esse solebat, vbi ad chartas et liquorem e vino destillatum aduenisset, tantam animi contentionem tantamque acerbitatem adhibebat vt, priusquam aduersarius chartas distribueret, ipse eas suspicacibus oculis perlustrans permiscueret; sin autem chartam, quae in ludo vim haberet, vilissimam extraxisset, tanto fastidio eam ostenderet, quasi in mundo vbi talia accidere possent iam nihil prohiberet quominus quis in omnem intemperantiam praecipitaretur.

Vbi ad tantam libertatem laetitiamque conuiuium peruenerat, serui quoque, grauissimis cenae ministeriis iam defuncti, ex consuetudine ad saltationes spectandas conuenire atque aliquid ipsi voluptatis capere solebant; ita vt remotiora aedium conclauia deserta relinquerentur.

Duae erant ianuae quibus e vestibulo in Conclaue Album intrabatur. Vtraque, vt aer liberius perflaret, patebat; sed inferiorem serui et vicani stipauerant, superior sola aditum vacuum praebebat.

Robertus Cass tum nauticam illam saltationem figuris variis exornabat. Pater, qui filium tam agilem corpore vehementer admirabatur, saepiusque affirmabat eum sibi ipsi iuueni simillimum esse — quod pronuntiabat quasi nullo maiore laudis testimonio adulescentem commendare liceret — medius in circulo hospitum constiterat, qui haud procul a superiore ianua aduersus saltatorem se collocauerant. Godfridus aliquantum inde aberat, non vt fratris saltationem admiraretur, sed vt Nanciam, prope patrem suum in eodem circulo sedentem, oculis sequeretur.

Seorsum manebat, ne ipse patri argumentum iocandi praeberet de nuptiis deque Nanciae Lammeter pulchritudine; quae ioca, prout nox progrederetur, minus minusque inuoluta futura esse praeuidebat. Sperabat tamen se, vbi illa saltatio peracta esset, rursus cum Nancia saltaturum; interim iucundissimum erat eam diu atque libere intueri, cum nemo animaduerteret quam intentis oculis eam spectaret.

Sed cum ex vno ex illis diuturnis obtutibus oculos attolleret, aliquid ei occurrit quod non aliter eum perculit quam si manes e sepulcro excitati subito apparuissent. Imago erat vitae illius abditae, quae velut angiportus tenebricosus post speciosam domus frontem latet, sole collustratam honesti spectatores laudant atque contemplantur. Filiola ipsius erat, in Silae Marner vlnis gestata.

Ita primo statim conspectu, nullo dubitationis loco relicto, iudicauit, etsi per multos iam menses puellam non viderat. Vix autem spes eum subierat fortasse se falli, cum dominus Crackenthorp et dominus Lammeter, mirantes tam inopinatum hospitem, Silae iam occurrissent. Ad eos Godfridus continuo accessit, neque enim quiescere poterat priusquam omnia eorum verba audiuisset. Se quidem continere conabatur; at simul intellegebat, si quis eum attentius aspiceret, pallentia labra et corpus tremens facile deprehensurum.

Iam vero omnium in ea conclauis parte oculi ad Silam Marner conuersi erant. Ipse dominus Cass surrexit atque iratus exclamauit: «Quid hoc sibi vult? Quid agitur? Cur tu hoc modo huc irrumpis?»

«Medicum quaero; medico mihi opus est,» Silas primo ad dominum Crackenthorp dixerat.

«Quidnam accidit, Marner?» inquit rector. «Medicus hic adest. Dic autem placide quam ob causam eum requiras.»

«Mulier quaedam est,» respondit Silas voce humili spirituque paene deficiente, eodem ipso momento quo Godfridus accessit. «Mortua esse puto; in niue iacet, ad veteres lapicidinas, non longe ab ostio meo.»

Godfridi cor vehementer exsiluit. Vna tum eum formido occupauerat: ne mulier illa nondum mortua esset. Foeda sane formido, malusque hospes qui in indole Godfridi, alioquin miti ac benigna, nidum sibi inuenerat. Sed nulla ingenii bonitas eum ab improbis votis tutum praestat, cuius felicitas ex fallacia atque dissimulatione pendet.

«Tace, tace,» inquit dominus Crackenthorp. «In vestibulum egredere; medicum ad te adducam.» Deinde ad dominum Cass conuersus submissa voce addidit: «Mulierem in niue repertam esse ait atque mortuam suspicatur. Quam minimum de hac re dicere satius est: matronae consternabuntur. Dic tantum pauperculam aliquam frigore fameque aegrotare. Ego Kimble arcessam.»

At matronae iam propius accesserant, scire cupientes cur solitarius ille lintei textor tam insolito modo aduenisset, simulque infantulae venustate captae. Puella ipsa, modo multitudinis splendore et conspectu tot hominum

attonita, modo iisdem illecebris allecta, nunc frontem contrahens faciemque occultabat, nunc caput rursus erigens tranquillis oculis circumspiciebat, donec tactus aliquis aut blanda vox eam denuo frontem contrahere faciemque pertinacius occultare cogeret.

«Cuiusnam est haec puella?» complures vno tempore interrogauerunt; inter eas etiam Nancia Lammeter, quae ad Godfridum conuersa erat.

«Nescio; cuiusdam, opinor, miserae mulieris quam in niue iacentem inuenerunt,» respondit Godfridus, vix verba eliciens. («Sed num certo scio?» tacitus statim adiecit, quasi conscientiae suae futurae reprehensioni occurrere vellet.)

«Tum vero, domine Marner, infantem hic relinquere praestiterit,» inquit benigna domina Kimble; haesitabat tamen, ne sordida puellae vestimenta pretiosam suam sericam vestem, qua pectus exornatum erat, contingerent. «Vnam ex ancillis iubebo eam accipere.»

«Non, non; ab ea separari nequeo, dimittere eam non possum,» respondit Silas subito. «Ad me venit: meum est ius eam retinendi.»

Quod aliquis infantem sibi auferendum censeret, Silae ne in mentem quidem venerat; adeoque verba, quae sub repentino animi impetu protulerat, ipsi velut rem de animo suo nondum cognitam patefecerunt: paulo enim ante de puella nihil certi statuerat.

«Num quis vmquam talia audiuit?» domina Kimble ad proximam matronam, miti admiratione permota, dixit.

«Nunc vero, dominae, oro vt mihi viam detis,» inquit dominus Kimble, e conclaui vbi chartis ludebatur prodiens, interpellatione haud parum offensus, sed diuturna medicinae exercendae consuetudine ita institutus vt, etiam cum vino paene obrutus esset, ingratis officiis obtemperaret.

«Molestum sane est hac hora in frigus egredi, nonne, Kimble?» inquit dominus Cass. «Potuisset tamen adulescentem illum tuum quaerere, qui apud te medicinae artem discit — cui tandem nomen est?»

«Potuisset? Ita vero! Quid autem prodest de iis loqui quae fieri potuerint?» fremuit auunculus Kimble, dum cum Marnero properat; sequebantur Crackenthorp et Godfridus. «Godfride, quaeso, calceos mihi crassos affer. Quin etiam aliquis ad domum Winthropii currat, vt Dolly arcessat: nulla mulier huic rei aptior est. Ipse Benedictus ante cenam hic erat; abiitne?»

«Ita, domine; ei obuiam veni,» inquit Marner, «sed sistere eum et rem narrare non poteram. Hoc tantum dixi me medicum quaerere; ille autem medicum apud dominum Cass esse respondit. Itaque quam celerrime huc

cucurri; cum vero a tergo domus neminem viderem, in hoc conclaue, vbi omnes conueneratis, ingressus sum.»

Puella, cuius animum nec lucis splendor nec arridentes feminarum vultus iam a maerore abducebant, flere atque «Mamma!» clamare coepit; nec tamen Marnerum deserere voluit, cui iam, vt videbatur, penitus confidebat. Godfridus, calceis allatis regressus, illum clamorem ita sensit quasi fibra quaedam intus in pectore eius vehementer tenderetur.

«Ego ibo,» inquit festinanter, aliquid agendi auidus; «ego mulierem adducam, dominam Winthrop.»

«Nugas agis; mitte alium,» respondit auunculus Kimble, cum Marnero propere discedens.

«Fac me certiorem, Kimble, si qua in re prodesse possim,» inquit dominus Crackenthorp. Sed medicus iam tam longe aberat vt verba non audiret.

Godfridus quoque disparuerat; petasum palliumque arrepturus discesserat, vix tantum rationi concedens vt meminisset sibi cauendum esse ne insanienti similis videretur. Mox e domo in niuem prorupit, nihil curans quod calceamenta tenuia gereret.

Paucis post minutis cum Dolly celeriter ad lapicidinas contendebat. Illa, quae ipsa misericordiae causa frigori niuique se committere muneris sui esse ducebat, sollicitissime tamen dolebat quod iuuenis tam nobili loco natus eadem benignitate commotus pedes madefaceret.

«Multo satius esset te domum redire, domine,» inquit Dolly reuerenter miserans. «Quid enim necesse est vt frigore corripiaris? Quaeso etiam, si tibi graue non sit, vt redeunti viro meo dicas se venire debere. In taberna quae Iris appellatur nunc, opinor, sedet, si modo tam sobrius eum inueneris vt nobis vsui esse possit. Sin minus, fortasse domina Snell puerum mittet qui nunc huc nunc illuc eat atque quae opus sint afferat; fieri enim potest vt aliqua ex medici domo petenda sint.»

«Non; semel egressus manebo, hic extra domum manebo,» inquit Godfridus, cum ad Marneri tugurium peruenissent. «Si qua in re opem ferre potero, exiens mihi nuntiabis.»

«Bene sane facis, domine, atque misericors es,» respondit Dolly, ad ostium accedens.

Tanto dolore sollicitudineque Godfridus premebatur vt, laudis tam immeritae causa, ne leuem quidem conscientiae morsum sentiret. Huc atque illuc ambulabat, nesciebatque se vsque ad talos in niuem descendere; nihil

aliud animo versabat quam trepidam exspectationem rerum quae in tugurio agebantur, et quomodo vterque euentus futuram ipsius sortem mutaturus esset. At non omnino cetera omnia oblitus erat.

In intimo enim animo, quamquam cupiditate ac metu prope oppressa, manebat conscientia non ita se debere pendentem ex incerto euentu stare, sed suscipere quae ex propriis factis sequerentur, miseram illam vxorem suam esse profiteri atque infanti destitutae quae ei debebantur praestare. Sed tantum ei deerat animi vigoris vt ne cogitare quidem posset se Nanciae amori re vera renuntiaturum esse; tantum conscientiae tantumque humanitatis ei supererat vt debilitatem, quae talem renuntiationem impediebat, perpetuo doleret.

Hoc tamen ipso momento animus, quasi ruptis vinculis, ad improuisam diuturnae seruitutis liberationem prospectandam prosiliebat.

«Mortuane est?» clamabat vox illa quae omnes alias in eo voces superabat. «Si mortua est, Nanciam vxorem ducere potero; tum deinceps bonus vir ero neque quicquam celabo; atque infantulae — quacumque ratione — prouidebitur.» Sed imagini tam gratae altera continuo obuersabatur: «Potest etiam viuere; tum de me prorsus actum erit.»

Godfridus numquam postea sciuit quam diu exspectauisset, cum ostium tugurii tandem apertum est atque dominus Kimble egressus est. Illi occurrit, paratus perturbationem animi, quidquid auditurus esset, occultare.

«Quoniam tam longe processeram, te exspectandum putaui,» ipse prior locutus est.

«Ineptias! Ridiculum erat te huc venire; cur non aliquem famulorum misisti? Nihil iam agi potest. Mortua est; iam multas horas mortuam fuisse existimo.»

«Qualis est mulier?» rogauit Godfridus, sanguinem sibi ad vultum ferri sentiens.

«Iuuenis, sed macie confecta, capillis longis nigris. Errabunda quaedam, pannis paene tantum cooperta. Annulum tamen nuptialem habet. Cras ad aedes publicas vbi pauperes aluntur auferenda erit. Age, mecum veni.»

«Volo ipsam inspicere,» respondit Godfridus. «Mulierem huic similem heri vidisse mihi videor. Paucis post minutis te assequar.»

Kimble pergere institit; Godfridus ad tugurium rediit. Semel tantum faciem mortuae, puluino impositam, aspexit, quam Dolly decenter composuerat. Sed vltimus ille conspectus miserae atque exosae coniugis tam alte memoriae inhaesit vt, sedecim annis post, cum totius illius noctis

historiam enarraret, singulas vultus illius doloribus attriti lineas ante oculos sibi versari sentiret.

Continuo ad focum conuersus est, vbi Silas Marner sedebat infantem leniter fouens atque mulcens. Ea nunc prorsus quieta erat, nondum tamen dormiebat; pultis dulcedine ignisque calore in tranquillitatem illam venerat qua oculis late apertis omnia intuetur. Talis infantis quies nobis, qui aetate prouectiores intus tot curis tumultibusque agitamur, nonnumquam reuerentiam quandam mouet, similem ei quam sentimus ante aliquid in terra caeloque magna quieta pulchritudine praeditum: ante sidus constanter fulgens, aut rosam siluestrem floribus vndique refertam, aut arbores super tacitum iter inclinatas.

Oculi caerulei late patentes Godfridum suspiciebant, nullo metu nullo agnitionis signo indicato. Infans neque visu neque voce patrem suum poscere poterat; pater autem miram contrariamque animi commotionem sensit, ex dolore gaudioque mixtam, quod parui illius cordis pulsus nihil respondebat suo desiderio, in quo amor cum quadam inuidia certabat. Nam oculi caerulei sensim ab illo auersi in singularem textoris faciem defixi sunt; Silas enim se ad puellam intuendam humillime inclinauerat, dum illa manu paruula marcentem eius genam blando quodam lusu trahebat ac deformabat.

«Cras igitur infantem paroeciae curandum trades?» quaesiuit Godfridus, quam maxime potuit neglegentiam simulans.

«Quis hoc dicit?» acriter Marner respondit. «Num me cogent eam tradere?»

«At tu profecto eam apud te seruare nolles — homo iam senex, vxoris expers?»

«Retinebo donec aliquis ostenderit sibi ius esse eam mihi eripiendi,» inquit Marner. «Mater mortua est, patrem autem, vt arbitror, non habet. Sola est — et ego solus sum. Pecunia mea nescio quo abiit; haec autem nescio vnde aduenit. Nihil intellego; ipse vix quid agam scio.»

«Misella puella!» inquit Godfridus. «Sine me aliquid pecuniae dare vnde vestimenta ei comparentur.»

Manum in sinum immiserat atque dimidiam guineam reppererat; eam Silae in manum impellens celeriter ex tugurio egressus est vt Kimble assequeretur.

«Ah, video non eandem esse mulierem quam heri conspexi,» inquit vbi medicum assecutus est. «Puella vero pulcherrima est. Senex ille eam retinere velle videtur: mirum quidem in tam sordido pecuniae amatorem. Sed aliquid

illi dedi quo sumptus leuaret; nec paroeciam, opinor, cum eo de iure infantem retinendi litigaturam esse.»

«Minime quidem; at fuit tempus cum ego ipse cum illo de ea re certare fortasse voluissem. Nunc iam serius est. Si infantula in ignem incideret, amita tua ob nimiam corporis crassitudinem eam assequi non posset; nihil aliud posset quam sedere et, velut sus perterrita, grunnire.»

«At tu ipse, Godfride, quam stultus es, qui calceamentis saltatoriis et tibialibus ita in niuem exieris! Atque tu vnus ex elegantissimis huius noctis iuuenibus es, et quidem in paterna domo! Quidnam ista tibi temeritas vult? Num Nancia tam saeua in te fuit vt calceos pretiosos corrumpendo ei dolorem inferre cupias?»

«Omnia mihi hac nocte molesta fuerunt. Saltandi blanditiarumque mortiferum taedium ceperam, nec minus tumultus ille de saltationibus. Praeterea mihi cum altera Gunn sorore saltandum erat,» respondit Godfridus, laetus quod auunculus ipse commentum tam opportunum suggesserat.

Quae autem callidae verborum ambages ac mendaciola hominem integritatis studiosum non minus offendunt quam linea perperam ducta pictorem egregium, quamuis eam nemo praeter ipsum animaduertat, eadem velut leuia quaedam ornamenta facile feruntur, vbi iam ipsa vita tota mendacium facta est.

Godfridus siccis pedibus in Conclaue Album rediit, et, vt verum fateamur, tanta leuatione animi tantaque laetitia perfusus, vt cogitationes tristes vix vllam cum iis certandi vim haberent.

Iam enim licebat, quotiens occasio daretur, Nanciae Lammeter verba quam blandissima dicere, eique ac sibi ipsi polliceri se semper talem futurum qualem illa eum esse vellet. Nullum erat periculum ne mortua vxor agnosceretur: illis temporibus neque tam diligenter res inuestigabantur neque tam longe rumores disseminabantur. Quod autem ad tabulas nuptiales attinebat, longe aberant, inter folia libri numquam reuoluta sepultae, neque vllius praeter ipsum curae erant.

Si Dunseius rediret, is quidem rem prodere posset; sed fortasse persuaderi ei posset vt taceret.

Ac vero cum cuiuspiam res multo felicius eueniunt quam ipse timendi causam habuerat, nonne id argumento est facta eius neque tam stulta neque tam culpanda fuisse quam antea videbantur? Vbi fortuna nos benigne tractat,

fieri solet vt existimemus non omni merito nos carere, aequumque esse vt ipsi nobis faueamus neue secundam nostram fortunam corrumpamus.

Quid denique prodesset Nanciae Lammeter praeterita confiteri atque suam felicitatem abiicere? Immo vero ipsius quoque Nanciae felicitatem: non sine causa enim sibi persuadebat eam se amare. De puella autem curaturus erat vt nihil ei deesset; numquam eam deserturus, omnia praestaturus erat praeter vnum: se patrem eius esse profiteri.

Fortasse etiam sine patris agnitione puella aeque felix per omnem vitam futura erat; quippe cum nemo praedicere posset quomodo res futurae caderent. Atque praeterea — num alia vlla causa desideratur? — profecto pater multo felicior futurus erat, si filiam suam non agnosceret.

CAPVT QVARTVM DECIMVM

Eadem hebdomade Raueloe funus pauperis cuiusdam publico sumptu celebratum est; in angiporto autem, quem Kench vocant, apud Batherley compertum erat mulierem nigricantibus capillis, quae cum puella flauis capillis paulo ante illuc ad hospitium venerat, rursus abiisse. Nec aliud palam de eo dictum est quod Mollia ex hominum conspectu euanuisset. Sed mors illa, quam nemo defleuerat, quamque plerique non maioris aestimabant quam folium aestate deciduum, in quorundam tamen hominum, quos nouimus, vitas vim quasi fatalem habebat, eorum gaudia doloresque ad vltimum vsque diem formatura.

Quod Silas Marner puellam illam «errantis mulieris filiam» apud se retinere constituerat, id in vico paene non minorem admirationem neque rariores sermones excitauit quam pecuniae eius furtum. Illa calamitas vicinorum animos erga eum aliquanto molliuerat; odium enim suspicionemque misericordia, quamquam aliquanto contemptu permixta, iam mutauerat, quod solus ille et mente, vt credebant, turbata viueret. Nunc vero ad eam misericordiam alacrior quaedam beneuolentia accessit, maxime apud feminas. Matres diligentes, quae probe nossent quanti laboris esset liberos saluos mundosque seruare, et matres desidiosae, quae scirent quam saepe pueri vix pedibus stare docti obstare solerent quominus illae otiose bracchia complicarent cubitosque scalperent, pari studio coniciebant qua ratione vir solitarius puellam bimam educaturus esset, pari etiam studio consilia offerebant: illae praecipue docebant quid faciendum esset, hae vehementissime affirmabant quid nullo modo facere posset.

Ex matribus diligentibus Dolly Winthrop officiis vicinalibus Silae gratissima erat, quod sine tumultu neque suam prudentiam iactans opem ferebat. Ei Silas dimidiam guineam, a Godfrido datam, ostenderat, quaesiueratque quid sibi ad puellae vestimenta comparanda faciendum censeret.

«O domine Marner,» inquit Dolly, «nihil est cur emere debeas praeter calceolorum par. Nam mihi seruantur tuniculae paruulae quibus Aaron meus ante annos quinque vtebatur; stultum esset pecuniam in vesticulis infantium consumere, cum puella, Deus ei faueat, tam cito crescat quam herba mense Maio. Ita profecto erit.»

Eodem die Dolly fasciculum suum attulit atque vestes ex ordine, prout vna post alteram induenda erat, singillatim Silae ostendit. Multae sartae erant ac

resarcitae, omnes tamen tam mundae tamque nitidae quam tenerae herbae recens e terra exortae.

Tum sollemnis quaedam aqua saponeque ablutio instituta est, ex qua infantula quasi noua venustate exiit; sedensque in gremio Dolly, digitos pedum manibus contrectabat, cachinnulos edebat, palmis inter se plausum faciebat, tamquam de se ipsa nonnulla mira comperisset, quae alternis voculis «gu-gu-gu» et «mamma» significaret. Neque illud «mamma» famem aut molestiam indicabat: iam antea eam vocem proferre consueuerat, nullo postea vel blando sono vel amanti tactu secuto.

«Crederes ne angelos quidem in caelo pulchriores esse posse,» inquit Dolly, crines aureos mulcens atque osculans. «At cogita quam sordidis pannis antea inuoluta fuerit! Et misera mater frigore mortua est. Sed sunt qui huic paruulae prouiderint eamque ad ostium tuum perduxerint, domine Marner. Ostium patebat, atque ipsa per niuem ingressa est, velut auicula illa parua rubenti pectore quam fames confecit. Nonne dixisti ostium apertum fuisse?»

«Ita,» respondit Silas cogitabundus; «ita, apertum erat ostium. Pecunia mea quo abierit nescio; haec puella vnde venerit nescio.»

Nemini enim dixerat se puellam intrantem prorsus non sensisse; fugiebat quaestiones quibus suspicionem suam prodere cogeretur, videlicet se tum in vno ex solitis animi sensuumque stuporibus versatum esse.

«Ah,» inquit Dolly placida quadam grauitate, «haec omnia similia sunt nocti ac diei, somno ac vigiliae, pluuiae atque messi: aliud abit, aliud aduenit, nec quomodo aut vnde intellegimus. Laborare quidem et niti atque inopiae obsistere possumus; verum, si rem reputas, quantulum efficere licet! Res maximae vltro accedunt abeuntque, nullo nostro labore commotae; ita est, ita profecto. Recte igitur mihi facere videris, domine Marner, quod puellulam retines; tibi enim missa est, etiamsi nonnulli aliter sentiunt. Forsitan, dum tam exigua est, haud parum negotii tibi facesset; sed libentissime veniam et curam eius tecum suscipiam. Plerisque diebus mihi aliquid otii suppetit; cum enim prima luce surrexeris, ad decimam vsque horam, antequam cibum parare oporteat, horologium paene consistere videtur. Itaque, vt dixi, veniam, et paruulae libentissime operam dabo.»

«Magnas tibi ... gratias ago,» inquit Silas, parumper haesitans. «Gaudebo si me quae oporteat docebis. Sed,» adiecit anxie, procumbens vt infantulam inspiceret, quae in brachio Dolly caput reclinauerat eumque procul placide contemplabatur, nec sine quadam inuidia hoc ferens, «sed ego ipse illi

ministrare cupio; alioqui vereor ne aliam plus quam me diligat. Domi mihi semper ipse prouidere solitus sum; discere possum, discere profecto.»

«Sane quidem,» molliter respondit Dolly. «Vidi viros qui mire commode paruulis ministrarent. Plerique viri tardiores sunt atque obstinatiores, misereat eorum Deus; sed, cum vino carent, sensu non prorsus destituuntur; modo in hirudinibus admouendis vulneribusque obligandis parum apti sunt, tam iracundi tamque impatientiae pleni. Videsne? Haec primum corpori admouenda est, ipsi cuti,» perrexit, paruam tunicam tollens atque infantulae induens.

«Video,» inquit Marner, docilis, oculos adeo admouens vt in arcana rei quasi initiandus videretur. Tum puella vtraque brachiola caput eius complexa labra genis eius admouit eumque, quasi felis blande murmurans, leniter osculabatur.

«Ecce,» inquit Dolly, ea quae mulieribus innata est teneritudine atque prudentia, «te ipsa sibi omnium carissimum habet. Certe in tuum gremium redire cupit. Age igitur, accipe, domine Marner. Vestimenta ipse induere potes, atque ita iure dices te ei ab ipso primo aduentu omnia praestitisse.»

Marner infantulam in gremium recepit, nouo quodam affectu, cuius ne ipse quidem rationem reddere posset, tremebundus: quasi nescio quid antea ignotum in vita eius illucesceret. Cogitationes sensusque tam perturbate inter se commiscebantur vt, si verbis explicare conatus esset, hoc vnum dicere potuisset: puellam pro auro aduenisse, ipsum aurum in puellam conuersum esse. Vestes a Dolly accepit, atque illa docente induit, quamquam puellula assiduis membrorum motibus opus, vt consentaneum est, identidem interrumpebat.

«En igitur! Quam facile rem assequeris, domine Marner!» inquit Dolly. «Sed quid facies cum ad telam tuam sedere necesse erit? Nam cotidie mobilior erit et ad nouas nequitias audacior; ita sane, benedicat ei Deus. Bene euenit quod focus tibi altior est neque ignis aperto craticulae ostio patet: ita flamma minus facile ab ea attingetur. Sed si quid habes quod effundi aut frangi aut digitos ei praecidere possit, id continuo petet. Aequum est te praemoneri.»

Silas paulisper incertus secum reputauit. «Ad telae pedem eam alligabo,» tandem inquit; «longo quodam vinculo satis firmo alligabo.»

«Fortasse id procedet, cum sit puellula; puellae enim facilius quam pueri persuaderi possunt vt vno loco sedeant. Ego vero quales sint pueri probe scio: quattuor enim peperi, quattuor, scit Deus! Quos si vinculis teneres, ita repugnarent et eiularent quasi suillis rostris circulos insereres. Sed paruam

sellam meam tibi afferam, cum frustulis pannorum rubrorum aliisque rebus quibus ludat; illa cum iis fabulari poterit quasi animantia essent. Eheu! Nisi in filios peccatum esset optare eos aliter natos, perlibenter vnum ex illis filiolam fuisse voluissem; quam lauare, sarcire, acubus lanam nectere atque omnia quae mulieres facere solent docuissem! Sed hanc tuam, domine Marner, vbi satis adoleuerit, erudire potero.»

«At mea paruula erit,» festinantius respondit Marner; «nullius alterius.»

«Certe, sane; si patris munere fungeris atque eam, vt decet, educas, tibi ad eam ius erit. Sed,» subiunxit Dolly, ad id progrediens quod iam antea animo constituerat proponere, «eam sic educare debes vt ceteri Christianorum liberi educantur, in templum ducere, atque fidei praecepta discere sinere, quae Aaron meus memoriter recitare potest: et illud ‹Credo›, et reliqua omnia, nec quemquam verbo aut facto laedere; aeque bene ac si ipse aedituus esset. Hoc tibi agendum est, domine Marner, si quod rectum est erga orphanam facere vis.»

Subito noua sollicitudine commotus pallidus Marner vultu erubuit. Adeo animum intendebat ad intellegendum quid sibi verba Dolly vellent, vt ne respondere quidem cogitaret.

«Equidem credo,» illa perrexit, «miseram hanc infantulam nondum sacris Christianis initiatam esse; itaque nihil aequius est quam de ea re cum ministro sacrorum agere. Quod si tibi non displiceat, hodie ipsum dominum Macey conueniam. Nam si puella aliquando in prauam viam inciderit, cum tu, domine Marner, officium erga eam neglexisses (insitionem dico contra variolas ceteraque quibus eam a periculis tutari posses), id per omnem vitam tibi tamquam spina in lecto haerebit. Nec facile mihi persuaderi potest quemquam, postquam in alteram vitam migrauerit, quiete cubiturum esse, si pueris inopibus et sine suo consensu in hunc mundum venientibus debitam curam non praestiterit.»

Dolly nunc aliquamdiu tacere malebat; ex intimo enim simplicis fidei sensu locuta erat, magnopereque laborabat vtrum verba sua apud Silam quod optauerat effectura essent. Is vero animo incerto sollicitus erat; verba enim quibus Dolly de puella sacris Christianis initianda loquebatur nihil ei certi significabant. Ipse de baptismo quidem audiuerat, sed numquam nisi adultos viros feminasque baptizari viderat.

«Quid tandem significant ea verba quibus puellam sacris Christianis initiandam esse dicis?» tandem timide rogauit. «Num sine eo homines erga illam benigni non erunt?»

«O bone Deus, domine Marner!» inquit Dolly, molli quadam maestitia misericordiaque commota. «Num pater aut mater tibi numquam fuit qui te precari doceret, bonis verbis bonisque rebus nos a malo defendi posse moneret?»

«Fuit,» summissa voce respondit Silas; «multa de his rebus noui, olim quidem, olim. Sed vestra instituta alia sunt; ego e longinqua regione huc veni.» Aliquantisper tacuit; deinde firmiore voce addidit: «Volo tamen pro hac puella omnia facere quae fieri possunt. Quicquid autem hic apud vos rectum esse existimatur et ei profuturum putas, id facere paratus sum, modo tu me doceas.»

«Age igitur, domine Marner,» inquit Dolly, cuius animus tacita laetitia exsultabat, «Macey rogabo vt cum sacerdote de hac re loquatur. Tibi quoque nomen puellae eligendum est, nam cum sacris Christianis initietur, nomen ei imponendum erit.»

«Matri meae nomen erat Haphsiba,» inquit Silas; «idem nomen sororcula mea acceperat.»

«Eheu, durum sane nomen!» inquit Dolly. «Vix equidem puto id inter nomina Christianorum numerari.»

«Nomen est in Sacris Litteris positum,» respondit Silas, reuiuiscentibus veteribus memoriae vestigiis.

«Tum nihil habeo quod reprehendam,» inquit Dolly, aliquantum perturbata quod Silas haec sciret. «Sed ego litterarum imperita sum, nec verba noua facile mente comprehendo. Vir meus me semper quasi manubrium pro capulo ponere dicit; ita ille loquitur, nam ingenio acutissimo est, misereat eius Deus. Sed certe, cum sororculam tuam vocare volebas, neque rem vllam grauem dicturus eras, durum tibi erat tam longum nomen enuntiare, nonne ita, domine Marner?»

«Eppiam vocabamus,» dixit Silas.

«Bene; si nihil religioni contrarium est nomen ita contrahere, id multo commodius erit. Nunc igitur abibo, domine Marner, et ante noctem de puella sacris initianda loquar. Omnia tibi prospera opto; et mihi persuasum est prospera euentura, si quod rectum est erga orphanam feceris. Illius quoque insitionis, qua a morbo pestilenti protegatur, curam habebimus. De vesticulis autem lauandis nihil opus est alium quaerere: ego, vbi saponatam aquam parauero, vna etiam manu omnia lauare potero. O beatam hanc quasi angelum puellulam! Sinesne me aliquando Aaronem meum adducere? Ille

plaustrulum suum, quod pater fabricatus est, atque catulum albo nigroque colore distinctum, quem nunc alit, ei ostendet.»

Infantula baptizata est: rector enim paroeciae, si forte antea baptizata esset, minus periculum existimauit e baptismi iteratione quam ex eo quod minime baptizata relinqueretur. Hac occasione Silas, quantum poterat purus nitidusque factus, primum in templum ingressus est sacrisque apud vicinos sanctissimis interfuit. Nec tamen ex iis quae audiuit viditque agnoscere potuit sacra Raueloensium eadem esse ac veterem suam fidem. Quod si quondam id efficere potuisset, non verborum notionumque comparatione sed vehementi illo animi affectu, qui alienis sensibus facile respondeat, effecturus fuisset; is autem sensus per multos iam annos torpuerat.

De baptismo igitur et frequentando templo nihil distincte animo conceperat, nisi quod Dolly puellae bono haec fieri dixerat. Sic, dum hebdomadae in menses transibant, puella vincula noua alia ex aliis inter vitam eius et vitas aliorum nectebat, a quibus antehac se continenter subtrahens in angustiorem cotidie solitudinem concesserat.

Aurum nihil poscebat, in abdita solitudine clausis foribus adorandum; conditum erat, ne lucem diei videret; surdum auium cantui, ad nullam vocem humanam excitabatur. Eppia autem puellula viua erat, cuius postulata numquam finirentur, cupiditates in dies crescerent; solem quaerebat et amabat, viuos sonos motusque animantium; omnia experiundi causa temptabat, nouae cuique laetitiae fidenter occurrens, atque in omnibus qui eam contemplabantur beneuolentiam humanam commouebat.

Aurum cogitationes eius eodem semper ambitu circumagebat, ad nihil praeter se ipsum perducens; Eppia autem ex perpetuis mutationibus et spe futura velut constabat, cogitationesque eius vi quadam in posterum impellebat. Ab illo studio vetere, quo ad eundem inanem finem identidem festinabat, longissime eum auertit, ad res nouas cum annis venturas deduxit, cum Eppia tandem intellegeret quanta cura pater Silas eam complecteretur; eique imagines eius futurae aetatis in familiarum vicinarum mutuis necessitudinibus officiisque quaerendas proposuit.

Aurum ab eo exigebat vt diutius in dies ad telam sederet, ceterarum rerum et surdior et caecior fieret, nihil nisi perpetuum instrumenti strepitum eademque staminum serie iterata sentiret. Eppia vero ab opere eum reuocabat, omnes intermissiones operis feriarum loco habere docebat, sensus eius noua sua vita rursus excitabat, adeo vt ipsas muscas, hieme latitantes, quae primo

veris sole repentes prodibant, animaduerteret, laetitiaque eius etiam ipse gaudere inciperet.

Vbi autem sol acrius diutiusque lucere coeperat et prata floribus luteis abundabant, videre erat Silam meridie aprico aut sub vesperum, cum vmbrae sub sepibus longiores fierent, aperto capite foras ambulantem, Eppiam vltra fossas lapicidinarum ferentem, eo vsque vbi flores nascerentur. Tandem ad cliuum quemdam sibi carum perueniebant, vbi sedere poterat, dum Eppia incertis passibus ad flores decerpendos properat, animalculaque alata quae supra nitentia petala laete susurrabant alloquitur, patremque continuo «papa, papa» appellans flores ad eum affert vt spectet.

Mox ad subitum alicuius auis cantum aurem conuertebat; Silas autem gestu quietem silentiumque suadere didicerat, vt cantum iterum audirent. Quo audito, puellula dorsulum erigens risum velut victoria parta trementibus gutturis sonis edebat.

Sic in gramineis aggeribus sedens Silas veteres herbas sibi olim cognitas rursus quaerere coepit. Earum folia, eisdem adhuc figuris notisque insignita, cum in palma iacerent, tantae antiquarum rerum recordationes animo quasi conglobatae occurrebant vt eas timidissime fugeret, in paruum Eppiae mundum se recipiens, cuius leuitatem animus eius iam diu languidus facilius sustinere poterat.

Dum Eppiae mens rerum cognitione crescebat, Silae mens memoria praeteritorum reuiuiscebat; dum illius vita florebat, huius quoque animus, diu in carcere frigido angustoque quasi sensu priuatus, paulatim expergiscebatur et ad plenam conscientiam trepidans redibat.

Quae vis necessario annis singulis crescere debebat. Voces enim quae Silae pectus commouebant distinctam iam significationem accipiebant atque responsa certiora requirebant; oculis auribusque Eppiae figurae sonique clariores euadebant, pluraque erant quae «papa» imperiose animaduertere atque explicare cogeretur.

Praeterea Eppia, vbi tertium aetatis annum attigerat, miram sollertiam nouas nequitias excogitandi ostendere coepit; quibus non modo patientia Silae, sed etiam vigilantia prudentiaque eius assidue exercebantur. In eiusmodi casibus miser Silas, duobus amoris officiis quae inter se pugnare videbantur districtus, haud raro quid ageret nesciebat.

Dolly Winthrop dicebat puellae poenam interdum prodesse, nec fieri posse vt puer aliquis educaretur quin subinde in mollibus illis corporis partibus, vbi nihil esset periculi, leuem dolorem persentisceret.

«Est tamen alia ratio, domine Marner,» Dolly cogitabunda adiecit. «Poteris eam semel in cellam carbonibus reponendis destinatam includere. Ita cum Aarone meo egi. Nam tam stulte indulgere mihi solebam minimo natu filio, vt ferire eum nullo modo ferre possem. Neque tamen animum induxi vt eum plus vno momento in illa carbonaria cella continerem; satis autem fuit vt totus fuligine denigraretur, adeo vt iterum lauandus atque vestiendus esset. Id ei pro virga profuit, profecto. Hoc tamen te, domine Marner, serio moneo: alterutrum eligere debes, aut manu leuiter caedere aut in carbonum cella includere; aliter adeo imperiosa fiet vt contineri non possit.»

Marner acerbitatem huius vltimae sententiae vere intellexit; sed ad vtramque poenae rationem se comparare animo non valuit. Non solum enim ei graue erat Eppiam dolere, verum etiam minima cum ea contentione tremebat, ne puella paulo minus eum diligeret. Quin immo, si vel Goliath ipse paruulo cuidam teneroque animalculo vinculo ita deuinctus esset, vt trahendo id laedere timeret, multo autem magis vinculum rumpere, vter tandem imperaret? Perspicuum sane erat Eppiam breuibus adhuc passibus gradientem, quotiens res ad maleficia opportunae essent, patrem Silam per longas vias deducere atque omnino suo arbitrio agere posse.

Exempli causa: sapienter ille latam fasciae linteae partem elegerat qua puellam, dum opus faceret, ad telam alligaret. Fascia circa ventrem eius lati cinguli modo circumdabatur; satis longa erat vt ad lectulum humilem peruenire ibique sedere posset, non tamen tam longa vt ascendendo in res altiores periculum quaereret. Mane quodam aestiuo, cum serenus dies illuxisset, Silas solito intentius occupatus erat nouo opere in tela disponendo, in quo forficibus vti necesse erat.

Has forfices, monitu Dolly maxime memorabili, semper in loco ab Eppiae manibus remoto seruare solebat; at earum crepitus peculiari quadam voluptate aurem puellae alliciebat. Cum vero quae ex illo crepitu nascerentur obseruasset, hoc etiam philosophis notum praeceptum didicerat: ex eadem causa eundem effectum sequi.

Silas ad telam consederat iamque instrumentum strepere coeperat; forfices autem in parua quadam tabula reliquerat, quam brachium Eppiae iam contingere poterat. Illa igitur, velut musculus paruus occasionem captans, e suo angulo tacite processit, forfices rapuit, et ad lectulum rediit, tergo Silae obuerso vt furtum occultaret.

Nec incertum erat quid forficibus efficere vellet. Linteam fasciam crebro inaequaliterque secuit, sed satis tamen vt vinculum discinderetur; deinde vix duobus momentis per apertum ostium effugit, qua solis splendor eam inuitabat. Interim miser Silas puellam solito multo quietiorem et oboedientiorem esse arbitrabatur. Nec prius terribilem rem intellexit quam forficibus ipse eguit: Eppia sola foras aufugerat, fortasse in lapicidinarum foueam praecipitata erat.

Silas summo metu perculsus foras prorupit, «Eppia! Eppia!» clamans, atque in omni illo spatio nullo saepimento clauso discurrebat. Foueas siccas, in quas labi potuisset, peruestigauit; tum aquae superficiem aequam rubentemque trepido quasi interrogantis obtutu intuens substitit. Frigidae sudoris guttae in fronte apparebant. Quamdiu aberat? Vna spes restabat: fortasse per transitum saepis in prata euaserat, vbi eam ambulatum ducere solebat.

Sed herba in prato iam procera erat, neque, si ibi puella versaretur, nisi diligenter quaerendo conspici posset; neque illud sine iniuria frugum domini Osgood fieri poterat. At hanc iniuriam facere necesse erat. Miser igitur Silas, postquam circa omnes saepes oculos circumtulerat, per herbam processit; iamque perturbato visu post singulos rubri acetosi fasciculos Eppiam videre sibi videbatur, quae semper, quotiens appropinquaret, longius abscederet.

Frustra totum pratum peruestigauit. Tum saepem transgressus in proximum agrum ingressus est, spe paene exstincta ad paruam piscinam oculos tendens, quae aestatis siccitate adeo decreuerat vt latam circum se oram tenacis luti relinqueret. Ibi vero Eppia sedebat, cum paruo calceolo suo laete colloquens; eo velut situla vtebatur, vt aquam in altum vngulae equinae vestigium transfunderet, dum nudum pediculum in molli quodam luti oliuae colore virentis puluillo commodissime collocabat.

Vitulus capite rufo trans saepem aduersam stans eam dubia quadam formidine contemplabatur.

Ecce sane puellula baptizata in tantum a recta via discesserat vt seuera poena digna videretur; Silas tamen, gaudio paene conuulsus quod thesaurum suum recepisset, nihil potuit nisi eam rapere atque osculis, inter suspiria paene singultibus similia, obruere. Nec prius meminit Eppiam puniendam esse, vt «meminisset», quam domum reuersus ablutionem necessariam animo tractare coepit.

Cogitatio enim eam rursus aufugere atque in periculum incidere posse insolitam ei constantiam attulit; primumque statuit experiendam esse carbonum cellam, paruum nempe receptaculum iuxta focum situm.

«Mala, mala Eppia!» subito coepit, puellam in gremio retinens atque ad lutulentos pedes et vestes demonstrans; «male fecisti quod forficibus secuisti et aufugisti. Quod malefica fuisti, Eppia in carbonum cella includenda est. Papa necesse habet te eo includere.»

Sperauerat fore vt haec ipsa denuntiatio satis terrorem incuteret et Eppia flere inciperet. At contra puella in gremio eius laete sese agitabat, quasi noua quaedam iucunda res ei proponeretur. Cum igitur ad extremum sibi procedendum esse videret, puellam in cellam posuit atque ostium clausum tenuit, trepidans quod rem tantam tamque seueram facere sibi videbatur.

Ad breue tempus silentium fuit; tum tenuis vox intus exaudita est: «Ape, ape!», aperiri ostium poscens. Silas continuo aperuit, dicens: «Nunc Eppia numquam amplius male faciet; alioqui rursus in cellam carbonum mittetur; locus niger et malus est.»

Illa die mane opus textorium diu intermittendum erat, vt Eppia lauaretur mundisque vestibus indueretur. Sperari tamen poterat fore vt haec poena diu valeret multumque posthac otii relinqueret; quamquam fortasse satius fuisset, si Eppia aliquanto vehementius fleuisset.

Post dimidiam horam puella rursus munda erat. Silas autem, conuerso tergo, quid de fascia lintea discissa faceret considerabat; tandem eam deposuit, ratus Eppiam reliquam illius diei partem sine vinculo bene se gesturam esse. Conuersus igitur parabat eam in parua sella prope telam collocare, cum puellula manibus vultuque rursus atris eum respiciens, quasi e latebris ostendens, exclamauit: «Eppia in carbona!»

Tanta disciplinae per carbonariam cellam institutae vanitas fidem Silae in omnium poenarum vtilitatem labefactauit. «Omnia pro ludo haberet,» Dolly dixit, «nisi illam laederem; id autem, domina Winthrop, facere non possum. Si mihi paululum negotii facessit, ferre possum. Neque vlla illi vitia sunt quin cum aetate abitura sperem.»

«Id quidem ex parte verum est, domine Marner,» benigne respondit Dolly; «si animum tuum inducere non potes vt metu eam ab iis rebus quas tangere non debet prohibeas, curandum erit quantum potes ne illae res ad manus eius perueniant. Ita ego cum catulis ago quos pueri mei semper alunt. Rodunt illi ac dilacerant, rodunt atque iterum rodunt, etiamsi pileum meum, quem die sacro gero, eo loco pendere videant vnde trahere possint. Nullum discrimen intellegunt, misereat eorum Deus; dentes erumpentes eos ad haec impellunt, hoc est quod fit.»

Ita Eppia sine poena educata est; molestias enim quas sua maleficia pepererant pater Silas pro ipsa sustinebat. Lapidea domuncula ei quasi nidus mollis facta erat, quem vndique mitissima patientia munierat; neque extra parietes illius domunculae quicquam nisi vultus placidos et concedendi promptam voluntatem nouerat.

Quamquam haud facile erat Eppiam atque simul fila aut pannos quos texuerat ferre, Silas eam ad plerasque villas rusticas, quo negotii causa ibat, secum ducebat. Noluit enim eam apud Dolly Winthrop relinquere, quamuis haec promptissime parata esset eam custodire; itaque parua illa Eppia, crinibus crispis ornata, filia textoris, non solum in vico sed etiam apud remotas villas plurimis curae atque admirationi esse coepit.

Antea Silas fere pro pumilione quodam vel domestico genio habebatur, homunculo mirabili cuius mores nemo explicare posset: quem necesse esset cum stupore quadamque auersione intueri, quicum quam breuissime salutare et pacisci placeret, quem tamen molliter tractandum esse oporteret atque interdum porcinae carnis vel olerum munere domum dimittendum; sine eo enim filum in pannos texi non poterat.

Nunc vero homines vultu aperto et hilari ei occurrere coeperunt, laetaque familiaritate interrogabant, tamquam hominem cuius gaudia doloresque ceteri intellegere possent. Vbique paulisper sedendum erat, vt de puella loqueretur; neque vmquam deerant verba beneuolentiae: «Eheu, domine Marner, feliciter tibi euenerit si paruula morbillis maturius neque graui morbo correpta fuerit!» aut «Non multi profecto homines solitarii talem puellulam recipere vellent. Sed opus textorium, opinor, manus tuas aptiores reddit quam eorum qui sub diuo laborant; paene muliebres manus habes, quia texere post nere proxime sequitur.» Seniores domini dominaeque in amplis sellis culinariis sedentes, curis educandorum liberorum prudenter enumeratis, rotunda Eppiae brachia cruraque tangebant eaque singulariter firma iudicabant; addebant, si puella tandem bene cessisset, quod nemo tamen praedicere posset, praeclarum Silae futurum esse auxilium puellam constantem habere quae senectute inualidum curaret.

Ancillae puellam laetae sublatam ad gallinas pullosque spectandos ducebant, aut in pomario, num cerasa ex arboribus excuti possent, explorabant. Pueri puellaeque eam lente accedebant, cautis motibus fixoque intuitu, velut catuli alios catulos eiusdem generis inuicem spectantes, donec mutua allectio eo vsque progressa esset vt tenera labra in osculum porrigerentur.

Nullus puer, cum Eppia prope Silam esset, eum adire metuebat. Nemo iam, neque maior natu neque minor, ab eius consuetudine abhorrebat: puellula enim eum rursus vniuerso hominum rerumque mundo iunxerat. Inter ipsum et puellam amor erat qui duos quasi in vnum coniungeret; inter puellam autem et mundum quoque amor erat, a viris feminisque paterna quadam voce atque oculorum benignitate eam excipientibus vsque ad paruos scarabaeos rubros nigris maculis distinctos et teretes lapillos.

Silas nunc vitam Raueloensem omnem Eppiae causa considerare coepit: quicquid ibi boni esset, id puellae suae comparandum putabat. Itaque doceri se patienter sinebat, vt melius intellegeret qualis esset illa vita, a qua quindecim annos velut a re aliena, cum qua sibi nihil commune esse posset, discesserat. Non aliter aliquis qui pretiosam plantam in terra peregrina alere cupiat imbres, solem omnesque caeli vires propter plantulam suam expendit, studioseque quaerit quid radicibus in terram descendentibus necessarium sit, quomodo folia gemmasque ab iniuriis tueatur.

Vetus autem pecuniae congerendae cupiditas, auro tam diu custodito amisso, penitus exstincta erat. Nummi quos postea opere suo lucrabatur tam inutiles ei videbantur quam lapides allati ad perficiendam domum quam subito terrae motus obruisset. Tantus enim erat amissi thesauri dolor vt numquam iam vetus illa voluptas tactu recens acquisiti nummi excitaretur.

Nunc autem aliam rem loco thesauri acceperat, quae mercedi quam laborando quaerebat finem in dies ampliorem daret, spem gaudiumque eius vltra ipsam pecuniam semper proferens.

Olim, vt fama tradit, angeli ad homines veniebant eosque manu prehensos ex vrbe exitio destinata educebant. Nunc nullos angelos albis alis conspicimus. Nihilo minus homines etiamnunc a ruina imminenti aliquando abducuntur: manus in manum eorum inseritur, quae eos blande ad terram tranquillam claramque deducit, vt postea numquam respiciant. Atque illa manus interdum paruulae puellae esse potest.

CAPVT QVINTVM DECIMVM

Erat tamen vnus, vt facile credetis, qui Eppiam sub textoris tutela prospere crescentem maiore quam ceteri, sed occultiore studio obseruaret.

Non audebat quicquam facere quod maiorem erga puellam, quam pauper quidam filiae loco susceperat, curam proderet quam iuuenis domini Cass humanitati tribui posset, si forte seni simplici, quem ceteri quoque benigne habebant, obuiam factus munusculo eum donaret. Spem tamen sibi faciebat fore tempus quo filiae suae commodis sine vllius suspicione aliquantum consulere posset.

Interea vero num grauiter angebatur quod filiae iura natalibus debita reddere non posset? Non dixerim. Puella diligenter alebatur; verisimileque erat eam felicem futuram, vt saepe felices sunt humili loco nati, fortasse etiam feliciorem iis qui inter delicias educantur.

De illo annulo celebrato, qui gestantem, quotiens officium neglegeret cupiditatique obsequeretur, aculeo pungebat, quaerere velim vtrum acrius pungeret tum cum ille venatum proficisceretur, an tum leuiter tantum tangeret, neque nisi multo post, venatione iam pridem peracta, ad viuum vsque transfigeret, cum spes, alis collectis, retro respiceret atque in paenitentiam verteretur.

Godfridi Cass genae oculique nunc magis quam vmquam antea nitebant. Cuncta consilia ad vnum finem sic referebat vt constantis animi vir videretur. Dunseius non redierat: vulgo persuasum erat eum aut militiae nomen dedisse aut «peregre abiisse»; neque quisquam rem honestam familiam attingentem curiosius perquirere volebat. Neque iam Dunseii vmbra Godfrido in via obuersabatur; iterque inde rectum patebat ad ea consequenda quae optima et diutissime exoptauerat.

Omnes dominum Godfridum ad meliorem vitae viam redisse dicebant; nec obscurum erat quo res euasura esset, cum perpauci per hebdomadam dies praeterirent quibus ille equo ad praedium Warrens non veheretur. Ipse autem, cum iocose rogaretur num nuptiarum dies iam constitutus esset, subridebat tacita illa amantis voluptate, qui sciret se, si vellet, «ita» respondere posse. Se iam mores emendasse atque ab illecebris liberatum esse sentiebat; futurae vitae imago velut terra promissa ante oculos ei versabatur, ad quam sine vllo certamine peruenturus esse sibi videbatur.

Iam secum fingebat omnem suam felicitatem ad domesticum focum collectam: se cum liberis ludentem, Nanciam sibi arridentem.

Illius autem alterius puellae — quae ad illum focum non adesset — non erat obliturus; curaturus erat ne quid ei ad vitam necessarium deesset. Hoc nimirum patris erat officium.

PARS SECVNDA

CAPVT SEXTVM DECIMVM

Serena erat dies dominica autumnalis, cum sedecim anni iam praeterissent ex quo Silas Marner nouum illum thesaurum ad focum suum inuenerat. Campanae veteris templi Raueloensis laeto concentu nuntiabant sacra matutina peracta esse; ex arcuato autem aditu turris paulatim prodibant opulentiores paroeciani, salutantium amicorum vocibus interrogationibusque identidem retenti, qui pulchrum illud mane ad sacra adeunda opportunum iudicauerant. Mos tum ruri obtinebat vt ex conuentu primores ante ceteros discederent, humilioribus vicinis interim subsistentibus atque spectantibus, qui vel inclinato capite reuerentiam significabant vel genu leuiter flexo salutabant, si quis locuples tributorum solutor dignaretur eos respicere.

Inter primos illos bene vestitorum coetus nonnullos agnoscemus, quamuis Tempus cunctis manum imposuerit. Vir ille procerus, flauis capillis, quadraginta annos natus, vultu haud multum differt a Godfrido Cass sex et viginti annorum; corpore tantum plenior factus est et nescio quem iuuentutis decorem amisit, cuius iactura etiam tum apparet cum nec oculi splendorem perdiderunt nec rugae adhuc frontem insederunt. Fortasse elegans illa femina, viro aetate paulo inferior, quae eius bracchio innititur, maiorem quam maritus mutationem passa est: roseus enim ille genarum flos, qui olim perpetuo vigebat, nunc raro nisi recenti matutino aere vel repentina aliqua vehementiore animi commotione reuiuiscit. At iis qui hominum vultus eo maxime diligunt quod vitae expertae indicia prae se ferunt, pulchritudo Nanciae nunc maiorem etiam vim habet.

Saepe animus ad vberiorem bonitatem aetate maturescit, cum corporis faciem deformis quaedam senectutis caligo obtexerit, ita vt oculorum aspectus pretium fructus intus latentis diuinare non possit. Sed Nanciae anni non tam inimici fuerunt. Os firmum atque placidum, apertus sincerusque oculorum fuscorum intuitus, nunc naturam ostendunt experimento probatam, quae praestantissima sua bona seruauerit; ipsa quoque vestium munditia diligenter composita nunc aliquid grauius significat, quando iuuenilis elegantiae blanditiae iam locum nullum habere possunt.

Godfridus Cass et vxor (nam nomen honorificentius, postquam senex dominus Cass maioribus suis adiunctus hereditatem inter suos diuisam reliquit, ex ore Raueloensium euanuit) conuersi sunt vt canum illum procerae

staturae virum et simpliciter vestitam feminam paulo post se venientes exspectarent; monuerat enim Nancia exspectandos esse «patrem et Priscillam». Tum omnes in angustiorem semitam deflectunt, quae per coemeterium ad portulam Aedibus Rubris ex aduerso positam ducit.

Sed hos nunc non sequemur. Annon ex hac ipsa multitudine e templo discedente alios videre iterum cupiamus, quos nec sumptuosa veste conspici nec tam facile quam dominum dominamque Aedium Rubrarum agnosci speremus?

Silam tamen Marner nemo agnoscere non possit. Magni illi oculi fusci quasi longius prospicere didicerunt, vt fieri solet iis quorum oculi in prima aetate rebus propinquis tantum intenti erant; neque iam tam incertus eorum aspectus est, sed quasi vicissim respondent. Cetera omnia corpus annorum sedecim spatio vehementer debilitatum testantur. Incurui textoris vmeri capillique cani paene summae senectutis speciem praebent, quamquam quinquagesimum quintum annum nondum excessit. At prope latus eius recentissimus iuuentae flos procedit, puella duodeuiginti annorum, flauis capillis, genis subridentibus in fossulas leuiter impressis; frustra comam suam fuluo colore nitentem et naturaliter crispam sub pilleolo fusco in laeuitatem redigere conata est. Capilli obstinate velut riuulus Martio vento agitatus vndulant, et parui cincinnorum anuli, pectinis coercitione post tergum elapsi, infra pilleoli verticem apparent.

Non potest Eppia quin de capillis suis aliquantulum doleat: nulla enim alia puella in Raueloe similem prorsus comam habet, ipsaque capillos laeues esse debere arbitratur. Ne in minimis quidem reprehendi vult: videtis quam apte libellum precationum in sudario punctis distincto inuoluerit. Iuuenis ille bene formatus, qui veste noua e crasso panno xylino confecta eam sequitur, cum Eppia de capillis rectis in vniuersum quaerit, quid sibi statuendum sit haud satis scit; existimat fortasse plerumque capillos rectos praestare, sed Eppiae capillos mutatos esse minime desiderat.

Profecto Eppia suspicatur aliquem post se ire qui de ea singulari studio cogitet, animumque colligat vt, simul ac in vicum deuenerint, ad eius latus accedat. Alioquin cur tam verecunde se gerat et caueat ne vultum a patre Sila auertat? Huic enim assidue submissa voce narrat qui sacris interfuerint qui afuerint, quam pulchre sorbus rubris fructibus onerata super murum aedium rectoris sacri emineat.

«Vtinam nobis quoque, pater,» inquit Eppia, postquam in viam deuenerant, «hortulus esset, in quo bellides floribus duplicibus crescerent,

quales domina Winthrop habet. Sed aiunt multa fodienda esse nouamque terram apportandam; id tu facere non posses, pater, nonne? Immo nollem te facere: nimis grauis tibi labor esset.»

«Immo possim, filia, si paruum hortum cupis. His longis vesperis paululum agri inculti circumfodere possim, quantum satis sit vt tibi paucas stirpes florum seramus; mane quoque antequam ad telam sedeam ligone aliquantum operae dare. Cur mihi antea non dixisti te hortulum cupere?»

«Ego tibi fodere possum, domine Marner,» inquit iuuenis veste e crasso panno xylino indutus, qui iam ad latus Eppiae accesserat, nullo sermonis exordio opus esse ratus. «Post diurnum opus mihi pro ludo erit; nec minus, si quando inter labores otium nactus ero. Quin etiam terram ex horto domini Cass afferam: ille profecto lubens dabit.»

«Hem, Aaron, mi puer, hicne es?» inquit Silas. «Ne animaduerti quidem te adesse; nam cum Eppia de rebus loquitur, nihil aliud video nisi ea ipsa quae narrat. Bene igitur; si mihi in fodiendo opem feras, citius illi hortulum parabimus.»

«Ergo, si tibi placuerit,» inquit Aaron, «hodie post meridiem ad Lapicidinas veniam, atque constituemus quam inculti agri partem colamus. Cras autem hora maturius exsurgam atque operi manum admouebo.»

«At ne id facias nisi mihi promiseris, pater, te grauissimum fodiendi laborem non suscepturum,» inquit Eppia. «Neque enim quicquam de horto dixissem,» addidit, partim pudibunda partim subdole arridens, «nisi domina Winthrop dixisset Aaronem tam beneuolentem futurum esse, et...»

«Id etiam sine matris testimonio scire potuisti,» interpellauit Aaron. «Spero autem dominum Marner non ignorare me ad operam ei praestandam et valere et velle; neque tam inhumanus erga me erit vt laborem, quem ego suscepturus sum, ipse mihi eripiat.»

«Videsne, pater?» inquit Eppia. «Nunc in horto operaberis tantum cum iam facilia omnia fuerint; ego autem tecum areolas designabo, foueolas faciam, radices inseram. Multo hilarior locus erit apud Lapicidinas cum flores habuerimus: mihi enim semper videtur flores nos conspicere posse atque intellegere quid inter nos loquamur. Rosmarinum quoque et bergamotam et thymum seram, quoniam tam suaue olent; sed lauandulam, opinor, in hortis locupletium tantum crescere solere.»

«Nec propterea tibi deesse debet,» inquit Aaron, «cum ego omnium stirpium taleas afferre possim. Cum hortos colo, innumeras secare cogor,

quarum plerasque abicio. Apud Aedes Rubras magnus lauandulae torus est: herbae illius odore domina valde delectatur.»

«Modo,» inquit Silas grauiter, «nihil nobis sine venia sumas neue quidquam magni pretii ab Aedibus Rubris petas. Dominus enim Cass tam multa in nos contulit, partem nouam domunculae exstruendam curauit, lectos aliaque vtensilia dedit, vt non ferrem me propter florum radices aliudue quid eo vsque eius benignitate abuti.»

«Minime vero cuiquam graues erimus,» respondit Aaron. «Nullus in tota paroecia hortus est in quo non multa pereant, quia nemo inuenitur qui omnibus vti possit. Interdum mecum reputo neminem ciborum penuria laboraturum esse, si e terra quicquid potest eliceretur, neque vllum cibi frustulum esset quin alicuius ori demum perueniret. Talia, dum hortos colo, animo subeunt. Sed iam redeundum mihi est, ne mater sollicitetur quod nondum domi sim.»

«Eam quoque tecum hodie post meridiem adducas, Aaron,» inquit Eppia. «Nollem enim horti consilia capi, quin illa omnia ab initio nosceret; tu quoque, pater, idem sentis?»

«Sane, adducas, si potes, Aaron,» inquit Silas. «Semper profecto aliquid dicet quo facilius res recte componantur.»

Aaron in vicum regressus est; Silas autem et Eppia solitariam viam arboribus tectam persecuti sunt.

«O pater!» exclamauit illa, vbi soli erant, brachium Silae vtraque manu complexa atque premens, deinde subsiliens vt impigre eum oscularetur. «Mi patercule senex! Quam gaudeo! Nihil iam mihi amplius defore puto, cum paruum hortulum habuerimus. Atque sciebam Aaronem nobis fodiendi laborem suscepturum esse,» subiecit, lepide quasi triumphans. «Id ego optime sciebam.»

«Callidula profecto es,» respondit Silas, vultu placida illa senectutis felicitate perfuso quam amor coronat. «Sed nimis te ornabis nimisque multa Aaronis beneficio debebis.»

«Minime vero,» inquit Eppia, ridens atque exsultans; «ipsi hoc placet.»

«Age, age; libellum precum mihi ferendum trade, ne, sic saliens, in terram tibi excidat.»

Eppia tum sensit gestus suos a quodam obseruari: sed spectator erat asellus amicus, cui, ne herbam pascens longius euagaretur, lignum ad pedem alligatum erat. Animal mansuetum, longe ab ea seuera reprehensione alienum qua homines res leues iudicant, libenter etiam gaudio illorum intererat, si

modo quis rostrum eius leniter perfricaret. Neque Eppia eum solita beneuolentia fraudauit, quamquam hinc illud incommodum consecutum est vt asellus aegre claudicans eos vsque ad ipsam domus ianuam sequeretur. Sed vbi Eppia clauem ostio inseruit, canis intus acute latrantis vox sententiam aselli mutauit; atque ille nemine hortante rursus claudicans abscessit.

Acutus ille latratus salutem laetissimam nuntiabat, quam canis paruus coloris fusci, sagacis ingenii, eis parauerat. Hic primum circa pedes eorum velut furore gaudii correptus saltauit, tum cum fremitu ad catulum felis testudineo colore variegatum, qui sub tela latebat, irruebat, rursusque ad eos cum breui latratu recurrit, quasi diceret: «Ecce, quod ad hanc infirmam bestiolam pertinet, meum officium praestiti.» Interea mater catuli, candido pectore in fenestra apricante, caput somnolenta conuertit quasi blanditias sibi exspectaret, quas tamen vllo suo labore quaerere non cogitabat.

Nec solus haec felix animalium frequentia domunculae lapideae faciem mutauerat. Iam nulla in conclaui communi lectica erat; angustius autem spatium honestis supellectilibus repletum erat, omnibus tam mundis atque nitidis vt ipsi Dolly Winthrop satis facerent. Mensa quercina sellaque quercina triangularis in tam tenui domicilio vix exspectandae erant; nam hae, sicut lecti et alia complura, ab Aedibus Rubris aduenerant. Dominus enim Godfridus Cass, vt vniuersi vicani praedicabant, textori egregiam benignitatem praestabat; atque aequissimum erat hominem ab iis qui facultates haberent adiuuari et tueri, qui pupillam parentibus orbatam educasset eidemque et patris et matris munere functus esset, praesertim cum ipse pecuniam amissam haberet neque quicquam possideret praeter id quod opera singulis hebdomadibus quaereret. Accedebat quod ars textoria paulatim languebat, cum lini filum in dies minus minusque neretur; nec dominus Marner iam iuuenis erat.

Neque quisquam textori inuidebat. Tam singularis enim homo putabatur vt beneficia a vicinis meritus nulla alia persona in Raueloe eodem iure postulare posset. Si qua superstitio erga eum supererat, nouam omnino speciem induerat. Dominus autem Macey, nunc octoginta sex annos natus et aetate valde confectus, qui numquam iam nisi ad focum suum aut in limine domus apricans cernebatur, censebat, si quis erga orphanam id praestitisset quod Silas fecerat, hoc ipso significari fore vt pecunia amissa tandem reperiretur aut certe fur poenas daret. Ipse enim, vt Macey de se dicebat, mente aeque ac semper integer erat.

Silas iam consedit Eppiamque placido gaudio intuens obseruauit, dum linteum mundum explicat et in eo placentam ex tuberibus solani tuberosi confectam ponit. Placenta illa, sicut die dominico tuto ac lente fieri solebat, in olla sicca super ignem paulatim languescentem calefacta erat: sic enim furni vicem optime suppleri putabant. Silas enim nec cratem ferream nec furnum ad commoditates suae domus adici patiebatur; veterem e lateribus focum tam diligebat quam ollam suam fuscam olim dilexerat. Annon ibi Eppiam inuenerat? Etiamnunc nobis sunt dei domestici, focorum custodes; et noua quaecumque fides talem rerum domesticarum quasi religiosum cultum patienter ferat, ne proprias ipsa radices contundat.

Silas prandium illo die solito tacitior sumpsit; cultro ac furca cito depositis, mente velut alio auersa spectabat Eppiam cum cane et fele ludentem, quo ludo ipsum puellae prandium longius trahebatur. Spectaculum tamen erat quod animum quamuis alio auersum facile retineret. Eppia enim, cuius capilli vndantes fulgorem circum effundebant, candido mento ac collo molliter rotundato contra vestem e panno xylino caeruleo saturato confectam nitentibus, laete ridebat, cum catulus quattuor vnguibus alteri vmero adhaeresceret, tamquam figura qua ansa poculi ornari posset. Canis Snap a dextra, mater felis a sinistra, pedibus anterioribus ad frustulum cibi quod ipsa supra vtriusque caput tenebat protendebantur; interdum Snap ab hac petitione desistebat, vt felinam auiditatem vanosque eius conatus graui fremitu, tamquam validissimo argumento, reprehenderet. Postremo Eppia misericordia mota vtrumque permulsit, frustulumque inter eos aeque diuisit.

Tandem autem Eppia, horologium respiciens, lusum diremit atque ait: «O pater, cupis iam in sole sedere ac fistulam fumare. Sed prius mensa mihi tollenda est, vt omnia munda sint cum mater baptismalis ad nos venerit. Festinabo: non diu morabor.»

Iam biennio superiore Silas cotidianam fumandi fistulae consuetudinem acceperat, sapientibus Raueloensibus id vehementer suadentibus, quippe quod ad subitos corporis stupores arcendos vtile putarent. Eidem consilio medicus Kimble adsensus erat, hac ratione ductus, vt id experiri liceret quod nihil nocere posset; qua ratione ille medicus permulta in arte sua facienda defendere solebat. Silas vero fumando non magnopere delectabatur, saepeque mirabatur cur vicini tantopere huic rei dediti essent. Sed placide consentire iis quae communi hominum iudicio bona haberentur mos apud eum firmus factus erat, ex quo noua quaedam animi forma in eo creuerat, postquam Eppiam ad focum inuenerat. Hoc enim vnum quasi filum tenere poterat mens ipsius

incerta ac perplexa, dum nouam illam vitam teneram ex tenebris ad se missam nutrire conabatur, in quas aurum suum antea euanuerat.

Quaerens quid Eppiae opus esset et quidquid eam afficeret vna cum ea sentiens, sensim sibi ipsi assumpserat consuetudines opinionesque quibus tota Raueloensium vita formabatur. Vna cum affectibus resurgentibus memoria quoque resurrexit; coepit igitur de veteris suae fidei elementis cogitare eaque cum nouis opinionibus coniungere, donec sibi tandem videretur pristinam suam vitam cum praesenti vno velut vinculo continere. Persuasio quaedam bonitatis res humanas gubernantis, et fiducia erga homines quae ex sincera pace laetitiaque nascitur, obscuram ei suspicionem mouerant falsum quiddam vel errorem aliquem intercessisse, quo vmbra illa tam atra super optimae aetatis dies demissa esset. Cum autem in dies facilius Dolly Winthrop intimos animi sensus aperiret, paulatim illi communicauit quicquid de vita priore explicare poterat.

Non poterat id nisi tarde atque aegre fieri: nam ad enarrandum parum expedita erat Silae facultas, neque Dolly ea quae audiebat facile interpretabatur, cui tam angusta rerum externarum experientia nullam ad mores alienos intellegendos viam praebebat. Omne nouum atque inauditum obstabat, adeo vt in singulis fere narrationis gradibus obstupesceret. Itaque per particulas tantum, et interiectis interuallis quibus Dolly audita diu apud se versare posset donec paulo familiaria fierent, Silas ad vltimum tristem historiae suae exitum deuenit: sortes ductas falsumque earum testimonium in eum pronuntiatum. Haec autem res pluribus colloquiis repetenda erat, cum Dolly alias atque alias quaestiones de eo instituto proponeret quo nocens deprehendi innocensque absolui debuisse credebatur.

«At idem est liber sacer apud vos, pro certo habes, domine Marner?» interrogauit Dolly. «Idem ille quem ex regione vnde venisti tecum attulisti? Idem atque is quem in templo habent et e quo Eppia legere discit?»

«Ita,» inquit Silas, «idem prorsus in omnibus; et in sacris quoque libris sortes duci memineris,» subiunxit voce demissiore.

«Heu, miserum!» inquit Dolly voce dolenti, non secus ac si aduersum aliquod de homine aegrotante nuntium accepisset. Per aliquot momenta tacuit; tandem sic locuta est: «Sunt fortasse sapientes qui ista omnia intellegant; sacerdos certe, vt opinor, intellegit. Verum tanta ad ea explicanda verba requiruntur, vt nos pauperes vix quicquam ex iis capere possimus. Ego quid verba quae in templo audio significent numquam satis intelligo, nisi hic illic pauca; scio tamen bona esse, id quidem scio. Sed quod te angit, domine

Marner, hoc est: si illi qui supra nos sunt te iuste tractauissent, numquam passi essent vt tu, cum innocens esses, pro improbo fure eicereris.»

«Ita vero,» inquit Silas, qui iam loquendi consuetudinem Dolly intellegere didicerat. «Hoc me tamquam ferrum candens percussit. Neminem enim habebam qui me diligeret aut mecum staret, neque in caelo neque in terra. At ille, quocum decem annos et amplius, ex quo pueri fuimus, eandem vitam eademque omnia communicaueram, amicus meus familiaris cui confidebam, calcaneum in me sustulit atque ad me perdendum omnia molitus est.»

«Eheu, quam improbus ille fuit!» inquit Dolly. «Alterum talem esse non possum mihi persuadere. Sed, domine Marner, tota sum perturbata; perinde me habeo ac si experrecta nescirem vtrum nox esset an dies. Quodam tamen modo tam certo sentio in iis quae tibi acciderunt iustam aliquam rationem latere, si quis eam modo perspiceret, quam certo scio me rem aliquam alicubi reposuisse, quamuis statim manu reperire nequeam. Neque tibi ita animus abiciendus erat. Verum de hac re iterum loquemur; interdum enim dum hirudines admoueo vel cataplasmata appono, talia mihi in mentem veniunt qualia, cum otiosa sedeo, nullo modo cogitare possem.»

Dolly tam multis vtilis erat vt saepe occasiones talis mentis illuminationis nancisceretur; neque diu morata ad eandem quaestionem rediit. «Domine Marner,» inquit quodam die, cum lintea Eppiae lota domum reportasset, «diu multumque illa calamitas tua et sortes ductae me vexauerunt. Huc illuc per animum omnia ita conuertebam vt nescirem vnde initium caperem. Sed illa nocte, cum ad pauperem Bessiam Fawkes vigilarem, quae mortua liberos suos reliquit, quos Deus tueatur, repente mihi tam perspicua omnia visa sunt quam ipsa lux diei. Nescio tamen vtrum ea nunc teneam an verbis proferre possim. Saepe enim multa intus mecum gero quae nullo modo in verba exeunt. Quod autem narrasti homines in patria tua neque precationes memoria tenere neque e libro recitare, mirum quam sollertes esse debuerint! Ego certe, nisi precationem qua Patrem nostrum inuocamus nossem et pauca quaedam bona verba quae e templo mecum refero, singulis noctibus genibus nixus nihil omnino dicere possem.»

«At tu plerumque aliquid dicis, domina Winthrop, quod ego satis intellegere possum,» respondit Silas.

«Age igitur, domine Marner, hoc mihi tale quiddam visum est. Quod ad sortes ducendas falsumque earum responsum pertinet, nihil inde explicare queo: sacerdotis fortasse esset id enodare, et ille quoque grandibus tantum

verbis id posset. At illud tam clare mihi apparuit quam solis lux, cum de misera Bessia Fawkes anxia essem, et semper mihi occurrit cum de hominibus doleo atque sentio me parum eis prodesse posse, etiamsi media nocte surgam vt opem feram: illi qui supra nos sunt multo mitiorem et misericordiorem animum habent quam ego; neque enim fieri potest vt ego iis qui me fecerunt melior sim. Quod si mihi aliquid durum videtur, id propterea fit quod multa nescio; atque profecto permulta sunt quae nescio, cum tam exigua mihi sit rerum cognitio.»

«Haec dum mecum reputabam, tu mihi subito, domine Marner, in mentem venisti, et cetera omnia quasi vno impetu effluxerunt. Si ego apud me sentirem quid erga te iustum esset, et si illi qui precati sunt sortesque duxerunt, vno illo improbo excepto, recte te tractauissent si potuissent, annon sunt qui nos ab initio condiderunt, qui plura sciant et meliorem voluntatem habeant? Hoc vnum certo teneo; cetera omnia, quotiens animo perpendo, maxima mihi sunt aenigmata. Nam febris quosdam aetate adultos rapuit, relictis pueris qui nihil sibi consulere possunt; alii membris fractis laborant; qui recte viuere et sobrii esse volunt ab iis vexantur qui contra faciunt. Heu, multae sunt in hoc mundo aerumnae, multaque quorum iustam rationem numquam inuenire possumus.»

«Nobis autem nihil restat nisi confidere, domine Marner; iusta facere quantum intellegimus, atque confidere. Si enim nos, qui tam pauca nouimus, aliquid boni rectique videre possumus, pro certo habere licet esse bonitatem quandam iustitiamque, quae nostrae mentis captum longe superent. Intus ipse animus mihi testatur rem ita esse oportere. Quod si tu confidere perrexisses, domine Marner, non a ceteris hominibus fugisses nec tam solus vixisses.»

«Eheu, at id tum difficile fuisset,» submissa voce dixit Silas; «difficile fuisset eo tempore fiduciam retinere.»

«Et profecto difficile,» respondit Dolly paene pudore tacta. «Facilius talia dicuntur quam fiunt; et me paenitet paulum quod haec tibi dixi.»

«Immo vero,» inquit Silas, «recte dicis, domina Winthrop, recte dicis. Bonum est in hoc mundo: id nunc animo sentio; atque ex eo sentio esse aliquod bonum maius quam quod videre queamus, quamuis mala et scelera nobis occurrant. Sortium illarum ratio mihi adhuc obscura est; sed puella ad me missa est. Aliquis res nostras curat: profecto curat.»

Hoc colloquium eo tempore habitum erat quo Eppia adhuc parua erat et Silas cotidie duabus horis ea carere cogebatur, dum apud magistram quae vicinorum pueros erudiebat litteras disceret, cum ipse primos illos doctrinae

gradus frustra eam docere conatus esset. Nunc autem, vbi Eppia adoleuerat, Silas saepe, illis tranquillis animi effusionibus quae inter eos oriuntur qui perfectissimo amore vna viuunt, cum ipsa quoque de praeteritis loqui solebat; explicabat quomodo et cur solitariam vitam ante eius aduentum egisset. Neque enim fieri poterat vt Eppiam celaret eam filiam suam natura non esse; nam, etiamsi credi posset vicinos Raueloenses in praesentia puellae de hac re tam diligenter tacituros fuisse, interroganti tamen eam de matre, vt aetate cresceret, respondere non potuisset nisi totam vitam anteactam tenebris obduceret, quibus inter vtriusque animos dolendum quoddam saeptum exstitisset.

Itaque Eppia iam diu nouerat matrem suam in niue iacentem mortuam esse; se autem ad focum a patre Sila repertam, qui aureos eius cincinnos pro nummis suis aureis amissis atque ad se reuectis habuisset. Singularis ille tenerque amor quo Silas eam paene numquam a suo latere disiunctam educauerat, adiuuante quoque domicilii solitudine, eam ab iis sermonum morumque vicinorum contagionibus seruauerat quae ingenium deterius reddere solent; animusque eius pristinam illam animi sinceritatem retinuerat quam nonnulli perperam omnibus rusticis natura inesse existimant. Perfectus amor quendam spiritum poeticae venustatis habet qui etiam hominum minimis litteris excultorum necessitudines nobilitare possit. Talis spiritus Eppiam inde ab illo tempore circumfuderat quo ad clarum foculi lumen, quod eam quasi vocabat, processerat. Quare mirum non est eam non solum propter venustam formae teneritatem a communibus vici virginibus aliquantum differre, sed etiam aliquid cultioris animi ardentiorisque sensus habere, quod nulla alia disciplina acceperat nisi affectu puro diligenter alito.

Tam puerili adhuc ac simplici animo erat vt imaginatio eius ad quaestiones de ignoto patre minime vagaretur. Diu ne cogitauerat quidem se patrem aliquem habuisse oportere. Primum vero in mentem ei venit matrem aliquando maritum habuisse, cum Silas anulum nuptialem ei ostendisset, ex emaciato mulieris digito detractum atque in capsula parua, calcei similitudinem referente et vernice obducta, diligenter seruatum. Capsulam hanc Eppiae iam adultae custodiendam tradiderat; puella saepe aperiebat, vt anulum inspiceret, sed de patre cuius ille symbolum esset vix quicquam cogitabat. Annon iam patrem sibi proximum habebat, qui eam magis diligeret quam alii in vico patres suas filias diligere viderentur? Contra, quaenam mater sua fuisset et qua miseria ad mortem peruenisset, ea saepe animum Eppiae premebant. Ex consuetudine dominae Winthrop, quae post

Silam amica ei erat omnium carissima, intellexerat quanti esset matrem habere. Iterum atque iterum Silam rogauerat quali vultu mater fuisset, cui ipsa similis videretur, quomodo ille matrem iuxta genistam spinosam iacentem reperisset, eo puellae vestigiis et paruulis brachiis in eum porrectis perductus. Genista etiam tum eodem loco stabat; atque hac ipsa die post meridiem, cum Eppia cum Sila in solem exisset, hunc primum res videnda cogitationemque eius occupauit.

«Pater,» inquit ea blanda quadam grauitate, quae interdum tamquam tardior maestiorque concentus hilaritati eius intermiscebatur, «genistam illam spinosam intra horti fines includemus. In angulo stabit; iuxta eum galanthos niuales et crocos seram, nam Aaron dicit non interituros esse, sed in annos semper plures futuros.»

«Ita, filia,» respondit Silas, cui semper libebat loqui cum fistulam manu teneret, quasi interualla inter fumandum magis quam fumum ipsum amaret. «Genista illa profecto non omittenda est: nec quicquam, mea quidem sententia, ea pulchrius est cum luteis floribus vestitur. Sed iam mihi in mentem venit qua ratione saeptum paremus. Forsitan Aaron consilium suggeret; saeptum tamen necesse erit, alioqui aselli ceteraque animalia intrabunt omniaque conculcabunt. Materiam autem ad saeptum parandum aegre reperiri audio.»

«O patercule, ego tibi dicam,» inquit Eppia, postquam paulisper cogitauerat, subito manus iungens. «Passim multi lapides iacent, neque omnes magni sunt. Eos alterum super alterum componere poterimus et maceriam exstruere. Tu et ego minores portabimus; Aaron reliquos feret: hoc certo scio.»

«Eheu, carissima,» inquit Silas, «non satis lapidum est vt totum hortum circumdemus. Quod autem te portaturam dicis, brachiolis istis tuis ne lapidem quidem rapae magnitudine ferre posses. Tenui es corporis habitu, mi dulcissima,» addidit tenera voce; «ita domina Winthrop dicit.»

«At ego multo validior sum quam credis, patercule,» inquit Eppia. «Quod si lapides non sufficiunt vt vndique maceriam faciamus, saltem aliquam partem complebunt; reliquum facilius erit virgultis aliisque rebus circumsaepire. Aspice quanti lapides circa fossam magnam iaceant!»

Ad fossam exsultans procurrit, vnum lapidem sublatura vt vires suas ostenderet, sed subito obstupefacta pedem rettulit. «O pater, huc veni et aspice!» exclamauit. «Vide quantum aqua ab heri recesserit! Heri quidem fossa paene plena erat.»

«Mira sane res,» inquit Silas ad eam accedens. «Hoc, opinor, fossae ad aquam deducendam efficiunt, quas post messem in agris domini Osgood ducere coeperunt. Magister operum, cum nuper praeterirem, mihi dixit: ‹Domine Marner, nihil mirabor si agrum illum incultum tuum tam siccum reddiderimus quam os.› Dicebat dominum Godfridum Cass operi exsiccandi praeesse, quippe qui agros illos a domino Osgood conduxisset.»

«Quam mirum erit veterem fossam sine aqua videre!» inquit Eppia, auersa atque ad lapidem satis magnum tollendum inclinata. «Aspice, patercule, hunc ego facile ferre possum,» addidit; atque aliquot passus magno conatu progressa est, sed mox lapidem dimisit.

«O quam fortis es, nonne?» inquit Silas, dum Eppia bracchia dolore affecta quatiens ridebat. «Age, eamus in aggerem iuxta transuersum illum aditum sedere, neque iam lapides tollamus. Ne tibi noceas, filia. Opus est aliquo qui pro te laboret; meum enim bracchium haud amplius satis validum est.»

Postrema haec verba Silas lente pronuntiauit, velut plus significarent quam quod ipsa vox diceret. Cum autem super aggerem consedissent, Eppia se ad latus eius admouit, atque brachium illud minus validum blandissime prehensum in gremio suo tenuit. Silas interim altera manu fistulam tenens quasi ex officio fumare pergebat. Fraxinus in saepimento post eos frondibus suis intertextis solis ardorem temperabat, laetasque vmbras hic illic mobiles circumfundebat.

«Pater,» inquit Eppia lenissime, cum paulisper taciti sedissent, «si aliquando nuberem, conueniretne me anulo matris meae in nuptiis vti?»

Silas paene imperceptibiliter commotus est, quamquam interrogatio cum eo congruebat quod ipse tacite animo voluebat. Tum submissiore voce respondit: «Quid, Eppia, de nuptiisne cogitare coepisti?»

«Hac tantum hebdomade, pater,» simpliciter respondit Eppia, «ex quo Aaron mecum de ea re locutus est.»

«Et quid tibi dixit?» interrogauit Silas, eadem voce demissa vsus, quasi vereretur ne vel leuissimo vocis sono quicquam diceret quod Eppiae non prodesset.

«Dixit se velle vxorem ducere, quod iam vicesimum quartum annum acturus esset; neque ei hortorum colendorum operam deesse, postquam dominus Mott artem suam reliquisset. Bis per hebdomadam ad dominum Cass statis diebus laborat, semel ad dominum Osgood, atque apud aedes rectoris quoque eum conducturi sunt.»

«Et quamnam vxorem ducere vult?» inquit Silas subridens, non sine maestitia.

«Quam nisi me, patercule?» respondit Eppia, genis in fossulas ridendo contractis, patremque osculata. «Quasi vero aliam vllam vxorem cupere posset!»

«Et visne igitur ei nubere?» interrogauit Silas.

«Volo quidem aliquando,» inquit Eppia, «sed quando nescio. Omnes aliquando nubere aut vxorem ducere, vt Aaron dicit, solent. Ego autem id falsum esse dixi: ‹Aspice,› inquam, ‹patrem meum: numquam vxorem duxit.›»

«Non, filia,» respondit Silas. «Pater tuus solus erat, donec tu ad eum missa es.»

«At numquam posthac solus eris, pater,» inquit Eppia tenerissime. «Ita et Aaron dixit: ‹Ne cogitare quidem possem te a domino Marner auellere, Eppia.› Ego autem respondi: ‹Ne proficeres quidem, si conareris, Aaron.› Itaque vult nos omnes vna habitare, vt tu nihil prorsus laboris suscipias, pater, nisi quod tibi voluptati sit; et se tibi tamquam filium futurum esse pollicitus est. Ita ipse dixit.»

«Et placetne hoc tibi, Eppia?» inquit Silas, eam intuens.

«Non grauate ferrem, pater,» inquit Eppia simplicissime. «Mihi quoque placeret ita res constitui vt tibi minus laborandum esset. At nisi id respicerem, mallem nihil mutari. Valde enim felix sum. Gaudeo quod Aaron me diligit et nos saepe visitat, quodque erga te tam comiter se gerit. Semper enim tibi beneuolentiam ostendit, nonne, pater?»

«Ita, filia, nemo melius se gerere posset,» respondit Silas grauiter. «Vere matris suae filius est.»

«Sed ego mutationem nullam volo,» inquit Eppia. «Mallem diutissime ita viuere quales nunc sumus. At Aaron mutationem desiderat; et me paululum flere fecit, paululum tantum, quod diceret me eum non diligere: nam si diligerem, tam vehementer quam ipse nuptias exoptarem.»

«Heu, filia mea benedicta,» inquit Silas, fistulam deponens, quasi iam frustra esset fumandi simulationem diutius tenere, «nimis iuuenis es ad nuptias. Dominam Winthrop interrogabimus, ipsius Aaronis matrem, quid sentiat. Si quid recte faciendum est, illa profecto perspiciet. Sed hoc quoque tibi considerandum est, Eppia: omnia mutabuntur, siue id velimus siue nolimus; neque fieri potest vt res diutissime prorsus eodem modo nullo discrimine permaneant. Ego senescam in dies atque infirmior fiam, fortasse

tibi oneri futurus, nisi prius te omnino relinquam. Non quod te me pro onere habituram putem: scio te id numquam facturam; sed tamen res tibi grauis esset. Cum igitur futura mecum considero, mihi consolatio est cogitare te praeter me alium quoque habituram esse, iuuenem validumque, qui etiam post meam mortem viuat et te vsque ad finem vitae tueatur.»

His dictis Silas paulisper tacuit; carpis super genua positis, manus cogitabundus lente subleuabat demittebatque, humum intuens.

«Vellesne igitur me nubere, pater?» inquit Eppia voce paulum tremente.

«Ego certe is non ero qui vetem, Eppia,» respondit Silas grauiter. «Sed matrem tuam baptismalem consulemus. Illa et tibi et filio suo id quod rectum erit exoptabit.»

«En, ecce iam veniunt,» inquit Eppia. «Eamus eis obuiam. O, fistula! Nonne vis eam rursus accendere, pater?» addidit, instrumentum illud, quod pro remedio habebatur, e terra tollens.

«Minime, filia,» respondit Silas. «Satis hodie fumaui. Opinor me fortasse paucis haustibus plus iuuari quam nimio vno tempore fumo.»

CAPVT SEPTIMVM DECIMVM

Dum Silas et Eppia in aggere sub fraxini vmbra passim sole interlucente sedentes inter se colloquebantur, Priscilla Lammeter sororis rationibus resistebat, quae suadebat vt, potius quam statim a prandio ad praedium Warrens redirent, apud Aedes Rubras potionem theae sumerent et patrem diuturniore somno frui sinerent. Quattuor tantum ex familia aderant, circum mensam in conclaui obscuris ligneis tabulis vestito considentes. Ante eos mensae secundae dominici diei appositae erant auellanae recentes, mala piraque, foliis a Nancia ipsa, priusquam campanae ad sacra vocassent, apte exornata.

Quantum mutatum erat illud atris tabulis vestitum conclaue, ex quo id vidimus cum Godfridus caelebs esset, ac senex Cass sine vxore domum regeret! Nunc omnia nitebant; ne puluis quidem hesternus vsquam consistere permittebatur, siue in quercino pauimenti margine vlnae fere latitudine qui tapetum cingebat, siue in sclopeto, flagellis, baculisque senis domini, quae super focum ceruinis cornibus disposita pendebant. Cetera omnia quae venationem aut rusticam foris exercitationem redolerent Nancia in aliud conclaue transtulerat; sed pietatem qua filia parentem veneratur secum in Aedes Rubras intulerat, atque haec mariti patris defuncti monumenta tamquam sacra in loco honorato seruabat. Canthari quidem adhuc super abaco stabant, sed argentea eorum ornamenta caelata, quippe quae nemo contrectaret, nullo splendore orbata erant, neque vllae faeces relictae taetri aliquid odoris admonebant. Solus per conclaue odor diffundebatur lauandulae rosarumque foliorum, quibus vasa e lapide spathico Derbyensi facta implebantur. Omnia in eo conclaui, quod quondam tam triste fuerat, munda et ordinata erant; nam quindecim abhinc annis nouum quoddam numen domesticum illuc ingressum erat.

«Age, pater,» inquit Nancia, «quid opus est tibi domum redire vt potionem theae sumas? Cur non apud nos manes? Tam serena, vt videtur, erit vespera!»

Senex interea cum Godfrido de tributis pauperibus alendis in dies auctis atque de temporum calamitate disseruerat, neque filiarum colloquium audiuerat.

«Filia mea,» respondit voce olim firma, nunc aliquantum fracta, «Priscillam rogare debes. Illa et me et fundum administrat.»

«Et iure quidem, pater, te administro,» inquit Priscilla, «alioqui doloribus articulorum te ad mortem vsque excruciares. Quod vero ad fundum

attinet, si quid male cedit, quod his temporibus non potest non fieri, nihil virum citius perdit quam si neminem habeat cui culpam tribuat praeter se ipsum. Optima profecto ratio imperandi est vt alii rem gerant, tu vero tibi ius reprehendendi serues. Ea ratione, credo, haud pauci a repentino morbi ictu seruarentur.»

«Bene, bene, filia,» respondit pater subridens, «neque ego dixi te non omnibus vtiliter consulere.»

«Ergo ita rem administra vt ad potionem theae maneas, Priscilla,» inquit Nancia, sororis brachium amanter contingens. «Age; per hortum interim ambulabimus, dum pater dormit.»

«Mi soror, pulcherrime in raeda dormiet, quoniam ego habenas tenebo. Quod autem hic maneam, fieri non potest. Ancilla enim quae lactaria curat, ex quo scit se proximo sancti Michaelis festo nupturam esse, tam libenter lac recens in porcorum alueum quam in vasa sua effunderet. Ita semper istae faciunt: quasi mundus ipse denuo creandus sit, quod illis nubere contigerit. Quin veni, vt galerum mihi induam; atque dum equus iungitur, erit nobis satis temporis vt hortum obire possimus.»

Dum sorores per semitas horti diligenter verri solitas ambulabant, inter gramina nitentia, quae obscuris taxorum figuris, partim in conos partim in arcus tonsis, saepibusque velut muris erectis iucunde distinguebantur, Priscilla sic locuta est:

«Equidem vehementer gaudeo quod maritus tuus agros cum consobrino Osgood permutauit atque lactariam instituere coepit. Perquam dolendum est id non iam pridem factum esse: habebis enim quo animum occupes. Nihil lactaria vtilius est iis quibus paulum sollicitudinis ad dies transigendos opus est. Nam suppellectilem detergenti, simul ac faciem suam in mensa videre potest, nihil amplius superest quod quaerat; in lactaria autem semper noui aliquid incidit. Etiam media hieme voluptas quaedam est butyrum, quasi inuitum, cogere vt coeat. Crede mihi, soror,» addidit, sororis manum amanter comprimendo, «si lactariam habebis, numquam animum despondebis.»

«Heu, Priscilla,» inquit Nancia, oculis gratum animum testata sororis manum vicissim premens, «Godfrido tamen hoc non sufficiet: virum enim lactaria non tantopere delectat. Nec me quidquam maestam reddit nisi id quod illi cordi est. Ego bonis quae habemus contenta sum, modo ipse contentus esse possit.»

«Patientiam mihi prorsus eripiunt,» inquit Priscilla impetu quodam, «mores isti virorum: semper aliquid cupiunt, semper aliquid; iis vero quae possident numquam acquiescunt. Nec commode in sellis sedere possunt, etiamsi neque dolor neque morbus eos vexat: aut fistulam ori admouent, quo melius etiam valeant, cum iam optime valeant, aut validum aliquid haurire necesse habent, quamquam festinandum est, antequam proxima mensa instruatur. Sed hoc laeta dico: pater noster numquam eiusmodi vir fuit. Quodsi Deo placuisset te quoque, sicut me, minus formosam facere, vt viri te non sectarentur, in nostra familia manere potuissemus, neque cum hominibus quibus inquietus in venis sanguis est quicquam commercii habere.»

«O, ne ita loquaris, Priscilla,» respondit Nancia, iam paenitens quod sororis indignationem excitauisset. «Nemo habet cur Godfridum culpet. Natura fert vt aegre patiatur se liberis carere: quis enim vir non gaudet habere quibus laboret, quibus aliquid reponat? Quam saepe sperabat se paruulos suos blanditiis indulgentiaque prosecuturum! Multi alii multo vehementius quam ille desiderarent. Optimus est maritus.»

«O, scio equidem,» inquit Priscilla, acerbe subridens, «scio vxorum consuetudinem: primum te impellunt vt maritos vituperes, mox conuersae eos sic laudant quasi venales haberent. Sed pater me exspectabit: iam regredi oportet.»

Ante ianuam stabat raeda ampla, cui senex equus canus placidus iunctus erat; ipse autem dominus Lammeter in gradibus lapideis stans tempus terebat, dum Godfrido narrat quibus olim egregiis virtutibus equus Speckle praeditus esset, quo dominus ipse equitare solitus erat.

«Semper enim bonum equum habere volebam, vt scis,» inquit senex, nolens illam aetatem animi viribus florentem e memoria iuniorum omnino excidere.

«Cura vt intra hanc hebdomadam Nanciam ad Warrens adducas, domine Cass,» Priscilla digrediens imperauit; tum habenas sumpsit leniterque concussit, vt Speckle amice ad proficiscendum hortaretur.

«Ego, Nancia, paulisper per agros ad lapicidinas versus ambulabo, vt videam quo pacto aquae deducantur,» inquit Godfridus.

«Ad tempus potionis theae domum redibis, care?»

«Ita sane; intra horam adero.»

Godfrido mos erat die dominico post meridiem lenta deambulatione agros quasi cogitabundus inuisere. Raro Nancia eum comitabatur. Feminae

enim illius temporis, nisi quae, vt Priscilla, res foris administrandas suscepissent, non solebant longe vltra domum hortumque pedibus vagari, satis exercitationis in domesticis officiis reperientes. Itaque, cum Priscilla abesset, Nancia plerumque librum sacrarum Scripturarum, Mantii commentario instructum, coram se ponebat; postquam aliquamdiu oculis textum secuta erat, paulatim eos quoque vagari sinebat, quo cogitationes iam sua sponte euagatae erant. Nec tamen eius dominicae meditationes a pietate et reuerentia, quam apertus ille liber significabat, multum plerumque abhorrebant.

Non satis doctrina theologica instructa erat vt clare perspiceret quae inter vetera sacrarum litterarum testimonia, temere et nullo certo ordine a se lecta, atque obscuram suam simplicemque vitam necessitudo intercederet. Sed recti studium et officii conscientia, qua sibi persuaserat sua facta ad aliorum vitam pertinere, tam alte in eius ingenio insederant, vt praeteritos affectus factaque sollicita examinatione perpendere iam consueuisset. Cum haud multa variaque rerum argumenta mentem eius allicerent, vacua temporis interualla eo consumebat vt quidquid experta esset intus iterum atque iterum viueret; praecipue vero quindecim illos matrimonii annos, quibus et vita et vitae momentum quodammodo geminata erant.

Memoria repetebat res minutas, verba, vocis sonos, vultus, in illis praesertim rerum momentis quae nouam aetatem sibi aperuerant, dum necessitudines hominum vitaeque aerumnas altius intellegeret; vel quae ab ea exegissent aut leuem patientiae conatum aut laboriosam obseruantiam officii, siue veri siue opinione suscepti. Perpetuo autem secum quaerebat num in aliqua re reprehendi meruisset.

Haec nimia rerum praeteritarum reputatio atque assidua sui ipsius interrogatio morbidum fortasse animi habitum efficiunt, quem vix euitare potest mens recti prauique nimis sollicita, si a iusta parte negotiorum externorum atque officiorum, quae caritatem exerceant, excluditur; quem vix euitare potest femina egregii animi, liberis carens, cui angusti vitae fines assignati sunt. «Tam parum efficere possum: num id omne recte effeci?» Haec cogitatio sine intermissione recurrit; neque voces sunt quae eam ab illo secum sermone auocent, neque necessitates vrgentes quae vires a vana praeteritorum paenitentia aut nimio conscientiae scrupulo ad alia auertant.

Vnum praecipuum dolorum filum per omnem Nanciae vitam coniugalem ductum erat; ex eo quaedam grauissimae res pendebant, quae in memoriam saepissime redibant. Breue autem colloquium cum Priscilla in horto eo ipso

die dominico cogitationes eius in tritam illam doloris viam rursus deriuauerat. Primum enim animus ab eis verbis Scripturae, quae tamen oculis et tacitis labris officii causa adhuc persequi conabatur, deflexit ad longiorem quandam commenticiam defensionem mariti, quam contra sororis tacitam reprehensionem susceperat. Amati hominis defensio optimum est quod caritas vulneribus suis remedium inuenire potest. «Viro tot curarum onera sustinenda sunt»: hac sententia saepenumero vxor vultum hilarem seruat, quamuis maritus asperius respondeat aut inclementius loquatur. Nanciae vero grauissima vulnera ex hoc orta erant, quod sciebat virum absentiam liberorum tamquam inopiam ferre, cui animus eius nullo modo acquiescere posset.

At quis non putaret dulcem illam Nanciam etiam grauius dolere ob illud sibi negatum bonum, quod olim tot spebus, tot variis praeparationibus, partim grauibus partim iucunde leuibus, exspectauerat; qualibus mens mulieris amantis, cum se matrem futuram sperat, solet occupari. Nonne loculum quendam habebat operibus manuum suarum nitide confectis refertum, omnibus adhuc integris nec vmquam gestis, ita dispositis vt quattuordecim abhinc annis reliquerat? Vnum modo vestimentulum deerat, quo corpusculum ad sepulturam indutum fuerat. Sed ipsa in hac calamitate tam constanter sine querela steterat, vt iam pridem subito consuetudinem loculum illum reuisendi deposuisset, ne desiderium rei non concessae aleret. Fortasse eadem animi seueritas, qua in se ipsa omnem indulgentiam tristitiae quam peccaminosam putabat comprimebat, faciebat ne eandem mensuram ad maritum adhibere auderet.

«Longe alia est viri condicio: multo grauius ei est hoc modo spe frustrari. Femina semper se totam viro suo deuouendo contenta esse potest; vir autem indiget aliquo ad quod longius prospiciat. Etiam iuxta focum sedere viro multo taediosius quam feminae est.» Quotiens Nancia ad hunc meditationum locum peruenerat, proposito iam antea misericordiae studio omnia ex Godfridi sententia contemplari conata, totiens noua dubitatio de se ipsa exoriebatur. Num quidquam omiserat eorum quae in potestate sua fuissent ad mariti dolorem leuandum? Num re vera recte fecerat quod voluntati eius, tam magno suo dolore, sex ante annis atque iterum quattuor ante annis restitisset, cum ille puerum aliquem in familiam recipere cupiuisset? Liberos alienos adoptare ab illius aetatis moribus cogitationibusque magis quam a nostris alienum erat; Nancia tamen de hac re sententiam suam habebat.

Nanciae enim non minus necessarium erat de quaque re sibi obuia, nisi quae virorum propria esset, certam sententiam habere quam cuique rei suae certum locum diligenter assignare. Opiniones porro eius semper erant velut leges quibus sine vlla mutatione parendum esset. Firmae erant non quod rationibus validis niterentur, sed quod ea tenacitate retinebantur, a qua cogitatio eius seiungi non poterat. De cunctis vitae officiis moribusque honestis, a reuerentia parentibus exhibenda vsque ad modum vespertini ornatus componendi, pulchra Nancia Lammeter vix tres et viginti annos nata breuissimum sibi sed immutabile legum corpus constituerat, ad cuius praescripta omnes vitae consuetudines diligentissime conformauerat. Sententias tam certas intra animum gerebat sine vlla ostentatione: ibi radices agebant et tam tacite quam gramen crescebant.

Scimus iam pridem eam sibi omnino persuasisse vt sororis habitu vestiretur, quia «sorores eodem modo vestiri aequum esset», et quia «quod rectum esset facturam se, etiamsi vestem suam colore quo caseus tingitur inficere deberet». Res illa exigua erat, sed qua consuetudo totius vitae eius insigniter declarabatur. Vna ex eiusmodi rigidis legibus, non leuis quaedam sui ipsius cupiditas, effecerat vt Nancia tam aegre mariti precibus cederet. Nam puerum alienum in familiam recipere, quia sibi ipsis liberi negati essent, idem videbatur ac sortem suam contra Prouidentiam suo arbitratu eligere conari. Persuasum illi erat puerum sic adoptatum numquam bene processurum, sed calamitatem iis allaturum qui sua sponte atque contumaciter quaesiuissent quod, ob magnam quandam rationem, illis negatum esse constaret.

Vbi rem aliquam, vt Nancia dicebat, non esse tibi destinatam perspexisses, officium erat eius etiam desiderio renuntiare. Atque hanc sententiam, quatenus eo tantum pertineret, sapientissimus fortasse vir vix nisi verborum aliqua correctione meliorem redderet. Quibus autem indiciis Nancia iudicaret rem aliquam sibi a fato vel numine non destinatam esse, id ex singulariore quadam cogitandi ratione pendebat. Nam si ter deinceps aut imber aut aliud quod casu, vt ipsa putabat, diuinitus immissum esset prohibuisset quominus aliquid certo in loco emeret, omnino illam emptionem reliquisset. Qui vero, post talia signa, in proposito perstitisset, eum aut membrum fracturum aut graui aliqua calamitate afficiendum esse praesensisset.

«Sed cur putas puellam male euasuram esse?» Godfridus eam reprehendens interrogauerat. «Apud textorem tam belle creuit quam vlla puella crescere potest; ille tamen eam in filiam accepit. Nec in tota paroecia puella pulchrior inueniri potest, neque vlla quae condicionem a nobis ei

tribuendam dignius sustineat. Quae tandem ratio est cur cuiquam calamitati futura sit?»

«Ita, mi Godfride,» responderat Nancia, quae manibus arcte complicatis sedebat, oculis autem desiderium, paenitentiam, amorem prae se ferentibus. «Puella quidem apud textorem fortasse bene euadet. Sed ille eam non quaesiuit, vt nos quaesituri essemus. Iniustum erit: pro certo habeo iniustum fore. Nonne meministi quid illa femina, quam apud balneas Roystonenses conuenimus, de puero a sorore sua adoptato narrauerit? De nullo alio puero adoptato vmquam audiui; et puer, tres et viginti annos natus, trans mare in exsilium deportatus est. Mi Godfride carissime, ne a me petas vt id faciam quod iniustum esse scio: numquam postea beata essem. Scio tibi rem grauissimam esse, mihi faciliorem; sed haec est Prouidentiae voluntas.»

Mirum alicui videri posset quod Nancia, cuius religio ex angustis maiorum consuetudinibus, fragmentis doctrinae ecclesiasticae parum intellectis ac puellaribus de paucis sibi cognitis rebus rationibus composita erat, per se ipsam in sententiam incidisset tam similem opinionibus multorum hominum religiosorum, qui fidem suam certa quadam disciplinarum compage, illi prorsus ignota, continent. Mirum sane esset, nisi sciremus hominum opiniones, vt cetera omnia quae natura gignit, nullis disciplinarum cancellis contineri.

Iam ab initio Godfridus Eppiam, tum duodecim fere annos natam, nominauerat vt puellam quam adoptare sibi videretur idoneum. Ne cogitauerat quidem Silam vitam suam prius quam Eppiam dimissurum. Nimirum textor optimum puellae, quam tanto labore educauisset, exoptaret, laetareturque tantam illi fortunam oblatam esse. Puella illi semper gratissima maneret; ipse vero ad extremum vitae diem commodissime sustentaretur, tamquam mercede pro egregio officio erga puellam praestito.

Nonne decere videbatur eos qui superiore loco essent onus aliquod de humilioris hominis vmeris tollere? Godfrido id maxime decorum videbatur, ob causas quas ipse solus nouerat; et vulgari quodam iudicii errore facillimum fore consilium arbitrabatur, quia suas priuatas ob causas exsequi vehementer cupiebat.

Haec sane ratio qua Silam Eppiae coniunctum aestimabat nimis crassa erat. Meminerimus tamen multa ex iis quae Godfridus de operariis circum se viuentibus comperire poterat facile persuadere potuisse altam caritatem vix reperiri posse cum manibus callosis atque tenui re familiari. Neque illi occasio, etiamsi facultas animi adfuisset, data erat singularem textoris vitam ex intimo

cognoscendi. Sola rerum imperitia efficere potuerat vt Godfridus consilium tam inhumanum consulto agitaret; nam naturalis eius benignitas iamdudum atrocem illam aetatem improborum votorum superauerat, neque Nancia, cum eum bonum maritum laudaret, prorsus voluntaria quadam caecitate fallebatur.

«Recte feci,» secum dicebat, vbi omnia colloquia quibus de ea re certauerant in memoriam reuocauerat, «recte me negauisse sentio, quamquam nihil vmquam mihi fuit molestius. Sed quam bonus Godfridus de tota hac re fuit! Multi viri grauissime mihi irati essent quod ipsorum voluntati obstarem; forsitan etiam obiecissent infeliciter sibi contigisse quod me vxorem duxissent. Godfridus autem numquam mihi asperum verbum dixit. Tantum id celare non potest: omnia illi vacua videntur, scio. Quam aliter autem agros suos administrans sentiret, si liberi crescerent quibus omnia illa compararet! Sed non querar; et fortasse, si mulierem in matrimonium duxisset quae liberos pareret, illa aliis rebus eum vexauisset.»

Haec cogitatio praecipuum Nanciae solacium erat; quo firmius niteretur, toto studio efficere contendebat ne vlla alia vxor tenerius aut perfectius amare potuisset. Vna illa recusatione inuito marito dolorem afferre coacta erat. Neque Godfridus tantam coniugis beneuolentiam ignorabat, neque eius pertinaciae causas iniuste iudicabat. Neque enim fieri potuerat vt quisquam quindecim annos cum ea viueret, nec intellegeret iustitiae studium ab omni sui cupiditate alienum et sinceritatem tam puram quam ros floribus innatus praecipuas animi eius virtutes esse. Quin adeo haec Godfridus sentiebat, vt ipse, natura magis inconstans, difficultatibus occurrere tam abhorrens vt non semper integer veraxque manere posset, reuerentia quadam teneretur erga hanc mansuetam vxorem, quae vultum eius obseruabat, ardenter cupiens voluntatem eius implere.

Neque fieri posse ei videbatur vt vmquam de Eppia veritatem vxori aperiret. Nam tanta esset, vt arbitrabatur, auersatio quam priorum nuptiarum narratio post tam diuturnum silentium excitatura esset, vt Nancia numquam ab ea animo recreari posset. Etiam ipsa puella, vt opinabatur, ei odiosa futura erat: eius sola conspectio dolorem afferret. Tanta vero iniuria Nanciae honesto supercilio simul atque innocentiae, quae scelera mundi parum nosset, fieret, vt tenerum eius corpus fortasse sustinere non posset. Cum hoc arcanum in corde gerens eam vxorem duxisset, vsque ad extremum diem ibi recondendum erat. Quidquid aliud faceret, vinculum tot annorum amore cum carissima coniuge coniunctum irreparabili discidio rumpere non poterat.

Interim cur animum ad familiam liberis carentem, sed tam bona vxore illustratam, ferendum componere nequibat? Cur cogitatio eius anxia ad illud inane semper reuoluebatur, tamquam sola ea causa esset cur vitae laetitia sibi perfecta non contingeret? Ita, vt opinor, plerisque viris feminisque euenit qui ad mediam aetatem peruenerunt, neque perspexerunt vitam numquam omni ex parte beatam esse posse. Cum horae tacitae ac cinereae languore quodam obruunt, animus suae sortis impatiens aliquid certum quaerit cui culpam affigat, atque id denique inuenit in desiderio boni quod numquam expertus est.

Qui apud focum liberis carentem tristis sedet atque secum cogitat, inuidet patri quem redeuntem tenerae voces salutant. At idem, si ad mensam sedeat, vbi puerorum capitula, velut in seminario nouellae stirpes, alterum supra alterum apparent, atram post vnumquemque curam imminere videt, atque cupiditates quibus homines libertatem abiiciunt et vincula sibi quaerunt nihil nisi breuem quandam insaniam esse iudicat.

Godfrido autem peculiares etiam causae erant cur animus ad hanc vnam sortis condicionem tam assidue reuocaretur. Conscientia enim, propter Eppiam numquam prorsus tranquilla, domum suam liberis orbatam velut poenam redditam esse ostendebat; atque dum anni sub Nanciae recusatione puellam adoptandi praeteribant, in dies difficilius fiebat errorem suum aliquo modo emendare.

Iam hoc ipso die dominico quattuor anni intercesserant ex quo de ea re inter coniuges vlla mentio facta erat; Nanciaque putabat eam in perpetuum sepultam esse. «Nescio,» cogitabat, «vtrum aetate prouectior id minus an magis aegre ferat: vereor ne magis. Senes liberorum desiderio afficiuntur: quid pater sine Priscilla faceret? Et si ego moriar, Godfridus valde solus erit; neque enim cum fratribus magnopere coniungitur. Sed non ante tempus nimia cura sollicitabor, neque futura diuinando mihi molestiam creabo. Quod nunc in manu est, id quam optime faciam.»

His postremis cogitationibus Nancia tamquam e somno excitata rursus oculos ad paginam relictam conuertit. Diutius eam reliquerat quam sibi videbatur: nam statim ancillam cum apparatu potionis theae intrantem admirata est. Apparatus quidem paulo maturius quam solebat allatus erat; sed Iana suas habebat causas.

«Num dominus tuus iam in aream rediit, Iana?»

«Minime, domina, nondum rediit,» respondit Iana, vocem paulo pressius efferens; quod tamen Nancia non animaduertit.

«Nescio num videris, domina,» post breue silentium prosecuta est Iana, «sed homines ante fenestram in eandem partem properantes video. Vereor ne quid acciderit. Ne vnus quidem vir in area conspicitur; alioquin aliquem misissem exploratum. In summum cenaculum ascendi, sed arbores omnem prospectum impediunt. Hoc vnum spero, neminem laesum esse.»

«O, non opinor quidquam graue accidisse,» inquit Nancia. «Fortasse taurus domini Snell rursus effugit, vt antea factum est.»

«Vtinam igitur neminem cornibus petat!» respondit Iana; neque enim plane aspernabatur opinionem quae nonnullas calamitates animo fingere permittebat.

«Puella ista semper terrorem mihi incutit,» secum cogitauit Nancia; «vtinam Godfridus iam domum redeat!» Ad fenestram in fronte aedium accessit, atque per viam quantum potuit prospexit. Quodam metu angebatur, quem ipsa puerilem esse sentiebat: nulla enim iam apparebant signa tumultus de quo Iana dixerat, et Godfridus non per vicum sed trans agros rediturus erat. Nihilominus ibi stans pergebat intueri quietum coemeterium, in quo sepulcrorum lapides longas vmbras super herbidos colliculos sole collustratos iaciebant, et vltra illud arbores circa aedes rectoris sacrorum positas autumnalibus coloribus ardentes.

Inter tantam rerum externarum tranquillitatem ac pulchritudinem obscurus metus clarius se prodit, velut coruus tarda ala per serenum aerem volitans. Nancia magis magisque optabat vt Godfridus reuerteretur.

CAPVT DVODEVICESIMVM

Patefacto in vlteriore conclauis parte ostio, Nancia virum suum adesse sensit. A fenestra se conuertit, oculis laetitia nitentibus: grauissimus enim quem vxor conceperat metus iam conquieuerat.

«Mi carissime, quantopere gaudeo te redisse!» inquit, ei obuiam procedens. «Iam incipiebam...»

Repente conticuit. Godfridus enim tremulis manibus petasum deponebat; deinde pallido vultu et insolito obtutu, quo salutanti nihil respondebat, ad eam conuersus est, quasi eam quidem conspiceret, sed velut inter res quas ipse solus videret, quas illa videre non posset. Nancia manum brachio eius imposuit, neque quicquam amplius dicere ausa est; is tamen tactum ne animaduertit quidem, seque in sellam coniecit.

Iana iam ad ostium stabat, vrnam aqua feruenti sibilantem ferens. «Dic illi ne huc veniat, quaeso,» inquit Godfridus; clausoque rursus ostio, vires collegit vt apertius loqueretur.

«Conside, Nancia, illic,» ait, sellam sibi oppositam indicans. «Quam primum potui domum redii, ne quis alius ante me rem tibi nuntiaret. Res me grauissime commouit; sed multo magis timeo quantum te commotura sit.»

«Nonne patri meo aut Priscillae quid accidit?» inquit Nancia, labris trementibus, manibus in gremio arcte consertis.

«Minime; nihil cuiquam viuenti accidit,» respondit Godfridus, neque eam sermonis prudentiam adhibere valens qua tristem nuntium paulatim aperire voluisset. «De Dunseio agitur, fratre meo Dunseio, quem abhinc sedecim annos e conspectu amisimus. Inuentus est — corpus eius inuentum est — ossa eius.»

Tantum terroris vultus mariti Nanciae incusserat, vt his verbis mirum quantum leuaretur. Itaque aliquanto tranquilliore animo consedit, quae reliqua ille dicturus esset auditura. Ille perrexit:

«Lacus ille apud Lapicidinas subito exsiccatus est — aquis fossis deductis, vt opinor; atque ibi iacet — sedecim iam annos iacuit — inter duo ingentia saxa haerens. Horologium eius inuentum est, et signacula ei annexa, et meum flagellum venatorium manubrio aureo ornatum, cui nomen meum inscriptum est. Id ille me inscio abstulerat, quo die equo Wildfire ad venationem profectus est, cum postremum visus est.»

Godfridus conticuit: quae deinceps proferenda erant non tam facile efferebat. «Num putas eum consulto in aquam desiluisse vt periret?» rogauit Nancia; mirari prope coeperat cur maritus ob rem tot abhinc annis fratri

parum dilecto accidisse tam vehementer commoueretur, cum de illo etiam peiora olim suspicati essent.

«Minime; casu decidit,» respondit Godfridus, submissiore quidem sed clara voce, tamquam in hoc ipso casu arcanum aliquod momentum agnosceret. Paulo post addidit: «Dunseius ipse est qui pecuniam Silae Marneri furatus est.»

Quo nuntio, tam inopinato tamque probroso, sanguis Nanciae in vultum ceruicemque subiit: ita enim educata erat vt etiam remotam cum homine scelerato cognationem ignominiae sibi duceret.

«O Godfride!» inquit, voce commiserationis plena; statim enim reputauerat quanto acrius hanc ignominiam maritum suum sensurum esse.

«In lacu erat pecunia,» ille perrexit, «omnis illa textoris pecunia. Singula collecta sunt, et ossa ad tabernam quae Iris appellatur deportantur. Ego autem domum redii vt tibi ipse nuntiarem: celari res non poterat; scire te oportebat.»

Per duo fere minuta tacuit, oculis humi defixis. Nancia, quae sub hac dedecoris macula aliqua solacia afferre cupiebat, verba tamen retinuit; tacitus enim quidam sensus monebat subesse aliud nescio quid, quod Godfridus nondum dixisset. Tandem ille oculos attollens in faciem eius defixit atque ita locutus est:

«Omnia, Nancia, serius ocius in lucem proferuntur. Cum Deus omnipotens id voluerit, arcana nostra deteguntur. Ego quoque rem quandam occulte in animo gessi; sed eam diutius tibi celare nolo. Nolo ab alio quam a me cognoscas, nolo post mortem meam comperias. Nunc dicam. Tota vita modo ‹faciam› modo ‹non faciam› mecum ipse disputaui; nunc denique consilium certum capiam.»

Summus Nanciae metus rediit. Coniugum oculi mutuo congressi sunt, quodam pauore perculsi, velut in tanto discrimine ipse amor inter eos ad tempus substitisset.

«Nancia,» Godfridus lente coepit, «cum te vxorem duxi, quiddam a te celaui quod indicare debebam. Mulier illa quam Marner in niue mortuam repperit — mater Eppiae — illa miserrima mulier — vxor mea erat. Eppia filia mea est.»

His dictis quieuit, quae effectura esset confessio sua timens. Nancia autem immota sedit; hoc tantum mutatum est quod oculos demisit nec iam maritum aspexit. Pallida, tacita, velut statua secum meditantis, manibus in gremio consertis sedebat.

«Numquam de me idem quod antea senties,» inquit post breue interuallum Godfridus, voce paulum tremula.

Illa tacuit.

«Peccaui quod filiam meam non agnoui; peccaui etiam quod rem a te celaui. Sed te amittere non poteram, Nancia. In eas nuptias incautus abreptus sum; poenas inde dedi.»

Nancia adhuc demissis oculis tacebat. Ille iam animo fingebat fore vt mox surgeret diceretque se ad patrem suum redituram. Quo enim pacto veniam tantis delictis datura erat mulier quae de recto prauoque tam simpliciter et seuere iudicaret?

Tandem oculos rursus sustulit et ad eum locuta est. Nulla in voce indignatio, sed dolor grauis audiebatur.

«Godfride, si hoc mihi ante sex annos tantum dixisses, aliquid saltem officii nostri erga puellam praestare potuissemus. An putas me noluisse eam domum accipere, si filiam tuam esse sciuissem?»

Tum Godfridus totam amaritudinem erroris percepit qui non modo irritus fuerat, sed id ipsum quod efficere volebat impediuerat. Non recte eam feminam aestimauerat cum qua tot annos vixerat. At illa, maiore animi commotione, perrexit:

«Et — o Godfride — si eam iam ab initio nobiscum habuissemus, si tu eam vt par erat suscepisses, me tamquam matrem dilexisset; tuque mecum felicior fuisses. Facilius mortem paruuli mei infantis tulissem, et vita nostra propius ad eam formam accessisset quam olim sperabamus.»

Nancia in lacrimas erupit atque obmutuit.

«At tum, Nancia, mihi non nupsisses, si tibi rem aperuissem,» inquit Godfridus, qui acerbissima sui ipsius reprehensione impulsus aliquo saltem argumento sibi persuadere cupiebat se non prorsus stulte egisse. «Nunc fortasse tibi videtur te nupturam fuisse; tum certe non fuisses. Propter tuam patrisque tui superbiam, post tantos sermones de me sparsos, omnem mei consuetudinem aspernata esses.»

«Quid de nuptiis tum facturam fuissem, Godfride, dicere non possum. Alii certe viro numquam nupsissem. Sed non tanti eram vt propter me peccares; nec vlla res huius mundi tanti est. Nihil tam bonum euenit quam antea futurum esse videtur; ne nostrae quidem nuptiae tam felices fuerunt quam sperabamus, vt vides.» Dum haec postrema dicebat, leuis quidam tristis risus vultum Nanciae perstrinxit.

«Deterior sum quam me putabas, Nancia,» inquit Godfridus voce satis trepida. «Poterisne vmquam mihi ignoscere?»

«Quod in me peccasti, Godfride, parum est; id enim compensasti, quindecim annos in me benignus fuisti. Aliam autem iniuria affecisti, et vereor ne illa numquam satis compensari possit.»

«Sed nunc Eppiam in domum nostram recipere possumus,» inquit Godfridus. «Non iam verebor ne res omnibus innotescat. In reliquum vitae tempus aperte ac sincere agam.»

«Sed cum iam adoleuerit, longe aliud est eam domum recipere,» inquit Nancia, caput maeste quassans. «Sed agnoscere eam et sustentare tuum officium est; ego quoque quod meum erit erga eam faciam, Deumque omnipotentem orabo vt me diligere discat.»

«Ergo hac ipsa nocte vna ad Silam Marnerum ibimus, simul ac tumultus apud Lapicidinas consederit.»

CAPVT VNDEVICESIMVM

Illo ipso vespere, inter horam octauam et nonam, Eppia et Silas soli in parua domo sedebant. Post tantas animi perturbationes, quas res eo die post meridiem gestae textori attulerant, quietem magnopere desiderauerat; atque ipsam dominam Winthrop et Aaronem, qui ceteris digressis, vt consentaneum erat, remanserant, rogauerat vt se cum filia solos relinquerent.

Neque tamen animi concitatio iam deferbuerat: ad eum statum peruenerat in quo animus tam acute sentit vt quidquid extrinsecus accidat ferre non possit; vbi nulla lassitudo sentitur, sed tanta vis vitae intus viget vt somnus adire nequeat. Qui alios tali tempore obseruauit recordatur quam fulgentes illis oculi, quam certa etiam vultus alioqui rudis lineamenta effici soleant, breui illa affectione commutata. Quasi aures nouo acumine ad omnes animi voces audiendas instructae miram quandam per graue mortale corpus commotionem diffundant; quasi ipsa illa «pulchritudo e sonorum susurru nata» in audientis faciem transierit.

Huiusmodi immutatio in vultu Silae apparebat, cum in sella brachiis instructa sederet Eppiamque intueretur. Illa suam sellam ad eius genua admouerat atque, procumbens et ambas eius manus tenens, in patris oculos suspiciebat. In proxima mensa, cerei lumine collustrata, recuperatum aurum iacebat, aurum illud vetus tam diu amatum, in cumulos diligenter dispositum, quo ordine Silas olim nummos collocare solebat, cum ea sola eius voluptas esset.

Modo narrauerat se illos nummos singulis noctibus numerare solitum esse, quamque desertus animo mansisset, donec illa ad se missa esset.

«Initio,» inquiebat submissiore voce, «interdum mihi subibat nescio quae opinio quasi tu rursus in aurum illud mutari posses. Nam aliquando, quocumque oculos verterem, aurum mihi obuersari videbatur; me gauisurum putabam, si illud denuo tangere atque reuera redisse cognoscere possem. Sed haec opinio haud diu mansit. Paulo post, si aurum te mihi eripuisset, putauissem malum illud velut exsecrationem in me rediisse. Iam enim mihi necessarii facti erant vultus tuus, vox tua et tenerorum digitorum tuorum tactus.»

«Nesciebas tum, Eppia, cum tam paruula esses, quantum senex pater tuus Silas te amaret.»

«At nunc scio, pater,» respondit Eppia. «Nisi tu me suscepisses, in hospitium pauperum, vbi laborare coguntur, abducta essem, nec quisquam me amauisset.»

«Heu, filia carissima, ego potius beneficio potitus sum. Nisi tu ad me seruandum missa esses, in maerore meo vsque ad mortem perstitissem. Pecunia mihi opportuno tempore adempta est; atque, vt vides, custodita mansit, custodita donec tibi vsui esse posset. Mirum est: quam mira est vita nostra.»

Silas aliquot minuta tacitus pecuniam contemplatus est. «Nunc iam in me potestatem non habet,» cogitabundus ait, «pecunia illa, inquam. Miror num me vmquam rursus in potestatem suam redigere possit. Vereor ne possit, si te amittam, Eppia. Fortasse denuo me desertum esse putarem, nec iam sentirem Deum mihi benignum fuisse.»

Eo ipso momento fores pulsatae sunt, Eppiaque, nondum Silae responso dato, surgere coacta est. Formosa erat cum ad ostium aperiendum procederet: lacrimae paene coortae oculos teneritate perfundebant, leuisque rubor genas suffuderat. Hic rubor vehementius exarsit vbi dominum Godfridum Cass et vxorem eius conspexit. More rustico modice genua flexit, atque ostium late patefecit vt intrarent.

«Hora tam sera vos interpellamus, mea cara,» dixit domina Cass, Eppiae manum prehendens eiusque vultum cum sollicita admiratione contemplans. Ipsa Nancia pallida ac tremens erat.

Eppia, sellis Godfrido Nanciaeque collocatis, ad Silam rediit atque iuxta eum, hospitibus ex aduerso, stetit.

«Age, Marner,» coepit Godfridus, voce quam firmissima vti conatus, «magnae mihi consolationi est videre pecuniam tibi post tot annos redditam, qua tam diu iniuste caruisti. Ex meis fuit qui tibi iniuriam intulit, quod eo grauius me affligit; itaque omnibus modis tibi satisfacere me debere sentio. Quidquid in te conferre potero, nihil aliud erit quam debiti solutio, etiam si solius furti rationem habeam. Sunt autem et alia, Marner, propter quae tibi obligatus sum, vel certe obligatus ero.»

His verbis se continuit Godfridus. Inter eum enim et vxorem conueniebat de paternitate eius summa cum cautione agendum esse, atque, si fieri posset, ipsam rei reuelationem in aliud tempus differendam esse, vt Eppia paulatim certior fieret. Hoc Nancia praecipue suaserat, quippe quae vehementer sentiret quam acerbum Eppiae futurum esset cognoscere qualis patris matrisque inter se coniunctio fuisset.

Silas, qui, quoties eum quis eorum quos sibi superiores esse credebat alloqueretur, pudore ac sollicitudine afficiebatur, praesertim si is, vt Godfridus

Cass, procerus esset, validus, florido vultu, atque plerumque equo insidens videretur, non sine difficultate respondit:

«Domine, iam multa sunt de quibus tibi gratias debeo. Quod ad furtum attinet, mihi id damno non fuisse existimo. Quod si damnum putarem, nihilominus tu impedire non poteras; neque culpa tibi imputanda est.»

«Tu fortasse ita rem interpretaris, Marner; ego vero numquam ita potero. Spero te passurum vt ex eo quod iustum esse ipse sentio agam. Noui quam paucis contentus sis: labori enim tota vita assidue operam dedisti.»

«Ita est, domine, ita,» respondit Silas secum reputans. «Nisi labori incumbere potuissem, miserrimam egissem vitam. Hoc vno enim nitebar, cum omnia cetera mihi erepta essent.»

«Sane,» dixit Godfridus, qui haec verba de solis corporis necessitatibus accipiebat, «ars tua tibi in his locis satis quaestui fuit, quoniam multum linteorum texendum fuit. Sed iam prouectior es quam vt tam intentum laborem feras, Marner; tempus est vt labori finem imponas atque aliquando quiescas. Valde attritus videris; quamquam non es senex, opinor?»

«Quinque et quinquaginta annos natus sum, quantum quidem computare possum, domine,» respondit Silas.

«At etiam triginta annos viuere potes: Macey senem intuere! At pecunia illa quae super mensam iacet, omnibus perpensis, parua est. Non longe sufficiet, siue fenori dederis siue ex ea viuere volueris quamdiu durabit; ne tum quidem, si te solum aleres. At duos iam per complures annos alendos habuisti.»

«Ah, domine,» respondit Silas, quem nihil eorum quae Godfridus dixerat commouerat, «egestatem non timeo. Bene nobis erit; Eppiae et mihi satis bene erit. Pauci sunt inter operarios qui tantum pecuniae repositum habeant. Nescio quanti apud diuites aestimetur; mihi quidem perquam multum esse videtur, immo prope nimium. Paucis enim rebus egemus.»

«Praeter hortulum tantum, pater,» interiecit Eppia, eodemque momento vsque ad aures erubuit.

«Hortumne amas, mea cara?» quaesiuit Nancia, quae sperabat hanc sermonis mutationem marito aliquid profuturam. «In hoc profecto consentiremus; magnam enim diei partem in horto colendo consumo.»

«At apud Aedes Rubras,» subiecit Godfridus, miratus quam difficulter ad propositum perueniret quod procul tam facile visum erat, «multum in hortis colendis operis est. Sedecim annos, Marner, erga Eppiam optime meritus es. Quantam tibi senectutis consolationem afferret, si eam bene constitutam

videres! Formosa sane atque integra valetudine est; sed asperiorem vitae fortunam vix toleratura videtur: non enim robustae puellae similis est, quae ex operariorum familia nata sit.»

«Cuperes, opinor, vt ab hominibus curaretur qui eam post se locupletem relinquerent atque ad cultiorem vitam instituerent. Eius modi vitae multo aptior est quam laboriosae ac durae, qualem intra paucos fortasse annos subire cogeretur.»

Leuis rubor Silae vultum obduxit, ac mox, velut fugax fulgor, euanuit. Eppia tantum mirabatur cur dominus Cass de rebus ita loqueretur quae ad veram eorum condicionem pertinere nullo modo viderentur; Silas autem dolore atque sollicitudine afficiebatur.

«Quid his velis, domine, non intellego,» respondit; neque verba suppetebant quibus varias animi affectiones, quae eum Godfridi verba audientem ceperant, exprimeret.

«Hoc igitur volo dicere, Marner,» inquit Godfridus, ad rem iam aperte veniendum sibi statuens. «Ego et vxor mea, vt scis, liberis caremus; neminem habemus qui commodis domus nostrae ceterisque bonis, quae nobis abunde suppetunt, fruatur. Cupimus igitur aliquem filiae loco habere: Eppiam ipsam libenter susciperemus atque in omnibus pro nostra filia haberemus.»

«Tibi, spero, in senectute magno solacio futurum est videre eam sic in bonam fortunam peruenisse, postquam tanto labore egregie educasti. Nec vero decet te laboris tui vllo praemio carere. Eppia quoque, certo scio, et te semper amabit et gratum animum seruabit; crebro ad te veniet, nosque omnes omni studio curabimus vt nihil tibi ad commodam vitam desit.»

Vir qui nihil affectationis habet, qualis erat Godfridus Cass, cum aliquid pudore impeditus dicere conatur, facile verbis vtitur quae voluntate ipsius asperiora sonant atque teneriores animos offendere possunt. Dum ille loquebatur, Eppia brachium tacite post Silae caput circumdederat atque manum in eo blande imposuerat: vehementer eum tremere sentiebat. Godfrido loqui desinente, Silas aliquot momenta tacuit, inter diuersos motus animi, omnes pariter dolentes, ita conflictatus vt nihil dicere posset.

Eppiae pectus dolore tumebat, quod patrem vexari intellegebat; iamque ad eum inclinatura erat, vt pauca diceret, cum vnus metus, qui cum ceteris animi motibus diu certauerat, tandem superior euasit. Tum ille languida voce:

«Eppia, filia mea, loquere. Non obstabo. Domino et dominae Cass gratias age.»

Eppia manum a patris capite sustulit atque vno gradu processit. Genae eius rubore suffusae erant, non tamen hoc tempore prae verecundia: cum enim patrem incertum atque dolentem videret, sui ipsius pudorem prorsus deposuerat. Primo Nanciae, deinde Godfrido, genua humiliter flexit et ait:

«Gratias ago, domina; gratias ago, domine. Sed patrem meum relinquere non possum, nec quemquam eo mihi propinquiorem habere. Neque dominam fieri desidero, quamquam benignitatem vestram agnosco.» His dictis iterum genua flexit. «Ab iis quibus ab infantia adsueui discedere non possem.»

Ad postrema verba labra eius leuiter tremere coeperunt. Ad patris sellam rediit eumque collo complexa est. Silas autem, gemitu submisso, manum sustulit atque eius manum tenuit.

Lacrimae Nanciae oculos implebant; sed miseratio Eppiae debita cum sollicitudine de marito suo certabat. Loqui non audebat, ignorans quid ille secum cogitaret.

Godfridus ea molestia afficiebatur quae fere omnibus nobis oboritur, cum aliquid praeter opinionem consiliis nostris obstat. Totus fuerat in paenitentia sua ac proposito, quo quidquid temporis superesset ad pristinum errorem sarciendum conuerteret. Tantis affectibus ita occupabatur, vt ad certam quandam agendi rationem, quam rectam esse decreuerat, ferri se sentiret; neque paratus erat alienos sensus, qui ipsius honesta instituta frustrarentur, aequo studio perpendere.

Quam ob rem, cum rursus loqueretur, vox eius, quamquam tremebat, non omnino ira vacabat.

«At ego, Eppia, in te mihi ius est, quo nullum maius esse potest. Meum officium est, Marner, Eppiam filiam meam agnoscere atque sustentare. Mea filia est: eius mater vxor mea fuit. Naturae iure eam mihi vindico, atque hoc ius omnibus aliis anteponendum est.»

Eppia vehementer exhorruerat atque repente expalluerat. Silas contra, cuius animum prior Eppiae responsio metu liberauerat ne sua voluntas cum eius voluntate pugnaret, iam sibi vim resistendi rediisse sensit, non sine quadam paterni amoris ferocia.

«Ergo, domine,» respondit, asperitate vocis iampridem intermissa, ab illo scilicet memorabili die quo iuuenis spes eius interierant, «cur hoc ante sedecim annos non dixisti? Cur eam tum tuam esse non postulasti, priusquam tanto amore illi adhaesissem, potius quam nunc venis erepturus, cum mihi cor e pectore auellere perinde possis? Deus eam mihi dedit, quia tu illam

repudiasti, et Deus ipse pro mea eam habet; tibi nullum in eam ius est! Quod beneficium quis a limine suo abicit, eius fit qui id recipit.»

«Scio, Marner. Male egi; me huius rei paenitet,» respondit Godfridus, quem acrimonia verborum Silae non poterat non tangere.

«Gaudeo id audire, domine,» inquit Marner, magis magisque concitatus; «sed paenitentia non delet quae per sedecim annos gesta sunt. Quod tu nunc aduenis et dicis: ‹Ego pater eius sum›, nihil mutat in iis quae nos intus sentimus. Me enim patrem appellauit ex quo primum hoc nomen proferre didicit.»

«At aequius rem considerare posses, Marner,» inquit Godfridus, simplici veritate qua textor loquebatur praeter spem suam commotus. «Non ita Eppia abs te abducetur, vt eam numquam postea videas. Prope te habitabit, et frequentissime te inuiset; eodem prorsus erga te animo erit quo nunc est.»

«Eodem prorsus animo?» inquit Marner, etiam acerbiore voce. «Quo pacto eodem prorsus erga me animo erit, cum nunc de eodem pane edimus, de eodem poculo bibimus, de iisdem rebus a mane ad vesperum cogitamus? Eodem prorsus? Vana verba sunt. Nos velut vnum corpus discindere velles.»

Godfridus, quippe qui numquam ipse talia expertus esset, vim grauitatemque simplicium Silae verborum perspicere non valebat; itaque rursus aliquantum irascebatur. Videbatur ei textor nimis sui cupidus esse — quod facile de aliis iudicant ii qui numquam experti sunt quantum ipsi propter alios pati possint — cum ei rei obsisteret quae procul dubio Eppiae commoda futura esset. Sentiebat igitur se, puellae causa, auctoritatem suam interponere debere.

«Credidissem, Marner,» grauiter dixit, «credidissem te tanta Eppiae caritate teneri vt de eius commodis laetareris, etsi aliquid tibi carum relinquendum esset. Meminisse debes vitae tuae finem incertum esse, eamque iam eam aetatem attigisse qua fors eius aliter breui constitui possit quam si tecum domi maneret. Fortasse viro humili, qui manuum labore victum quaerit, nubet; tum, quidquid ego pro ea faciam, eam locupletem facere non potero.»

«Tu igitur ipse prosperitati eius obstas. Quamquam mihi dolet te offendere post ea quae tu fecisti et quae ego facere neglexi, hoc nunc officium meum esse sentio, vt filiam meam curandam suscipere perseuerem. Officio meo fungi volo.»

Difficile profecto esset diiudicare vtrum Silae an Eppiae pectus his vltimis Godfridi verbis vehementius commotum esset. Eppia enim, dum certamen

inter patrem illum senem tanto tempore dilectum et hunc alterum recens cognitum audiret, cogitationibus variis agitabatur. Hic nouus pater subito locum occupauerat vmbrae illius atrae et sine vllis lineamentis, quam in animo iampridem fingere solebat tamquam viri qui anulum tenuisset atque matris suae digito imposuisset.

Mens eius modo coniecturis in praeterita ferebatur, modo futura sibi praefingebat, dum secum reputabat quid sibi significaret quod hunc virum patrem suum esse tam subito comperisset. Non quod hae cogitationes, siue de praeteritis siue de futuris, consilium eius constituerent — id enim affectus iam constituerant, qui singulis Silae verbis vehementer respondebant — sed etiam praeter amorem quo patrem prosequebatur, faciebant vt sortem oblatam atque hunc patrem recens agnitum aspernaretur.

Silas autem rursus conscientiae stimulis angebatur; timebat ne Godfridi accusatio vera esset, neue voluntate sua impediret quod Eppiae expediret. Diu tacuit, certans secum vt animum vinceret et verba proferret tam difficilia. Tandem trementi voce eruperunt:

«Nihil amplius dicam. Fiat quod vobis placuerit. Tu puellam alloquere. Ego nihil impediam.»

Nancia quoque, quamuis suis ipsius amoribus tenerissime moueretur, cum marito censebat Marnerum, postquam verus pater filiam suam agnouisset, iure non posse postulare vt Eppiam retineret. Grauissimum quidem hoc miserando textori discrimen esse videbat; sed ex illa officiorum norma quam semper secuta erat minime dubium erat quin patri sanguine iuncto maius ius tribuendum esset quam ei qui alienum infantem educasset.

Praeterea Nancia, quae ab infantia in rebus omnibus abundauerat atque iis commodis vtebatur quae ad honestiorem vitae condicionem pertinere existimantur, capere non poterat quantum gaudii hominibus in paupertate natis ex exiguis ipsorum consiliis ac laboribus, ex consuetudine ab ipsis primis annis contracta, proueniret. Eius iudicio Eppia, si ad ius natalium suorum rediret, certum bonum tandem adeptura erat quo nimis diu caruerat. Quam ob rem postremis Silae verbis auditis leuata est, rata, sicut Godfridus, rem iam ex sententia transactam esse.

«Eppia carissima,» inquit Godfridus, filiam suam intuitus, non sine aliqua verecundia, quod iam satis aetatis haberet vt de ipso iudicaret, «semper a te petemus vt amorem et gratiam ei exhibeas qui per tot annos tibi patris loco fuit; et omnibus modis nos quoque curabimus vt ei, quantum fieri poterit, commoda parata sint.»

«Speramus tamen fore vt etiam nos diligas. Etsi per hos annos qualem oportuit patrem me tibi non praestiti, in reliqua vita omnia pro te facere volo quae in mea potestate erunt, atque tibi, vt vnicae filiae meae, omnia ad vitam necessaria parare. In vxore autem mea optimam matrem habebis; hoc beneficium, ex quo memoriam rerum habes, tibi deesse necesse fuit.»

«Filia cara, mihi eris thesaurus,» Nancia leni voce adiecit. «Cum filiam apud nos habebimus, nihil nobis deerit.»

Eppia neque processit neque genua flexit vt antea fecerat. Silae manum inter suas comprehendit atque firmiter pressit — erat manus textoris, cuius vola et digitorum summitates talem contactum facile sentiebant — et voce quam antea frigidiore, sed certiore, dixit:

«Gratias ago, domina; gratias ago, domine, pro tanta liberalitate. Multo maiora mihi offertis quam quae vmquam optauerim. Neque enim vlla vitae mihi voluptas reliqua esset, si patrem relinquere cogerer, sciremque eum domi solum sedentem mei meminisse atque maerere. Quotidie simul felices esse consueuimus; sine illo vllam felicitatem cogitare nequeo. Ipse mihi narrauit antequam ad eum missa essem neminem in toto orbe sibi fuisse; si discessero, nihil ei relinquetur.»

«Ab initio me curauit atque amauit; ego autem ei adhaerebo quamdiu vixerit, nec quemquam vmquam patiar nos inter nos separare.»

«Sed probe considera, Eppia,» Silas submissiore voce dixit, «probe considera ne quando te paeniteat, quod cum pauperibus remanere atque vilioribus vestibus ceterisque rebus vti malueris, cum omnia elegantissima habere posses.»

Quo diutius Eppiam suum amorem fideliter profitentem audiebat, eo magis haec sollicitudo Silam angebat.

«Numquam me paenitebit, pater,» respondit Eppia. «Si rebus splendidis circumdarer quibus numquam assueui, nescirem quid cogitarem aut quid optarem. Quid mihi prodesset vestes ornatas induere, curriculo vehi, in templo loco insigni sedere, si ob haec ii quos diligo me consuetudine sua indignam putarent? Quid mihi tum haec omnia curae essent?»

Nancia ad Godfridum oculos conuertit, tacita quaestione ex dolore orta. Ille autem terram intuebatur, in qua baculi extremum huc illuc mouebat, velut rem quandam absens animo volutaret. Nancia putauit esse aliquid quod ipsa commodius quam maritus proferre posset.

«Quae dicis, filia mea, consentanea naturae sunt; minime mirum est te iis adhaerere qui te educauerunt,» leniter dixit. «Sed etiam erga patrem

legitimum tibi officium est. Fortasse non vnus tantum, sed complures aliquid sibi carum concedere debent. Cum pater tuus domum suam tibi aperiat, non decet te domum tibi oblatam recusare.»

«Ego alium patrem habere mihi non videor nisi vnum,» vehementer exclamauit Eppia, oculis lacrimantibus. «Semper mihi fingebam paruam domum, in qua pater ille in angulo sederet, ego autem ei ministrarem omniaque pro eo curarem; aliam domum fingere non possum. Non ita educata sum vt domina fierem, neque animum meum ad talem vitam conuertere valeo. Operarios amo, eorum victum moresque.»

«Atque,» ardenter perfecit, iam lacrimis manantibus, «viro operario nubere promisi, qui nobiscum habitabit meque adiuuabit vt patrem curemus.»

Godfridus, vultu rubescente oculisque ardore et dolore dilatatis, Nanciam respexit. Cum enim eo consilio venisset, sperans se grauissimum vitae suae delictum saltem aliqua ex parte expiaturum esse, tam aegre ferebat spem suam irritam fieri, vt ipse aer conclauis eum suffocare videretur.

«Discedamus,» submissa voce inquit.

«Nunc hac de re nihil amplius agamus,» respondit Nancia, surgens. «Bene vobis cupimus, cara puella, tibique quoque, Marner. Rursus vos inuisemus. Iam sero est.»

His verbis repentinum mariti discessum velauit. Godfridus enim continuo ad ostium processerat, nihil amplius dicere valens.

CAPVT VICESIMVM

Nancia et Godfridus taciti sub caelo stellis micante domum redierunt. Cum in conclaue quercinis tabulis exornatum intrauissent, Godfridus se in sellam abiecit; Nancia vero, capitis tegmine pallioloque depositis, ad focum prope maritum constitit: neque enim vel ad exiguum tempus ab eo discedere volebat, et tamen quidquam dicere verebatur, ne animum eius offenderet. Tandem Godfridus ad eam caput conuertit; oculi eorum inter se congressi sunt, atque in mutuo illo aspectu vterque immotus permansit. Talis coniugum inter se fidentium tacitus obtutus primo illi sensui quietis ac perfugii similis est, qui post grauem defatigationem aut magnum periculum contingit: quem neque verbis neque factis turbare conuenit, ne recens quietis voluptas interrumpatur.

Paulo autem post Godfridus manum porrexit; cum Nancia suam ei tradidisset, ille ipsam propius ad se traxit et ait:

«Finita res est!»

Illa se inclinauit eumque osculata est; tum, iuxta eum stans, respondit: «Ita. Vereor ne iam omnis spes nobis exciderit fore vt Eppia filiae loco nobiscum viuat. Neque enim aequum esset eam inuitam ad nos venire cogere. Neque educationem eius neque ea quae inde consecuta sunt mutare possumus.»

«Non possumus,» inquit Godfridus, voce tam acri ac certa, quam ab eo, plerumque remisse ac negligenter loquente, raro audire erat. «Sunt quaedam debita quae non, vt pecunia, maiore pretio persolui possunt; neque enim annorum praeteritorum iacturam addita summa redimere licet. Dum ego rem identidem in alium diem differebam, arbores creuerunt: iam sero est. Recte Marner dixit: qui munus sibi oblatum a limine suo repellit, ad alium id transire facit. Olim, Nancia, me liberis carere videri cupiebam; nunc inuitus pro homine liberis carente habebor.»

Nancia statim nihil respondit; paulo autem post interrogauit: «Non igitur palam facies Eppiam filiam tuam esse?»

«Non faciam. Quid cuiquam inde commodi nasceretur? Nihil nisi damnum. Praestabo ei quae potero in ea vitae condicione quam ipsa elegerit. Videndum etiam mihi est quem virum in matrimonium ducere cogitet.»

«Si patefacere rem nemini proderit,» inquit Nancia, quae nunc paulo liberius sentire sibi permittebat quod antea reprimere conata erat, «sane gratum mihi erit si pater meus et Priscilla non cogantur cetera quae olim gesta sunt cognoscere atque ex iis angi, praeter ea quae ad Dunseium pertinent. Hoc enim quin cognoscant vitari non potest.»

«Testamento id mandabo; certe, vt opinor, mandabo. Nollem post me quicquam occultum reperiri, quemadmodum nunc de Dunseio repertum est,» inquit Godfridus secum reputans. «Sed nihil nisi difficultates ex eo orturas video, si rem nunc palam facerem. Quod potero faciam, vt illa suo modo felix sit. Suspicor,» addidit post breuem moram, «Aaronem Winthrop esse eum cui se desponsam esse significauit. Memini enim me illum cum Eppia Marneroque e templo discedentem vidisse.»

«Is quidem valde sobrius et industrius est,» inquit Nancia, quae quantum posset rem laetiore animo contemplari studebat.

Godfridus iterum in cogitationes delapsus est. Mox maestus ad Nanciam oculos sustulit et ait:

«Formosa admodum et amabilis puella est, nonne, Nancia?»

«Ita est, mi care; capillos quoque atque oculos prorsus tuis similes habet. Miror me id numquam antea animaduertisse.»

«Mihi visa est me auersari, vbi primum animo reputauit me patrem suum esse. Animaduerti enim continuo mutatos eius erga me mores.»

«Ferre non poterat vt Marnerum iam patrem suum non haberet,» inquit Nancia, nolens suspicionem quae marito dolorem afferebat confirmare.

«Putat me ipsi non minus quam matri eius iniuriam fecisse. Peiorem me existimat quam reuera sum. Sed ita existimet necesse est: nec enim omnia scire vmquam poterit. Haec quoque poena mihi est, Nancia, quod filia mea me auersatur. Numquam in istas angustias venissem, si tibi fidelis fuissem, si non tam stulte egissem. Ex illo matrimonio nihil nisi mali mihi exspectandum fuit, praesertim cum etiam patris officium detrectauerim.»

Nancia tacuit: tam recti tenax erat vt ne temptaret quidem conscientiae stimulum lenire quo maritum merito angi arbitrabatur. Paulo post Godfridus rursus locutus est; sed vox iam aliter sonabat: reprehensioni enim qua se ipsum castigabat teneritudo quaedam admiscebatur.

«Et tamen, quamquam haec omnia commiseram, te in matrimonium duxi, Nancia; at ego tamen, quod aliud quiddam mihi deesset, semper queri atque angi solebam, tamquam id quoque mihi deberetur.»

«Nihil in te vmquam, Godfride, desideraui,» respondit Nancia placida sinceritate. «Vnica mihi cura tolleretur, si sortem nobis datam aequo animo accipere velles.»

«Fortasse hac quidem in re aliquid etiam nunc emendare possum. Sunt tamen alia quae iam emendari nequeunt, dicant homines quid velint.»

CAPVT VICESIMVM PRIMVM

Postridie mane, cum Silas et Eppia ientaculum vna caperent, ille filiam his verbis adlocutus est:

«Eppia, quiddam est quod iam biennio facere cogito; nunc autem, cum pecunia nobis reddita sit, id efficere possumus. Hac nocte rem identidem mecum reputaui, atque optimum mihi videtur cras, dum adhuc sereni dies durant, iter suscipere. Domum ceteraque omnia matrinae tuae custodienda relinquemus; pauca quae opus erunt in fasciculum colligemus atque proficiscemur.»

«Quonam ibimus, mi pater?» interrogauit Eppia valde admirata.

«In patriam meam, in vrbem in qua natus sum, ad Vicum Lucernarum. Dominum Paston, pastorem ecclesiae illius, conuenire volo: fortasse interim aliquid compertum est quo illi tandem intellexerint me furti illius insontem fuisse. Pastor autem Paston multa rerum diuinarum intellegentia praeditus erat; velim eum de sortibus illis ductis interrogare. Cupio etiam cum eo de religione quae his in locis viget colloqui; suspicor enim eum de ea nihil scire.»

Eppia summo gaudio affecta est: non modo enim sperabat se regionem ignotam magna cum admiratione ac voluptate visuram, sed etiam, cum domum redisset, quae vidisset Aaroni narrare poterat. Aaron enim paene de omnibus rebus plus quam ipsa sciebat; haud iniucundum igitur fore vt in hac saltem vna re aliquid eo amplius nosset. Domina Winthrop, quamquam incerto quodam metu periculorum angebatur quae tam longo itineri adiuncta esse putabat, nec prius quieuit quam saepius audiuit eos numquam tam longe abituros esse vt plaustra vectorum et lenta vehicula desint, tamen libenter audiuit Silam in patriam suam rediturum esse atque quaesiturum num falsum illud crimen iam ab eo remotum esset.

«Multo tranquilliore animo, domine Marner, omnem reliquam vitam ageres,» inquit Dolly, «multo profecto tranquilliore. Quod si quid lucis in illo Vico, de quo narras, inueniri potest, nobis quoque in hoc mundo lucis opus est; atque ego ipsa gauderem, si quid inde nobiscum referre posses.»

Quarto igitur post haec die Silas et Eppia, festiuis vestibus induti, paruum fasciculum linteo caeruleo alligatum secum ferentes, per vias magnae vrbis, officinis refertae, ibant. Silas, tot mutationibus perturbatus, quas triginta anni in vrbe patria attulerant, complures homines alium post alium de ipsius vrbis nomine interrogauerat, vt certo sciret se non per errorem in alium locum venisse.

«Roga vbi Vicus Lucernarum sit, pater; roga illum virum, cui ab vmeris fimbriae pendent, ante tabernam stantem. Non ita festinat vt ceteri,» inquit Eppia, quae et patris perturbatione angebatur et ipsa inter strepitum, concursum turbamque ignotorum hominum, qui praeteribant nec eam respiciebant, parum commode se habebat.

«Eheu, mea puella, ille de eo loco nihil sciet,» respondit Silas; «homines enim cultioris ordinis Vicum Lucernarum numquam adibant. Sed fortasse aliquis mihi demonstrare poterit qua eundum sit ad Viam Carceris, vbi carcer est. Ab illo loco viam tam bene noui ac si heri ibi fuissem.»

Non sine difficultate, cum saepius in alias atque alias vias deflexissent et identidem quaesiuissent, ad Viam Carceris peruenerunt. Ibi tetri carceris muri primi omnium quae viderat aliquid ei ex memoria agnoscendum praebuerunt atque animum eius recreauerunt: iam enim certo sciebat se in vrbe patria esse, quod nullius eiusdem vrbis nominis confirmatio adhuc effecerat.

«Ah,» inquit, alte spiritum ducens, «en carcerem, Eppia! Hic prorsus idem manet. Nunc iam nihil vereor. A carceris foribus tertia in sinistram via sumenda est: hac nobis eundum est.»

«O quam obscurus atque foedus locus!» exclamauit Eppia. «Quam caelum oculis eripit! Peior est quam domus illa vbi pauperes ad labores coguntur. Gaudeo te nunc in hac vrbe non habitare, pater. Estne Vicus Lucernarum huic viae similis?»

«Mea carissima,» inquit Silas subridens, «non ita lata via est. Neque ego ipse in hac via vmquam satis commode me habebam; Vicum autem Lucernarum diligebam. Omnes, vt opinor, tabernae hic mutatae sunt; nullam agnoscere possum. Sed qua deflectendum sit agnoscam, quoniam tertia est via.»

«Ecce eam,» inquit voce laeta, cum ad angustissimum angiportum peruenissent. «Deinde rursus ad sinistram deflectendum est, tum aliquantulum recta per Vicum Calceorum procedendum; postea aditum reperiemus iuxta fenestram in viam prominentem, vbi sulcus in via factus est quo aqua defluat. Iam vero omnia quasi ante oculos video!»

«O pater, paene suffocor,» inquit Eppia. «Numquam credidissem homines tam anguste inter se coartatos habitare posse. Quam pulchrae nobis Lapicidinae videbuntur, cum domum redierimus!»

«Nunc mihi quoque mirus hic locus videtur, filia,» ait Silas, «foedus etiam odor est. Credere vix possum olim tam male oluisse.»

Passim ex obscuris ostiis vultus pallidi atque fuligine inquinati ad peregrinos prospiciebant; vnde Eppiae sollicitudo magis magisque augebatur. Itaque cum ex angiportibus in Vicum Calceorum emersissent, vbi latior caeli pars conspici poterat, magnam animi leuationem sensit.

«O rem miram!» inquit Silas. «En homines ex Vico Lucernarum exeuntes, quasi medio hoc die e sacello redeant! Atqui nunc meridies est, neque dies dominicus!»

Subito exhorruit atque constitit, vultu maerore et stupore ita mutato vt Eppia perterreretur. Stabant enim ante patentem aditum ingentis officinae, vnde viri feminaeque frequentes ad meridianum cibum sumendum effundebantur.

«Pater,» inquit Eppia, brachium eius complectens, «quid tibi accidit?»

Sed iterum atque iterum rogare coacta est, antequam Silas respondere posset.

«Non iam est, filia,» tandem summa animi perturbatione dixit, «Vicus Lucernarum nusquam est. Hic certe fuit; nam ecce domus illa cuius fenestra supra viam prominet. Hanc agnosco; eadem prorsus est. At nouum hunc transitum aperuerunt; et vide ingentem illam officinam! Omnia deleta sunt, ipsum etiam sacellum!»

«Ingredere, pater, paruam illam tabernam vbi penicilli veneunt atque ibi conside; sine dubio sedere te patientur,» inquit Eppia, semper metuens ne vnus ex insolitis illis patris stuporibus rursus eum corriperet. «Fortasse homines qui ibi sunt rem totam explicare poterunt.»

Sed neque ab artifice qui penicillos conficiebat, quique decem tantum ante annos in Vicum Calceorum venerat, cum officina iam exstructa esset, neque ab vllo alio quem conuenire potuit, Silas quicquam de veteribus amicis Vici Lucernarum aut de domino Paston, ecclesiae pastore, comperire valuit.

«Omnis vetus ille locus funditus sublatus est,» dixit Silas ad Dolly Winthrop nocte eius diei quo redierat; «sepulcretum illud paruum ceteraque omnia. Vetus patria domus periit; nullam iam praeter hanc habeo. Numquam sciam vtrum veritas de furto illo tandem patefacta sit, neque vtrum pastor Paston aliquid mihi lucis de sortibus ducendis afferre potuisset. Obscura mihi res manet, domina Winthrop; et vereor ne vsque ad vitae finem obscura mansura sit.»

«Ita vero, domine Marner,» inquit Dolly, quae placido vultu eum audiebat, cui iam cani capilli vultum circumdabant; «vereor ne ita sit. Voluntas eorum qui supra nos sunt haec esse videtur, vt multa nobis obscura

maneant. Sunt tamen quaedam quae mihi numquam obscura fuerunt; ea fere sunt quae ad cotidianas vitae operas pertinent. Grauissima tibi olim iniuria illata est, domine Marner, neque vmquam, vt videtur, certam eius rei rationem cognosces. Neque tamen id prohibet quominus aliqua iusta rerum ratio sit, quamuis nec tu nec ego eam perspicere possimus.»

«Minime,» respondit Silas, «nequaquam id obstat. Ex quo puella ad me missa est atque eam non minus quam me ipsum amare coepi, satis lucis mihi fuit cui confiderem; nunc autem, cum ipsa dicat se me numquam deserturam esse, mihi persuadeo me vsque ad mortem confisurum esse.»

CONCLVSIO

Vnum erat anni tempus quod Raueloenses ad nuptias celebrandas prae ceteris opportunum iudicabant. Tum in hortis vetusto more consitis syringae procerae laburnaque ingentia purpureos aureosque florum thesauros supra muros lichenum colore tinctos ostentabant; vitulique adhuc tam teneri erant vt lactis suaueolentis integras situlas desiderarent. Neque tum rustici tantis negotiis distinebantur quantis mox, vbi caseorum confectio et pratorum demessio instaret. Praeterea tum sponsa veste leui et sine incommodo vti poterat, quae etiam oculis spectantium pulchrius exhiberetur.

Feliciter autem eo mane quo Eppia nupsit, sol syringarum flores solito calidius illustrabat; nuptialis enim eius vestis admodum tenuis erat. Saepe illa cogitauerat, quamquam spe eius potiundae paene deposita, nihil sponsae ornatius esse posse quam vestem e candido xylino, in quo minutissimi rosei coloris surculi longis interuallis distincti essent. Itaque cum domina Cass, Godfridi vxor, enixe rogauisset vt sibi sponsae vestem comparare liceret, atque Eppiam rogauisset qualem vestem vellet eligere, puella, quae rem iam pridem animo voluebat, sine cunctatione respondit. Cum autem per coemeterium ecclesiae atque inde per vicum incederet, paululum procul spectantibus tota candida vestita videbatur; capilli vero eius quasi aureus in lilio candido ductus eminebant. Altera manu bracchio mariti nitebatur, altera Silae patris manum tenebat.

«Non me amittes, pater, cum me in matrimonium dabis,» antequam ad templum proficiscerentur Eppia dixerat; «sed Aaronem tibi filii loco recipies.»

Dolly Winthrop cum marito pone eos incedebat; nec plures erant qui in illo modico nuptiali comitatu incederent.

Multi eam oculis prosequebantur. Priscilla autem Lammeter gaudebat quod ipsa cum patre raeda ad Aedes Rubras tum forte aduenerat cum pulcher ille comitatus praeteribat. Illo die ad Nanciam comitandam venerant, quod Godfridus Cass certis quibusdam de causis Lytherleiam proficisci debuerat. Quod sane dolendum videbatur: alioqui enim ipse quoque, sicut dominus Crackenthorp et dominus Osgood sine dubio facturi erant, ad nuptiale conuiuium spectandum venire potuisset, quod in caupona Iride apparari iusserat; quippe qui textoris, a quodam suae familiae homine iniuria affecti, rebus magnopere interesset.

«Vtinam Nancia talem aliquando infantem inuenire atque educare potuisset!» inquit Priscilla ad patrem, dum ambo in raeda sedebant. «Tum mihi, praeter agnos vitulosque, esset etiam aliquis puer de quo cogitarem.»

«Ita, mea filia, ita,» respondit dominus Lammeter. «Hoc ipsum senes sentimus. Nobis senescentibus omnia paulatim obscuriora videntur; opus est iuuenibus qui oculos suos nobis commodent, vt sciamus mundum eundem adhuc esse qui olim fuit.»

Iam Nancia e domo egressa patrem sororemque salutauit; nuptialis autem comitatus Aedibus Rubris relictis ad humiliores vici partes processerat.

Dolly Winthrop prima intellexit senem Macey, quem ante suae domus fores in cathedra collocauerant, vt praetereuntes sibi peculiari quodam modo salutem dicerent exspectare: tanta enim aetate erat vt ad nuptiale conuiuium venire non posset.

«Dominus Macey aliquid a nobis audire exspectat,» inquit Dolly. «Aegre feret si eum sine vllo verbo praeterierimus, praesertim cum tam grauibus articulorum doloribus vexetur.»

Itaque de via paulum deflexerunt vt seni manum porrigerent. Iam enim diu hunc diem opperiebatur orationemque suam ante meditatus erat.

«En, domine Marner,» inquit voce admodum tremula, «tam diu vixi vt ea vera viderem quae olim praedixi. Primus ego dixi nihil mali in te esse, quamuis vultus tuus aduersus te testari videretur; primus etiam dixi futurum esse vt pecuniam tuam reciperes. Nec sane aliud recepisti quam quod tibi iure debebatur. Ego quoque in nuptiarum caerimoniis illud ‹Amen› libentissime respondissem; sed Tookey iam pridem munere illo fungitur. Spero tamen id nihil felicitati tuae detracturum esse.»

In area aperta ante cauponam Iridem conuiuae iam conuenerant, quamquam fere integra adhuc hora ante constitutum conuiuii tempus intercedebat. Ita enim non modo voluptatem ex diuturna exspectatione percipere poterant, sed etiam satis otii habebant vt de miris Silae Marneri casibus inter se colloquerentur ac paulatim ad eam sententiam peruenirent, ipsum sibi bonam quandam fortunam conciliauisse, quod puellae solae matreque orbatae patris loco fuisset.

Ne faber quidem ferrarius huic sententiae contradixit; quin etiam eam tamquam sibi propriam arripuit, quemuis ex praesentibus prouocans vt sibi, si auderet, contradiceret. Sed nemo contradixit: omnesque dissensiones, quae antea inter conuiuas exstiterant, in consensum de sententia domini Snell

concesserunt, homini scilicet qui bonam fortunam meruisset a vicinis laetis animis gratulandum esse.

Cum nuptialis comitatus appropinquaret, in area cauponae laetus omnium clamor sublatus est. Ben autem Winthrop, cuius ioci veterem apud auditores gratiam retinuerant, libenter eo deuertit vt gratulationes acciperet; neque iam cupiebat paulisper apud Lapicidinas quiescere, vt antea, priusquam ad conuiuas accederet, constituerat.

Eppiae nunc hortus erat multo amplior quam vmquam sperauerat; alia quoque quaedam dominus Cass, cui fundus et domus erant, suis impensis mutauerat, vt auctae Silae familiae commodius esset. Nam Silas atque Eppia se apud Lapicidinas manere malle quam in vllam nouam domum migrare palam dixerant. Hortus duobus lateribus saxis circumsaeptus erat; a fronte autem clathris rarioribus terminabatur, per quae flores quasi redeuntium laetitiae respondentes elucebant, cum quattuor illi mutuo amore coniuncti domum suam conspicerent.

«O pater,» inquit Eppia, «quam pulchra est domus nostra! Neminem, opinor, nobis feliciorem esse posse.»